

Nacionalna strategija integralnog upravljanja obalnim područjem Crne Gore

CAMP Crna Gora

PRIPREMILI

mr Jelena Knežević, dipl. inž. neorg. tehn., MORT, vođa tima
doc. dr Aleš Mlakar, univ. dipl. inž. pejz. arh., konsultant PAP/RAC
mr Gojko Berlengi, dipl. inž. arh., konsultant PAP/RAC
mr Marina Marković, dipl. pol., PAP/RAC
mr Marina Marković, dipl. ekon., nezavisna konsultantkinja

UČESTVOVALI

mr Ana Mišurović, spec. ekotoksikolog
prof. dr Milan Marković, dipl. inž. poljoprivrede
mr Vasilije Bušković, dipl. biolog
mr Milena Bataković, dipl. biolog
mr Ivica Trumbić, dipl. arh., konsultant PAP/RAC

© Aleš Mlakar

Ministarstvo održivog razvoja
i turizma Crne Gore
IV proleterske brigade br. 19
81000 Podgorica, Crna Gora

Mediteranski akcioni plan Programa za životnu sredinu
Ujedinjenih nacija (UNEP/MAP)
Regionalni centar za program prioritetnih akcija (PAP/RAC)
Kraj Sv. Ivana 11
HR-21000 Split, Hrvatska

Ministarstvo održivog razvoja
i turizma Crne Gore

Podgorica, jun 2015.

Poštovani,

Nacionalna strategija integralnog upravljanja obalnim područjem Crne Gore izrađena je u okviru Programa integralnog upravljanja obalnim područjem Crne Gore (CAMP CG) u saradnji Ministarstva održivog razvoja i turizma i Mediteranskog akcionog plana Programa za životnu sredinu Ujedinjenih nacija (UNEP/MAP) i njegovog Centra za regionalne aktivnosti programa prioritetnih akcija (PAP/RAC). Na taj

način Crna Gora se pridružila porodici mediteranskih država koje integralnim upravljanjem čuvaju specifične vrijednosti i prepoznatljivost svojih obalnih područja.

Crnogorska obala je specifičan i po svojim prirodnim vrijednostima jedinstven prostor koji zahtijeva odlučno upravljanje i donošenje odluka danas za održivu budućnost. Vođeni tim opredjeljenjem u okviru CAMP-a izradili smo izuzetno značajne bazne analize kojima je napravljen cjelovit i detaljan pregled stanja i transformacija obalnog područja, kao i projekcije održivih razvojnih trendova. Stručne osnove i baze podataka pružaju podršku kontroli i umanjivanju pritiska na prostor i životnu sredinu, odnosno podržavaju integraciju obrazaca održive valorizacije prostora u sektorske politike.

Kroz integraciju prostornih i razvojnih rješenja radi unapređenja ekonomskih, socijalnih i performansi koje se odnose na životnu sredinu obalnog područja, Nacionalnom strategijom integralnog upravljanja obalnim područjem postavljamo strateški okvir za održivi razvoj našeg primorja. Takođe, definisanjem seta konkretnih mjera i akcija u Akcionom planu Strategije kreiramo dinamički okvir za podršku sprovođenju Prostornog plana posebne namjene obalnog područja Crne Gore (PPNOP CG), kao i za reformu sistema upravljanja resursima našeg obalnog područja. Posebno je značajno da će slijedom obaveza iz IUOP Protokola institucionalna organizacija u obalnom području Crne Gore biti unaprijeđena kroz uvođenje koordinacionog mehanizma za IUOP, odnosno funkcionisanje Savjeta i Koordinacionog tijela za integralno upravljanje obalnim područjem.

Istovremeno, na osnovu stručnih analiza i preporuka CAMP-a, u novom PPPNOP CG uvodimo reformski pristup. Riječ je o regionalnom planu koji će istovremeno predstavljati prostorni i razvojni plan obalnog područja. U tom kontekstu prioritet su nam: objektivizacija sistema planiranja prostora, uspostavljanje veze prostornog, regionalnog/razvojnog i zaštitnog planiranja, uspostavljanje planske

osnove za uvođenje suštinski značajnih instrumenata sprovođenja, kao što su: instrumenti zemljišne i poreske politike, urbana preparcelacija, porez na nekretnine ili neizgrađeno građevinsko zemljište, porez na prenamjenu zemljišta, izrada i primjena sektorskih podloga i analitičkih inputa u sistemu planiranja, korišćenje mjerljivih pokazatelja potrošnje prostora u svim fazama planiranja, korišćenje GIS tehnologije.

Na taj način, u sinergiji stručnog tima CAMP-a i Obradivača PPPNOP CG, uspjeli smo eliminisati konfliktne namjene na najvrednijim djelovima obalnog područja i iste otvoriti za razvoj visoko kvalitetnog turizma u uskom obalnom području, odnosno održivog turizma u zaleđu kroz definisanje kombinovanih razvojnih mjera u paketu s ruralnim razvojem zaleđa. Istovremeno, taj pristup će rezultirati diverzifikacijom ekonomskih aktivnosti i povezivanjem ponude zaleđa s najužim dijelom obalnog područja.

Rezultati CAMP-a CG omogućili su donošenje nove politike integralnog upravljanja, regulisanje prostora izradom regionalnog prostornog plana, ali i značajne promjene u najznačajnijim nacionalnim propisima kao što su zakoni o uređenju prostora, životnoj sredini, upravljanju morskim dobrom, te izgradnju kapaciteta javne administracije i stručnih institucija. Posebnu vrijednost ovom procesu daje njegova participativnost i otvorenost za razmjenu informacija, ostvarenih rezultata i uvažavanje komentara zainteresovanih strana.

Zahvaljujemo UNEP/MAP-u, na čelu s koordinatorom gospodinom Gaetanom Leoneom, i PAP/RAC centru iz Splita, na čelu s gospođom Željkom Škaričić, na posvećenosti, razumijevanju i podršci od 2011. godine do sada. Posebnu zahvalnost dugujemo stručnom timu PAP/RAC-a i njegovim eminentnim ekspertima koji su se uspješno suočili s nizom ograničavajućih faktora i uprkos tome, ponudili optimalna rješenja zasnovana na najboljoj dostupnoj praksi u EU a posebno, nama bliskim, sistemima uređenja prostora u Hrvatskoj i Sloveniji.

Izražavam očekivanje da ćemo ovako kvalitetnu platformu održivog razvoja i efikasnog integralnog upravljanja obalnim područjem nastaviti da unapređujemo i u periodu pred nama, u post CAMP fazi, te da će rezultati CAMP-a CG poslužiti kao kvalitetna osnova za jačanje primjene Barselonske konvencije i IUOP Protokola širom regiona Mediterana.

Branimir Gvozdenović,
ministar održivog razvoja i turizma

Nacionalna strategija integralnog upravljanja obalnim područjem Crne Gore pripremljena je u okviru Strateškog partnerstva za Mediteran – veliki morski ekosistemi (MedPartnership)

SADRŽAJ

1. UVOD	9
1.1 Obalno područje Crne Gore	11
1.2 Značaj uspostavljanja integralnog upravljanja obalnim područjem Crne Gore	11
1.3 Značaj Strategije	13
1.4 Pravni kontekst za donošenje Strategije	14
1.5 Vremenski horizont	15
1.6 Važnost prostornog planiranja za sprovođenje Strategije	17
1.7 Proces pripreme Strategije	17
1.8 Struktura dokumenta	18
2. OCJENA STANJA	21
2.1 Prirodno i kulturno nasljeđe	23
2.1.1 Biodiverzitet i specifični ekosistemi	23
2.1.2 Kulturna baština	30
2.1.3 Predione vrijednosti obalnog područja	32
2.2 Resursi obalnog područja	35
2.2.1 More	35
2.2.2 Vode	38
2.2.3 Zemljište	41
2.2.4 Prostorni razvoj	44
2.2.5 Prirodni i antropogeni hazardi	48
2.2.5.1 Klimatske promjene	48
2.2.6 Ekonomski i društveni razvoj	54
2.2.6.1 Poljoprivreda	54
2.2.6.2 Ribarstvo i marikultura	57
2.2.6.3 Turizam	59
2.2.6.4 Pomorski saobraćaj i brodogradnja	60
2.2.6.5 Razvojne i demografske karakteristike obalnog područja	61

2.3 Upravljanje obalnim područjem	64
2.3.1 Politike i strategije	64
2.3.2 Propisi	66
2.3.3 Institucije i koordinacija	68
3. KLJUČNI PROBLEMI, SLABOSTI I POTREBE	73
3.1 Ugrožavanje prirodnih, predionih i kulturnih vrijednosti	81
3.2 Neodrživo korišćenje resursa obalnog područja	82
3.2.1 Neodrživi trendovi u uređenju prostora i upravljanju prirodnim resursima	82
3.2.2 Neodrživi trendovi u ekonomiji obalnog područja	86
3.3 Neadekvatna prevencija i smanjenje štete od prirodnih hazarda	87
3.4 Ograničenja sistema upravljanja obalnim područjem	87
3.4.1 Koordinacioni mehanizmi	88
3.4.2 Upravljanje nedovoljno orijentisano na rezultate	88
3.4.3 Praćenje obalnih procesa	89
4. VIZIJA	91
5. STRATEŠKI CILJEVI	95
5.1 Očuvanje prirode, predjela i kulturnih dobara	98
5.2 Razvoj infrastrukture za sprječavanje i sanaciju zagađenja	98
5.3 Uređenje prostora i održivi prostorni razvoj	99
5.4 Postizanje zadovoljavajućih učinaka ekonomskog razvoja obalnog područja	99
5.5 Funkcionisanje sistema upravljanja obalnim područjem	101
5.6 Jačanje ljudskih resursa i društvene kohezije	101
6. SISTEM UREĐENJA PROSTORA I PROSTORNI PLAN POSEBNE NAMJENE OBALNOG PODRUČJA	103
6.1 Uloga i zadatak PPPNOP CG	106
6.1.1 Zahtjevi Protokola o IUOP	107
6.1.2 Prostorni plan Crne Gore	108
6.2 Strateške smjernice za održivi prostorni razvoj	109
6.2.1 Smjernice za PPPNOP CG	109
6.2.1.1 Regulisanje prekomjerne potrošnje prostora	109
6.2.1.2 Optimizacija namjene površina tako što će se konflikti korišćenja i ranjivosti prostora svesti na najmanju mjeru	110

6.2.1.3	Regulisanje gradnje u užem obalnom pojasu – obalni odmak	111
6.2.1.4	Očuvanje i održivi razvoj otvorenih ruralnih prostora	113
6.2.2	Uspostavljanje osnova za prostorno planiranje mora	117
6.2.3	Praćenje i ocjenjivanje	120
6.2.4	Instrumenti poreske politike u funkciji ostvarivanja prostorno-planskih ciljeva	121
7.	AKCIONI PLAN	125
7.1	Strateške mjere	127
7.1.1	Mjere u tematskom području „Očuvanje prirode, predjela i kulturnih dobara“	127
7.1.1.1	Efikasno štititi prirodu, predjele i kulturna dobra.	127
7.1.1.2	Održivo upravljati zaštićenim prirodnim dobrima, ekološki vrijednim staništima i ekosistemima.	128
7.1.2	Mjere u tematskom području „Razvoj infrastrukture za sprječavanje i sanaciju zagađenja“	135
7.1.2.1	Postići dobro ekološko stanje morskog ekosistema	135
7.1.2.2	Doprinijeti bezbjednom uređenju, revitalizaciji i rekultivaciji prostora sanacijom zagađenja usljed neadekvatnog odlaganja i tretmana otpada	136
7.1.2.3	Podsticati zelenu infrastrukturu	136
7.1.2.4	Uspostaviti sistem upravljanja rizicima od prirodnih i antropogenih hazarda	137
7.1.3	Mjere u tematskom području „Uređenje prostora i održivi prostorni razvoj“	148
7.1.3.1	Razviti sistem održivog prostornog planiranja	148
7.1.3.2	Obezbijediti šire preduslove za funkcionisanje sistema uređenja prostora	149
7.1.4	Mjere u tematskom području „Postizanje zadovoljavajućih učinaka ekonomskog razvoja obalnog područja“	157
7.1.4.1	Održivo upravljati resursima obalnog područja	157
7.1.4.2	„Ozeleniti“ razvoj obalnog područja	158
7.1.5	Mjere u tematskom području „Funkcionisanje sistema upravljanja obalnim područjem“	165
7.1.5.1	Uspostaviti funkcionalan koordinacioni mehanizam za integralno upravljanje obalnim područjem	165
Politički nivo	165	
Stručno-administrativni nivo djelovanja	167	
7.1.5.2	Jačati kapacitete javne uprave	174
7.1.5.3	Uspostaviti praćenje obalnih procesa	175

7.1.6.	Sprovođenje programa jačanja kapaciteta	184
7.1.7	Podizanje svijesti o potrebi očuvanja resursa obalnog područja	185
7.2	Prioritetne akcije do 2020. godine	185
7.3	Finansiranje sprovođenja Strategije	229
8.	PRAĆENJE SPROVOĐENJA STRATEGIJE	233
8.1	Pokazatelji prostornog razvoja	242
9.	PRILOZI	247
Prilog 1:	Rezultati analize problema i uzroka.	249
Prilog 2:	Opšti principi i ciljevi PPCG	253
Prilog 3:	Kriterijumi i smjernice za definisanje obalnog odmaka.	254
Prilog 4:	Pretpristupna podrška EU kroz nacionalnu i višekorisničku liniju	257
10.	Definicije ključnih pojmova i koncepata	259
Skraćenice	263	

01

UVOD

Plaža Mogren IZVOR: CAMP

1.1 Obalno područje Crne Gore

Obalno područje Crne Gore spada u najvrednije nacionalne resurse. Karakteriše ga visok razvojni potencijal koji ima suštinski značaj za razvoj crnogorskog društva. Međutim, karakterišu ga i kompleksni odnosi između čovjekovih aktivnosti i prirodnog okruženja koji često kao posljedicu imaju izražene pritiske na prirodne resurse.

Geografski obuhvat obalnog područja utvrđen je u skladu sa zahtjevima Protokola o integralnom upravljanju obalnim područjem Sredozemlja (IUOP Protokol). Predlogom izmjena *Zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata* obalno područje Crne Gore definiše se kao teritorija opština Herceg Novi, Kotor, Tivat, Budva, Bar i Ulcinj u administrativnim granicama (izuzev prostora obuhvaćenog nacionalnim parkovima¹), kao i morski pojas do spoljne granice teritorijalnog mora. Za kopneni dio obalnog područja ustaljeni su još i termini primorski ili južni region i Crnogorsko primorje.

Iako je s prostorno-planskog aspekta obalno područje prepoznato kao područje posebne namjene, ono je u velikoj mjeri u funkcionalnom, ekonomskom, kulturnom i ekološkom smislu integrisano s ostalim djelovima zemlje. Ta činjenica u značajnoj mjeri određuje i karakter Nacionalne strategije integralnog upravljanja obalnim područjem Crne Gore (NS IUOP CG).

1.2 Značaj uspostavljanja integralnog upravljanja obalnim područjem Crne Gore

Na osnovu sveobuhvatne analize stanja i procesa u obalnom području Crne Gore, kao i njihovih posljedica², mogu se dati sljedeće ocjene karakteristika obalnog područja:

- obalno područje u cjelini, a pogotovo uži obalni pojas, sa svojim prirodnim, kulturnim i predionim vrijednostima, ključni je razvojni resurs Crne Gore
- istovremeno, pritisci urbanizacije, posebno izgradnja nekretnina u funkciji sekundarnog stanovanja, rezultiraju brojnim primjerima ugrožavanja životne sredine, kao i prirodnih, predionih i kulturnih vrijednosti, što predstavlja najvažniju prijetnju održivom razvoju obalnog područja
- pored intenziviranja korišćenja resursa, efekti klimatskih promjena i šire prirodnih i antropogenih hazarda stvaraju dodatne pritiske na resurse kopnenog i morskog dijela obalnog područja.

Radi očuvanja razvojnog potencijala obalnog područja Crne Gore i ograničenja rastućih pritisaka na resurse obalnog područja, neophodno je uspostaviti **efikasan, odgovoran i prilagodljiv** sistem upravljanja kojim se omogućava:

- zaštita produktivnosti i raznovrsnosti obalnih ekosistema
- unapređenje ekonomske efikasnosti i održivog korišćenja resursa obalnog područja i
- poboljšanje integracije i usklađivanja sektorskog upravljanja.

Integralno upravljanje obalnim područjem (IUOP) upravo je takav, dugotrajan, dinamičan, multidisciplinarni i interaktivan proces upravljanja obalnim resursima kojem je cilj postizanje održivog razvoja obalnog područja. Odnosi se na cjelokupan ciklus prikupljanja podataka, planiranja, organizovanja, vođenja i praćenja implementacije mjera i aktivnosti. IUOP se zasniva na

¹ / Radi konzistentnog sagledavanja stanja u prostoru, kartografski prikazi ranjivosti prostora uključuju i obuhvate nacionalnih parkova u obuhvatu primorskih opština

² / Analiza opšte ranjivosti obalnog područja CG, CAMP CG (2012); Analiza ranjivosti uskog obalnog područja, CAMP CG (2013); Primjena odabranih indikatora za praćenje i ocjenjivanje održivosti prostornog razvoja obalnog područja CG, CAMP CG (2013); Analiza socio-ekonomskog razvoja obalnog područja CG, CAMP CG (2013); Analiza atraktivnosti i pogodnosti za poljoprivredu, CAMP CG (2013); Analiza institucionalno-zakonodavnog okvira za integralno upravljanje obalnim područjem CG, CAMP CG (2014).

dobro informisanom učešću i saradnji svih zainteresovanih strana pri utvrđivanju ciljeva i preduzimanju akcija za ostvarivanje tih ciljeva. Integralnim upravljanjem nastoje se izbalansirati ciljevi zaštite životne sredine, ekonomski, socijalni, kulturni i drugi ciljevi na duži rok, u okviru granica koje postavlja prirodno okruženje. Integralno upravljanje obalnim područjem rezultira brojnim koristima, a najznačajnije su date u Okviru 1-1.

Riječ „integralno“ u IUOP konceptu odnosi se na multisektorsko definisanje ciljeva i integraciju instrumenata potrebnih za njihovo ostvarivanje, kao i na integraciju relevantnih politika, sektora i nivoa

administracije. Ona takođe označava i integraciju kopnenih i morskih djelova obalnog područja. Ključni aspekt IUOP-a odnosi se na razvoj i primjenu odgovarajućih mehanizama upravljanja. Takođe je važno istaći da „integralnost“ ne znači i „sveobuhvatnost“ u rasponu tema kojima se IUOP bavi, s obzirom na to da je primarno riječ o operativnom konceptu koji teži prioritizaciji problema i izazova u obalnom području, kao i predlaganju proaktivnih mjera za rješavanje problema radi postizanja održivog razvoja obalnog područja.

Okvir 1-1: Koristi od integralnog upravljanja obalnim područjem (prema Smjernicama za pripremu nacionalnih strategija za IUOP, PAP/RAC)

- Uspješno rješavanje problema koji zahtijevaju uključivanje više sektora
- Afirmacija kulture upravljanja zasnovanog na obavezi postizanja mjerljivih rezultata
- Smanjenje štete (i povezanih troškova) koju obala trpi usljed prirodnih procesa (kakvi su erozija i plavljenje) i ljudskih aktivnosti
- Ublažavanje zagađenja i smanjenje troškova koje zagađenje generiše (za ekonomiju, zdravlje ljudi)
- Ublažavanje pojava prekomjerne eksploatacije prirodnih resursa obalnog područja
- Pобољшanje rezultata ekonomskih sektora u obalnom području
- Očuvanje jedinstvenih obalnih ekosistema s njihovim staništima i vrstama
- Očuvanje kulturne baštine, predjela i geomorfologije obalne zone
- Maksimalno se koriste usluge koje pružaju obalni ekosistemi (kao što su regulacija klime, očuvanje vode, sprječavanje erozije i zagađenja, proizvodnja i dostupnost hrane i sirovina, itd.)
- Postiže se maksimalna ekonomska efikasnost (poboљшanjem učinaka obalnih industrija, smanjenjem prostornih konflikata, očuvanjem obalnih pejzaža i atrakcija, maksimiziranjem koristi od investicija i turizma)
- Promovisanje socijalne kohezije i poboljšanje kvaliteta života u obalnim zajednicama.

1.3 Značaj Strategije

IUOP Protokol definiše da Nacionalna strategija IUOP, na osnovu analize postojećeg stanja, „...treba da postavi ciljeve, utvrdi odgovorne subjekte, utvrdi mjere koje će se preduzeti i s njima povezane troškove, kao i institucionalne instrumente i dostupna pravna i finansijska sredstva, te da uspostavi plan sprovođenja“.

Analize postojećeg sistema upravljanja i planiranja obalnog područja ukazuju na to da Crna Gora ima relativno razvijen zakonodavni okvir, kao i da su ciljevi vezani za razvoj obalnog područja dobro postavljeni, ali da u značajnoj mjeri ostaju na nivou deklarativnih opredjeljenja. Može se ocijeniti da prepreka u otklanjanju obrazaca neodrživog razvoja obalnog područja nije samo nedovoljna usklađenost propisa već, prije svega, nezadovoljavajući rezultati njihove primjene u praksi. S obzirom na složenost prisutnih pritisaka, kao i komplementarnost i međuzavisnost prirodnih, društvenih i ekonomskih faktora razvoja obalnog područja, upravljanje obalnim područjem Crne Gore je u nadležnosti više resora, od onih zaduženih za sistem uređenja prostora, zaštitu životne sredine i prirode, zaštitu kulturne baštine, do resora koji regulišu ruralni razvoj i poljoprivredu, ribarstvo, turizam i ostale privredne djelatnosti u obalnom području. Istovremeno, izostanak efikasno koordinirane saradnje među resorima i nedovoljno izgrađeni stručni kapaciteti javne uprave u pogledu podrške razvoju i implementaciji zahtjevnih javnih politika predstavljaju prepreku za postizanje djelotvornih ciljeva upravljanja.

Jedan od najznačajnijih izazova Nacionalne strategije IUOP jeste da ponudi efikasna rješenja koja neće uzrokovati dodatnu komplikovanost sistema, odnosno koja neće umjesto racionalizacije podstaknuti dodatno usložnjavanje procedura i neefikasnost javne uprave.

Stoga ova strategija ima **značaj** s aspekta uspostavljanja **strateškog okvira za integraciju** resora u nastojanju da se usklade razvojni prioriteti, težnje i interesi s mjerama zaštite i održivog korišćenja resursa obalnog područja, prije svega kroz:

- usaglašavanje nacionalnog regulatornog okvira s IUOP Protokolom i relevantnim EU politikama
- uspostavljanje kompetentnog koordinacionog mehanizma koji ima politički legitimitet, izvršni koordinacioni mandat i integralnu odgovornost za stanje u obalnom području; on treba da definiše okvire učešća ostalih sektora, uključujući definisanje njihovih praktičnih zadataka
- utvrđivanje neophodnih preduslova i instrumenata za postizanje ciljeva održivog razvoja obalnog područja.

Značaj Strategije ogleda se i u potrebi da se **uspostave obrasci djelovanja i upravljanja, koji vode ka postizanju mjerljivih rezultata.**

S obzirom na to da sistem uređenja prostora ima najveću odgovornost za neodrživo korišćenje prostora obalnog područja, te da je stepen kontrole koji mu pripada ograničen i ne proteže se na sve sektore čiji je doprinos bitan za održivost uređenja prostora, Strategija ima značaj i u kontekstu **unapređenja sistema uređenja prostora** kao budućeg jezgra IUOP-a.

U skladu sa zahtjevima IUOP Protokola, **principi** na kojima je zasnovana Nacionalna strategija IUOP su sljedeći:

- očuvanje resursa obalnog područja jedan je od prioritetnih nacionalnih interesa

- obezbjeđuju se uslovi za usklađivanje i realizaciju složenih prostornih i razvojnih planova
- kontinuirano se podstiče diverzifikacija i konkurentnost ekonomije obalnog područja
- kontinuirano se podstiče poboljšanje kvaliteta života stanovništva obalnog područja
- donošenje razvojnih i upravljačkih odluka zasnovano je na međuresornom usaglašavanju i koordinaciji, naučno i stručno utvrđenim činjenicama, primjeni relevantnih međunarodnih i evropskih normativa i standarda, utvrđivanju odgovornosti i praćenju postizanja rezultata
- obezbjeđuje se primjereno i pravovremeno učešće informisanog lokalnog stanovništva i svih zainteresovanih strana u transparentnom procesu odlučivanja.

Iako NS IUOP obuhvata širok spektar pitanja, nema mandat da se detaljno bavi **svim** bitnim pitanjima od značaja za obalno područje Crne Gore. **Prioritet NS IUOP su teme i složeniji problemi koji zahtijevaju integralni, multisektorski pristup i koordinirano usaglašavanje prioriteta. Ona se detaljno ne bavi onim temama koje se uspješno rješavaju u okviru sektorskih politika.** Ipak, neke teme koje se primarno rješavaju kroz sektorske politike, kao što je npr. upravljanje komunalnim otpadom i otpadnim vodama, imaju mjesto i u ovoj strategiji zbog činjenice da od prioriteta i uspješnosti njihovog rješavanja zavisi ukupan prostorni, ekonomski i društveni razvoj obalnog područja.

1.4 Pravni kontekst za donošenje Strategije

Pravni osnov za uspostavljanje integralnog upravljanja obalnim područjem Crne Gore i izradu Nacionalne strategije IUOP jeste Zakon o potvrđivanju IUOP Protokola („Sl. list CG“ - Međunarodni ugovori, br. 16/11). Protokol je time postao sastavni dio unutrašnjeg pravnog sistema zemlje.

U skladu sa članom 9 Ustava Crne Gore, IUOP Protokol, kao međunarodni pravni akt, ima primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primjenjuje u slučajevima kad određena pitanja reguliše drugačije od nacionalnog zakonodavstva.

Zemlje potpisnice IUOP Protokola su na osnovu člana 18 dužne ojačati ili formulisati „...nacionalnu strategi-

ju za integralno upravljanje obalnim područjem i obalne implementacione planove i programe... u skladu sa ciljevima i principima integralnog upravljanja“, kao i da izvijeste nadležno međunarodno tijelo (Sekretarijat Barselonske konvencije) o koordinacionim mehanizmima koji će biti uspostavljeni za sprovođenje nacionalne strategije.

Osnov za donošenje Nacionalne strategije integralnog upravljanja obalnim područjem Crne Gore (NS IUOP) sadržan je i u više nacionalnih strateških dokumenata i politika uključujući, prije svega, Nacionalnu strategiju održivog razvoja, kao i niz drugih politika i strategija kojima je cilj održivi razvoj i integralno upravljanje prirodnim resursima.

Budući da je pristupanje Evropskoj uniji strateški prioritet Crne Gore, od značaja su i zajedničke politike Unije. Cilj EU politika koje se odnose na obalno područje je obezbjeđivanje zdrave i stabilne životne sredine, ali i zaštite prirodnih resursa kao osnova za sprovođenje brojnih obalnih aktivnosti na duži rok.

Evropska *IUOP Preporuka* iz 2002. godine naglašava neophodnost da se planiranje u obalnim područjima bazira na stručnom znanju i informacijama, kao i na dugoročnoj i kvalitetnoj međusektorskoj perspektivi, da se proaktivnim djelovanjem uključe sve zainteresovane strane i uzmu u obzir i kopnene i morske komponente obalnih područja. U procesu revizije *IUOP Preporuke* naglašeno je da u obalnim područjima veću pažnju treba posvetiti prilagođavanju na klimatske promjene i ostalim rizicima.

Cilj *Okvirne Direktive o morskoj strategiji* (2008/56/EC) je postizanje dobrog statusa životne sredine u evropskim morima do 2020. godine i zaštita resursne osnove od koje zavise ekonomske i socijalne aktivnosti. Direktivom se u pravni sistem EU ugrađuje ekostemski pristup za upravljanje ljudskim aktivnostima.

Integralna pomorska politika (IMP) iz 2008. godine bavi se pitanjima kao što su plavi rast, podaci i znanje o morima, planiranje namjene mora, integralno praćenje morskih procesa i strategije morskih basena. IMP nastoji da koordinira, a ne da zamijeni politike u relevantnim sektorima (kao što su životna sredina mora, istraživanje, pomorski saobraćaj, energetika, regionalna politika, industrija i preduzetništvo/brodogradnja i drugi).

Formulisanje EU politike o planiranju namjene mora pravno je zaokruženo nedavnim usvajanjem *Direktive Evropske unije o definisanju okvira za prostorno planiranje mora* (2014/89/EU). Svrha ove direktive je da

promoviše održivi rast obalnih aktivnosti i aktivnosti na moru i održivo korišćenje obalnih i morskih resursa uspostavljanjem okvira za djelotvornu primjenu planiranja namjene mora i integralnog upravljanja obalnim područjima.

Nacionalna strategija UOP ima utemeljenje i u nedavno usvojenoj *Strategiji EU za jadransku i jonsku regiju* (2014) koja utvrđuje potencijal i potrebe za pametnim, održivim i inkluzivnim rastom u regionu. Prioritetne oblasti koje obrađuje Strategija za jadransku i jonsku regiju su plavi rast, povezivanje regiona, kvalitet životne sredine i održivi turizam.

1.5 Vremenski horizont

Vremenski horizont strategije je period od 15 godina, tako da se njeni strateški ciljevi i mjere odnose na period do 2030. godine. Usljed proaktivnog karaktera Strategije, u Akcionom planu definiše se i prvi set prioriteta akcija koji je usklađen s dugoročnim strateškim ciljevima i mjerama s ambicijom da se sprovede u petogodišnjem implementacionom periodu do 2020. godine. Nakon toga, radi kontinuiranog usklađivanja Strategije s rezultatima postignutim u implementaciji i s ostalim strateškim dokumentima, novi set prioriteta akcija biće definisan za sljedeći petogodišnji implementacioni period. Periodično petogodišnje usklađivanje mjera i akcija Strategije vršiće se u odnosu na:

- ostvarenu funkcionalnost koordinacionog sistema za upravljanje obalnim područjem Crne Gore
- rezultate ostvarene u očuvanju obalnih ekosistema, ublažavanju dužobalne urbanizacije i podsticanju razvoja ruralnih prostora u obalnom zaleđu
- potrebe usklađivanja sa sektorskim strategijama i politikama s obzirom na progres koji će biti ostvaren u njihovom sprovođenju.

Takođe, po isteku ovog implementacionog perioda biće potrebno uključiti mjere značajne za primjenu Okvirne direktive o morskoj strategiji 2008/56/EC.

1.6 Važnost prostornog planiranja za sprovođenje Strategije

Paralelno s pripremom Nacionalne strategije IUOP odvijao se proces izrade PPPNOP CG koji je uveden u sistem prostornog planiranja kao planski dokument regionalnog karaktera koji se bavi cjelinom prostora obalnog područja Crne Gore. Stoga se očekuje da će ovaj plan predstavljati konkretan doprinos u primjeni IUOP Protokola i osnovni okvir za praktično regulisanje procesa koji se odvijaju u prostoru obalnog područja. Odnos ova dva dokumenta je dvosmjernan. Strategijom se predlažu metodološki pristup i osnovne smjernice za izradu PPPNOP u skladu sa zahtjevima Protokola i, što je vrlo važno, sistemska unapređenja kojima se namjeravaju stvoriti preduslovi za efikasnije sprovođenje PPPNOP-a CG. S druge strane, potrebno je da PPPNOP CG razradi konkretna rješenja prostornog plana na bazi odabranog optimalnog scenarija razvoja. Uzimajući u obzir dosadašnje, naglašene probleme u sprovođenju prostorno-planskih dokumenata i njihovih opredjeljenja, PPPNOP CG samostalno teško može biti dovoljan za promjenu stanja u prostoru. Zato je jedan od najvažnijih zadataka Strategije da predloži niz mjera koje će, između ostalog, osnažiti prostorno planiranje, i omogućiti održivi prostorni razvoj.

1.7 Proces pripreme Strategije

Priprema Nacionalne strategije IUOP podržana je kroz Program integralnog upravljanja obalnim područjem Crne Gore (CAMP CG) u okviru realizacije Ugovora o saradnji između Vlade Crne Gore i Mediteranskog akcionog plana Programa Ujedinjenih nacija za

životnu sredinu (UNEP/MAP) i aktivnostima u okviru Strateškog partnerstva za veliki ekosistem Mediterana (GEF MedPartnership). Nadzor nad vođenjem procesa, političku i stručnu podršku pružili su Upravni i Savjetodavni odbor projekta.

Priprema Strategije odvijala se kroz rad stručnog tima i konsultativni proces, a u izradi Strategije prvenstveno su korišćene analize napravljene u okviru CAMP projekta³. Uz analize stanja detaljno su obrađeni procesi transformacije obalnog područja, prvenstveno ciljanom analizom socio-ekonomskih procesa i razvoja, naročito u sektoru poljoprivrede i turizma (uključujući metodologiju za proračun turističkog prihvatnog kapaciteta), analizom institucionalno-pravnog okvira, kao i utvrđivanjem ključnih izvora pritisaka. Za pripremu NS IUOP poslužila je i analiza kompatibilnosti nacionalnih i lokalnih politika, planova i strategija sa ciljevima IUOP Protokola. Važan izvor bili su i prijedlozi stručne javnosti izneseni u konsultativnom procesu. Pored toga, korišćeni su i nalazi *Dokumenta o službenom stanovištu*, sektorske politike, dostupna literatura i dokumentacija, a konsultovan je i nacrt neusvojene IUOP strategije iz 2008. godine.

O rezultatima rada stručnog tima diskutovalo se u okviru konsultativnog procesa i obratno. U okviru opsežnih konsultacija održano je niz radionica uz učešće zainteresovanih aktera. Teme koje su obrađivane na radionicama uključuju utvrđivanje problema i uzroka, utvrđivanje nedostataka u institucionalnom i zakonskom okviru, izbor prioriteta, prijedlog rješenja za upravljačke mehanizme, odnosno mehanizme koordinacije i druge. Preporuke iz konsultativnog procesa (zaključci i preporuke s radionica, odgovori na upitnike) uzete su u obzir u najvećoj mogućoj mjeri, uz određenu obradu (sistematizaciju, provjeru konzistentnosti) koju je izvršio stručni tim.

³ / Posebno analize navedene u fusnoti broj 1, kao i cijane sektorske studije koje kao polazište uzimaju analizu ranjivosti obalnog područja: studija biodiverziteta i zaštite prirode; studija hidrologije, geologije, kvaliteta i kvantiteta voda; analiza antropogenih uticaja na životnu sredinu i zdravlje čovjeka.

Metoda određivanja pokretača, pritisaka, stanja i uticaja (DPSIR metoda) uglavnom je primijenjena u identifikaciji problema i njihovih uzroka, odnosno nedostataka i potreba za integralnim upravljanjem obalnim područjem, kao i u formulisanju adekvatnih odgovora za prevazilaženje tako utvrđenih problema i nedostataka u okviru NS IUOP.

Na osnovu sprovedene analize stanja, utvrđenih problema i njihovih dubljih uzroka utvrđen je set ključnih problema, slabosti i potreba u sistemu upravljanja obalnim područjem. Polazeći od istih, utvrđeni su strateški ciljevi, kao i mjere i prioritetne akcije u okviru Akcionog plana NS IUOP. Učestalost javljanja i urgentnost rješavanja evidentiranih problema uzeti su u obzir pri utvrđivanju prioriteta, kao i njihov uticaj na perspektivu dugoročnog očuvanja stabilnosti ekosistema obalnog područja i socio-ekonomskog razvoja. Takođe, uzete su u obzir i uzročno-posljedične veze i potreba da se u rješavanju problema krene od najdubljih uzroka.

1.8 Struktura dokumenta

Kontekst za donošenje NSIUOP, njena uloga i informacije o procesu pripreme i strukturi samog dokumenta predmet su Poglavlja 1.

Ocjena stanja obalnog područja data je u Poglavlju 2 i odnosi se na prirodno i kulturno nasljeđe, obalne resurse, prirodne i antropogene hazarde, ekonomiju, društveni razvoj i upravljanje. U ovom poglavlju dat je opis stanja za svaku od ovih oblasti, ukazujući na karakteristike, pozitivne trendove i prednosti obalnog područja, kao i na ranjivost pojedinih elemenata životne sredine i prostora, pojave prekomjernog zagađenja i neodrživog korišćenja resursa, ekonomske neefikasnosti, slabosti u sistemu upravljanja, itd.

U Poglavlju 3, na osnovu ocjene stanja, pritisaka i uticaja utvrđeni su ključni problemi, slabosti i potrebe za integralnim upravljanjem i to u kontekstu zaštite prirodnog i kulturnog nasljeđa, regulisanja obalnih aktivnosti i primjene upravljačkih instrumenata i mehanizama.

Vizija razvoja obalnog područja formulirana je u Poglavlju 4.

Na osnovu sistematizacije problema i nedostataka i njihove ozbiljnosti/težine, u Poglavlju 5 definisana su prioritetna tematska područja sa strateškim ciljevima.

Prijedlog principa i strateških smjernica IUOP koji je relevantan za sprovođenje Prostornog plana obalnog područja sadržan je u Poglavlju 6.

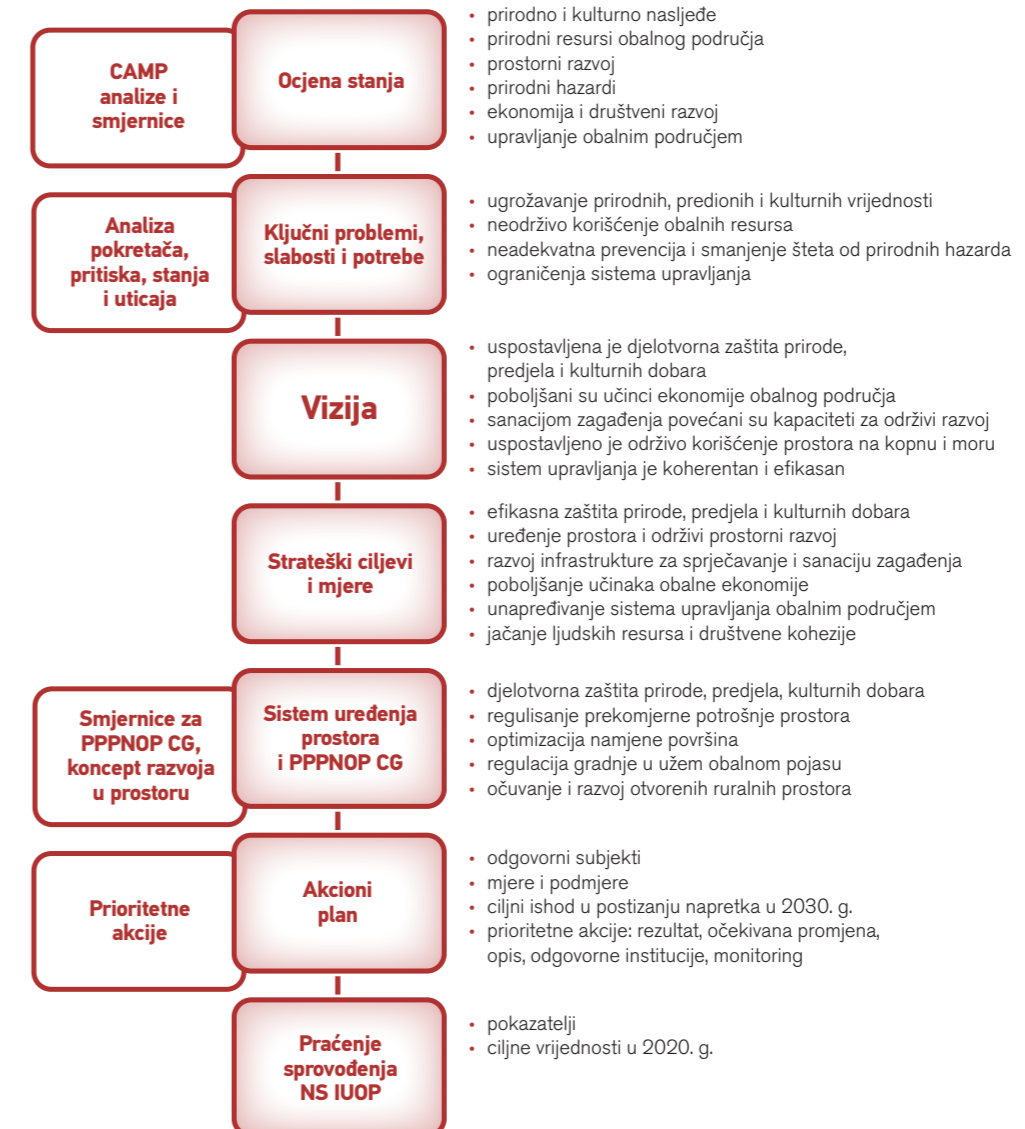
Akcionni plan koji definiše mjere s podmjerama i ciljne ishode u vremenskom horizontu primjene NSIUOP prikazan je u Poglavlju 7. U odnosu na tako utvrđene podmjere u ovom poglavlju razrađen je i set prioritetnih akcija s rokom implementacije do 2020. godine.

Tema posljednjeg Poglavlja 8 je način praćenja i ocjena implementacije NS IUOP uključujući set glavnih pokazatelja.

Ključni rezultati analize problema (stanja) i uzroka (pokretača) sprovedene u okviru ocjene stanja, a koji su poslužili kao osnov za definisanje ključnih problema, nedostataka i potreba, prikazani su u Prilogu 1.

Struktura dokumenta s ključnim elementima pojedinih poglavlja prikazana je na Slici 1-1.

Slika 1-1: Struktura dokumenta

02

OCJENA STANJA

Gospa od Škrpjela i Sv. Đorđe IZVOR: Nacionalna Turistička Organizacija

2.1 Prirodno i kulturno nasljeđe

Raznovrsnost geološke podloge, predjela, klime i zemljišta i geografska pozicija Crne Gore na Balkanskom poluostrvu i Jadranu, omogućili su nastanak biološkog diverziteta visokih vrijednosti. To Crnu Goru svrstava u biološke „hot-spot“ lokacije od značaja u evropskim i globalnim okvirima. I obalno područje Crne Gore odlikuje se visokim stepenom diverziteta i specifičnošću staništa i vrsta.

Zahvaljujući pogodnim geomorfološkim i geografskim odlikama, tragovi naseljenosti u Crnogorskom primorju potiču još iz mlađeg kamenog doba. Višemilenijumsko prisustvo ljudskih zajednica, specifičnosti prirodnog položaja i okruženja i uticaji različitih kultura pretočeni su u bogatu kulturnu baštinu crnogorskog obalnog područja.

2.1.1 Biodiverzitet i specifični ekosistemi

Tipična obalna – primorska staništa prisutna su na stjenovitoj obali (hridi), brojnim prirodnim pješčanim plažama, kao i na (osam) manjih ostrva. Na južnim padinama primorskih planina razvijena je tipična mediteranska vegetacija makija i garig, a na nižim terenima i samoj obali slatinska – halofitna vegetacija, ali i kultivisani tereni s maslinjacima i voćnjacima. Primorske planine Orjen, Lovćen i Rumija (zajedno s okolnim brdskim i planinskim predjelima) smatraju se centrima diverziteta vaskularne flore.

Lokaliteti u obalnom području na kojim se javlja najveći broj staništa od međunarodnog značaja (uključujući močvarna staništa) su okolina Ulcinja sa zaleđem, posebno Velika plaža i Ada Bojana, Buljarica i pojedini, još uvijek sačuvani dijelovi Bokokotorskog zaliva. Ušća rijeka (Bojane, Sutorine i drugih manjih vodotoka) takođe čine dio obalnih staništa važnih za

očuvanje biodiverziteta. Na pješčanim dinama Velike plaže srijeće se jedinstvena slatinska, halofitna vegetacija. Tivatska solila i Ulcinjska solana veoma su značajni lokaliteti s halofitnom vegetacijom na muljevito-glinovitoj podlozi. Ovaj tip vegetacije skoro je sasvim iščezao na istočnoj obali Jadrana, a u Crnoj Gori prisutan je samo na navedenim lokalitetima. Za nju je vezana i specifična fauna, posebno bogata ornitofauna.

U morskom ekositemu pored algoflore srijeću se i livade morske trave *Posidonia oceanica* i *Cymodocea nodosa*, za čiji je životni ciklus vezan značajan broj životinjskih vrsta. Fauna Jadranskoga mora još uvijek nije u potpunosti istražena. Noviji podaci, međutim, ukazuju da u crnogorskom dijelu Jadrana živi preko 40 vrsta sunđera, 150 vrsta ljuskara, 340 vrsta mekušaca, preko 400 vrsta riba, tri vrste morskih kornjača i četiri vrste delfina.

U kopnenom dijelu obalnog područja prisutne su zone s ranjivim biodiverzitetom, koje treba zaštititi od negativnih uticaja, naročito očuvanjem njihove cjelovitosti, a to su: Orjen, Bokokotorski zaliv, Vrmac, Buljarica, Rumija, Šasko jezero, Velika plaža, kao i dijelovi prirodno očuvane obale. Na osnovu izvršenog detaljnog kartiranja kopnenih staništa, primjenom multikriterijumskog pristupa, posebno vrijednim ocijenjeni su habitati na Velikoj plaži, Tivatskim solilima, Buljarici i Platamunima⁴. Zone visoke ranjivosti biodiverziteta prikazane su na Karti 2-1. U morskom dijelu obalnog područja, kao ranjiva ocijenjena su staništa *Posidonia oceanica*, kao i podvodne pećine.

Česmina, hrast crnika – *Quercus ilex*

Bjelograbić – *Carpinus orientalis*

Maslina – *Olea europaea*

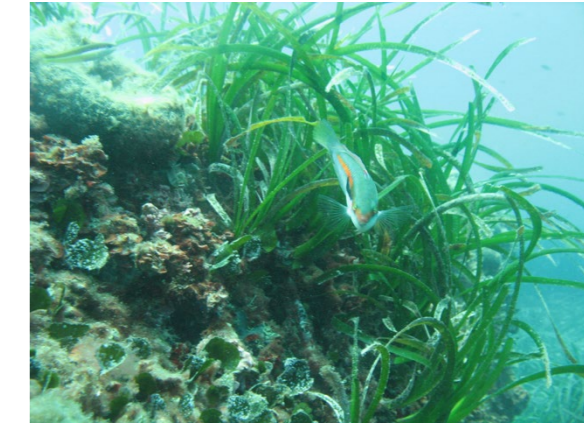

Pistacia lentiscus

Slika 2-1: Predstavnicu vaskularne flore
(Izvor: Zavod za zaštitu prirode CG)

Pećin – morska pećina

Posidonia Oceanica

Slika 2-2: Morska staništa (Izvor: projekat MPA Katič)

Zone ranjivog, odnosno vrijednog biodiverziteta poklapaju se u znatnoj mjeri s mrežom postojećih i planiranih zaštićenih prirodnih dobara. U postojećoj prostorno-planskoj dokumentaciji dati su prijedlozi za stavljanje pod zaštitu novih zaštićenih prirodnih dobara u kopnenom dijelu obalnog područja, i to: nacionalni park Orjen, regionalni parkovi Rumija i Vrmac, spomenici prirode (na kopnu) Ulcinjska solana, Šasko jezero i Ada Bojana⁵.

U posljednjih par decenija nije bilo proglašenja novih zaštićenih područja na Primorju (izuzetak su Tivatska solila). Iako je strateškim i planskim dokumentima predviđeno proglašenje zaštićenih područja u moru, ta područja još uvijek nijesu uspostavljena, ali su za znatan broj lokaliteta u moru⁶ obavljena bazična istraživanja.

Postojeća zaštićena prirodna dobra⁷ uključuju djelove nacionalnih parkova Skadarsko jezero i Lovćen, poseban rezervat prirode (Tivatska solila), više spomenika

prirode (uključujući dvadesetak plaža i druge lokalitete), nekoliko predjela posebnih prirodnih odlika, kao i područje Kotorsko-risanskog zaliva s gradom Kotorom (zaštićen je opštinskim propisom i nalazi se na UNESCO listi prirodne i kulturne baštine). Zbog značaja za biodiverzitet obalnog područja, zaštićeno je i više pojedinačnih dendroloških objekata⁸.

4 / Dr Danka Petrović: Detaljno kartiranje habitata primjenom GIS na 4 ekološki prioritetna lokaliteta, CAMP CG (2012)

5 / U NS IUOP predlaže se revizija potencijalno zaštićenih područja prirode na osnovu prethodnog vrednovanja prirodnih staništa i ekosistema obalnog područja.

6 / Potencijalne lokacije su: 1) Luštica (od Mamule do rta Mačka); 2) zona od rta Trašte do Platamuna (s uskom zonom stroge zaštite od rta Žukovac do rta Kostovica); 3) šira zona ostrva Katič; 4) zona od rta Volujica do Dobrih voda; 5) zona od rta Komina do rta kod ostrva Stari Ulcinj; 6) zona uvale Valdanos do Velike uvale; i 7) Seka Đerane s južnim dijelom zone ispred Velike plaže do ušća Bojane.

7 / U skadu s odredbama Zakona o zaštiti prirode

8 / Rješenjem o zaštiti objekata prirode („Sl. list CG“ br. 76/06) zaštićeno je više primjeraka hrasta na raznim lokacijama, te stara maslina na Mirovici u Baru.

Karta 2-1: Ranjivost biodiverziteta

U uslovima neprecizno definisanih granica postojećih zaštićenih prirodnih dobara i aproksimativno određenih zona potencijalnih zaštićenih prirodnih dobara (kao vrijedna za zaštitu prepoznata su i u važećoj prostorno-planskoj dokumentaciji), izvršena je obrada raspoloživih podataka primjenom GIS-a⁹. Na osnovu dobijenih rezultata utvrđeno je da udio zaštićenih prirodnih dobara na kopnu u ukupnoj površini šest primorskih opština iznosi 8,6% (uključujući kopneni dio Kotorsko-risanskog zaliva kao UNESCO zaštićenog područja), a udio potencijalnih zaštićenih prirodnih dobara u površini primorskih opština 18,8%. Takođe, aproksimativno su određene zone obuhvata potencijalnih područja za zaštitu u moru, uzimajući u obzir lokalitete prepoznate u PPCG i PPPN Morskog dobra, kao i lokalitete koji su identifikovani u sprovedenim istraživačkim projektima. Površina ovih područja iznosi oko 9000 ha (uključuje morski i njemu pripadajući pojas na kopnu). Zone postojećih i planiranih zaštićenih prirodnih dobara prikazane su na Karti 2-2.

Postojeći sistem upravljanja zaštićenim prirodnim dobrima pokazuje brojne slabosti i ne obezbjeđuje očuvanje cjelovitosti i integriteta obalnih ekosistema (na kopnu i moru). Rezultati analize pokretača, pritisaka, stanja i uticaja i ključni problemi i slabosti prikazani su u poglavlju 3 i tački 3.1, dok se s aspekta postojećeg stanja po značaju izdvajaju sljedeće ocjene:

- U periodu od 1968. g. do početak 2014. g. nijesu uspostavljeni upravljači zaštićenih prirodnih dobara u obalnom području, kao ni mjere aktivnog staranja o njima. Izuzetak su nacionalni parkovi i, od 2014. g., Tivatska solila za koje su uspostavljeni upravljači. Izmjenama Zakona o zaštiti prirode iz 2013. g. odgovornost za upravljanje ostalim zaštićenim prirodnim dobrima u zoni morskoga dobra povjerena je Javnom preduzeću za uprav-

lanje morskim dobrom.

- Mjere zaštite vrijednih ekosistema van zaštićenih prirodnih područja rijetko se planiraju i sprovede, što rezultira čestim primjerima degradacije specifičnih obalnih staništa i vrsta. Kao najugroženija obalna staništa prepoznate su pješčane dune na Velikoj plaži¹⁰ s preostalim fragmentima šume skadarskog duba (*Quercus robur scutariensis*) u njenom zaleđu. Fauna ptica na ovim staništima ugrožena je lovom¹¹.
- Iako nema preciznih podataka, očigledno je i da je značajan dio postojećih zaštićenih prirodnih dobara izgubio dio ili sva svojstva zbog kojih su svojevremeno stavljena pod zaštitu. Takvi primjeri uključuju djelove Bečićke i Slovenske plaže, brda Spas, plažu Pržno i druge lokacije.
- Nije završena identifikacija i uspostavljanje područja nacionalne Ekološke mreže¹² u okviru koje treba uključiti specifična obalna staništa čija je zaštita obavezna i u odnosu na zahtjeve Protokola o IUOP. Lista Emerald područja koja je utvrđena 2008. godine, a Stalni komitet Bernske konvencije potvrdio ju je 2012. godine, obuhvata 13 područja u obalnom području¹³.
- Razvojnim i prostornim planovima predviđen je i određeni broj zahvata čija bi realizacija mogla ugroziti prirodne vrijednosti pojedinih lokacija, dovodeći tako u pitanje stabilnost i otpornost značajnih obalnih ekosistema. U Analizi ranjivosti biodiverziteta obalnog područja identifikovane su geografske oblasti¹⁴ u okviru kojih se zbog visoke vrijednosti biodiverziteta trebaju eliminirati ili ublažiti konfliktnosti u postojećoj namjeni prostora (optimizacijom namjene površina).

⁹ / U okviru Analize opšte ranjivosti obalnog područja CG, CAMP CG (2012) i Analize ranjivosti uskog obalnog područja, CAMP CG (2013)

¹⁰ / Rijetke i ugrožene psamofite i halofite na ovom lokalitetu su: *Cakile maritima*, *Xanthium italicum*, *Salsola kali*, *Euphorbia peplis*, *Euphorbia paralias*, *Polygonum maritimum*, *Atriplex hastata*, *Echinophora spinosa*, sea holly *Eryngium maritimum*, *Agropyrum junceum*, *Medicago marina*, *Inula crithmoides*, *Lagurus ovatus*, *Cuscuta* sp.

¹¹ / Nacionalna strategija biodiverziteta s akcionim planom 2010–2015.

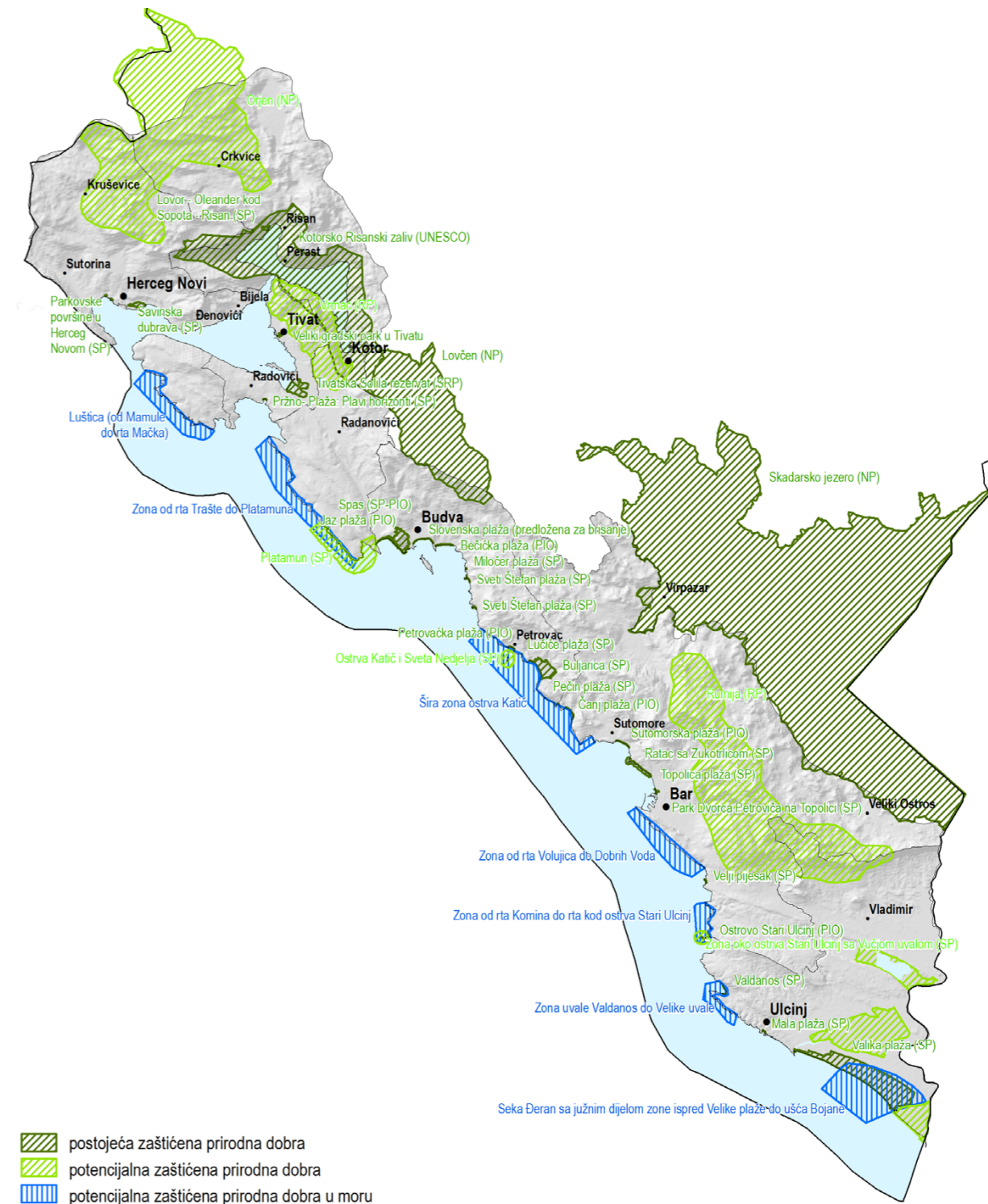
¹² / Prema odredbama iz člana 30–34 Zakona o zaštiti prirode

¹³ / Emerald područja u obalnom području su: 1) Kotorsko-Risanski zaliv; 2) Platamuni; 3) ostrvo Katič, Donkova i Velja Seka; 4) Tivatska solila; 5) Buljarica; 6) brdo Spas; 7) plaža Pećin; 8) Orjen; 9) Lovćen; 10) Rumija; 11) Velika plaža i Solana; 12) Šasko jezero, rijeka Bojana, Knete, Ada; 13) Skadarsko jezero.

¹⁴ / Zone: Vrbanj; Kruševice (južno od naselja) i Mokrine – Kamenio; Prijedor – Mojdež i Ratiševina – Trebišnj; Zlijebi i Podi – Šašovići – Kudi; Kuti; Bijelske Kruševice; Bijela – Jošice i Đurić; Pobori i Ostrog; Prijedor; Kuljače; Buljarica; Velika plaža.

Valdanos IZVOR: CAMP

Karta 2-2: Postojeća i planirana zaštićena prirodna dobra

2.1.2 Kulturna baština

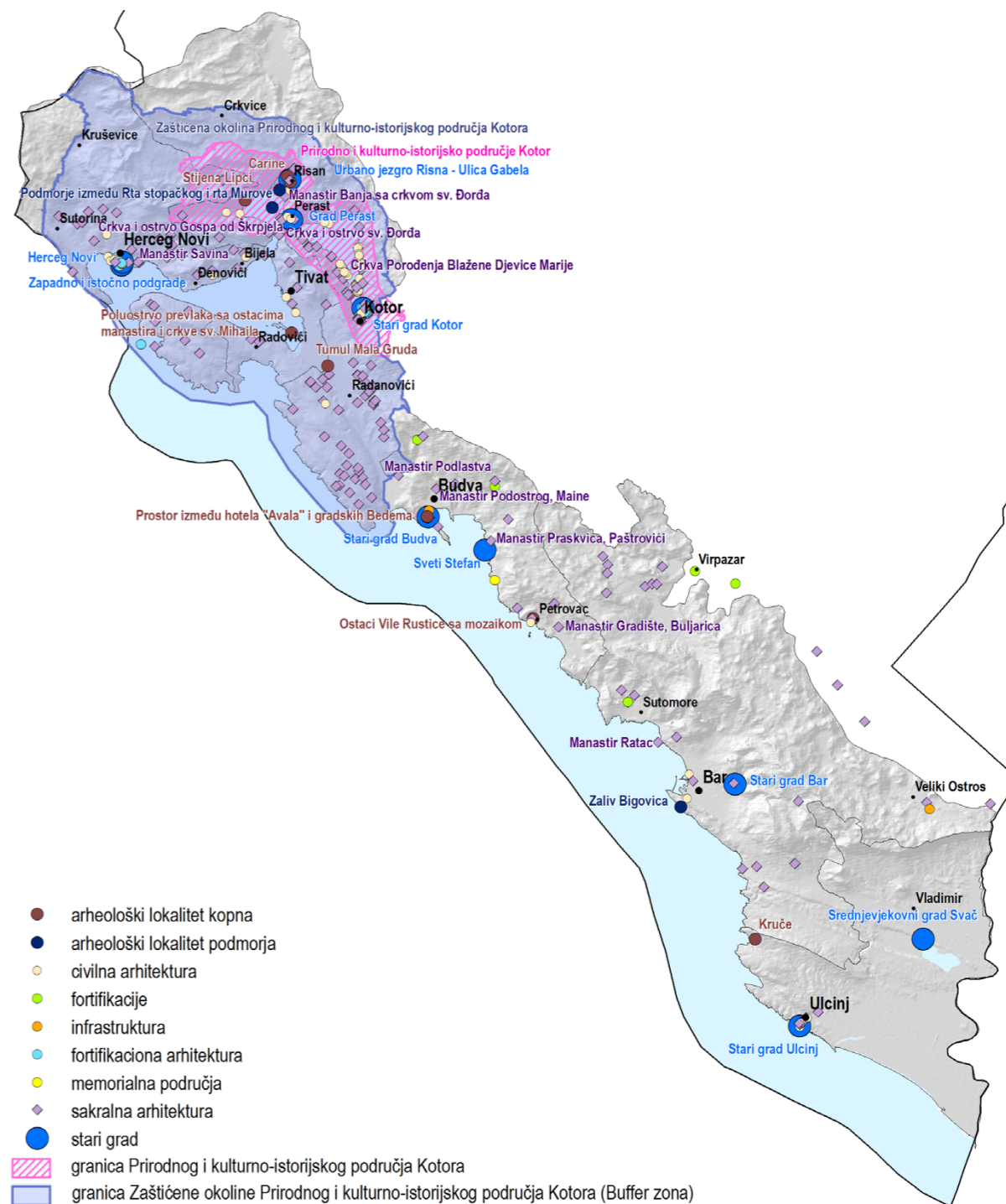
Kulturno nasljeđe Crnogorskog primorja karakteriše visok stepen raznovrsnosti, kako po stilsko-hronološkim obilježjima i kulturno-istorijskim vrijednostima, tako i po osnovnim funkcijama.

Prema podacima Uprave za zaštitu kulturnih dobara, u obuhvatu primorskih opština nalazi se ukupno 735

nepokretnih kulturnih dobara, i to po opštinama: Ulcinj 15, Bar 57, Budva 51, Tivat 26, Kotor 459, Herceg Novi 127. Za 290 dobara utvrđeno je da posjeduju potencijalne kulturne vrijednosti i to, po opštinama: Ulcinj 27, Bar 62, Budva 27, Kotor 62, Tivat 41 i Herceg Novi 71. Što se tiče arheoloških lokaliteta u podmorju evidentirano je 28 dobara. Nepokretna kulturna dobra u obalnom području prikazana su na Karti 2-3.

Slika 2-3: Kulturna baština (stari gradovi, fortifikacioni objekti, sakralni objekti)
(Izvor: Plan predjela PPPNOP CG, Planplus d.o.o., decembar 2013)

Karta 2-3: Nepokretna kulturna dobra

15 / <http://whc.unesco.org/en/decisions/6016>

16 / <http://whc.unesco.org/en/list/125/documents/>

17 / „Sl. list Crne Gore“, br. 56/13

Nedostaje sveobuhvatna strategija zaštite kulturne baštine Crne Gore, dok je Menadžment plan prirodnog i kulturno-istorijskog područja Kotora donesen 2011. godine. Ovim dokumentom, odlukama UNESCO Komiteta za svjetsku baštinu¹⁵, kao i ostalim relevantnim izvještajima¹⁶, identifikovani su problemi i preporuke od značaja za zaštitu prirodnog i kulturno-istorijskog područja Kotora kao UNESCO svjetske baštine. Donijet je i poseban Zakon o zaštiti prirodnog i kulturno-istorijskog područja Kotora¹⁷.

Podvodna kulturna baština i pored činjenice da je njena zaštita propisana zakonskim normama, nije fizički zaštićena. Iako je identifikovana, nije mapirana na adekvatan način, ali su lokaliteti na kojima se nalazi evidentirani u pojedinim studijama.

Dugogodišnje zapostavljanje kulturne baštine u planovima razvoja, nizak stepen prioriteta za mjere održavanja, konzervacije i sanacije, na mahove nekontrolisana izgradnja i nepoštovanje zakonskih propisa, ozbiljno su ugrozili vrijednosti kulturnih dobara. Pored urbanih cjelina, pod negativnim uticajima izgradnje našla su se i ruralna i stara naselja locirana duž obale. Problemi su naročito izraženi kod arheoloških lokaliteta ugroženih neplanskom gradnjom, a arheološki lokaliteti u podmorju, naročito oni koji sadrže amfore, izloženi su devastaciji usljed ilegalne trgovine.

Zaštita kulturnih dobara sprovodi se na osnovu godišnjih i dugoročnih planova i programa kojima se, osim rješenja za izvođenje konzervatorsko-restauratorskih radova, planiraju i interdisciplinarna istraživanja. Određeni stepen zaštite sprovodi se i kroz prostorno-planske dokumente. U završnoj fazi realizacije je projekat revalorizacije kojim će se potvrditi vrijednost pokretnih i nepokretnih kulturnih dobara

u Crnoj Gori, te utvrditi mjere za poboljšanje stanja onih kulturnih dobara čije su vrijednosti ugrožene.

2.1.3 Predione vrijednosti obalnog područja

Raznovrsnost predjela obalnog područja predstavlja prirodno bogatstvo i značajan resurs koji doprinosi turističkoj prepoznatljivosti i atraktivnosti. Djelovanjem čovjeka na predio stvoreni su kulturni obrasci koji čine element kulturnog identiteta i nasljeđa. Na osnovu vrednovanja tipova karaktera predjela u obalnom području, izdvajaju se tri kategorije izuzetno vrijednih predjela od značaja za očuvanje autentičnosti i ljepote obalnog područja Crne Gore:

- prirodni i poluprirodni predjeli: morski akvatorijum; obala (niska i strma – grebenska i stjenovita obala); šume, šikare i šumsko zemljište (prirodne šume, šikare i livade i pašnjaci); vodene površine (vodotoci/stajaće vode, bujični tokovi, močvare i solila)
- kulturni predjeli: ambijentalne cjeline i graditeljsko nasljeđe – stari gradovi, sakralni objekti, fortifikacioni objekti i sl., objekti pejzažne arhitekture
- posebni poljoprivredni predjeli: zaravnjena polja aluvijalnih i aluvijalno-koluvijalnih zemljišta; terase i zaravni na flišnom i kraškom terenu; posebna područja poljoprivrede, značajna za očuvanje kulturne baštine i karakteristika predjela, nastala kao rezultat primjene tradicionalnih postupaka u obradi i održavanju poljoprivrednih površina (uređeni maslinjaci, terasirane površine i sl.).

Predjeli su izloženi uticaju ubrzanih transformacija koje često dovode do negativnih promjena. Proces koji u najvećoj mjeri djeluju na predio su urbanizacija i razvoj infrastrukture, ugrožavajući sisteme veza i

Slika 2-4: Odabrani tipovi karaktera predjela (Izvor: CAMP, 2013–2014)

Kraljičina plaža - Čanji IZVOR: Nacionalna Turistička Organizacija

dovodeći do fragmentacije predjela. Neadekvatno lociranje turističkih i rekreacionih sadržaja u najvrjednijim djelovima obalnog područja dovodi do nestajanja prirodnih staništa i homogenizacije predjela. Depopulacija ruralnih područja i napuštanje tradicionalnog načina obrade zemljišta dovodi do promjene i nestajanja karaktera predjela kao osnove kulturnog identiteta obalnog područja.

2.2 Resursi obalnog područja

Pojačano i često nekoordinirano korišćenje obalnih i morskih resursa kome svjedočimo, kako u Crnoj Gori tako i u međunarodnim okvirima, za rezultat ima konkurenciju između različitih namjena mora i obale (koja je često konfliktna) i neodrživo korišćenje resursa obalnih područja. Pored intenziviranja korišćenja resursa, efekti antropogenih i prirodnih hazarda stvaraju dodatne pritiske na obalne i morske resurse. Radi obezbjeđivanja održivog rasta i očuvanja prirodnih, predionih i kulturnih vrijednosti, neophodno je održivo, integralno i koherentno upravljanje resursima crnogorskog obalnog područja:

- prirodnim – more, vode, zemljište i prostor
- ekonomskim – primarno u sektorima poljoprivrede, ribarstva i marikulture, turizma, pomorskog saobraćaja i brodogradnje
- društvenim kapitalom – uzajamne veze i saradnja među društvenim akterima
- ljudskim – znanja i sposobnosti.

2.2.1 More

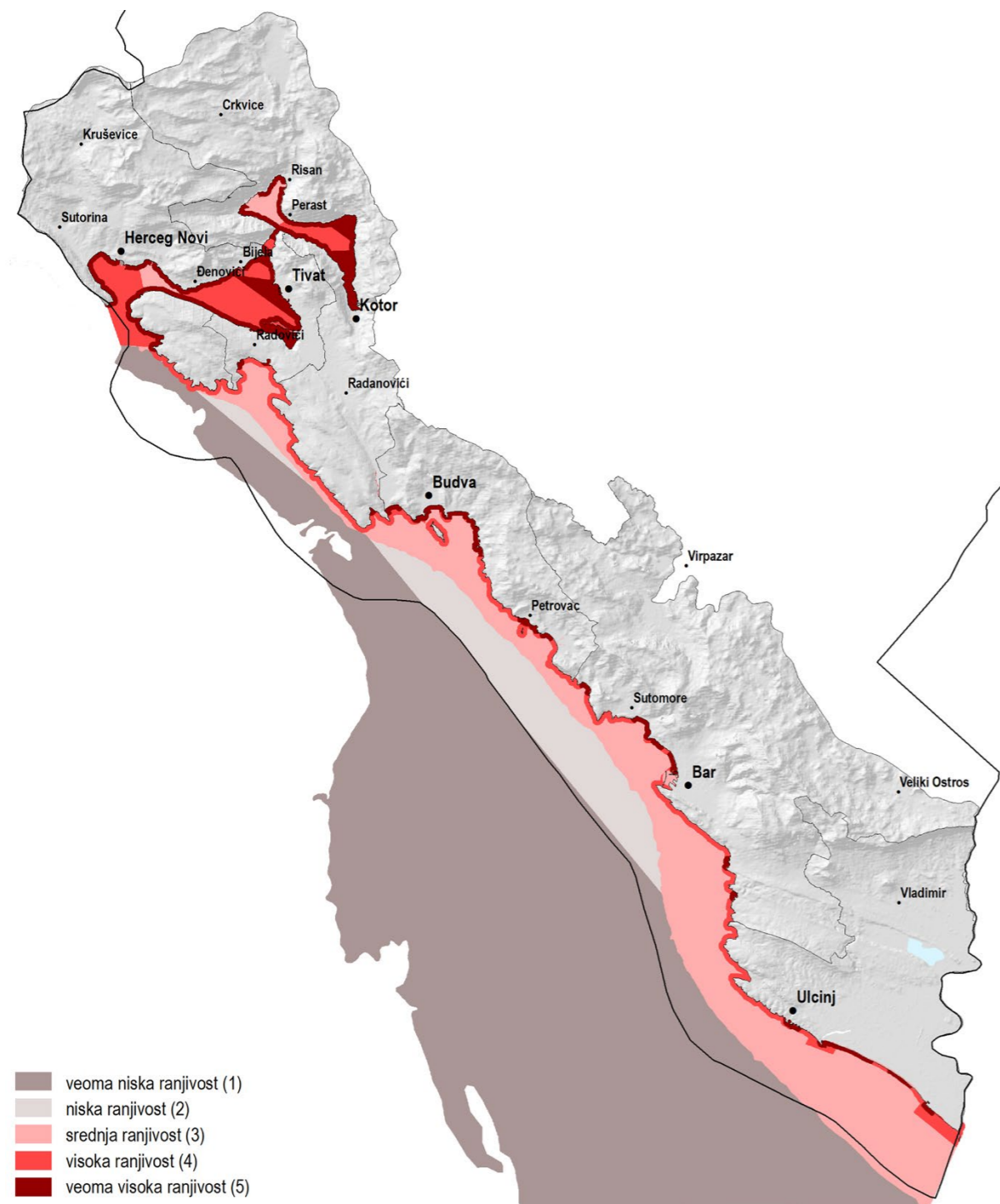
More Crne Gore čine dva bitno različita područja po geografskim i hidrografsko-oceanografskim karakteristikama: Bokokotorski zaliv i otvoreno more ispred

obalne linije¹⁸. Ukupna površina morskog akvatorijuma je 6347 km², a teritorijalnog mora oko 2100 km² (od čega u Bokokotorskom zalivu 89 km²). Maksimalna registrovana amplituda promjene nivoa mora, uzrokovana morskim mijenama, iznosi 131 cm.

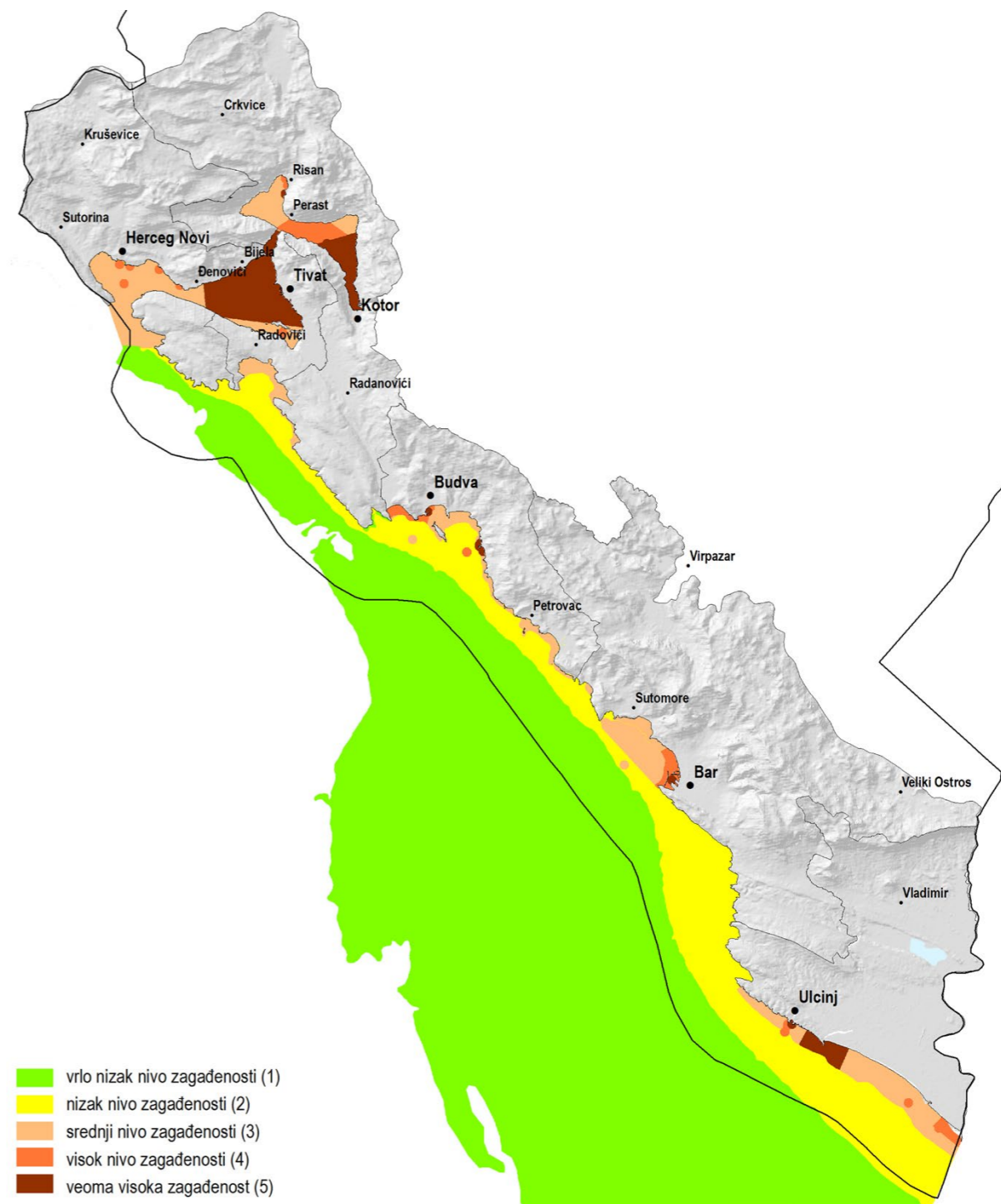
More je jedan od najvažnijih resursa i osnov za razvoj ekonomskih aktivnosti kao što su kupališni i nautički turizam, pomorstvo, brodogradnja, ribarstvo i marikultura. Pored ovih, more daje mogućnosti i za ekonomske aktivnosti koje trenutno nijesu razvijene u Crnoj Gori – biotehnologije, eksploataciju živih i neživih komponenti morske sredine u farmaceutske svrhe, eksploataciju minerala, nafte i gasa i druge. Morski ekosistemi pružaju niz usluga (proizvodne, kulturne i druge) koje su od velikog značaja za ekonomiju i dobrobit ljudi. Ukupna vrijednost koristi od usluga morskog ekosistema Sredozemlja u 2005. godini procijenjena je, na primjer, na preko 26 milijardi € (Blue Plan, 2010).

Morski resursi Crne Gore izloženi su brojnim i raznovrsnim pritiscima koji, prije svega, uključuju uticaje zagađenja od netretiranih komunalnih otpadnih voda, čvrstog otpada, brodogradnje/remonta brodova, iz luka i marina (koje po pravilu nijesu dovoljno opremljene za prihvatanje otpada s plovila i svođenje na najmanju mjeru negativnih uticaja na životnu sredinu morske sredine), s plovila i iz industrije. Analiza ranjivosti (zasnovana na podacima Programa monitoringa stanja ekosistema priobalnog mora Crne Gore, koji je realizovan u periodu od 2008. do 2011. godine) pokazala je veoma visoku ranjivost mora u Boki kotorskoj, na pojedinim lokacijama u Budvi, Petrovcu, Sutomoru, Baru, Ulcinju, kao i na otvorenom moru (Karta 2-4). Kao izuzetno ranjivi izdvajaju se: uski dio Bokokotorskog zaliva, dio između Brodogradilišta u Bijeloj i Luke Porto Montenegro, zaliv Igalo i uski plitki pojas od Valdanosa do ušća Bojane. Uski obalni

¹⁸ Članom 14 Zakona o moru („Sl. list Crne Gore“, br. 17/07 od 31.12.2007, 06/08 od 25.01.2008, 40/11 od 08.08.2011), teritorijalno more Crne Gore definisano je kao morski pojas širok 12 nautičkih milja, računajući od osnovne linije u smjeru mora.

Karta 2-4: Ukupna ranjivost za more (prosječna vrijednost)

Karta 2-5: Ukupna zagađenost/ugroženost mora (maksimalna vrijednost)

19 / Najznačajnija izvorišta su: Brca, Bunar, Kajnak, Zaljevo, Čanj, Dobra voda, Škurta, Črvanj, Bijela skala, Salč, Gač, Klezna I i II, Lisna-Bori, Mide I i II, izvorište Reževića rijeka, Podgorska vrela, Sjenokos, Zagrađac, Merkur, Plavda, Topliš, Škurda, izvor u tunelu Vrmac, izvorišta Opačica i Sutorinsko polje. Regionalni sistem vodosnabdijevanja za Crnogorsko primorje koristi vodoizvorište Bolje sestre na Skadarskom jezeru (minimalne izdašnosti od oko 2,5 m³/s).

pojas otvorenog mora i Bokokotorskog zaliva takođe su veoma ranjivi na zagađenje od mogućih nezgoda na moru (akcidenata).

Karta ukupne zagađenosti mora (Karta 2-5) pokazuje visok stepen ugroženosti Kotorskog i Tivatskog zaliva, luka u Budvi i Baru, te poteza od Ulcinja do Port Milene. Zagađenje vode i sedimenta je posebno izraženo u neposrednoj okolini Brodogradilišta u Bijeloj i uskog obuhvata lokacije bivšeg Remontnog zavoda „Arsenal“ gdje su zabilježene visoke koncentracije teških metala i organskih zagađujućih materija. Step en zagađenosti na otvorenom moru je manji zahvaljujući relativno velikoj dubini i dobrom miješanju voda.

Komunalne otpadne vode su glavni izvor zagađenja mora u cijelom obalnom području. Napori da se sistem sakupljanja, tretmana i ispuštanja otpadnih voda unaprijedi su u toku, a značajan napredak postignut je poboljšanjem kanalizacione mreže (povezivanje s glavnim kolektorima i proširenje mreže). U Budvi je izgrađen uređaj za prečišćavanje kapaciteta 110.000 ES (uz dva mala postrojenja u naselju Jaz). Ostalih pet opština nemaju postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda, ali su aktivnosti na izradi dokumentacije za njihovu izgradnju u toku. Cilj je da se do 2020. godine stepen povezanosti stanovništva na kanalizacione sisteme poveća na 85% i da se u svim opštinama izgrade sistemi za prečišćavanje prve faze.

2.2.2 Vode

Za crnogorsko obalno područje, kao i akvatorijum južnog Jadrana, karakteristične su visoke količine padavina (s nepovoljnim sezonskim oscilacijama), ali i visok oticaj. Zbog relativno brze infiltracije kroz poroznu sredinu, bilans voda nije povoljan, pa se u kritičnim periodima (vegetacioni period i period turističke sezone) javlja nedostatak vode. Osim Bojane,

sve rijeke su brzog i kratkog toka, s velikim oscilacijama protoka, često bujičnog karaktera. Hidrološka osmatranja i kontinuirana mjerenja u dužem vremenskom periodu (dvadesetak godina) postoje samo za rijeke Bojanu, Željeznicu i Sutorinu, kao i za Reževića rijeku (za ovu posljednju osmatranje vodostaja vršeno je samo tokom 16 godina). Od stajaćih voda, na ovom prostoru nalazi se samo Šasko jezero. Skadarsko jezero fizički ne pripada obalnom području, ali je značajno zbog uticaja na gornji tok rijeke Bojane.

Podzemne vode javljaju se u vidu karstnih i zbijenih izdani i izdani koje se formiraju u specifičnim uslovima tri glavne hidrogeološke cjeline u obalnom području (primorski pojas, cukali zona i visoki krš). Iako su rezerve pitke vode karstnih izdani značajne, one nijesu dovoljne za vodosnabdijevanje, uglavnom zbog nepovoljnog rasporeda padavina i naglog rasta potreba za vodom tokom ljetnjeg perioda. Zasljanjivanje primorskih podzemnih voda takođe doprinosi problemima u korišćenju lokalnih izvora za vodosnabdijevanje¹⁹. Mineralne vode javljaju se u priobalnom dijelu Njivica i Ulcinja. Pored mineralnih voda, prisutna su i nalazišta blata značajna za balneološke svrhe.

Postojeće stanje eksploatacionih rezervi u ležištima podzemnih voda tokom malovodnog perioda, kao i loše stanje hidrotehničke infrastrukture, ukazuju na neophodnost optimiziranja eksploatacije postojećih ležišta, otkrivanja novih i izravnjanja godišnjih proticaja najznačajnijih karstnih vrela. Ne postoje sistematska osmatranja promjena izdašnosti kako stalnih, tako i povremenih izvora u zonama isticanja, promjena hemizma, uticaja zasljanjivanja i drugih bitnih parametara. Zabrinjava i to što zone zaštite nijesu utvrđene za sva izvorišta koja se koriste za vodosnabdijevanje Primorja.

Karta 2-6: Ranjivost površinskih voda

Karta 2-7: Ranjivost podzemnih voda

Stalne i značajne povremene tokove karakteriše veoma visoka ranjivost²⁰. Šasko jezero je izuzetne vrijednosti i karakteriše ga takođe veoma visoka ranjivost, a veoma je ranjivo i Skadarsko jezero. Zone manjih bujičnih tokova na prostoru čitavog Primorja su u kategoriji srednje ranjivosti. Relativno malu ranjivost imaju područja koja su već pod izuzetno velikim i raznovrsnim uticajima s obzirom na stepen izgrađenosti i mnogobrojne izvore zagađenja. Ranjivost površinskih voda²¹ prikazana je na Karti 2-6. O ranjivosti u odnosu na uticaje poplava biće riječi u dijelu koji se bavi prirodnim hazardima.

Kad je riječ o podzemnim vodama, područja najveće ranjivosti (Karta 2-7) jesu zone karbonatnih stijena kaverozno-pukotinske poroznosti dobre skaršćenosti. Kao izuzetno ranjive izdvojene su zone sanitarne zaštite izvorišta, pojas sanitarne zaštite oko trase cjevovoda Regionalnog vodovoda za Crnogorsko primorje, neposredne zone oko mineralnih izvora, zone nalazišta peloida, te zone oko izvora, vodnih pojava ili vodnih objekata.

Zagađenje iznad dozvoljenih granica (u odnosu na propisane klase kvaliteta) evidentirano je kod rijeke Bojane i Sutorine. Bojana je već na samom izvorištu opterećena značajnim unosom zagađenja²², ali zbog velike količine vode parametri kvaliteta ostaju u propisanim granicama (klase A2,C,II) sve do donjeg toka gdje se (na stanici Fraskanjel) bilježe prekoračenja u koncentracijama određenih zagađujućih materija. Usporeni tok i zatvaranje profila korita na samom ušću Bojane (zbog nanosa sedimenta i relativno male dubine) pojačavaju efekat zagađenja.

Kod voda rijeke Sutorine većina mjerenih parametara prekoračuje propisanu klasu kvaliteta (A1,S,I). Zagađenje Sutorine²³ ima posebnu težinu zbog ko-

rišćenja peloida (deponovanog na njenom ušću) u zdravstvene svrhe.

Za povremene površinske vodotoke nema podataka o kvalitetu vode, ali je utvrđena priroda brojnih izvora zagađenja kojima su izloženi. Mala količina vode u riječnim koritima u većem dijelu godine pogoršava njihovu osjetljivost na zagađenje.

Podaci o zagađenju podzemnih voda su nepotpuni, ali se na osnovu dostupnih može ocijeniti da podzemne vode uglavnom nijesu ugrožene postojećim deponijama otpada (izuzetak je deponija Pode kod Herceg Novog koja može imati uticaj na Morinjske izvore).

2.2.3 Zemljište

Veoma raznolik i složen petrografski i litološki sastav primorskog pojasa omogućio je zastupljenost različitih tipova zemljišta u obalnom području²⁴. Na krečnjacima su dominantna crvenica i crnica, a nešto manje kalkokambisol. Na flišu i drugim silikatnim podlogama zastupljeni su eutrični i distrični kambisol, a u primorskim poljima i uvalama aluvijalno-koluvijalna zemljišta. Zemljište obalnog područja veoma je značajan resurs u ekonomskom i ekološkom smislu – kao osnov za razvoj poljoprivrede i element koji omogućava očuvanje stabilnosti ekosistema i brojne usluge koje oni pružaju (uključujući sprječavanje erozije).

Najšira područja velike pogodnosti za poljoprivredu (Karta 2-13) nalaze se na području opštine Ulcinj. To su ravna aluvijalna i aluvijalno-koluvijalna zemljišta – Ulcinjsko polje, Štoj, Šasko polje i Anamalsko polje. U opštini Bar, pored manjih kompleksa na sjeveru opštine, veoma je pogodno Barsko polje, koje je već u velikoj mjeri urbanizovano i „isječeno“ infrastrukturom. U ostalim opštinama površina područja velike pogod-

20 / Kao područja koja pokazuju veoma visoku ranjivost ocijenjena su ona gdje su promjene režima površinskih voda nedopustive.

21 / Analiza opšte ranjivosti obalnog područja CG, CAMP CG (2012)

22 / Rijeka Bojana prima zagađenje iz cjelokupnog slivnog područja (direktni uticaj imaju komunalne otpadne vode grada Skadra, naselja uz obale sa crnogorske i albanske strane, kao i poljoprivredna aktivnost i ugostiteljsko-turističke aktivnosti na samom ušću, na desnom kraku, koji pripada Crnoj Gori; indirektni uticaj vrše industrijski izvori i komunalne otpadne vode u širem slivnom području rijeke Bojane na teritoriji Crne Gore). Pod uticajem zagađenja kvalitet vode Bojane povremeno prelazi propisanu klasu u odnosu na suspendovane materije, nitrite, amonijum, HPK, Fe, Mn, Hg, mineralna ulja.

23 / Kao značajne izvore zagađenja, treba pomenuti: poljoprivredu, klanicu na Debelom brijegu, autoservise, benzinske stanice, otpadne vode iz domaćinstava. Većina mjerenih parametara, osim organskih toksikanata i nekih metala, prelazi propisanu klasu kvaliteta, a posebno su velika odstupanja kod sljedećih parametara: boja, mutnoća, HPK, BPKS, zasićenje kiseonikom, NO_x, NH₃, Hg.

24 / Akcioni program za borbu protiv degradacije zemljišta i ublažavanja posljedica suše Crne Gore iz 2014. godine

nosti su manja, ali još uvijek značajna (izdvajaju se Sutorinsko, Kutsko, Tivatsko, Mrkovsko i Mrčevo polje).

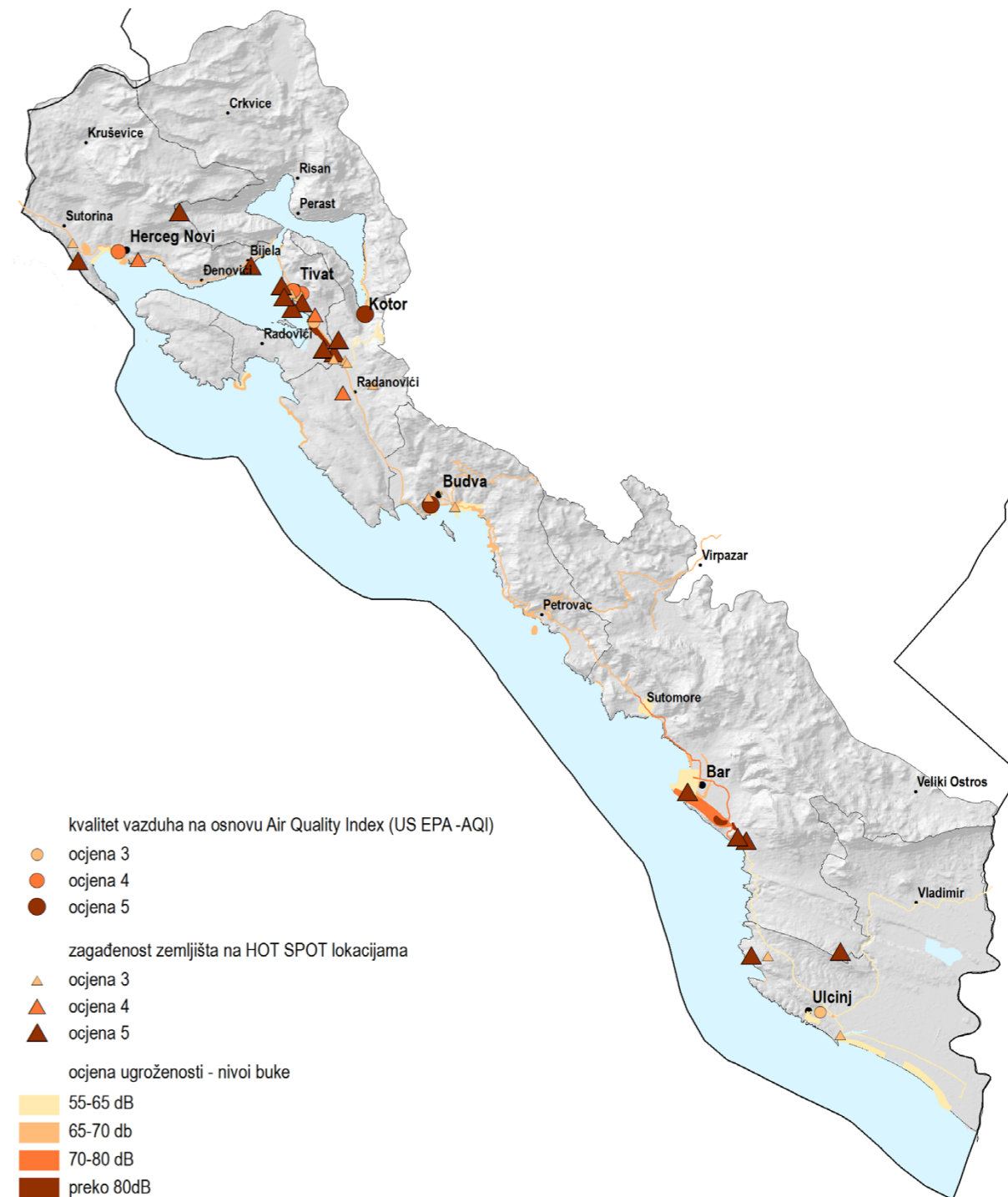
Od velike važnosti su i manji kompleksi poljoprivrednih površina gdje bi prenamjena i zagađenje, odnosno degradacija zemljišta, imali neprihvatljiv uticaj i gdje u najvećoj mogućoj mjeri treba izbjegavati buduće zahvate u prostoru. Bitno je napomenuti da se u različitim dokumentima javljaju bitno različite ocjene o postojećim površinama poljoprivrednog zemljišta koje treba očuvati, kao i da nema jedinstvene karte boniteta poljoprivrednog zemljišta.

Procesi i pojave koji najviše utiču na gubljenje značajnih svojstava zemljišta su prenamjena poljoprivrednog zemljišta u građevinsko (o čemu se govori još i u dijelu 2.3 o prostornom razvoju), zagađenje i erozija (obrađena u dijelu 2.4 o prirodnim hazardima). Nepropropisno deponovanje otpada izdvaja se kao jedan od glavnih pritisaka na zemljište. U odnosu na moguće zagađenje zemljišta od nepropisnog odlaganja otpada i prenamjenu poljoprivrednog u građevinsko, najranjivija su područja u Sukobinskom, Grbaljskom, Barskom, Grahovskom, Ulcinjskom i Anamalskom polju, zatim zemljište u Kalimanu i Štoju, kao i obradive površine na Luštici. Priobalno zemljište (uključujući i plaže) posebno je osjetljivo na bilo kakvo zagađenje s kopna i s mora.

Lokacije koje su zagađene opasnim i štetnim neorganskim i organskim materijama i imaju negativan uticaj na more (spiranjem zagađenja) uključuju kopnene zone brodogradilišta Bijela, te lokaciju stare deponije Kruče kod Ucinja. Pored ovih, hot spot lokacije zagađenja zemljišta su i stare gradske deponije otpada (čija sanacija nije izvršena) u Herceg Novom, Baru, Kotoru i Ulcinju. Karta 2-8 prikazuje ukupnu zagađenost/ugroženost kopna, a pored zagađeno-

sti zemljišta daje prikaz i zagađenosti vazduha i ugroženosti bukom.

Pritisak generisan nepropisnim odlaganjem otpada značajno je ublažen puštanjem u rad sanitarne deponije Možura na koju se godišnje odlaže oko 62000 tona komunalnog otpada iz Bara, Ulcinja, Kotora, Budve i Tivta. Opština Herceg Novi odlaže oko 14500 t komunalnog otpada na privremenu deponiju Tisove grede (a u planu je izgradnja sanitarne deponije Duboki do). U obalnom području godišnje se proizvede oko 16000 t građevinskog otpada i oko 45000 t biorazgradivog otpada.

Karta 2-8: Ukupna zagađenost kopna: ocjene 3 (uticaj je velik), 4 (uticaj je veoma velik) i 5 (uticaj je nedopustiv/neprihvatljiv)

25 / Definicija iz Zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata („Sl. list Crne Gore“, br. 51/08, 40/10, 34/11, 47/11, 35/13, 39/13)

26 / Primjena odabranih indikatora za praćenje i ocjenjivanje održivosti prostornog razvoja obalnog područja CG, CAMP CG (2013)

2.2.4 Prostorni razvoj

Prostorni razvoj je izmjena prostora ljudskom djelatnošću radi njegove zaštite, unapređenja, korišćenja i upravljanja²⁵. Prostor obalnog područja predstavlja ključni razvojni resurs Crne Gore. Međutim, već površan pogled otkriva da su neodrživi pritisci urbanizacije, posebno poslovanje s nekretninama, rezultirali brojnim primjerima ugrožavanja životne sredine, prirodnih, predionih i kulturnih vrijednosti obalnog područja.

Primjena pokazatelja održivosti prostornog razvoja od izuzetnog je značaja za omogućavanje efikasnog praćenja transformacije prostora obalnog područja. Prvi pokazatelj intenziteta pritiska urbanizacije dobijen je analizom važećih prostorno-planskih dokumenata i stanja stvarne izgrađenosti prema ortofoto snimku iz 2011. godine. Analiza²⁶ je pokazala da su građevinska područja u obalnom području izrazito predimenzionirana u odnosu na broj stanovnika i turističke kapacitete. Udio građevinskih područja u ukupnoj površini šest crnogorskih primorskih opština je 15,5%, od čega je izgrađeno samo 18,5%, a ostatak od 81,5% ili 19042 ha čini neizgrađeni dio građevinskih područja. Isti pokazatelji u pojasu širine 1 km od obalne linije, govore da je za izgradnju planirano čak 46% teritorije od čega je izgrađeno manje od jedne trećine (30%). Kao poređenje, može se navesti da udio građevinskih područja u ukupnoj teritoriji hrvatskih obalnih županija (imaju sličnu gustinu naseljenosti kao Crnogorsko primorje) iznosi 5–7%, a isti udio u okviru obalnih jedinica lokalne samouprave iznosi 8–10%. Ako se, pak, udio planirane izgrađenosti u pojasu širine 1 km od obalne linije uporedi sa situacijom u obalnim područjima Italije, Francuske i Španije, vidi se da ove države, uz bitno veću gustinu naseljenosti od Crnogorskog primorja, imaju niži

udio planirane izgrađenosti (prosječno oko 30% u odnosu na 46 %). O razmjerama predimenzioniranosti građevinskih područja govori i podatak da je površina planiranog građevinskog područja koje nije izgrađeno (19042 ha) dovoljna da se smjeste objekti stanovanja (prema postojećim gustinama izgradnje) u kojima bi moglo živjeti još 600.000–800.000 stanovnika i turistički kapaciteti za najmanje 270.000 novih kreveta.

Planiranje građevinskih područja, višestruko većih od potrebnih, predstavlja neracionalno trošenje vrijednih i neobnovljivih prostornih resursa, ali ima i brojne dodatne negativne posljedice koje uključuju:

- raspršenu izgradnju sa znatno većim troškovima komunalnog opremanja
- nepotrebnu potrošnju drugih vrijednih resursa, posebno poljoprivrednog i šumskog zemljišta i područja vrijednog biodiverziteta
- veće troškove snabdijevanja energijom i veću potrošnju goriva
- veći pritisak na životnu sredinu
- gubitak tradicionalne fizionomije naselja i narušavanje izvornih predionih vrijednosti.

U ekonomskom smislu, dugoročno posmatrano, taj trend dovodi do pada atraktivnosti turističkog prostora, pada rejtinga destinacije i, na kraju, do pada prihoda od turizma. Prenamjenom poljoprivrednog zemljišta ne nanosi se šteta samo poljoprivredi, već se generišu i druge negativne posljedice kao što su: erozija zemljišta, zagađenje životne sredine, narušavanje kulturne baštine i sl.

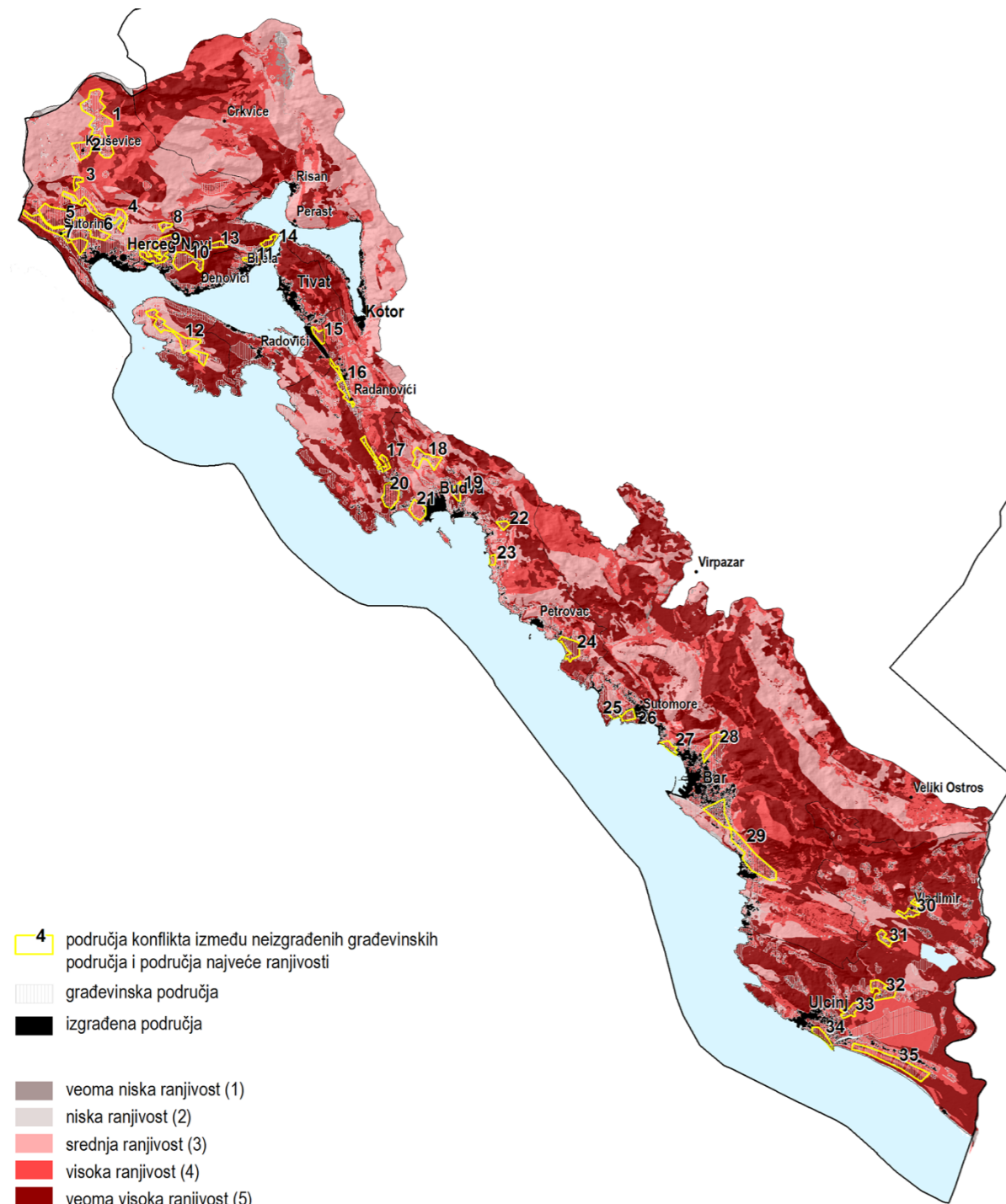
Drugi pokazatelj održivosti prostornog razvoja je postojanje konflikata između uticaja procesa urbanizacije na prostor i njegove ranjivosti. Od ukupne površine neizgrađenih građevinskih područja, 80% je na lokacijama visoke i veoma visoke ranjivosti. U porednom analizom područja visoke ranjivosti, planiranih građevinskih područja i postojeće izgrađenosti prostora, izdvojeno je 35 područja gdje postoje konflikti između neizgrađenih građevinskih područja (s površinom većom od 50 ha) i područja za koje je utvrđena najveća ranjivosti. Ova područja u kojima su utvrđeni konflikti prikazana su na karti 2-9. Dodatna opasnost od hipertrofiranih građevinskih područja je započinjanje brojnih raspršenih, sitnih i neusklađenih zahvata izvan naselja, koji nepovratno devastiraju prostor i umanjuju razvojni potencijal obalnog područja.

Osim konfliktnih namjena prostora na kopnu, postoje i konflikti u korišćenju morskih područja. Korišćenje mora generiše uticaje na morsku sredinu, dok karakteristike morske sredine omogućavaju (olakšavaju ili otežavaju) korišćenje resursa mora. Različite aktivnosti koje se odvijaju u moru utiču na stanje životne sredine, nekad uzrokujući nivo zagađenja koji dovodi do degradacije životne sredine mora. Kad svojstva degradirane životne sredine prestanu zadovoljavati potrebe razvoja djelatnosti u takvim uslovima djelatnosti ne mogu funkcionisati ili funkcionišu sa smanjenom efikasnošću. Vrlo često ista djelatnost negativno utiče na stanje sredine, da bi nakon pogoršanja stanja životne sredine postala „žrtva“ tog stanja. Dobar primjer je ribarstvo, kao i nekontrolisani razvoj turizma kojeg ne prati izgradnja kvalitetne komunalne infrastrukture.

Treći pokazatelj održivosti prostornog razvoja je kvalitet i opremljenost izgrađenog prostora. Odnosi se na funkcionalna i fizionomsko-morfološka obiljež-

ja izgrađene sredine i njenu opremljenost komunalnom infrastrukturom. Fizionomsko-morfološka obilježja odnose se na kvalitet oblikovanja, morfologiju i kompozicijske vrijednosti matrice naselja, poštovanje zatečenih predionih vrijednosti i vrijednih elemenata lokalne tradicionalne tipologije naselja. Pored komunalne infrastrukture, važan element funkcionalnosti naselja, koji izostaje u brojnim slučajevima u naseljima primorskog regiona, jeste sistem javnih površina i javnih sadržaja. Zelenilo, posebno javno, takođe je važan element funkcionalnog uređenja, dobrog oblikovanja i zaštite životne sredine naselja. Za ocjenu kvaliteta izgrađene sredine važno je i arhitektonsko oblikovanje pojedinačnih građevina i njihovog neposrednog okruženja. U obalnom području postoje brojni primjeri gradnje koja ne doprinosi očuvanju i podizanju kvaliteta izgrađene sredine. Neki od njih prikazani su na Slici 2-5.

Iako nije lako dati objektivnu ocjenu kvaliteta izgrađenog prostora, već i obilaskom terena dobija se uvid u stanje u prostoru i razmjere postojećih problema. Kvalitet, autentičnost i identitet izgrađenog okruženja trebali bi biti posebno značajni za destinacije koje imaju potencijale i ambicije za razvoj visokokvalitetnog turizma, kao što je to obalno područje Crne Gore. Iako su glavni faktori privlačnosti primorskog turizma u Crnoj Gori priroda, more, atraktivni predjeli i kulturna baština, za ukupan doživljaj potrebno je obezbijediti da su urbanizovani prostori i smještajni kompleksi kroz koje se posjetioci kreću i u kojima borave maksimalno ugodni, kreativno oblikovani, uklopljeni u okruženje i obzirni prema njemu. To je razumljivo s obzirom na to da su poželjna turistička emitivna područja razvijene zemlje Evropske unije s visokim životnim standardom i razvijenim kriterijumima zaštite životne sredine i uređenja prostora.

Karta 2-9: Područja konflikta između neizgrađenih građevinskih područja i područja najveće ranjivosti

Slika 2-5: Negativni primjeri kvaliteta izgrađene sredine na vrijednim obalnim prostorima

27 / U okviru Analize opšte ranjivosti obalnog područja CG, CAMP CG (2012) i Analize ranjivosti uskog obalnog područja, CAMP CG (2013), urađena je procjena ranjivosti obalnog područja na pojedine vidove obalne erozije, seizmički hazard i klimatske promjene; urađena je i projekcija podizanja nivoa mora.

28 / Jedinica gravitacijskog ubrzanja: $1\text{ g} = 9,81\text{ m/s}^2$

29 / Bečićka rijeka, Bojana, Bratički potok, Gradišnica, Grđevica, Jaška rijeka, Koločun, Ljeskovački potok, Vodoljeznica, Rikavac, Sutorina, Vještica i Željeznica

2.2.5 Prirodni i antropogeni hazardi

Jedan od ciljeva IUOP Protokola odnosi se na smanjenje efekata prirodnih hazarda. Iako se stepen dostupnih podataka i procjena rizika bitno razlikuju u zavisnosti od vrste opasnosti, generalna ocjena je da su rizici od seizmičke aktivnosti u obalnom području Crne Gore veoma visoki, da su rizici od erozije i šumskih požara značajni, te da je cijela oblast podložna uticajima klimatskih promjena (uključujući podizanje nivoa mora, učestalost i oštirnu poplavu, suša i olujnih vjetrova)²⁷.

Najšira područja velike seizmičke ranjivosti (odnosno zone s očekivanim ubrzanjima tla između $0,35\text{ g}^{28}$ i $0,60\text{ g}$) nalaze se na području opština Bar i Ulcinj (posebno šira okolina Ulcinja, okolina Gornje Klezne, područje južnih padina planinskih masiva Rumije i Možure, odnosno područje između Bojane i Bara). Područja velikog seizmičkog uticaja prisutna su i u okolini Sutomora, Petrovca, Budve, Radanovića, Kotora, Risna i Herceg Novog. Sva dosadašnja istraživanja seizmičkog rizika, uključujući i CAMP analize, ukazala su na vrlo naglašenu potrebu studioznog utvrđivanja funkcija povredljivosti svih tipskih objekata i infrastrukturnih sistema. Sa više nivoa otvoreno je i pitanje koliko se u novijim prostornim planovima i gradnji poštuju preporuke mikro-seizmičke rejonizacije i standardi bezbjednosti.

Uprkos ograničenim podacima, može se ocijeniti da je erozija veoma izražena u obalnom području. Kraška erozija učinila je da su znatne površine pretvorene u golet s vrlo oskudnim i veoma prorijeđenim biljnim pokrivačem. U zoni fliša i drugih klastičnih sedimenata došla je do izražaja površinska i dubinska erozija, koja se ispoljava kroz razne oblike: brazde, vododerine, jaruge, bujice, odrone i klizišta. Vodna erozija najizraženija je u slivovima značajnih tokova, posebno

bujičnih²⁹. Područja izvan ovih slivova, koja čine ravni i terasasti tereni, močvare, bazeni soli, područja maki je i očuvane šume, nijesu ugrožena erozijom. Ranjivost zemljišta na eroziju prikazana je na Karti 2-10. Pored ranjivosti zemljišta na bujičnu aktivnost koja je redovna pojava nakon padavina jakog intenziteta i dužeg trajanja, karakterističan oblik vodne erozije je i abrazija koja se odvija pod dejstvom morskih talasa. Usljed kumulativnog dejstva talasa i neodrživom gradnjom presječenog ili smanjenog prihranjivanja plaža nanosom vodenih tokova, sve više dolazi do izražaja smanjivanje površine pojedinih plaža. Međutim, ocjene o intenzitetu dejstva na plaže nije moguće dati zbog nedostatka sistematskog praćenja obalnih procesa.

2.2.5.1 Klimatske promjene

Posljedice promjene klime zbog porasta koncentracije GHG gasova osmotrene su kako na globalnom tako i na evropskom nivou. Najjasniji pokazatelj je značajan porast temperature vazduha, zatim promjena količine padavina, temperature i nivoa mora, povlačenje lednika, smanjenje sniježenog pokrivača, promjene ekstremnih vremenskih i klimatskih događaja.

Osmotrene promjene klime u Crnoj Gori i za region primorja ukazuju na porast temperature vazduha, kao i da je broj vrlo toplih dana i noći u značajnom porastu, a broj vrlo hladnih dana i noći u značajnom padu. Toplotni talasi se u prosjeku češće pojavljuju i duže traju. S druge strane, pokazatelji ekstremnosti padavina (na primjer, broj dana s jakim padavinama, maksimalan broj sušnih dana i udio ekstremnih padavina u ukupnoj godišnjoj sumi padavina), imaju statistički neznačajne trendove, ali izraženu godišnju varijabilnost. Rezultati pojedinih istraživanja³⁰ ukazuju na to da se u periodu od 2015. do 2020. godine

očekuje porast površinske temperature mora za oko 10°C u odnosu na period 2003–2008. godine, i brže površinske struje, prvenstveno u središnjem dijelu Jadrana. U istom periodu očekuje se smanjenje proticaja na rijeci Bojani³¹.

Kad je u pitanju jačina i obim uticaja oluja, istraživanja pokazuju da se očekuje njihovo povećanje zbog globalnog zagrijavanja koje obezbjeđuje energiju za intenziviranje oluja. Usljed toga, priobalna područja biće pogođena povećanjem nivoa plavljenja, ubrzanjem erozije obala, miješanjem morske vode sa slatkom vodom i gubitkom vlažnih zemljišta, odnosno posljedica koje će uticati na životnu sredinu, ekonomiju, proizvodnju hrane i energije. Duž crnogorske obale, veliki talasi su glavna prijetnja jer dovode do plavljenja širokog prostora uz obalu, izazivaju štete na obližnjim objektima, plažnim mobilijarima, pristaništima i drugo. To je naročito izraženo tokom jeseni i zime, s obzirom na to da je tada period intenzivne ciklonske aktivnosti³². U Crnoj Gori oluje se češće i intenzivnije javljaju od 1998. godine (godina jakog El Ninja) donoseći, naročito primorju, velike količine padavina, olujne do orkanske udare vjetra, visoke talase i plavljenje širokog prostora uz obalu. Ove promjene podudaraju se s porastom temperature površine mora koja prati porast temperature na globalnom nivou i poklapaju se s rezultatima satelitskih osmatranja, po kojima je svaka godina od 1997. bila toplija u odnosu na klimatološku normalu.

Rezultati analize ranjivosti Crnogorskog primorja na „meteorološke“ hazarde (tj. hazarde povezane s vremenom): ukupan uticaj suše, šumskih požara, jakih kiša i olujnih vjetrova (u odnosu na klimatološku normalu 1961–1990) potvrđuju da je ranjivost u domenu srednje do veoma visoke vrijednosti (Karta 2-11). Raspoloživi podaci o vjetru pokazuju da je najveća ran-

jivost na olujne vjetrove u opštini Herceg Novi i duž sjeveroistočnih padina Rumije. Ranjivost na šumske požare vrlo je visoka u zoni Prevlake i dijelu Luštice, kao i na većem području južnog primorja (od prisojnih strana Rumije prema obalnom području i dolini rijeke Bojane). Prostor vrlo visoke ranjivosti na suše je najveći u južnom dijelu primorja i obuhvata oblast od Sutomora prema Baru, Vladimiru, gornjem toku rijeke Bojane (prema Skadarskom jezeru) i zaleđu Ulcinja.

Pored ocjene postojećeg stanja primjenom udruženog modela ranjivosti na sušu, šumske požare, jake kiše i olujne vjetrove, izvedene su i projekcije uticaja klimatskih promjena u odnosu na scenarije koje je razvio Međuvladin panel za klimatske promjene: A1B i A2³³ za periode 2001–2030. godine i 2071–2100. godine i sezone proljeće, ljeto, jesen i zimu, koristeći projekcije regionalnog klimatskog modela EBU-POM za temperaturu na 2m visine i akumulirane padavine³⁴. Dobijeni rezultati pokazuju da se ranjivost Crnogorskog primorja povećava usljed očekivanog uticaja klimatskih promjena:

- U uslovima scenarija A1B/2001–2030 prosječne ocjene na godišnjem nivou ukazuju na to da najveći uticaj imaju suše, šumski požari i olujni vjetrovi na područje opština Herceg Novi, Budva i južni dio primorja. Jake kiše imaju najveći uticaj na djelove opština Kotor i zaleđe Budve.
- U uslovima A1B/2071–2100 prosječne ocjene na godišnjem nivou ukazuju da će se ranjivost prostora na sušu povećati u odnosu na period 2001–2030. godina. U prosjeku, region primorja će u toku godine biti područje najvećeg uticaja suša, šumskih požara i olujnih vjetrova (s izuzetkom Kotora, Budve i Tivta).

30 / Projekcije u okviru AdriCosmStar projekta

31 / U odnosu na srednji osmotreni proticaj od $646,78\text{ m}^3/\text{s}$, projektovani iznosi $482,30\text{ m}^3/\text{s}$.

32 / Tipičan je primjer velika poplava koja je pogodila Crnu Goru u periodu od kraja decembra 2009. do početka januara 2010. godine, kad je olujni vjetar praćen jakim kišama, visokim temperaturama i visokim vodostajem rijeke Bojane doveo i do podizanja nivoa mora.

33 / U odnosu na koncentraciju gasova s efektom staklene bašte scenario A1B je „sredniji“, a A2 „visoki“ s približno dva puta većom koncentracijom CO_2 u odnosu na trenutnu osmotrenu vrijednost od 385 ppm (IPCC Special Report on Emission Scenarios (SRES; Nakićenović i Swart, 2000)).

34 / Prva nacionalna komunikacija Crne Gore prema okvirnoj konvenciji Ujedinjenih nacija o klimatskim promjenama

35 / Prenošenje projektovanog nivoa podizanja mora u prostor crnogorskog obalnog područja, polazeći od globalnih projekcija, vršeno je primjenom digitalnog modela terena (DTM), bez korišćenja tehnika prevođenja (eng. downscaling) globalnog modela na regionalni nivo, i uzimajući u obzir promjene nivoa mora u basenu Jadrana. U analizi nijesu uzeti u obzir efekti uslovljeni dejstvom olujnih vjetrova i talasa. Osnov za analizu obuhvata područja koja će biti pogođena podizanjem nivoa mora, dobijen je primjenom najnovijeg LiDAR seta podataka digitalnog modela terena (DTM) za crnogorsko obalno područje gdje su podaci dati u odnosu na normalnu nulu Trsta koja predstavlja referentni nivo za mjerenje visina na kopnu. Radi kalibracije projekcija visine porasta nivoa mora u odnosu na normalnu nulu Trsta na projektovane vrijednosti visine porasta mora, dodata je vrijednost od 0,27 m što predstavlja vrijednost visine izraženu u nacionalnom sistemu.

- U uslovima scenarija A2 / 2071-2100 prosječne ocjene na godišnjem nivou ukazuju na to da će region primorja biti područje najvećeg uticaja suše, šumskih požara, olujnih vjetrova i jakih kiša. Jake kiše imaće najveći uticaj u zaleđu Bokokotorskog zaliva i brdsko–planinskoj oblasti prema opštini Budva.

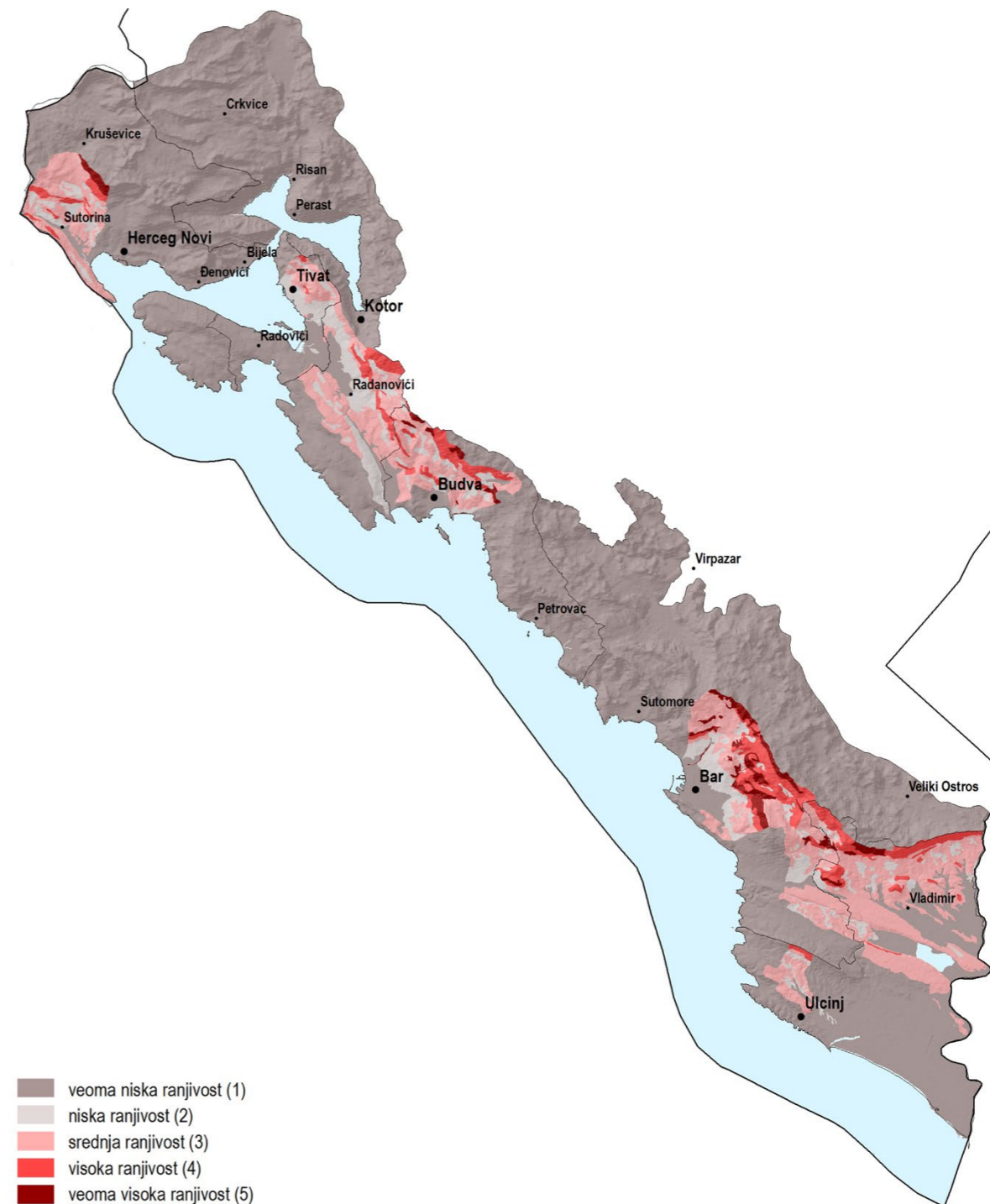
Kad je u pitanju ranjivost na poplave, južni obod Skadarskog jezera, rijeka Bojana, Vladimirska-sukobinsko polje, šire područje Šaskog jezera i Ulcinjskog polja su zone veoma velike ranjivosti (Karta 2-12). Naime, razlikuju se dvije grupe karakteristika poplava u zonama riječnih tokova i posljedica poplava na Crnogorskom primorju:

- Poplave koje su izazvane ekstremno velikim vodama rijeke Bojane kao prekogranične rijeke između Crne Gore i Albanije i na koje značajan uticaj imaju vode s teritorije Albanije. U slučaju velikih poplava, i pored odbrambenih nasipa, dolazi do plavljenja velikih površina u zaleđu Ulcinja, Ulcinjskom polju i u zoni isticanja Bojane u more (prostor oko Ade Bojane). Razlog leži, između ostalog, i u činjenici da odbrambeni nasip nije kontinuiran zbog propusta koji omogućavaju manjim vodotocima ulivanje u rijeku Bojanu. Radi toga, u slučaju proboja linija odbrane, poplavom mogu biti ugrožene značajne površine na relativno velikoj udaljenosti od mjesta proboja.
- Poplave u zonama manjih bujičnih tokova na prostoru čitavog Crnogorskog primorja čiji režim tečenja karakteriše velika amplituda proticaja i vodostaja, što se manifestuje dugim malovodnim periodom i odsustvom tečenja, kao i kratkotrajnim velikim proticajima, usljed obilnih padavina. Ekstremne padavine uslovljavaju izlivanje vode iz korita ovih tokova i izazivaju poplave lo-

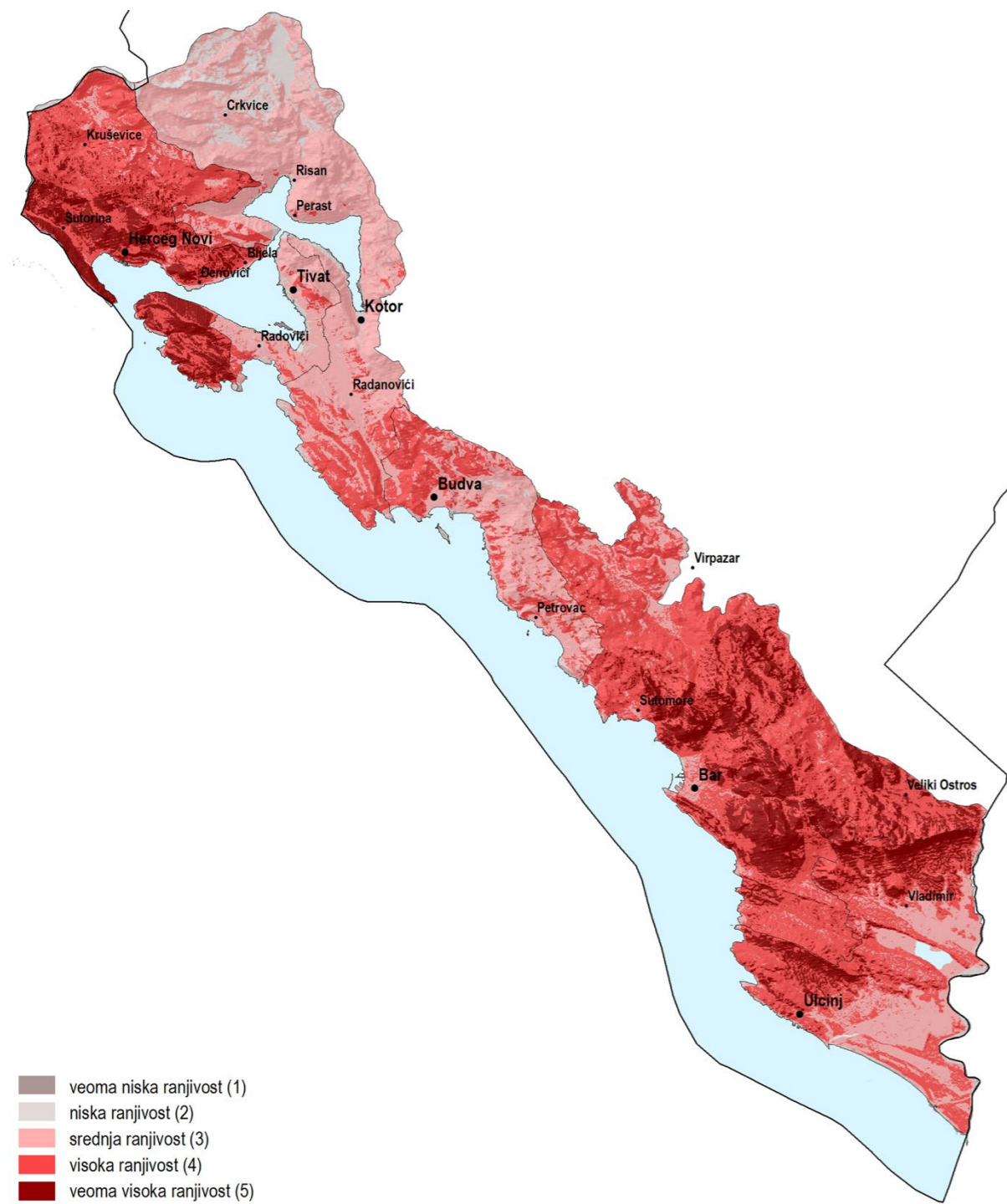
kalnog karaktera. Ove poplave ulaze u kategoriju naglih poplava (flash floods), a karakteriše ih brzi poplavni talas, čiji je odziv do šest sati, od pojave intenzivnih padavina.

Rizik od poplava u delti Bojane povećava se zbog uticaja podizanja nivoa mora koje se već sada osjetno manifestuje pod specifičnim meteorološkim i hidrološkim uslovima. S aspekta ranjivosti uskog obalnog područja usljed uticaja porasta nivoa mora, kao najrealniji i najvjerojatniji ocijenjen je scenario koji se zasniva na projekcijama Međuvladinog panela za klimatske promjene (IPCC) i koji predviđa porast (u odnosu na srednji nivo mora u basenu Jadrana) od 0,62 m u digitalnom modelu terena crnogorskog obalnog područja³⁵. Preporučeno je da se u sadašnjosti i bliskoj budućnosti primijeni i drugi scenario porasta nivoa mora, odnosno projekcija podizanja nivoa mora od 0,96 m u digitalnom modelu terena. Ovu preporuku treba primijeniti u svim prostornim planovima, uključujući i kratkoročno planiranje.

Generalno, da bi se smanjila ranjivost neophodno je smanjiti izloženost ili osjetljivost obalnog područja primjenom posebnih mjera ili povećati adaptivni kapacitet kroz aktivnosti koje su usko povezane s razvojnim prioritetima.

Karta 2-10: Ranjivost zemljišta na eroziju (analiza urađena za slivove značajnih tokova)

- veoma niska ranjivost (1)
- niska ranjivost (2)
- srednja ranjivost (3)
- visoka ranjivost (4)
- veoma visoka ranjivost (5)

Karta 2-11: Ranjivost na klimatske promjene – postojeće stanje (prosječna vrijednost)

- veoma niska ranjivost (1)
- niska ranjivost (2)
- srednja ranjivost (3)
- visoka ranjivost (4)
- veoma visoka ranjivost (5)

Karta 2-12: Ranjivost na uticaj poplava

36 / Izvor: Analiza socio-ekonomskog razvoja obalnog područja Crne Gore, CEED Consulting, CAMP CG (ocjene su izvedene na osnovu MONSTAT-ovih podataka o broju aktivnih poslovnih subjekata u Analizi broja i strukture poslovnih subjekata za 2011. godinu)

37 / Izvor: Analiza socio-ekonomskog razvoja obalnog područja Crne Gore, CEED Consulting, CAMP CG (ocjene su izvedene na osnovu MONSTAT-ovih podataka o broju zaposlenih po opštinama, i broju zaposlenih u Crnoj Gori, Popis stanovništva, domaćinstva i stanova, 2011. godina - Tabela N8-4).

38 / Izvor: Analiza socio-ekonomskog razvoja obalnog područja Crne Gore, CEED Consulting, CAMP CG (ocjene su izvedene na osnovu MONSTAT-ovih podataka o broju aktivnih poslovnih subjekata u Analizi broja i strukture poslovnih subjekata za 2011. godinu)

39 / Nepoljoprivredne djelatnosti su: vadenje ruda i kamena, prerađivačka djelatnost, snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija, snabdijevanje vodom, upravljanje otpadnim vodama i građevinarstvo.

40 / Izvor: Anketa o radnoj snazi 2013, MONSTAT, Saopštenje 107/2014

41 / Izvor: Anketa o radnoj snazi 2013, MONSTAT, Saopštenje 107/2014

42 / Izvor: Anketa o radnoj snazi 2013, MONSTAT, Saopštenje 107/2014

43 / Izvor: Analiza atraktivnosti i pogodnosti za poljoprivredu, CAMP CG (podatak je izveden na osnovu MONSTAT-ovih podataka iz Statističkog godišnjaka za 2012. godinu)

44 / Izvor: Statistički godišnjak 2012, MONSTAT

45 / Izvor: Popis poljoprivrede 2010. godine, MONSTAT

2.2.6 Ekonomski i društveni razvoj

Ekonomija primorskog regiona čini značajan, a u sektoru turizma i dominantan dio nacionalne ekonomije. U obalnom području djeluje oko 40%³⁶ ukupnog broja preduzeća aktivnih u zemlji, dok se udio broja zaposlenih kreće na nivou od oko 28%³⁷. Ekonomski sektori koji se izdvajaju po značaju za održivo korišćenje resursa obalnog područja su turizam, poljoprivreda, uključujući ribarstvo i marikulturu i pomorstvo (s brodogradnjom). Ostale aktivnosti koje po obimu imaju značajno mjesto u ekonomiji obalnog područja su trgovina, građevinarstvo, kopneni saobraćaj i prerađivačka industrija (zastupljeni su mali kapaciteti metaloprerade, prehrambene i hemijske industrije).

Kad je riječ o broju preduzeća u pojedinim sektorima, u obalnom području najzastupljenija su ona u sektoru trgovine na veliko i malo (35% aktivnih u 2011. godini). Slijede preduzeća u sektorima usluga smještaja i hrane (15%) i građevinarstva (10%)³⁸. Slična struktura je i kod zaposlenosti: najveći broj zaposlenih u primorskim opštinama bavi se uslužnim djelatnostima – preko 83%, nepoljoprivrednim djelatnostima³⁹ 13,5%, dok se poljoprivredom bavi 2,7% stanovnika obalnog područja⁴⁰. Struktura preduzeća i zaposlenosti ukazuje na relativno nizak stepen diverzifikacije privrede što zajedno s izraženim sezonskim karakterom turizma (detaljnije u dijelu 2.5.3) ima značajne implikacije na uravnoteženost i održivost krizišćenja prirodnih resursa.

Obalno područje predstavlja ekonomski najrazvijeniji dio Crne Gore. Nešto veća stopa aktivnosti⁴¹ (51,6% što je za 1,5 procentnih poena više od nacionalnog prosjeka) i niža stopa nezaposlenosti (8,4% što je za 11 procentnih poena niže od nacionalnog prosjeka) u korelaciji su s većim stepenom ekonomskog razvoja regiona u odnosu na ostatak zemlje. U periodu od

2006. godine do kraja te decenije, ovaj region godišnje je privlačio od oko jedne trećine do gotovo polovine ukupnih stranih direktnih investicija⁴². Veliki dio investicija (posebno u periodu 2006–2009) bio je vezan za poslove s nekretninama. To je pored ekonomskih efekata generisalo i značajne pritiske na prostor i ostale resurse obalnog područja i (zajedno s negativnim trendovima iz 1990-ih godina) u određenoj mjeri umanjilo potencijale za razvoj održivog turizma s većim i dugoročnijim ekonomskim i društvenim koristima.

Sa stanovišta održivog korišćenja prirodnih resursa problem predstavlja i to što je podrška ruralnom razvoju i razvoju malih i srednjih preduzeća nedovoljna. Podsticaji za primjenu novih tehnologija, inovacije i istraživanja, kao i razvoj klastera, takođe su nedovoljni da osiguraju efikasnu i uravnoteženu upotrebu resursa uz bolje ekonomske i socijalne efekte i smanjenje negativnih uticaja na životnu sredinu.

2.2.6.1 Poljoprivreda

Poljoprivreda je, zbog povoljnih prirodnih uslova, značajan razvojni potencijal obalnog područja s dobrim uslovima za proizvodnju južnog voća, maslina i povrća. Brdoviti tereni u zaleđu obale pogodni su za gajenje sitnih preživara, a bogati su medonosnim, aromatičnim i ljekovitim biljem, kao i divljim vrstama voća.

Zvanični statistički podaci, međutim, pokazuju da se u primorskim opštinama obrađuje samo 24%⁴³ ukupno raspoloživog poljoprivrednog zemljišta (raspoloživo je 51017 ha, uključujući pašnjake)⁴⁴ na oko 4800 poljoprivrednih gazdinstava na kojima, pored samih vlasnika, radi nešto više od 3800 lica⁴⁵. Za mnoge od njih, poljoprivreda predstavlja dopunsko ili povremeno zanimanje, a broj formalno zaposlenih u sektoru

poljoprivrede, šumarstva i ribarstva je 364⁴⁶. Potrebno je navesti da ekspertska analiza obalnog područja u odnosu na njegovu atraktivnost i pogodnost⁴⁷ za poljoprivredu ukazuje da su raspoložive površine s potencijalom za poljoprivredu veće od onih navedenih u zvaničnoj statistici (Karta 2-13). U obalnom području čak 90,5% poljoprivrednih gazdinstava manje je od 2 ha, dok više od 55% gazdinstava ima manje od 0,5 ha korišćenog poljoprivrednog zemljišta⁴⁸. Ukupno navodnjavana površina u obalnom području iznosi samo 721⁴⁹ ha. U tekućim politikama naglašava se važna uloga poljoprivrede i njen potencijal da doprinosi razvoju turizma i očuvanju tradicionalne mediteranske poljoprivredne prakse, kao i povećanju prihoda domaćinstava. U prilog ovome ide i činjenica da na nacionalnom nivou poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo čine 8% BDP-a⁵⁰.

Imajući u vidu prostorne specifičnosti, tradiciju i tržišne zahtjeve, tri su ključna poljoprivredna sektora (važna i za ekonomski razvoj na nacionalnom nivou) u obalnom području: maslinarstvo, uzgoj citrusa (agruma) i vinogradarstvo. Analizom obalnog područja s aspekta pogodnosti za razvoj poljoprivrede utvrđeno je da ukupna površina pogodnih poljoprivrednih zemljišta iznosi oko 44600 ha, od čega je površina zemljišta koja su istovremeno vrlo pogodna za tri ključne kulture (masline, agrume i vinovu lozu) oko 21200 ha, a ukupna površina područja optimalnih za njihov uzgoj je oko 18800 ha.

Područja s potencijalom za razvoj intenzivnije poljoprivrede su zaravnjena polja aluvijalnih i aluvijalno-koluvijalnih zemljišta od Herceg Novog do Ulcinja (Sutorinsko, Kutsko, Tivatsko, Mrkovsko, Crmničko, Mrčevo, Barsko, Ulcinjsko i Zoganjско polje, Štoj, Šasko i Anamalsko polje, s ukupnom površinom od oko 8300 ha⁵¹). Ona omogućavaju razvoj niza poljop-

privrednih sektora – od intenzivne proizvodnje povrća, preko podizanja različitih dugogodišnjih zasada (agruma, vinove loze, maslina i drugih vrsta voća), pa do stočarske proizvodnje. To su područja gdje postoji mogućnost navodnjavanja, što dodatno povećava poljoprivredni potencijal.

Pored ovih, postoje i brojna područja s manjim potencijalom za razvoj poljoprivrede ili izvjesnim prirodnim ograničenjima. Ona su uglavnom smještena na rubnim područjima obalnih polja, terasama i zaravnima na flišnom i kraškom terenu. Ovakve površine mogu se naći u prostoru između Bara i Ulcinja (Velje selo i okolna polja, Mala i Velika Gorana, Pečurice), zatim na području Grblja (Zagora, Krimovica, Kovači, Bigova) i Luštice (Klinci i okolina, Gošići, Radovanići, Merdari). Za njih je karakteristična tradicionalna organizacija prostora – životnog i poljoprivrednog. U tim područjima poljoprivreda je, bez obzira na nešto teže uslove korišćenja poljoprivrednog zemljišta, još uvijek važna, ali se preklapa i s drugim djelatnostima, odnosno namjenama prostora.

Analizama atraktivnosti i pogodnosti obalnog područja za poljoprivredu izdvojena su i posebna područja poljoprivrede koja su prepoznatljiva i specifična i po značaju za očuvanje kulturne baštine i karaktera predjela, upravo zato što su nastala kao rezultat primjene tradicionalnih postupaka u obradi i održavanju poljoprivrednih površina (uređeni maslinjaci, terasirane površine i sl.). U tu grupu mogu se svrstati maslinjaci u Valdanosu i na Luštici i tradicionalne poljoprivredne površine na područjima: Kruševica, Ubli, Mirac, Mačuge – Bukovik – Gornji i Donji Brčeli – Utrg, Kravari – Bojke – Mide.

46 / Izvor: Popis stanovništva, domaćinstva i stanova 2011. godine - Tabela O32.

47 / Analiza atraktivnosti i pogodnosti za poljoprivredu, CAMP CG

48 / Izvor: Statistički godišnjak 2012, MONSTAT

49 / Izvor: Popis poljoprivrede 2010. godine, MONSTAT

50 / Izvor: Saopštenje 251/2014 - Bruto domaći proizvod Crne Gore za 2013. godinu, MONSTAT

51 / Izvor: Analiza atraktivnosti i pogodnosti za poljoprivredu, CAMP CG

Karta 2-13: Prikaz područja s potencijalom za razvoj poljoprivrede

Uprkos velikim potencijalima za poljoprivrednu proizvodnju, Crna Gora je neto uvoznica hrane. U 2013. godini, udio poljoprivrednih proizvoda u ukupnom uvozu iznosio je 25,7%, dok je njihovo učešće u ukupnom izvozu iznosilo 16,8%⁵². U poređenju sa zemljama EU, crnogorski proizvodi uglavnom su u kategoriji proizvoda visokih cijena⁵³. Ipak, neki proizvodi imaju relativno niže cijene (vino, na primjer), a time i veću konkurentnost. Zabrinjavaju podaci o uvozu velikih količina proizvoda koje je moguće proizvesti u Crnoj Gori (na primjer, voda). Za maslinovo ulje, kao tradicionalni proizvod, uvoz je čak 10 puta veći od izvoza⁵⁴. Problem predstavlja i to što se potencijal za plasman domaćih proizvoda na turističko tržište ne koristi u značajnom obimu.

Za održivi razvoj obalnog područja CG posebno je važan aspekt integrisanja vrijednih dijelova obale sa susjednim ruralnim prostorima u njihovom zaleđu (ruralni otvoreni prostori) koji bi zbog prirodnih, predionih i drugih vrijednosti trebalo da ostanu u prirodnom stanju. Ruralna područja izuzetno su vrijedni prostori, u ekonomskom i ekološkom smislu. Ona treba da obezbijede cjelokupnu proizvodnju hrane i drugih obnovljivih prirodnih dobara za zadovoljavanje potreba stanovništva i da imaju značajnu ulogu u očuvanju kvaliteta prirodnog okruženja. Ujedno su i nezamjenjive oaze društvene i kulturne raznovrsnosti i imaju poseban značaj i vrijednost u ukupnom razvoju zemlje. Ruralna područja i njihovo stanovništvo čuvaju raznovrsnost i ingenioznost hiljadugodišnje tradicije suživota čovjeka i prirode. Ruralni prostori žive sporo, dugo pamte, održavaju tradiciju, čuvaju zavičajne simbole i razvijaju osjećaj pripadnosti mjestu⁵⁵.

O potencijalu ruralnog razvoja u obalnom području Crne Gore slikovito govore činjenice o barem 10000

ha obradivog poljoprivrednog zemljišta koje se ne koristi, više od 10000 zvanično nezaposlenih u primorskom regionu, te uvozu poljoprivrednih proizvoda gdje se samo za maslinovo ulje i citruse izdvaja oko tri miliona eura godišnje⁵⁶.

2.2.6.2 Ribarstvo i marikultura

Jedna od tradicionalnih privrednih grana u Crnoj Gori je i ribarstvo, koje je zastupljeno u ribolovnim područjima morskog priobalja i Skadarskog jezera. Ukupna vrijednost sektora ribarstva iznosi 7,4 miliona eura. Izuzimajući sektor marikulture i prerade ribe, u ribarstvu je zaposleno oko 400 ljudi (na puno i određeno radno vrijeme). Iako udio ribarstva u nacionalnom BDP-u iznosi svega 0,5%, ono ima važnu sociološku i kulturološku ulogu.⁵⁷

Naučne procjene resursa morskog ribarstva sprovode se u okviru Nacionalnog programa monitoringa stanja demersalnih i pelagičnih resursa, kao i u okviru međunarodnih projekata (FAO Adriamed, Meditas i Medias). Na osnovu ovih procjena, predlaže se godišnji broj dozvola za morski privredni ribolov.

Generalno, riblji fond Mediterana, pa i Jadrana, blizu je tačke prelova (eng. *overfishing*), te treba posvetiti veću pažnju njegovom očuvanju. Registrovani ulov morske ribe u Crnoj Gori tokom proteklih nekoliko godina bio je skroman i kretao se u rasponu od 700 t do 800 t godišnje⁵⁸. Usljed nepostojanja cjelovitog nadzora i kontrole na moru evidentni su i nedozvoljeni ulasci stranih ribarskih brodova u teritorijalno more Crne Gore, ali i primjeri nelegalnog i neregistrovanog ribolova u nacionalnim okvirima.

Uzgoj školjki iznosi oko 200t godišnje (odvija se na 17 lokacija u Boki Kotorskoj), dok je proizvodnja na uzgajalištima ribe oko 120t. Iako zvanični podaci pokazuju

52 / Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja

53 / Izvor: Crnogorska poljoprivreda i Evropska unija – Strategija razvoja proizvodnje hrane i ruralnih područja Crne Gore (2006)

54 / Izvor: Analiza atraktivnosti i pogodnosti za poljoprivredu, CAMP CG (ocjena je izvedena na osnovu podataka o uvozu i izvozu iz Statističkog godišnjaka za 2011. godinu, MONSTAT)

55 / Izvor: Smjernice za poticanje održivog ruralnog razvoja Dalmacije, UNDP u Hrvatskoj (2013)

56 / Izvor: Analiza atraktivnosti i pogodnosti za poljoprivredu, CAMP CG (2013), ocjene su izvedene na osnovu Statističkog godišnjaka 2011. MONSTAT i Popisa iz 2011. godine, MONSTAT

57 / Izvor: Strategija razvoja ribarstva Crne Gore 2006–2016.

58 / Izvor: Statistički godišnjak 2012, MONSTAT

IZVOR: Nacionalna Turistička Organizacija

da su ulov i uzgoj ribe i školjki na dosta niskom nivou, i dalje su prisutni primjeri neodrživog ribarenja i povećanih pritisaka na životnu sredinu⁵⁹.

Potrošnja ribe u Crnoj Gori je među najnižim u Evropi (oko 4 kg po glavi stanovnika). Cijene ribe su visoke i znatno su više nego u zemljama regiona i drugim djelovima Evrope. Za uvoz ribe i prerađevina od ribe godišnje se izdvaja skoro 13 miliona eura⁶⁰. Uzroci ovakvog stanja, između ostalih, relativno su mala (ukupno 101 plovila⁶¹) i razmjerno stara flota (u prosjeku starija od 30 godina), kao i nepostojanje organizovanog otkupa ili prerade ribe. Nepostojanje ribarske luke odnosno izdvojenog prostora za ribare u postojećim lukama predstavlja veliki problem. Naime, lučke takse u pojedinim lukama su visoke, a tokom ljetnjih mjeseci u lukama nema dovoljno mjesta zbog velikog broja jahti i luksuznih brodova, pa su ribari prinuđeni da svoja plovila drže na sidru. Zato je prioritetna izgradnja ribarske (ribarskih) luke (a), kao i uspostavljanje mjesta prvog iskrcaja i mjesta prve prodaje (sve opštine u obalnom području treba da imaju mjesto prvog iskrcaja i mjesto prve prodaje). Nedostatak mjesta prvog iskrcaja i mjesta prve prodaje dodatno otežava vršenje inspeksijskog nadzora i kontrolu ulova.

Radi prevazilaženja postojećeg stanja u morskom ribarstvu i marikulturi, tekućim planovima predviđena je podrška jačanju i modernizaciji ribarske flote, poboljšanju konkurentnosti i efikasnosti sektora marikulture uz istovremeno očuvanje resursa ribe i drugih morskih organizama. Adekvatno lociranje uzgajališta ribe i školjki predstavlja važan uslov održivog korišćenja obalnog područja, pa se u tom smislu izdvaja značaj planiranja namjene mora (koje se za sada primjenjuje samo na nivou pojedinih pilot aktivnosti). Prostor otvorenog mora uopšte se ne koristi za uzgoj ribe, a takođe do sada nijesu utvrđene lokacije koje

bi bile pogodne za taj tip djelatnosti (očekuje se da će novim PPPNOP CG biti utvrđeno deset lokacija na otvorenom moru⁶² pogodnih za taj tip djelatnosti).

2.2.6.3 Turizam

Obalno područje, poznato po prirodnim vrijednostima i kulturnoj baštini, od posebnog je značaja za razvoj turizma. Tokom proteklih nekoliko godina, više od 95% ukupnog turističkog prometa u Crnoj Gori (mjereno ostvarenim noćenjima) odvijalo se u obalnom području⁶³. Tokom špica sezone, mjesečni broj posjetilaca prelazi 450000 (trostruko više od broja stanovnika primorskih opština)⁶⁴.

Ukupan doprinos (direktni i indirektni) turizma BDP-u Crne Gore je oko 20%, a zaposlenosti 18% (ili, primijenjeno na ukupan broj zaposlenih, oko 30500 ljudi). Neke od ključnih karakteristika sezone 2013. bile su rast broja turista u periodima prije i poslije glavne sezone, kao i povećanje broja turista iz Evropske unije od 4% u odnosu na 2012. godinu. Investicije u turizam u 2013. godini iznosile su oko 208 mil. € i činile su 28% ukupnih investicija⁶⁵. Svjetski savjet za putovanje i turizam (WTTC) optimistično predviđa da će prihodi od turizma u narednom desetogodišnjem periodu rasti realnom prosječnom godišnjom stopom od 8,6%, dok će zaposlenost koju (direktno i indirektno) generiše turizam rasti po stopi od 5,8%, što Crnu Goru čini prvorangiranom među 184 zemlje svijeta po pokazateljima brzine razvoja turističke privrede do 2024. godine.

Ukupni prihodi od turizma 2013. godine iznosili su 721 mil. €, što je za 3% više u poređenju s prethodnom godinom. U prvih osam mjeseci 2014. godine iznosili su 634 mil. €, što je u odnosu na prošlu godinu za isti posmatrani period, povećanje od 2,2%⁶⁶.

59 / Izvori: Na putu ka resursno efikasnoj ekonomiji: ispunjenje obećanja Crne Gore da postane ekološka država, UNDP (2014); podaci Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja

60 / Izvor: Saopštenje 86/2014 – Spoljnotrgovinska razmjena Crne Gore januar – decembar 2013. godine, MONSTAT

61 / Izvor: Poljoprivreda i ribarstvo, podaci za ribarstvo za 2012. godinu, MONSTAT

62 / Rose, Uvala Dobreč, Rt Mirišta, Vučja vala, Zlatna luka, Dobra luka, Drobni pijesak, Crni rt, Uvala Valdanos i Ušće rijeke Bojane

63 / Ocjena je izvedena na osnovu podataka MONSTAT-a za 2013. godinu (noćenja po opštinama i učesće pojedinih opština u ukupno ostvarenom broju noćenja).

64 / Ocjena je izvedena na osnovu podataka Centralne banke Crne Gore, realni sektor, Tabela 6.5 – turizam.

65 / Izvor: Izvještaj Svjetskog savjeta za putovanje i turizam (WTTC) za Crnu Goru za 2014. godinu

66 / Izvor: Ministarstvo održivog razvoja i turizma

67 / Izvor: Saopštenje 72/2014 – Nautički turizam u 2013. godini, MONSTAT

68 / Izvor: Saopštenje 73/2014 – Kružna putovanja stranih brodova u Crnoj Gori u 2013. godini, MONSTAT

69 / Izvor: Izvod iz dokumentacije za IV fazu izrade PPPNOP CG, tematska sveska 12 – turizam, Analiza postojećeg stanja: Horwath i Horwath Consulting, 2012. godina.

70 / Izvor: Kapaciteti za smještaj prema vrstama i kategorijama objekata, stanje na 31.8.2013, MONSTAT

71 / Izvor: Kapaciteti za smještaj prema vrstama i kategorijama objekata, stanje na 31.8.2013, MONSTAT

72 / Izvor: Master plan razvoja turizma iz 2001. godine

73 / Izvori: Master plan razvoja turizma iz 2001. godine, Monstat i Centralna banka

74 / Izvor: Master plan razvoja turizma iz 2001. godine

75 / Izvor: Statistički godišnjak 2013. godine, MONSTAT

Pozitivna kretanja zabilježena su i kod ostalih parametara turističkog prometa, čime je nastavljen trend stabilnog rasta. U porastu su i nautički turizam i kružna putovanja brodovima. Broj stranih plovila koja su posjetila Crnu Goru značajno je porastao u 2013. godini u odnosu na 2012. godinu – sa oko 3000 na 3800 (preko 15000 posjetilaca)⁶⁷, a skoro polovina ovih plovila su motorne jahte. Broj posjetilaca s brodova na kružnim putovanjima porastao je sa nešto više od 244.000 na 315.000 (sa 409 kruzera)⁶⁸. Turisti s kružnih putovanja uzrokuju značajne pritiske na more i lučku infrastrukturu Kotora (gdje ovi brodovi pristaju) i na okruženje koje posjećuju. Iako se smatraju značajnim, nema preciznih procjena o ekonomskim koristima od ovog vida turizma za lokalne i nacionalnu ekonomiju.

Turizam obalnog područja karakteriše veoma visoka sezonalnost. Prosječna zauzetost smještajnih kapaciteta je mala i iznosi oko 16%, što preračunato u dane znači da se gro turističkog prometa odvija u toku 58 dana. Prosječna zauzetost hotela sa četiri i više * rijetko prelazi 45% što se može smatrati graničnom vrijednošću za dostatan povrat investicije⁶⁹. Iako je vidljiv lagani trend porasta popunjenosti može se zaključiti da je rast turističkog volumena u potpunosti rezultat gomilanja kapaciteta koji rade isključivo u glavnoj sezoni. Smještajni kapaciteti obalnog područja u posljednjih 10 godina udvostručili su se na nešto više od 160 000 kreveta⁷⁰. Od toga je u privatnom smještaju 74% (121.222 kreveta)⁷¹, odnosno broj kreveta u privatnom smještaju povećan je za oko šest puta tokom posljednje decenije.

Veoma je ilustrativna (i zabrinjavajuća) činjenica da je u najboljim godinama crnogorskog turizma (period 1985–1988), kad je stepen izgrađenosti obalnog područja bio na višestruko nižem nivou, ostvarivan veći broj noćenja nego što je to slučaj danas. Primjera

radi, 1986. godine ostvareno je 10,9⁷², a 2013. godine 9,4 miliona noćenja⁷³. Pored fizičkog izgleda obale i strukture smještajnih kapaciteta (brži rast privatnog smještaja i tzv. rezidencijalnog turizma od hotelskih kapaciteta) promijenjena je i struktura gostiju. Turisti iz zemalja Zapadne Evrope, na primjer, ostvarili su tri puta više noćenja 1986. nego 2013. godine. Kad je riječ o zaposlenosti, procjene govore da je u periodu 1985–1989 u turizmu i za turizam u Crnoj Gori radilo oko 50000 zaposlenih⁷⁴, što je nešto više od ukupnog broja osoba koje danas imaju status zaposlenih u primorskim opštinama. Na osnovu ovih podataka može se zaključiti da su ekonomski efekti turizma (podaci o prihodima nijesu direktno dostupni/ uporedivi) ostali na približno istom nivou, dok su se pritisci na resurse obalnog područja i kvalitet života lokalnog stanovništva (usljed velikih gužvi i kratkog trajanja sezone) značajno povećali. Značajni naponi koji su uloženi za divezifikaciju turističkog proizvoda (uključujući veliki broj kampanja, akcija i projekata s ciljem da se Crna Gora prepozna kao jedinstvena i cjelogodišnja turistička destinacija) nijesu dali osjetnije rezultate, tako da za sada sunce i more i dalje ostaju dominantni turistički proizvodi koji u ukupnoj ponudi učestvuju s nešto više od 90%.

2.2.6.4 Pomorski saobraćaj i brodogradnja

U oblasti pomorskog saobraćaja (kratka plovidba, uključujući ro-ro) djeluju dvije velike domaće kompanije – Barska plovidba ad i Crnogorska plovidba ad Kotor – i stotinjak manjih firmi koje se bave lokalnim prevozom. Prevoz robe i putnika na prekomorskim linijama tokom proteklih godina je u padu, tako da je 2012. godine prevezeno oko 109.000t tereta i oko 53000 putnika⁷⁵. Pomorska flota je 2012. godine proširena s dva nova broda (kapaciteta po 35000 DWT), ali je i dalje prilično skromnog obima.

Najznačajnija luka je Bar s oko 3500 m operativne obale i kapacitetom od oko pet miliona tona tereta dok su ostale luke⁷⁶ mnogo manjeg kapaciteta. Luka Bar predstavlja tranzitni centar od regionalnog značaja. Nije opremljena infrastrukturom koja se zahtijeva za luke od međunarodnog značaja. Luke Zelenika i Kotor već decenijama predstavljaju važne pomorske centre u Boki Kotorskoj. Nedavno izgrađeno pristanište za mega jahte Porto Montenegro postalo je novi turistički simbol zemlje. Brodogradilište Bijela opremljeno je za popravke i rekonstrukciju svih vrsta plovila kapaciteta do 120.000 DWT. Brodogradilište je takođe opremljeno za izgradnju manjih pomorskih objekata kao što su barže različitih namjena, pontoni, radne platforme i slično.

Luke ne posjeduju opremu za prihvatanje i tretman zauljnih voda i čvrstog otpada s brodova. Zbog nedovoljne opreme i neadekvatnih procedura za upravljanje životnom sredinom, luke i Brodogradilište Bijela generišu značajne pritiske na priobalno more i sediment.

2.2.6.5 Razvojne i demografske karakteristike obalnog područja

Mjereno indeksom razvijenosti⁷⁷, pet opština primorskog regiona (Budva, Kotor, Herceg Novi, Tivat i Bar) spadaju u grupu najrazvijenijih opština u Crnoj Gori, s indeksom razvijenosti iznad 125% nacionalnog prosjeka, dok je indeks razvijenosti za opštinu Ulcinj 75% nacionalnog prosjeka⁷⁸.

Obalno područje smatra se atraktivnim prostorom za život i rad, pa su tokom posljednjih 50 i više godina bilježene stalne migracije sa sjevera i iz centralnog dijela zemlje prema obali. U posljednjih nekoliko godina bilježi se i priliv stranog stanovništva. Prema popisu stanovništva iz 2011. godine, broj stanovnika

u obalnom području bio je 148.683 (blizu jedne četvrtine ukupnog broja stanovnika u zemlji), što znači da je prosječna gustina naseljenosti bila 93 stanovnika po km2. Projekcije stanovništva do 2020. godine iz Prostornog plana Crne Gore predviđaju porast od oko 7%, čime bi se ukupan broj stanovnika u obalnom području povećao na oko 160.000. Prema projekcijama stanovništva za Mediteran, stope rasta su više (preko 20% do 2025. godine u odnosu na 2005. godinu)⁷⁹.

Gustina naseljenosti u pojedinim obalnim naseljima (Karta 2-14) opština: Herceg Novi Tivat, Kotor, Budva i Bar prelazi 1000 stanovnika na kvadratnom kilometru. Podaci o kretanju stanovništva unutar samog obalnog područja govore da je izražen trend depopulacije ruralnih prostora i koncentracije stanovništva u naseljima na obali mora.

Indeks demografskih resursa⁸⁰ obalnog područja prikazan je na Karti 2-15. Indeks je izveden iz demografskih (uključujući priraštaj, migracije i starosnu strukturu stanovništva) i parametara koji se odnose na dostignuti nivo obrazovanja. Za izračunavanje indeksa korišćeni su podaci iz Popisa 2011. godine, na nivou naselja. Na osnovu dobijenih vrijednosti urađena je ocjena prostornih jedinica obalnog područja i svrstavanje u jednu od šest kategorija indeksa demografskih resursa – od izrazito povoljnog do izrazito slabog. Starost stanovništva, obrazovni nivo i ostali paramteri koji karakterišu raspoložive ljudske resurse izrazito su nepovoljni na gotovo cijelom ruralnom prostoru obalnog područja, posebno u opštinama Bar, Ulcinj, Herceg Novi i Budva.

Indeks demografskih resursa govori o kapacitetima neke zajednice (u ovom slučaju naselja u obalnim opštinama) za endogeni razvoj, odnosno razvoj koji se zasniva na lokalnim inicijativama i unutrašnjim

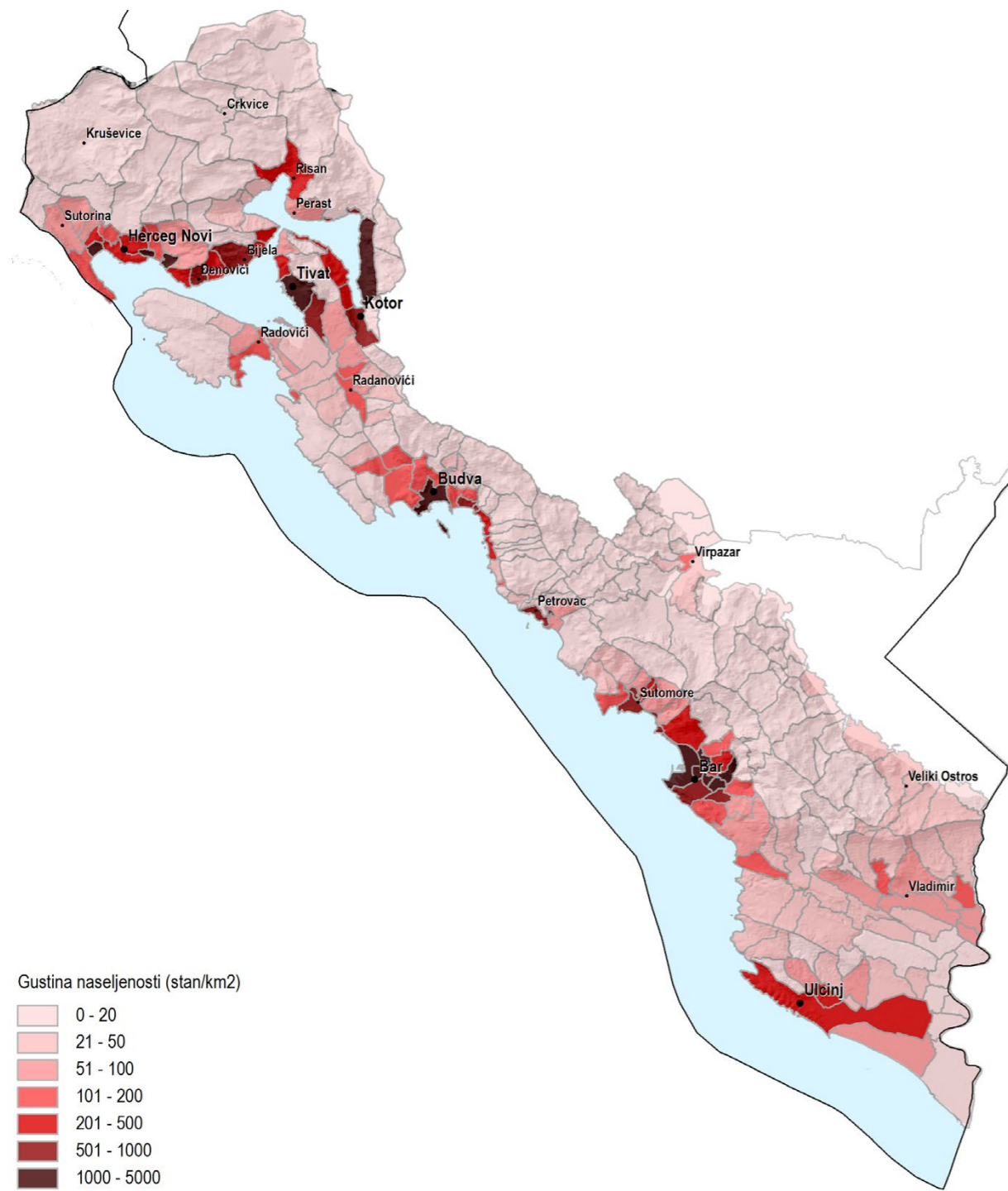
76 / Prema podacima Lučke uprave, pored Luke Bar, luke od nacionalnog značaja su Luka Kotor, marina Bari i Brodogradilište Bijela. Ostale luke su Zelenika, Budva, Risan i Tivat.

77 / Indeks je kompozitni pokazatelj stepena razvijenosti jedinica lokalne samouprave koji se računa kao ponderisani prosjek stope nezaposlenosti, dohotka po stanovniku, budžetskih prihoda jedinica lokalne samouprave po stanovniku, opšteg kretanja stanovništva i stepena obrazovanja.

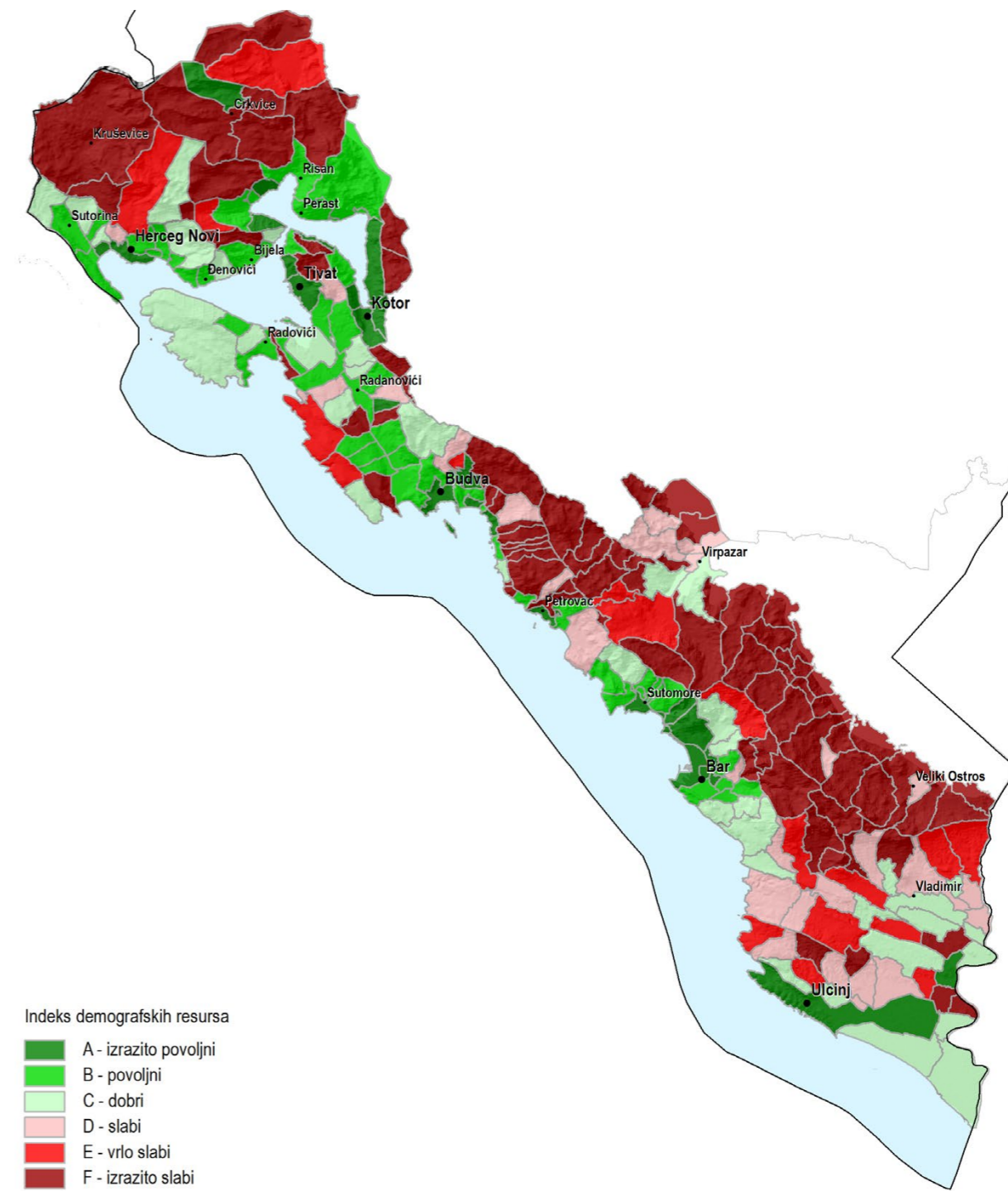
78 / Izvor: Strategija regionalnog razvoja Crne Gore 2014–2020. godine, kalkulacija indeksa razvijenosti za period 2010–2012, str. 22.

79 / Prema scenarijima Plavog plana iz 2005. godine, stanovništvo sredozemnih obalnih regija povećaće se do 2025. godine sa 143 miliona na 174 miliona stanovnika.

80 / Izvor: Analiza socio-ekonomskog razvoja obalnog područja Crne Gore, CEED Consulting, CAMP CG

Karta 2-14: Distribucija stanovništva po naseljima

Karta 2-15: Indeks demografskih resursa
(Izvor: CAMP 2013, Socio-ekonomska analiza)

društvenim potencijalima zajednice. Uopšte, smatra se da je endogeni razvoj održiviji i socio-kulturno prihvatljiviji. Međutim, u situaciji slabih demografskih resursa pomaci su malo vjerovatni bez spoljnih podsticaja, bilo javnog i civilnog sektora, bilo privatnog sektora kroz nove investicije. Takav dominantno egzogeni razvoj donosi probleme o kojima treba voditi računa u razvojnom, pa i prostornom planiranju.

Uključenost društvenih aktera u procese donošenja odluka i efikasnost javne uprave takođe predstavljaju bitne društvene faktore razvoja. U posljednjih nekoliko godina primjetno je poboljšanje u ovim oblastima, ali i dalje postoji značajan prostor za unapređenje, posebno kad je riječ o učešću javnosti i dostupnosti informacija, balansiraju različitim interesima, kapacitetima javne uprave i slično.

2.3 Upravljanje obalnim područjem

„Upravljanje“ i „obalno područje“ suštinske su teme NS IUOP. Unapređenje efikasnosti javne uprave i upravljanja je trajni cilj. Težnja za upravljačkom efikasnošću vodi u specijalizaciju, a specijalizacija razvija posebne sektore koji se, po pravilu odvojeno, bave rješavanjem svojih sektorskih problema. Međutim, karakteristika obalnih područja je izražena složenost prirodnih i društvenih procesa na relativno ograničenom prostoru. Upravljanje tim procesima, koji često vode u najrazličitije probleme i konflikte, jeste nužnost. Pri tome tradicionalni sistemi javne uprave, sa svojim naglašeno sektorskim pristupom, takvu vrstu problema rješavaju s ograničenim uspjehom.

Upravljanje obalnim područjem Crne Gore nalazi se upravo u fazi kad intenzitet i kompleksnost problema prevazilazi kapacitete dominantno sektorski organizovane javne uprave. Resor prostornog planiranja i uređenja prostora jedini ima zadatak i obav-

ezu da cjelovito sagledava i rješava brojne probleme od značaja za postizanje održivog prostornog razvoja. Ipak, praksa pokazuje da ovaj resor ne raspolaže sistemskim instrumentarijumom i ingerencijama koji bi omogućili suočavanje s izazovima koje problemi obalnog područja pred njega postavljaju.

Pored analize stanja i procesa u obalnom području koja je data u prethodnom dijelu ovog poglavlja, u nastavku je ukratko prikazana sistemska dimenzija upravljanja obalnim procesima. Analizirani su različiti upravni sistemi i nivoi uprave (državni i lokalni) koji učestvuju u upravljanju s različitim nadležnostima, kao i njihovi osnovni „proizvodi“, – javne politike, strategije i propisi. Posebna pažnja posvećena je pitanju koordinacije sektora i nivoa uprave kao preduslova za rješavanje sve kompleksnijih problema obalnog područja.

2.3.1 Politike i strategije

Pitanja koordinacije i integracije politika predmet su pažnje brojnih analiza. Ipak ne postoje precizno formulisani ciljevi i smjernice za njihovo unapređenje.

Ciljevi nacionalnih politika koji su od značaja za određeni broj pitanja IUOP, nijesu jasno definisani kao što je, na primjer, slučaj u oblasti klimatskih promjena i kulture. Ostalim pitanjima od značaja za Protokol o IUOP bavi se veći broj horizontalnih i sektorskih politika, strategija, planova i programa, na nacionalnom i lokalnom nivou. Iako su većinom ciljevi i zadaci utvrđeni u ovim dokumentima kompatibilni s odredbama Protokola o IUOP, postoje i određeni konflikti i nedostaci. Najznačajniji konflikti u odnosu na Protokol o IUOP, ali i među različitim sektorskim dokumentima, su:

- očuvanje prirodnog i kulturnog nasljeđa i obalnih

resursa nasuprot daljoj urbanizaciji, projektima s nekretninama, gradnji turističkih kapaciteta i infrastrukture; neki od planiranih razvojnih projekata u obalnom području sadrže elemente koji su u suprotnosti sa zahtjevima Protokola u pogledu uravnoteženosti obalnih aktivnosti, minimiziranja upotrebe resursa, izbjegavanje širenja duž obale urbanih područja i uspostavljanja otvorenih područja i sl.

- konflikti između ciljeva klimatskih dokumenata (Druga nacionalna komunikacija, Procjena tehnoloških potreba) sa smjericama pojedinih sektorskih i prostornih planova koji predviđaju gradnju turističkih, infrastrukturnih i drugih kapaciteta u zonama podložnim uticaju klimatskih promjena i bitnim za adaptaciju na njihov uticaj.

Ekosistemski pristup preporučuje se samo u nacrtima novih strategija za biodiverzitet i šumarstvo (pominje se i kod Vodoprivredne osnove, ali nije dosljedeno integrisan kroz sve mjere ovog dokumenta). Kad je riječ o zaštiti prirodnih vrijednosti, u svim dokumentima u centru pažnje su zaštićena područja, ali ciljevi i mjere zaštite ekosistema van zaštićenih područja nedostaju. Ciljevi zaštite obalnih predjela postoje, ali je dalja razrada mjera za njihovo postizanje po pravilu slaba. Kulturna baština (posebno podvodna) nije adekvatno zaštićena i izložena je negativnim uticajima. Gotovo da nema dokumenata koji identifikuju specifične obalne ekosisteme na način kako to zahtijeva Protokol o IUOP i koji predlaže mjere zaštite njihovih karakteristika. Izuzetak su (donekle) SAP BIO i Lokalni plan za zaštitu biodiverziteta opštine Tivat koji poklanja posebnu pažnju obalnim močvarama i šumama na teritoriji opštine.

Koncept obalnog odmaka tretira se samo u Nacionalnoj strategiji održivog razvoja i klimatskim dokumentima. Nedostaci su evidentni i kad je riječ o prirodnim i antropogenim hazardima, posebno o obalnoj eroziji, dok su obuhvaćeni seizmički hazardi i (donekle) klimatske promjene. Evidentno je takođe i odsustvo integralnog pristupa u tretmanu problematike hazarda (teži se unapređenju organizacionih i tehničkih rješenja za odgovor u slučaju nastanka nepogoda, prije nego na planiranje i upravljanje aktivnostima na način da se izbjegnu rizici).

Omogućavanje slobodnog pristupa moru i javnog korišćenja prostora obalnog područja, sprječavanje urbanizacije duž obale i planiranje aktivnosti u skladu s potrebama zaštite životne sredine, principi su koje nacionalna i lokalna strateška i planska dokumenta vrlo ograničeno uzimaju u obzir. Izuzetak je Prostorni plan Crne Gore (PPCG) koji neke od navedenih principa postavlja kao ključne postulate planiranja prostora. Ipak, bez jasno utvrđenih mjera za sprovođenje, odredbe krovnog planskog dokumenta nijesu u dovoljnoj mjeri integrisane u konkretna planska rješenja.

Donošenje odluka na osnovu naučnih činjenica još je jedan od zahtjeva IUOP Protokola koji nije adekvatno integrisan u nacionalne politike. Taj pristup navodi se u određenom broju dokumenata, ali u istim nijesu saržani pažljivo formulisani ciljevi i razrađen set mjera za njihovo postizanje.

Ostali zahtjevi Protokola o IUOP uglavnom imaju uporište u ciljevima definisanim nacionalnim i lokalnim dokumentima.

Ocjene o implementaciji strateških dokumenata date su u procesu pripreme NS IUOP u okviru analize kompatibilnosti nacionalnih politika⁸¹ s Protokolom o

⁸¹ / Analizirano je trideset nacionalnih i deset lokalnih strategija, politika i planova; predmet analize bio je i Prostorni plan Crne Gore.

82 / Ocjene se zasnivaju na analizama (2010. g. i 2011. g.) sprovedenim u okviru postupka donošenja Zakona o potvrđivanju IUOP Protokola („Sl. list Crne Gore“ br.16/11), ali i novijoj Analizi nacionalnog institucionalnog i zakonodavnog okvira za integralno upravljanje obalnim područjem u okviru izrade ove Strategije (jul, 2014. g.) i analizama u okviru tekućeg procesa izmjena Zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata.

83 / Pravilnik o bližem sadržaju i formi planskog dokumenta, kriterijumima namjene površina, elementima urbanističke regulacije i jedinstvenim grafičkim simbolima propisuje npr. da nove smještajne jedinice i prateći sadržaji u turističkim zonama (uključujući kampove i golf terene) izvan naselja moraju biti izgrađeni na udaljenosti od najmanje 100 m od obalne linije.

IUOP, na osnovu raspoloživih informacija i ekspertskog mišljenja. Iste ukazuju na to da glavne neusklađenosti nacionalnih i lokalnih politika, strategija i planova u odnosu na zahtjeve Protokola o IUOP, leže u procesu njihovog sprovođenja prije nego u samom formulisanju ciljeva. Napredak u ostvarivanju ciljeva različitih sektorskih i horizontalnih strategija i planova uglavnom je ocijenjen kao slab ili umjeren, dok je za mali broj ciljeva ocijenjeno da je napredak dobar. Prema procjeni sadržanoj u ovoj analizi, nijedan cilj nije u potpunosti ostvaren onako kako je to definisano samim dokumentom (do predviđenog roka i u predviđenom obimu). Naglašeno je načelno prihvatanje ciljeva održivosti bez stvaranja potrebnih uslova i koordiniranih napora za njihovo postizanje. Deklarativni karakter značajnog broja dokumenata vodi relativizaciji njihovih ciljeva i doprinosi njihovom nesprovođenju.

Nedostatak tehničkih i finansijskih resursa i kapaciteta za implementaciju donesenih strategija, programa i planova, značajno doprinosi nezadovoljavajućem sprovođenju javnih politika. Planiranje na duži rok je teško i nepouzdan, što nerijetko rezultira nereálnim ili preambicioznim planovima i strategijama.

2.3.2 Propisi

Pitanja od značaja za upravljanje obalnim područjem regulišu veliki broj nacionalnih propisa. Jedan dio relevantnih zakona je u procesu izmjene, dok je drugi dio nedavno donijet u procesu harmonizacije nacionalnog zakonodavstva s pravnom tekovinom Evropske unije. Iako se može konstatovati da je crnogorsko zakonodavstvo u značajnoj mjeri usklađeno sa zahtjevima Protokola o IUOP, određene bitne odredbe još uvijek nisu transponovane (u cjelini ili djelimično)⁸².

Očuvanje obalnih ekosistema propisano je Zakonom

o zaštiti prirode i setom drugih propisa kojima je preporučena primjena ekosistemskog pristupa. Očuvanje i uslovi zaštite morskih staništa i močvara regulisani su Zakonom o zaštiti prirode, dok se prijedlogom novog Zakona o morskome dobru definiše da se zaštita morskog dobra zasniva na principima koji se, između ostalog, odnose na zaštitu specifičnih obalnih ekosistema (močvare, morska staništa, šume, dine i ostrva), odnosno da se buduća Agencija za morskodobro stara o njihovoj zaštiti. Propisi u oblasti uređenja prostora sadrže smjernice za zaštitu prirodnih i pejzažnih vrijednosti i kulturne baštine. Obaveze iz ovih propisa ponavljaju se i u planskim dokumentima, barem deklarativno, po pravilu bez detaljne razrade za specifične ekosisteme i vrijedna područja.

Očuvanje kulturne baštine primarno je uređeno Zakonom o zaštiti kulturnih dobara, kao i Konvencijom o zaštiti podvodne kulturne baštine. Ipak, u odnosu na ključne zahtjeve Protokola o IUOP (primjena odgovarajućih mjera zaštite kulturnih, naročito arheoloških i istorijskih, dobara; zaštita podmorskih kulturnih nalazišta), naročito se izdvaja nedostatak posebne odredbe o *in situ* zaštiti kulturnog nasljeđa obalnog područja koja predstavlja prvi izbor prije bilo kakve intervencije.

Jedan od ključnih zahtjeva Protokola o IUOP odnosi se na uvođenje instrumenta odmaka gradnje na minimalno 100 metara od obalne linije. Ovaj zahtjev djelimično je integrisan u nacionalne propise kroz Pravilnik o bližem sadržaju i formi planskog dokumenta⁸³. Međutim, uslovi za primjenu nijesu razrađeni za cijelo obalno područje (već samo za zone izvan naselja) i nijesu definisani slučajevi kad je moguća adaptacija. Za utvrđivanje odmaka bitne su i odredbe Zakona o hidrografskoj djelatnosti kojim se definiše obaveza sprovođenja hidrografskog premjera na moru

i unutrašnjim plovnim putevima, kao i snimanje objekata u priobalnom području, ali se ne utvrđuju bliži kriterijumi za utvrđivanje obalne linije što je bitno i za utvrđivanje granica morske obale i morskog dobra.

Postoji i razlika u načinu na koji IUOP Protokol i crnogorski propisi regulišu pitanje javnog interesa. Protokolom se zahtijeva davanje primata javnim uslugama i aktivnostima, a projekti od javnog interesa su takođe značajna kategorija kod utvrđivanja slučajeva adaptacije u primjeni obalnog odmaka. Objekti od opšteg interesa, kako su definisani Zakonom o uređenju prostora i izgradnji objekata, uglavnom se odnose na objekte za pružanje javnih usluga, ali i na proizvodne sisteme koji zapošljavaju 50 i više radnika. Ovo nije u skladu sa specifičnim zahtjevom Protokola o IUOP u kontekstu definisanja uslova za adaptaciju obalnog odmaka.

U odnosu na zahtjeve Protokola o IUOP o ograničavanju aktivnosti u obalnom području značajno je da je ograničenje kretanja vozila i sidrenja plovila uređeno novim Predlogom Zakona o morskome dobru, ali bez utvrđivanja odgovarajućih kaznenih odredbi. Pravilnikom o uslovima koje moraju ispunjavati uređena i izgrađena kupališta⁸⁴ propisana je obaveza obezbjeđivanja pristupnih staza do mora. Međutim, istim je ograničen pristup hotelskim kupalištima samo za goste hotela što je u suprotnosti sa zahtjevom Protokola o IUOP o obezbjeđivanju slobodnog pristupa moru, dok je važećim Zakonom o morskome dobru definisano da je morskodobro u javnoj upotrebi. Predlogom novog Zakona o morskome dobru regulisan je slobodan i besplatan pristup morskoj obali, plažama i kupalištima.

Usklađivanje obalnih djelatnosti radi obezbjeđivanja održivog korišćenja resursa, jedan je od bitnih zaht-

jeva Protokola o IUOP koji je djelimično integrisan u nacionalno zakonodavstvo i to kroz načela Zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata (član 5 o usklađenosti razvoja). Odgovorno korišćenje resursa tretirano je zakonskim aktima kojima se uređuje zaštita životne sredine, naročito strateška i projektna procjena uticaja (Zakon o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu i Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu⁸⁵). Međutim, metodologija izrade strateške procjene često je vrlo formalna, nerijetko uopštena, bez izdvajanja prostornih potcjelina u odnosu na osjetljivost na planirane zahvate i bez primjene kvantitativnih pokazatelja u ocjeni uticaja na životnu sredinu. Kod procjene uticaja na životnu sredinu nije adekvatno prepoznata ili nije prepoznata specifičnost uticaja pojedinih zahvata koji imaju ili mogu imati značajan uticaj na životnu sredinu obalnog područja, a naročito na međudnose njegovog morskog i kopnenog dijela (plovni putevi, eksploatacija svih vrsta arhitektonsko-građevinskog kamena, kao i tehničko-građevinskog kamena, eksploatacija morske soli, eksploatacija šljunka i pijeska, nasipanje mora, morska uzgajališta ribe i uzgajališta marikulture).

Važeći propisi kojima se regulišu ekonomske aktivnosti od značaja za obalno područje (turizam, poljoprivreda i ruralni razvoj, pomorski i kopneni saobraćaj, pomorska privreda, eksploatacija mineralnih sirovina) nedostadni su s aspekta utvrđivanja mjera zaštite životne sredine, uključujući smanjenje zagađenja u obalnom području, te prevenciju i smanjenje štete od hazarda. Uglavnom se zadržavaju na prepoznavanju osjetljivosti životne sredine na nivou principa i načela bez razrade instrumenata za ocjenu osjetljivosti morskih i obalnih ekosistema, kao i bez propisivanja instrumenata za sprječavanje i/ili eliminisanje zagađenja (s izuzetkom propisa u oblasti morskog ribarstva⁸⁶). Značajan pomak predstavlja novi Zakon o odgovorno-

84 / Pravilnik o uslovima koje moraju ispunjavati uređena i izgrađena kupališta („Službeni list CG“, broj 20/08, 20/09, 25/09, 4/10, 61/10, 26/11)

85 / Zakon o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu („Sl. list RCG“, br. 80/05, 73/10 od 10.12.2010, 40/11, 59/11) i Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu („Sl. list RCG“, br. 80/05, 40/10, 73/10, 40/11, 27/13)

86 / Zakon o morskome ribarstvu i marikulturi („Sl. list Crne Gore“, br. 56/09, 40/11)

sti za štetu u životnoj sredini⁸⁷ kojim je uređena obaveza da se šteta pričinjena životnoj sredini nadomjesti, odnosno da se funkcije i usluge ekosistema koje su pogođene štetom vrte u prvobitno stanje.

Zakonodavstvo u Crnoj Gori je takođe nedostatno u odnosu na zahtjeve Protokola o IUOP o smanjenju uticaja hazarda. Predviđanje mogućih uticaja/rizika i planiranje mjera sprječavanja štetnog dejstva, adaptacije i ublažavanja uticaja hazarda, zasnovano je samo na primjeni obaveza koje proizilaze iz potvrđenih međunarodnih sporazuma (npr. Okvirne konvencije Ujedinjenih nacija o promjeni klime).

Upravljanje obalnim područjima podrazumijeva, između ostalog, primjenu prikladnih instrumenata i mjera zemljišne politike. U posebnim zakonima postoje određeni elementi zemljišne politike, prije svega porez na nepokretnosti. Takođe, određeni elementi sadržani su u regulativi u oblasti komunalnih djelatnosti. Međutim, nije utvrđena obaveza urbane komasacije (preparcelacije) koja je veoma značajna za obezbjeđivanje kvaliteta izgrađene sredine, a posebno za obezbjeđivanje prostora javnog interesa, kao i za pravednu distribuciju prava građenja utvrđenih prostorno-planskim dokumentima.

Obaveza praćenja obalnih procesa definisana Protokolom o IUOP korespondira sa zakonskim rješenjima u više oblasti (planiranje prostora, zaštita životne sredine) kojima se reguliše monitoring određenih parametara. Ipak, nacionalni propisi nijesu dovoljno razrađeni u kontekstu obezbjeđivanja cjelovitosti i koordiniranog praćenja obalnih procesa u duhu Protokola o IUOP.

Učešće javnosti i pristup informacijama imaju utemeljenje u više zakona. Potrebna su, međutim, pobol-

jšanja odredbi koje se odnose na učešće javnosti u većem broju propisa (izuzetak su zakoni o strateškoj procjeni i procjeni uticaja na životnu sredinu) tako da se precizno odrede rokovi, prava javnosti i procedure tokom javne rasprave, kao i način obavještanja, a sve radi djelotvornijeg uključivanja društvenih aktera.

Slično kao i kod politika, za postizanje ciljeva Protokola o IUOP, pored utvrđenih neusklađenosti i praznina u pravnom okviru, veoma je značajan nedostatak (ako ne i značajniji) – slaba primjena propisa. Tako, na primjer, kontrola aktivnosti na moru nije na zadovoljavajućem nivou, a isto se odnosi i na mjere zaštite mora od zagađenja s plovila. Značajno je ukazati i na slabosti u primjeni propisa o procjenama uticaja koje uključuju formalizovanost procesa, nedostatak potrebnih podataka, izostanak monitoringa sprovođenja mjera za ublažavanje negativnih uticaja predviđenih u elaboratima, itd.

2.3.3 Institucije i koordinacija

Organizacija institucionalnog sistema u Crnoj Gori ukazuje na to da se poseban značaj poklanja obalnom području. Područjem morskog dobra, kao najznačajnijim dijelom obalnog područja, od 1992. g. upravlja Javno preduzeće za upravljanje morskim dobrom. Veliki broj resora, organa državne uprave, institucija i organa lokalne samouprave imaju nadležnosti od značaja za upravljanje obalnim područjem Crne Gore. Kao ključno izdvaja se Ministarstvo održivog razvoja i turizma, koje u svojoj nadležnosti ima zaštitu životne sredine, planiranje i upravljanje prostorom, građevinarstvo, turizam i održivi razvoj. Po značaju za problematiku obalnog područja takođe se izdvajaju Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, Ministarstvo saobraćaja i pomorstva i Ministarstvo kulture (s Upravom za zaštitu kulturnih dobara). Uz Javno

preduzeće za upravljanje morskim dobrom (buduću Agenciju za upravljanje morskim dobrom), ostale značajne institucije su Agencija za zaštitu životne sredine, Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju, Centar za ekotoksikološka ispitivanja, Lučka uprava i Lučke kapetanije, Institut za biologiju mora i Biotehnički fakultet. Za upravljanje morskim dijelom obalnog područja naročito su značajne institucije u oblasti bezbjednosti i sigurnosti plovidbe i zaštite mora od zagađenja s plovila.

Značajnu ulogu u upravljanju obalnim područjem imaju i lokalne samouprave. Nadležnosti lokalnih samouprava ostvaruju se kroz rad različitih tijela uključujući sekretarijate za razvoj (i u nekim opštinama razvojne agencije), sekretarijate za planiranje, urbanizam i građevinarstvo, sekretarijate za komunalna pitanja, zaštitu životne sredine i javne komunalne službe (za vodosnabdijevanje, otpad, kanalizaciju itd.), i brojne druge organe i tijela. Skoro sve opštine u obalnom području imaju sektor za životnu sredinu ili osoblje (jednog službenika ili više njih) zaduženo za pitanja životne sredine. Na lokalnom nivou djeluje komunalna inspekcija.

Kad je riječ o međusektorskoj (horizontalnoj) koordinaciji, u proteklom periodu registrovano je više primjera nejasnih i preklapajućih nadležnosti i neefikasnog djelovanja. Pored slabosti u međusektorskoj koordinaciji, izraženi su problemi i u vertikalnoj (od lokalnog do nacionalnog nivoa) koordinaciji.

Posebno su bitna upravno-koordinaciona tijela koja su uspostavljena radi unapređenja institucionalne saradnje i koordinacije. Jedan dio tih tijela značajan je i za obalno područje, i to:

- Nacionalni savjet za održivi razvoj i klimatske promjene u svom sastavu ima Predsjednika drža-

ve, ministre i predstavnike ministarstava održivog razvoja i turizma, ekonomije, rada i socijalnog staranja, poljoprivrede i ruralnog razvoja, saobraćaja i pomorstva, te Ministarstva finansija, kao i predsjednike lokalnih samouprava, predstavnike Zavoda za hidrometeorologiju i seizmologiju, Univerziteta, udruženja poslodavaca, sindikalnih i nevladinih organizacija i nezavisne eksperte. Osnovni zadaci Nacionalnog savjeta su da obezbijedi usklađenost javnih politika s politikom održivog razvoja, podstakne saradnju nadležnih nacionalnih i lokalnih organa i omogući snažnije učešće poslovnog i nevladinog sektora u kreiranju i sprovođenju politika. Iako je djelovanjem Nacionalnog savjeta ostvaren značajan napredak u jačanju svijesti o značaju održivog razvoja i integracije zahtjeva održivosti u sektorske politike i aktivnosti, kao i umjeren napredak u pogledu izgradnje institucionalnih kapaciteta za održivi razvoj, još uvijek nije postignut potreban nivo usaglašavanja sektorskih politika, programa i planova sa ciljevima održivog razvoja, kao ni usklađivanje programa i projekata razvoja na nacionalnom i lokalnom nivou. Nedovoljni stručni kapaciteti za sprovođenje odluka Nacionalnog savjeta, nedostatak naučno-istraživačke komponente i nedovoljna finansijska podrška sprovođenju politike održivog razvoja, u značajnoj mjeri su uticali na izostanak planiranog i politički podržanog procesa otklanjanja ili ublažavanja neodrživih razvojnih trendova u Crnoj Gori.

- Savjetom za praćenje turističkog razvoja, pripremu i praćenje turističkih sezona predsjedava Premijer, a Savjet čine predstavnici vladinih resora, organa uprave i institucija (između ostalih i Javnog preduzeća za upravljanje morskim dobrom), lokalnih samouprava, turističke privrede,

stručnih srednjih škola i fakulteta iz oblasti turizma, kao i predstavnici medija i eksperti iz oblasti turizma, nevladinog sektora i dr. Cilj Savjeta jeste da obezbijedi efikasno sprovođenje strategije i akcionih planova u sektoru turizma.

- Savjet za uređenje prostora je stručno, savjetodavno tijelo ministra održivog razvoja i turizma koga čine stručnjaci u sektoru planiranja i uređenja prostora. Cilj Savjeta je da razmatra i daje ocjenu relevantnih politika, planova i propisa, uključujući stručnu i naučnu utemeljenost planskih dokumenata i drugih dokumenata i propisa značajnih za uređenje prostora.

Ustaljena je praksa da se u procesu realizacije pojedinih projekata uspostavljaju upravno-koordinaciona tijela s ambicijom da se obezbijedi međusektorsko praćenje realizacije projektnih aktivnosti. Tako su političku i stručnu podršku realizaciji CAMP-a Crna Gora i izradi NS IUOP pružili Upravni i Savjetodavni odbori. U radu Upravnog odbora učestvovali su predstavnici nadležnih ministarstava, JP za upravljanje morskim dobrom i primorskih opština. Savjetodavni odbor činili su predstavnici relevantnih stručnih institucija na nacionalnom nivou i stručnih službi lokalnih samouprava u obalnom području. Iako praksa govori da ova upravno-koordinaciona tijela ne nastavljaju da funkcionišu u fazi sprovođenja rezultata projekta, na osnovu pozitivnih učinaka Upravnog odbora i Savjetodavnog odbora za CAMP i NS IUOP, ova strategija predlaže uspostavljanje trajnog koordinacionog mehanizma za integralno upravljanje obalnim područjem Crne Gore.

Za jačanje uloge lokalnih samouprava u procesu donošenja i sprovođenja politika i za unapređenje koordinacije značajna je Zajednica opština Crne Gore, čija je misija da kroz pružanje usluga članicama,

zastupanje njihovih interesa i ostvarivanje saradnje s državnim organima, drugim nacionalnim asocijacijama i međunarodnim organizacijama, doprinese decentralizaciji i demokratizaciji lokalne samouprave.

Potencijalno značajan koordinacioni mehanizam unutar sistema uređenja prostora funkcioniše u procesu izrade planskih dokumenata i to posebno u fazi pripreme nacrtu plana. Naime, nosilac pripremnih poslova u izradi plana prikuplja raspoložive podatke, kao i prijedloge i mišljenja institucija i upravnih organa neophodnih za izradu planskog dokumenta. Ova faza u izradi plana u određenoj mjeri je neadekvatno nazvana „dostavljanje podataka, predloga i mišljenja“⁸⁸ iz čega proizilazi da se radi o jednosmjernoj komunikaciji kojom sektor dostavlja svoje prijedloge nosiocu pripremnih poslova. Na ovaj način propušta se prilika jačeg naglašavanja zajedničkog rada, odnosno partnerske saradnje i koordinacije predstavnika svih nadležnih i zainteresovanih sektora u izradi planskih rješenja. Isto se ponavlja i u sljedećoj fazi kad se planska rješenja nadležnog ministarstva dostavljaju pojedinačnim sektorima na mišljenje.

Uprkos značajnim naporima ulozenim u uspostavljanje i podsticanje funkcionisanja multidisciplinarnih tijela za usklađivanje javnih politika između sektora, još uvijek je prisutna nedovoljna usklađenost njihovih ciljeva i mjera. Takođe, rad tijela javne uprave u velikoj mjeri karakteriše manjak spremnosti da se djeluje u skladu s postavljenim ciljevima, nedostatak kontinuiranog praćenja postizanja očekivanih rezultata, kao i nedostatak odgovornosti u slučaju njihovog nepostizanja. Osim toga, niski kapaciteti, nedostatak iskustva i stručnih znanja bitnih za primjenu koordiniranog pristupa u upravljanju, takođe su karakteristični za postojeći institucionalni sistem, pri čemu je to posebno izraženo na lokalnom nivou.

⁸⁸ / Shodno članu 38 Zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata

03

KLJUČNI PROBLEMI,
SLABOSTI I POTREBE

Problemska područja u odnosu na ključne ciljeve IUOP Protokola prepoznata su na osnovu:

- ocjene stanja prirodne i kulturne baštine, predjela i resursa obalnog područja
- ocjene stanja ključnih ekonomskih aktivnosti i postojećeg sistema upravljanja obalnim područjem, kao i ocjene uticaja hazarda
- utvrđivanja glavnih pritisaka na elemente prirodnog i stvorenog okruženja, kao i uticaja kojim su ti pritisci rezultirali.

U tako utvrđenom pregledu problemskih područja izbor prioritarnih područja za NS IUOP izvršen je na osnovu ocjene značaja njihovog uticaja na:

- ugrožavanje prirodnih, predionih i kulturnih vrijednosti
- neodrživo korišćenje obalnih resursa
- neadekvatnu prevenciju i smanjenje šteta od hazarda
- ispoljavanje nedostataka sistema upravljanja u odnosu na potrebe u kontekstu primjene funkcionalnog koordinacionog mehanizma za IUOP, primjenu prakse upravljanja orijentisane na rezultate i efikasno kontinuirano praćenje obalnih procesa.

Daljom analizom utvrđene su uzročno-posljedične veze i izdvojeni uzroci problema – od neposrednih do najdubljih uzroka, odnosno pokretača nepovoljnih procesa i pojava. Pregled ključnih pokretača, pritisaka, stanja i uticaja, slijedom DPSIR metode, predstavljen je u Tabeli 3-1. Pojedini uzroci odnose se na više prob-

lema i obratno – pojedini problemi imaju korijen u više navedenih uzroka. Šira lista utvrđenih problema i uzroka prikazana je u tabelama u Prilogu 1.

Sistematizacijom problema i uzroka, te ocjenom nivoa do kog određene grupe problema i uzroka otežavaju postizanje ciljeva IOUP Protokola i slabe izgleda za dugoročno održiv razvoj obalnog područja, izdvojeni su ključni problemi i slabosti i s njima povezane potrebe u tačkama od 3.1 do 3.4.

Tabela 3-1: Ključni nalazi analize pokretača, pritiska, stanja i uticaja

ELEMENTI PRIRODNE I IZGRAĐENE SREDINE	UZROCI/POKRETAČI	PRITISCI	STANJE	UTICAJI
Biodiverzitet	<ul style="list-style-type: none"> visoka tražnja i profitabilnost poslova s nekretninama neefikasna kontrola procesa gradnje i preferenci investitora nedostatak stručnih podloga o rasprostranjenju i stanju staništa i vrsta ograničeni kapaciteti (naročito upravljački) u sistemu zaštite prirode neefikasna kontrola i nadzor nad aktivnostima koje ugrožavaju vrijednosti ekosistema i zaštićenih prirodnih dobara u obalnom području nedostatak svijesti o važnosti prirodnih vrijednosti i značaja njihovoga očuvanja napuštanje poljoprivrede i homogenizacija predjela 	<ul style="list-style-type: none"> procesi urbanizacije promjena namjene zemljišta gradnja turističkih, ugostiteljskih i rekreativnih kapaciteta na vrijednim područjima zagađenje otpadnim vodama neodržive turističke aktivnosti i povećan nivo posjeta prekomjeran i nelegalan lov (ptica) i ribolov uznemiravanje živog svijeta 	<ul style="list-style-type: none"> samo je 8,6% zaštićenih područja prirode na kopnu u odnosu na površinu obalnog područja, odnosno 0% zaštićenih područja u moru (procijenjena površina potencijalno vrijednih područja prirode za zaštitu na kopnu iznosi 18,8% u odnosu na površinu obalnog područja, i aproksimativno oko 9000 ha za uspostavljanje zaštićenih područja u moru) prekomjerna zagađenost kopna i mora na pojedinim lokacijama fragmentiranost i konverzija kopnenih i morskih staništa izgubljena svojstva zaštićenih područja i područja planiranih za zaštitu (npr. Slovenska i Bečićka plaža, brdo Špas, dine na Velikoj plaži) smanjena lovna populacija divljači smanjena riblja populacija 	<ul style="list-style-type: none"> smanjenje biodiverziteta gubitak vrijednih, rijetkih i endemičnih staništa i vrsta na kopnu i u moru povećan broj ugroženih vrsta smanjena funkcionalnost i stabilnost ekosistema, naročito vodenih ekosistema gubitak agrobiodiverziteta (domaće sorte i pasmine)

ELEMENTI PRIRODNE I IZGRAĐENE SREDINE	UZROCI/POKRETAČI	PRITISCI	STANJE	UTICAJI
Kulturna dobra	<ul style="list-style-type: none"> nedovršeno sistematsko mapiranje i nedovoljna dostupnost stručnih podloga o stanju i uslovima zaštite kulturnih dobara neefikasan sistem upravljanja i zaštite kulturnih dobara, nedovoljni kapaciteti 	<ul style="list-style-type: none"> procesi urbanizacije nelegalno iznošenje kulturnih dobara 	<ul style="list-style-type: none"> degradiranje kulturnih dobara, posebno podvodnih 	<ul style="list-style-type: none"> narušavanje autentičnosti, integriteta i stepena očuvanosti kulturnih dobara gubitak osnovnih funkcija kulturnih dobara
Predione vrijednosti	<ul style="list-style-type: none"> neodrživi prostorni i turistički razvoj depulacija ruralnih područja nedostatak instrumenata (zakonskih, integracije i sl.) i kapaciteta za zaštitu predjela nedostatak svijesti o važnosti predionih vrijednosti obalnog područja i potrebe njihovog očuvanja 	<ul style="list-style-type: none"> ekspanzija gradnje, širenje urbanih cjelina izgradnja infrastrukturnih koridora zanemarivanje (tradicionalne) poljoprivrede 	<ul style="list-style-type: none"> visok udio dispergovanih urbanizovnih površina zašumljavanje kulturnih predjela 	<ul style="list-style-type: none"> gubitak ekoloških i kulturnih vrijednosti predjela gubitak prepoznatljivosti predjela, homogenizacija prirodnih, kulturnih i poljoprivrednih predjela narušen vizuelni kvalitet predjela

ELEMENTI PRIRODNE I IZGRAĐENE SREDINE	UZROCI/POKRETAČI	PRITISCI	STANJE	UTICAJI
More	<ul style="list-style-type: none"> - urbanizacija koja nije usklađena s osjetljivošću površinskih i podzemnih voda i nije praćena adekvatnom komunalnom infrastrukturom 	<ul style="list-style-type: none"> - kopneni izvori zagađenja – otpadne vode, otpad, fitofarmaceutska sredstva - zagađenje od pomorskih aktivnosti (iz luka i s plovila) 	<ul style="list-style-type: none"> - prekomjerno zagađenje na pojedinim lokacijama (Bokotorski zaliv, Ulcinj; u manjoj mjeri Budva i Bar); - eutrofikacija mora 	<ul style="list-style-type: none"> - narušavanje stanja morskog ekosistema - umanjivanje sanitarne ispravnosti voda za kupanje - narušavanje ekološkog stanja i promjena hidroloških karakteristika riječnih vodnih tokova
Vode	<ul style="list-style-type: none"> - zastarjele tehnologije u brodogradnji i industriji - izražena sezonalnost turizma - neadekvatan sistem kontrole i sprječavanja zagađenja, nedostatak kapaciteta - nepotpun sistem za hitne intervencije 	<ul style="list-style-type: none"> - brodogradnja/remont brodova, industrijske aktivnosti - preopterećena komunalna infrastruktura u ljetnjim mjesecima - neadekvatno lociranje marikulture (Bokotorski zaliv) - akcidenti na moru - velika potrošnja vode 	<ul style="list-style-type: none"> - povremeno odstupanje kvaliteta voda Bojane i Suturine od propisanih normi - ugrožen kvalitet pojedinih vodoizvorišta, nalazišta peloida, izvora termo-mineralnih voda - smanjenje količine i zaslanjivanje podzemnih voda 	<ul style="list-style-type: none"> - umanjivanje sanitarne ispravnosti vode za piće - gubitak peloida i kvaliteta termomineralnih voda - promjena hemijskih i fizičkih svojstava podzemnih voda

ELEMENTI PRIRODNE I IZGRAĐENE SREDINE	UZROCI/POKRETAČI	PRITISCI	STANJE	UTICAJI
Zemljište	<ul style="list-style-type: none"> - nedovoljna investiciona i institucionalno-tehnička podrška poljoprivredi - nepovoljna starosna i kvalifikaciona struktura ruralnog stanovništva - nedostatak efikasne podrške održivim poljoprivrednim praksama - neefikasan sistem kontrole, sprečavanja i sanacije zagađenja 	<ul style="list-style-type: none"> - urbanizacija i razvoj infrastrukture - namjena prostora koja nije usklađena s ranjivošću i bonitetom zemljišta - erozija bujičnim tokovima - nepropisno odlaganje otpada 	<ul style="list-style-type: none"> - zapušteno poljoprivredno zemljište - konverzija poljoprivrednog zemljišta - zagađenje zemljišta na pojedinim lokacijama - nekonzistentni podaci o kvalitetu zemljišta i poljoprivrednim površinama 	<ul style="list-style-type: none"> - gubitak vrijednog poljoprivrednog zemljišta i ekosistema povezanih s poljoprivrednim i šumskim zemljištem - pogoršanje karakteristika poljoprivrednog zemljišta - narušavanje sanitarne ispravnosti podzemnih voda
Hazardi	<ul style="list-style-type: none"> - varijabilnost/promjene klime - nedostatak propisa - nedostatak tehničkih kapaciteta - nedovoljna primjena standarda gradnje - građevinska područja u zonama visokog seizmičkog rizika - nedovoljna međuresorna saradnja na usklađivanju ciljeva zaštite životne sredine s drugim sektorskim ciljevima 	<ul style="list-style-type: none"> - podizanje nivoa mora - olujni vjetrovi, jake kiše, suša - požari - seizmički hazard 	<ul style="list-style-type: none"> - poplave, naročito u području Bojane - smanjena plažna područja zbog erozije - neodržavani bujični tokovi 	<ul style="list-style-type: none"> - ugrožavanje života i zdravlja ljudi - ugrožavanje materijalnih dobara - visoki troškovi sanacije - gubitak resursne osnove za turizam

ELEMENTI PRIRODNE I IZGRAĐENE SREDINE	UZROCI/POKRETAČI	PRITISCI	STANJE	UTICAJI
Prostor	<ul style="list-style-type: none"> - manjak ekonomske aktivnosti i nezaposlenost - nespremnost i nedostatak podsticaja za diversifikaciju ekonomije - atraktivnost obalnog područja za sekundarno stanovanje ili tzv. „rezidencijalni turizam“ - profitabilnost poslovanja s nekretninama - nepostojanje instrumenata poreske politike koji bi destimulisali preplaniranje prostora - neefikasni instrumenti za uređenje građevinskog zemljišta - nesprovođenje planskih dokumenata, a posebno deklariranih planskih ciljeva - nedostatak kvalitetnih sektorskih ulaznih podataka za prostorne planove - nezadovoljavajući nivo koordinacije unutar državnih organa - neefikasno i netransparentno djelovanje javne uprave 	<ul style="list-style-type: none"> - rast tražnje, visoke cijene i profitabilnost poslovanja s nekretninama - pritisci za stalna širenja građevinskih područja - planiranje i lociranje neprihvatljivih sadržaja na područjima visoke ranjivosti - neefikasna kontrola i neefikasno sankcionisanje nelegalne i neplanske gradnje 	<ul style="list-style-type: none"> - predimenzionirana građevinska područja (GP) - isplanirano GP zahvata 46,3% površine pojasa od 1 km - udio GP u ukupnoj površini obalnog područja je 15,5%; samo 18,5% ukupnih GP privedeno je namjeni - izgrađenost obalne linije je 31,9% - 80% svih površina neizgrađenih građevinskih područja je na lokacijama visoke i veoma visoke ranjivosti - površina s nelegalno izgrađenim objektima procijenjena na oko 560 ha - znatne površine devastirane nelegalnom i neplanskom gradnjom niskog kvaliteta - neskladna naselja, loša arhitektura 	<ul style="list-style-type: none"> - narušavanje i degradiranje izvornih predionih i prirodnih vrijednosti - linearna urbanizacija duž obale - povećani troškovi komunalnog opremanja zbog raspršene gradnje - pojačano zagađenje zbog komunalne neopremljenosti - prosječno nizak kvalitet izgrađene sredine - gubitak turističkih potencijala i atraktivnosti za razvoj kvalitetnog turizma

3.1 Ugrožavanje prirodnih, predionih i kulturnih vrijednosti

U ovoj grupi problema, slabosti i potreba kao ključni izdvojeni su sljedeći:

- U planiranju aktivnosti u obalnom području **ne primjenjuje se ekosistemski pristup** iako je utemeljen u propisima, a donekle i u nacionalnim i lokalnim politikama i planovima. **Ocjena prihvatljivosti** aktivnosti i djelatnosti u kontekstu očuvanja i cjelovitosti ekološke mreže i ekološki značajnih lokaliteta takođe je predviđena *Zakonom o zaštiti prirode*, ali njena primjena još uvijek nije zaživjela. Zbog nedostatka podataka za određena prirodna dobra i područja nije zaživjela ni primjena **akta o uslovima zaštite prirode**.
- Jedan od uzroka koji bitno doprinosi ovakvom stanju je **nedostatak sistematskog mapiranja i stručnih podloga** o rasprostranjenju i stanju staništa i vrsta. U kombinaciji s nedovoljnim kapacitetima, ovi nedostaci čine da javna uprava ne daje adekvatan odgovor na pritiske koji nastaju usljed visoke potražnje za nekretninama (posebno na najatraktivnijim lokacijama), odnosno intenzivne urbanizacije i ambijentu neprilagođene gradnje.
- Znanje i informacije o **vrijednostima usluga koje pružaju ekosistemi** nijesu dovoljno razvijene. Nijesu razvijeni ni **podsticaji za razvoj aktivnosti zelene ekonomije** koje doprinose očuvanju stabilnosti ekosistema, tako da i dalje prevladavaju resursno intenzivne aktivnosti (bilo da se radi o zagađenju ili potrošnji/zauzimanju resursa). Posebno značajna grupa nedostataka odnosi se na **zaštićena područja prirode**. Javno preduzeće za upravljanje morskim dobrom u sk-

ladu sa zakonski utvrđenom obavezom formalno je preuzelo upravljanje zaštićenim područjima u zoni morskog dobra. Međutim, praktičnu primenu ovog rješenja otežava niz problema, kao što su: nepotpune informacije o granicama i statusu zaštićenih područja prirode, nekompatibilnost prethodno sprovedenih postupaka proglašenja zaštićenih područja prirode s novopropisanim kategorijama zaštite, itd. Tako utvrđen model upravljanja zaštićenim područjima upitan je sa staništa očuvanja integriteta zaštićenih područja koja se prostiru ili će se prostirati van granica morskog dobra. Posebno zabrinjava što postojeći sistem zaštićenih područja **nije reprezentativan** tj. nije uspostavljen tako da budu zastupljeni svi vrijedni ekosistemi (nedostaju, na primjer, zaštićena područja u moru) i što se ciljevi o stavljanju novih područja pod zaštitu ne ostvaruju u predviđenom roku. Mjere zaštite vrijednih ekosistema van zaštićenih područja sprovode se veoma rijetko.

- Implementacija *Evropske konvencije o predjelima* nije na zadovoljavajućem nivou, a s tim povezano usklađivanje zakonskih propisa u oblasti prostornog planiranja, zaštite prirode i kulturne baštine, nije do kraja sprovedeno. Takođe, **prediona politika** nije usvojena. Posebno je izražen nedostatak **predione tipologije** kojom treba identifikovati tipove predjela na teritoriji Crne Gore, odnosno kojom treba stvoriti osnovu za zakonsku zaštitu izuzetnih predjela. Usljed nedovoljno razvijene svijesti, manjkavih propisa i neadekvantnih stručnih osnova, kombinovanih s uticajima urbanizacije, u značajnoj mjeri je narušen kvalitet obalnog predjela, a posljedično i atraktivnost i identitet Crnogorskog primorja.

- Nedostatnosti u sistemu zaštite kulturnih dobara, prije svega, uzrokovane su slabostima u primjeni zakonskih odredbi. Tako, na primjer, nije dovršena revalorizacija⁸⁹ pokretnih i nepokretnih kulturnih dobara u Crnoj Gori, nije uspostavljena digitalna baza podataka o kulturnoj baštini, kao ni monitoring stanja kulturne baštine. To je preduslov i za njenu zaštitu u kontekstu realizacije razvojnih i prostorno-planskih dokumenata. **Podvodna kulturna** baština nije na adekvatan način fizički zaštićena i mapirana (s izuzetkom tri lokacije). Nijesu predviđene ni mjere *in situ* zaštite kulturnih dobara na kopnu i u moru obalnog područja. Za zaštitu kulturnih dobara ne izdvajaju se dovoljna sredstva.

Ukoliko se prethodno izdvojeni **problemi degradacije prirodnih, predionih i kulturnih vrijednosti** nastave u dužem vremenskom periodu, mogu dovesti do značajnije nestabilnosti ekosistema u odnosu na postojeće stanje i ugrožavanja razvojnih potencijala obalnog područja.

3.2 Neodrživo korišćenje resursa obalnog područja

Ekonomija obalnog područja nije prilagođena njegovoj osjetljivosti, odnosno ranjivosti što negativno utiče na stanje životne sredine i održivost korišćenja prirodnih resursa. Istovremeno, evidentna je neizbalansiranost ekonomskih aktivnosti i neophodnost poboljšanja ekonomskih učinaka. Pritom je korišćenje resursa obalnog područja podijeljena odgovornost više resora odnosno upravnih sistema. Osim **sistema uređenja prostora** koji ima naglašenu integrativnu ulogu, važno mjesto imaju i drugi upravni sistemi.

3.2.1 Neodrživi trendovi u uređenju prostora i upravljanju prirodnim resursima

Pored sektorskih propisa i politika najvažniji praktični regulator za korišćenje obalnih resursa su prostorni planovi. U pogledu integracije drugih resora odnosno sektora u prostorno-planski proces i omogućavanja njihove uzajamne koordinacije ključna odgovornost pripada sistemu uređenja prostora i prostornog planiranja. Pritom su za održivost razvoja obalnog područja najvažniji resori zaštite životne sredine, prirodne i kulturne baštine. Ipak, sistem uređenja prostora izložen pritiscima stalnih **prenamjena zemljišta** nije dao adekvatne odgovore na prisutne neodržive razvojne obrasce.

Među ključnim problemima i slabostima sistema uređenja prostora dominantno uzrokovanim **eksternim faktorima** izdvajaju se sljedeći:

- Nacionalne ekonomije u regionu, dotaknute teškoćama tranzicije, nakon perioda ekspanzije u prethodnoj deceniji, bile su izložene **globalnim procesima recesije**. Iako se danas nalaze na putu oporavka, dijapazon problema sa kojima su bile suočene u periodu tranzicije društveno-ekonomskih sistema je širok, a posljedice brojne, uključujući: pad ekonomskih aktivnosti i posljedično gubitak radnih mjesta, prihoda i poreske baze za finansiranje javnih rashoda.
- U nedostatku efikasnih nacionalnih ekonomskih politika takvi procesi su vodili u **zavisnost od stranih investicija**, usljed čega su vrijedni nacionalni resursi ponuđeni stranim investitorima. Takav tretman imalo je i obalno područje sa svojim potencijalom za turistički razvoj, ali i za poslovanje nekretninama, primarno onima koje su namijenjene za sekundarno stanovanje.

- U uslovima nedovoljne uspješnosti ekonomske politike **derogiraju se kriterijumi očuvanja** prirodnih, kulturnih, predionih i ekoloških vrijednosti koje bi trebalo zadovoljiti pri realizaciji investicija. Zato je sve prisutnije shvatanje sistema uređenja prostora, kroz koji se reguliše prostorni razvoj i artikulišu zahtjevi s aspekta zaštite, kao **administrativne barijere razvoju**. Istovremeno, sve manje se shvata kao važan regulacioni instrumentarijum koji treba da obezbijedi dugoročno održiv razvoj i stvori uslove za otklon ka razvoju koji će i budućim generacijama omogućiti da uživaju i koriste slične vrijednosti prirodne, kulturne i predione baštine koje je današnja generacija naslijedila od prethodnih.
- Na lokalnom nivou, u situaciji kad ne postoje druge ekonomske mogućnosti, pojedinci su nastojali iskoristiti mogućnosti koje pruža **trgovina sa zemljištem**. Zarade zasnovane na porastu vrijednosti zemljišta prenamijenjenog u građevinsko su velike, često desetostruko veće od stvarne vrijednosti zemljišta. Stoga su se kupovina jeftinog poljoprivrednog i drugog zemljišta na atraktivnim lokacijama i njihova prenamjena u građevinsko zemljište javile kao značajan oblik ostvarivanja prihoda. Problem se ogleda i u **nastojanju lokalne samouprave** da, u dobroj namjeri, izađe u susret građanima, i omogućiti im građenje na njihovoj djedovini.
- Nažalost, i jedno i drugo vodi u **nekontrolisano i raspršeno širenje građevinskih područja** za koje nije moguće finansirati **troškove komunalnog opremanja**. „Atomizirani“ proces potrošnje prostora karakteriše realizacija zahvata i investicija na stotinama lokacija i zona. Za svaku od njih se čini da neće izazvati posebne poremećaje, a da će ipak

donijeti određene ekonomske koristi, ne anticipirajući negativne kumulativne efekte velikog broja takvih zahvata duž cijelog obalnog područja.

Pored prethodno navedenih problema, i **unutar sistema uređenja prostora postoji čitav niz opštih problema i slabosti** koji dodatno usporavaju održivi razvoj obalnog područja. Među njima se izdvajaju sljedeći:

- Evidentno je nedovoljno poštovanje i **neadekvatna primjena propisa i planskih dokumenata**. Nelegalna gradnja je značajno doprinijela degradaciji prostora obalnog područja. Ona još uvijek nije potpuno zaustavljena, niti su sprovedene mjere za ublažavanje negativnih uticaja bespravno sagrađenih objekata.
- Uočljiv je **deklarativni karakter planiranja** pri čemu se planska opredjeljenja i utvrđeni ciljevi ne razrađuju u grafički i normativno jasne, konkretne, mjerljive i gdje je moguće kvantifikovane odredbe za sprovođenje planskih rješenja.
- Deklarativnost planiranja, bez uspostavljanja stroge kontrole nad procesima u prostoru, nije se javila spontano, već je rezultat **nedostatka odlučnosti** da se sistem uređenja prostora adekvatno organizuje.

Pored toga, mogu se identifikovati i drugi nedostaci i slabosti koji uzrokuju nezadovoljavajuće stanje u prostoru, a koji uključuju:

- nedovoljno objektivnu analitiku stanja i procesa u prostoru i nekorišćenje mjerljivih indikatora
- ograničenu saradnju i koordinaciju sektora u procesu planiranja

- nedostatak kvalitetnih sektorskih podloga
- nedovoljnu primjenu stručnih kriterijuma i metoda u donošenju odluka o korišćenju prostora (u prvom redu ekoloških)
- neadekvatno shvatanje participativnog procesa.

U krajnjoj instanci navedeno stanje se u značajnoj mjeri odražava i na kvalitet planskih dokumenata.

Evidentni su i **nedostaci propisa** s aspekta **normiranja pojedinih instrumenata** čija je primjena značajna za zaustavljanje neodrživih oblika prostornog razvoja obalnog područja:

- **Linearna urbanizacija** duž obale nije dovoljno eksplicitno normirana, iako su preporuke o izbjegavanju linearne urbanizacije sporadično uvrštene u pojedina planska dokumenta.
- U toku je usklađivanje postojećih propisa sa ciljem da se **utvrdi obalni odmak**, kao zona ograničenja buduće izgradnje. Ipak, imajući u vidu do sada izražene slabosti u uređenju prostora, primjena ovog instrumenta predstavljaće značajan izazov.
- Nije regulisano utvrđivanje posebnih zona značajnih prirodnih, predionih i poljoprivrednih vrijednosti i njihova zaštita od intenzivne urbanizacije, odnosno sprovođenje koncepta „**otvorenih područja**“. Iako značajan za održivo korišćenje prostora obalnog područja, ovaj koncept do sada nije dovoljno prepoznat u zakonskim rješenjima i prostorno-planskoj dokumentaciji.

Značajan nedostatak vezuje se za činjenicu da postojećom prostorno-planskom dokumentacijom nisu u dovoljnoj mjeri adresirani konflikti, odnosno **nekom-**

patibilnosti različitih oblika korišćenja morskih resursa i morskog prostora. Karakteristike morske i kopnene sredine bitno se razlikuju. Ključna razlika je što su morska područja kao dio obuhvata morskog dobra po definiciji opšte dobro čija je bitna karakteristika pravo opšte upotrebe, odnosno ne vlasnički režim. Zato vlasničke granice nisu bitan element u definisanju namjene prostora u moru kao što je to slučaj na kopnu. Pri **planiranju i upravljanju morem** veliku poteškoću stvara neprekinutost morske sredine i veličina morskih ekosistema. Koncept granica teže je primjenjiv u moru nego na kopnu, posebno zbog trodimenzionalne prirode mora. Iako postoje fizičke granice fenomena kao što su morske struje, temperatura mora i salinitet, nisu očigledne za posmatrača kao što su granice na kopnu. Lakše ih je definisati na papiru nego u stvarnosti. Odsutnost fizičkih granica omogućava slobodno kretanje kako korisnika tako i resursa unutar sistema. Otvorenost morskog sistema omogućava bolju povezanost u odnosu na kopno, a relativno nepoznata priroda morske sredine otežava njeno proučavanje, dok biogeografska kompleksnost čini morski sistem prilično nepredvidivim. Iako je planiranje mora potreba i obaveza u skladu s Direktivom Evropske unije o definisanju okvira za prostorno planiranje mora 2014/89/EU, do sada **nijesu donijeta zakonska rješenja, praktična uputstva i razvijeni kapaciteti za primjenu tog koncepta.**

U korišćenju obalnih resursa, osim sistema uređenja prostora, koji ima naglašenu integrativnu ulogu, važno mjesto imaju i drugi upravni sistemi. Posebno zabrinjavaju brojne slabosti i nedostaci koje pokazuju **sistemi upravljanja prirodnim resursima i kontrole zagađenja**, među kojima se izdvajaju sljedeći:

- Na pojedinim lokacijama došlo je do **degradacije i prekomjernog zagađenja mora, površinskih i**

podzemnih voda, zemljišta i šuma, kao i neracionalne upotrebe resursa (npr. pitke vode, poljoprivrednog zemljišta). Otpad i komunalne otpadne vode, pomorske aktivnosti i zastarjele zagađujuće tehnologije koje su primjenjivane u brodogradnji i remontu brodova predstavljaju glavne uzročnike postojećeg zagađenja za koje se ne primjenjuju adekvatne mjere prevencije, smanjenja i/ ili kontrole zagađenja.

- U donošenju razvojnih planova i odobravanju novih projekata **ne poklanja se dovoljno pažnje osjetljivosti odnosno ranjivosti životne sredine** obalnog područja i regulisanju i zabrani pojedinih aktivnosti.
- **Slabosti u sistemu izdavanja koncesija** mogu dodatno dobiti na značaju u kontekstu planiranih geoloških istraživanja u obalnom području i intenziviranja postojećih aktivnosti baziranih na eksploataciji sirovina i korišćenju prirodnih resursa.
- Jedan od bitnih nedostataka je i **neadekvantna integracija zaštite životne sredine u sektorske politike.** Propisi koji regulišu ekonomske aktivnosti (turizam, poljoprivredu, geološka istraživanja, istraživanje i iskorišćavanje prirodnih bogatstava epikontinentalnog pojasa, lučke djelatnosti) uglavnom sadrže odredbe kojima se u formi načela i principa zahtijeva preduzimanje mjera eliminisanja i/ili ublažavanja negativnih uticaja na životnu sredinu, ali bez razrade načina njihovog efikasnog sprovođenja.
- **Odgovorno korišćenje prirodnih resursa** je takođe djelimično regulisano u formi opštih načela koja uglavnom karakteriše i nezadovoljavajuća primjena.

Slično je i sa zahtjevima da se **potrošnja prirodnih resursa svede na najmanju moguću mjeru** za šta odgovornost imaju ne samo „potrošači“ resursa, već i subjekti koji su zaduženi za očuvanje istih. Značaj takve podijeljene odgovornosti naročito dolazi do izražaja u situacijama kad se pravovremeno ne preduzimaju efikasne mjere zaštite ili, pak, kad pojedini nadležni subjekti ne obezbjeđuju stručne osnove potrebne za izradu planskih dokumenata.

Izuzetno značajna grupa nedostataka uzrokovana je slabostima u sprovođenju **procjena uticaja na životnu sredinu** (strateške i projektne) koje uključuju: nedovoljne informacije za sprovođenje procjene, nezadovoljavajuće kapacitete subjekata koji vrše procjene i administracije koja vrši ocjenjivanje, sprovođenje procjena kao formalnih procedura pri donošenju i usvajanju planske dokumentacije, odnosno dobijanju dozvola za realizaciju projektnih aktivnosti, nedovoljno uzimanje u obzir primjedbi javnosti (a ponekad i institucija koje se obavezno konsultuju) i druge. Ove slabosti reflektuju se i na kvalitet planskih rješenja, kao i na uspješnost sprovođenja konkretnih mjera za ublažavanje ili eliminisanje negativnih uticaja programa i projekata koji su predmet procjena uticaja na životnu sredinu.

Nije uspostavljen ni **monitoring sprovođenja** mjera za eliminisanje i ublažavanje negativnih uticaja na životnu sredinu koje se utvrđuju elaboratima i izvještajima o procjeni i strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu, pri čemu nadležnosti Agencije za zaštitu životne sredine i Uprave za inspeksijske poslove (ekološke inspekcije) po tom osnovu nisu jasno utvrđene. Takvo stanje implicira potrebu uspostavljanja monitoringa

- uspješnosti i dosljednosti sprovođenja mjera propisanih elaboratima i izvještajima o procjenama uticaja. U tom kontekstu značajna je i preporuka iz participativnog procesa u okviru izrade ove strategije o potrebi eliminisanja nedostatka sprovođenja monitoringa kumulativnih uticaja na životnu sredinu usljed realizacije zahvata u skladu sa uslovima koji su utvrđeni procjenama uticaja od strane Agencije za zaštitu životne sredine i monitoringa stanja u odnosu na utvrđeno referentno (nulto) stanje od strane ekološke inspekcije.
- Nakon višegodišnje primjene procjena uticaja na životnu sredinu nedostaje kritička ocjena o primjeni ovih instrumenata koja bi poslužila kao osnov za modifikaciju postojeće prakse i prevazi- laženje utvrđenih slabosti.

3.2.2 Neodrživi trendovi u ekonomiji obalnog područja

Za ekonomiju obalnog područja, prije svega turizam i pomorstvo, u manjoj mjeri i ribarstvo i marikulturu, karakteristični su sljedeći problemi i slabosti:

- **Ekonomske aktivnosti nijesu prilagođene osjetljivosti odnosno ranjivosti obalnog područja.** Pritom poljoprivreda (u smislu zagađenja i korišćenja resursa) nije izvor značajnih pritisaka, ali na drugoj strani, ona ni ne doprinosi u dovoljnoj mjeri balansu ekonomskih aktivnosti i poboljšanju ukupnih ekonomskih učinaka.
- **Nedostaje efikasna podrška** za diverzifikaciju privrede, posebno kroz razvoj ruralnih područja i primjenu čistih i efikasnih tehnologija, odnosno za razvoj zelenih i plavih ekonomskih aktivnosti.
- U određenoj mjeri prisutno je i **nedovoljno kvalitetno usklađivanjem javnog i privatnog interesa** (bilo da nedostaju instrumenti ili da se nedovoljno efikasno primjenjuju).
- Evidentna je **nedovoljna posvećenost proklamovanim ciljevima** i nedostatak uspostavljenih pokazatelja za praćenje postizanja rezultata, a u određenoj mjeri prisutno je i prioritiziranje kratkoročnih korisiti nad dugoročno održivim razvojnim mogućnostima, kao i konflikt interesa.
- Uprkos činjenici da je načelo prevencije zagađenja sadržano, direktno ili indirektno, u određenom broju nacionalnih propisa, **instrumenti za sprovođenje** (u slučajevima kad su predviđeni) više imaju **reaktivan nego preventivan karakter**. Iako postoji zakonski osnov za internalizaciju troškova nastalih zagađenjem životne sredine i upotrebom prirodnih resursa, naknade zbog zagađenja životne sredine nijesu djelotvorne. Njihovo administriranje i naplata nijesu efikasni, niti su one utvrđene tako da odražavaju stvarne troškove i štete uzrokovane zagađenjem i stimulišu promjenu ponašanja zagađivača. Prilikom nastanka štete u životnoj sredini odgovornost zagađivača zasnivala se na utvrđivanju prekršajne ili krivične odgovornosti, dok je preduzimanje konkretnih mjera sa ciljem da se oštećena životna sredina vrati u prvobitno stanje, odnosno da se nadomjesti oštećeni prirodni resurs, uglavnom izostajalo. U 2015. godini stupio je na snagu novi Zakon o odgovornosti za štete pričinjene životnoj sredini čija primjena treba da obezbijedi efikasnu sanaciju i vraćanje u prvobitno stanje zagađenih lokaliteta. Međutim, sprovođenje ovog propisa predstavljaće značajan izazov.

3.3 Neadekvatna prevencija i smanjenje štete od hazarda

Problemi koji proizilaze iz neadekvatnog tretmana i upravljanja hazardima u obalnom području često postaju vidljivi tek kad dostignu određene kumulativne razmjere (na primjer, erozija na putu Cetinje – Budva u februaru 2015. g.) ili kad se dese prirodne nepogode kao što su zemljotresi ili poplave. Takav odnos prema hazardima često povećava štetu koju oni uzrokuju.

U ovoj grupi problema, slabosti i potreba kao ključni izdvoju se sljedeći:

- Postoji tendencija zapostavljanja **potencijalne štete od hazarda** ili prenebregavanja mjera za upravljanje rizikom od hazarda pri realizaciji razvojnih i infrastrukturnih projekata i izradi prostornih planova. To je posebno izraženo s obzirom na činjenicu da nijesu u pitanju neposredni i svakodnevni uticaji.
- **Nedostatni su i propisi i odgovarajući tehnički kapaciteti** za upravljanje rizicima od hazarda.
- Slabosti u pogledu smanjenja štete od prirodnih hazarda odnose se prvenstveno na **nedostatak pouzdanih podataka o razmjerama rizika i osjetljivosti na moguće uticaje**, ali i nedostatak svijesti o značaju uzimanja u obzir ovih uticaja. To je posebno relevantno za **obalnu eroziju i klimatske promjene**, kao i za kombinovano hazarda (npr. uticaj olujnih vjetrova i podizanja nivoa mora na poplave u slivnom području Bojane)⁹⁰. Posebno zabrinjava što **procjena rizika od klimatskih promjena** nije integrisana u prostorne i razvojne planove.

- Kod seizmičkog rizika (za koji postoje detaljne procjene i kategorizacija prostora za cjelokupno obalno područje), slabosti se odnose na **nedovoljnu kontrolu primjene standarda gradnje povezanih sa seizmičkim rizikom i planiranje građevinskih područja u zonama visokog rizika**.
- **Održavanje bujičnih tokova** nije na zadovoljavajućem nivou što, s jedne strane, doprinosi poplavama lokalnog karaktera, a s druge strane, pogoršava problem erozije plaža u slučaju kad su tokovi modifikovani ili prekinuti.
- **Zaštita od požara** takođe nije na potrebnom nivou.

3.4 Ograničenja sistema upravljanja obalnim područjem

Potrebni učinci donesenih javnih politika još uvijek se ne postižu, između ostalog, zbog međusobne neusklađenosti ciljeva i mjera sektorskih politika, kao i zbog nedovoljne orijentisanosti sistema javne uprave na postizanje rezultata.

Sistem javne uprave u kontekstu ove strategije obuhvata ministarstva, organe uprave i samostalne organe uprave⁹¹ s nadležnostima za vođenje sektorskih politika od značaja za upravljanje obalnim područjem i za vođenje s njima povezanog upravnog nadzora, upravnog postupka i funkcija od državnog značaja, koji su pritom korisnici **budžetskih sredstava**. Javna uprava takođe obuhvata i javna preduzeća i privredna društva, čiji je osnivač Vlada Crne Gore, kao i organe lokalne samouprave i javna preduzeća koja obavljaju poslove na lokalnom nivou.

Najvažnija ograničenja sistema upravljanja obalnim područjem elaborirana su u nastavku.

⁹⁰ / Preliminarne procjene i mapiranje ranjivosti u oblastima podložnim uticaju klimatskih promjena urađene su kroz Analizu opšte ranjivosti obalnog područja CG, CAMP CG (2012) i Analizu ranjivosti uskog obalnog područja, CAMP CG (2013).

⁹¹ / U skladu sa Zakonom o državnoj upravi („Sl. list CG”, br. 22/08 i 42/11)

3.4.1 Koordinacioni mehanizmi

Postojeći sistem javne uprave je složen, kako u pogledu nivoa uprave (nacionalnog i lokalnog), tako i u pogledu sektorskih nadležnosti koje pripadaju brojnim ministarstvima i organima uprave koje ona koordiniraju, kao i organima lokalne samouprave. Iako postoji značajan broj uspostavljenih koordinacionih tijela, na horizontalnom, ali i vertikalnom (od nacionalnog ka lokalnom) nivou djelovanja, saradnja među resorima nije integrisana u sve procese i aktivnosti od značaja za upravljanje obalnim područjem. Tako složenom sistemu upravljanja može se pripisati rizik od pretjeranog usložnjavanja procedura uz izostanak usaglašenosti djelovanja i praktične primjene principa održivosti.

Sadašnja praksa koordinacije izrade javnih politika često ne uključuje **pravovremene suštinske konsultacije** o sadržaju javnih politika, sprovedene dovoljno rano da se izbjegnu mogući nesporazumi, suprotstavljeni ciljevi i preklapanja nadležnosti. Konsultacije se najčešće sprovode o konačnom nacrtu politika, neposredno pred usvajanje, čime se negativno utiče i na motivaciju službenika i stručnih lica za pružanje kvalitetnog stručnog doprinosa.

Takođe, nerijetko se javne politike sprovode bez dovoljne međusektorske koordinacije što rezultira njihovim **neusklađenim ili nedovoljno usklađenim sprovođenjem**.

Nedovoljan stepen integracije ekonomskih, socijalnih, kulturnih ciljeva i ciljeva zaštite životne sredine u nastojanju da se ostvare brzi ekonomski efekti, uz nedovoljno jasne implikacije na životnu sredinu i društveni razvoj, spada takođe među značajne nedostatke kad je riječ o integralnim i koordiniranim odgovorima na izazove upravljanja obalnim područjem.

3.4.2 Upravljanje nedovoljno orijentisano na rezultate

Sistem upravljanja karakteriše **nezadovoljavajuća konkretnost ciljeva** i očekivanih rezultata javnih politika, kao i nedostatak spremnosti da se djeluje u skladu s postavljenim ciljevima. Ciljevi javnih politika često nijesu praćeni jasnim pokazateljima za mjerenje ostvarenih rezultata i učinaka, kao ni odgovornošću za (ne)postignuti učinak.

Postupanje javne uprave često karakteriše i **nedovoljna transparentnost** u procesu donošenja i sprovođenja javnih politika, uz nerijetko nezadovoljavajuće propise u odnosu na procedure postupanja, koji su uz to i predmet prilagođavanja od slučaja do slučaja. Navedeno ima za posljedicu nedovoljno informisanu, a time i nedovoljno angažovanu javnost. Aktivno i efektivno uključivanje javnosti u procese donošenja odluka u obalnom području prije je izuzetak nego pravilo.

Izgradnja institucija i organizaciono restrukturiranje bez adekvatne sposobnosti javnog sektora da efikasno realizuje poslove iz svoje nadležnosti ne može imati održiv učinak. Upravo su **nedovoljne kapacitete**, prvenstveno ljudske resurse, više institucija prepoznale kao nedostatak u konsultativnom procesu u toku izrade NS IUOP, uprkos činjenici da je javna uprava u Crnoj Gori u određenim segmentima predimenzionirana.

Uslovi rada u sistemu javne uprave, i s njima povezane **procedure napredovanja i vrednovanja ostvarenih rezultata**, nijesu bazirani na vrednovanju istaknutih sposobnosti. Usljed toga, nedovoljno motivisani kadrovi koji imaju istaknute stručne potencijale, odlaze ili uopšte i ne započinju angažman. Zato sistem upravljanja zapravo i nema priliku da adekvatno jača integritet i profesionalizam.

3.4.3 Praćenje obalnih procesa

Integralno upravljanje obalnim područjem je dugotrajan proces koji podrazumijeva korišćenje specifičnih instrumenata. **Sistem praćenja obalnih procesa** jedan je od ključnih instrumenata IUOP, a **uspostavljanje baze podataka o obalnom području** jedan od bitnih zahtjeva IUOP Protokola.

Slabosti u informacionom sistemu, posebno nedostatak i/ili nedostupnost upotrebljivih podataka i njihovo korišćenje za ocjenu stanja, praćenje promjena u obalnom području, definisanje ciljeva i ocjenu efekata sprovođenja određenih mjera, među najznačajnijim su nedostacima sistema upravljanja obalnim područjem. Pored toga, evidentan je i nedostatak znanja i iskustva u primjeni **modernih mehanizama za donošenje odluka** s razrađenim i objektivnim kriterijumima.

S obzirom na to da zahtijevaju značajne tehničke i finansijske resurse **naučna istraživanja su rijetka**, a primjena njihovih rezultata u donošenju odluka još rjeđa. Takođe, obim istraživanja u kontekstu sprovođenja **monitoringa stanja životne sredine kopna i morske sredine i obalnih procesa** nije dovoljan. Ta slabost rezultira **nedostatkom sistematično prikupljenih i uporedivih vremenskih serija podataka** o bitnim parametrima stanja životne sredine, prostora, obalnih procesa i prirodnih i antropogenih hazarda, komplikujući upravljanje i povećavajući rizike od donošenja pogrešnih odluka. Osim toga, podaci često nijesu pripremljeni i prilagođeni potrebama njihovog korišćenja u drugim sektorima (npr. u prostornom planiranju). Time se njihova praktična upotrebnost znatno umanjuje.

U glavne nedostatke ove oblasti spada i **uzajamna nekompatibilnost** postojećih baza podataka, i ne-

zadovoljavajuća komunikacija i razmjena podataka između brojnih subjekata sa nadležnostima u pogledu upravljanja obalnim područjem. To se prevashodno odnosi na podatke kojima raspolažu javna uprava i naučne i stručne institucije. Još uvijek postoje primjeri zadržavanja podataka i nedovoljne saradnje.

Uzroke ovakvog stanja treba tražiti, prije svega, u nedostatku interesa da se ovom pitanju pokloni značajna pažnja i u nedovoljnim kapacitetima (tehničkim, ljudskim, finansijskim) institucija zaduženih za prikupljanje i čuvanje podataka.

04

VIZIJA

Uvala Veslo, Lučice IZVOR: CAMP

OBALNO PODRUČJE CRNE GORE JE OTPORNO I ZDRAVO, PREPOZNATLJIVOG JE IDENTITETA I AUTENTIČNOSTI, OBEZBJEĐUJE PRODUKTIVNOST I KORISTI SVOM SADAŠNJEM STANOVNIŠTVU, KAO I GENERACIJAMA KOJE DOLAZE.

OTPORNO I ZDRAVO

- Područja istaknutih prirodnih predionih i kulturnih vrijednosti su sačuvana.
- Životna sredina je zdrava i sačuvana za generacije koje dolaze.
- Ekosistemske usluge i servisi zaštićenih područja prirode i prostora očuvanih prirodnih, kulturnih i predionih vrijednosti prepoznati su i održivo valorizovani.
- Razvoj obalnog područja prilagođen je potrebama zaštite njegovih resursa.
- Obalno područje je otporno na uticaje prirodnih hazarda.

godine s razvijenom tradicionalnom ruralnom komponentom i očuvanom osnovom njegove atraktivnosti.

- Dostignuta je zadovoljavajuća pozicioniranost turističke destinacije na globalnom tržištu, koja generiše pozitivne ekonomske efekte.
- Poljoprivredno zemljište i šume ključni su resursi ruralnih područja koji se valorizuju kroz ekološku i autohtonu proizvodnju i predstavljaju bitan segment diverzifikacije ponude visokokvalitetnog turizma u obalnom području.
- Razvija se preduzetništvo zasnovano na zaštiti prirodnih, predionih i kulturnih vrijednosti.

PREPOZNATLJIVOG IDENTITETA I AUTENTIČNOSTI

- Očuvane su specifičnosti prirode i fizionomija tradicionalnih naselja i predjela.
- Elementi prirodnog i kulturnog nasljeđa, kao osnova atraktivnosti, stavljeni su u funkciju održivog razvoja obalnog područja.

NA KORIST SADAŠNJEM STANOVNIŠTVU I GENERACIJAMA KOJE DOLAZE

- Primjenjuju se najbolja dostupna znanja i standardi.
- Prate se stanja i procesi u obalnom području radi mjerenja napretka u postizanju željenih rezultata.
- Unaprijeđeno je učešće lokalnog stanovništva u donošenju i sprovođenju značajnih društveno-ekonomskih odluka.

PRODUKTIVNO

- Obalno područje ima održivu turističku ponudu zasnovanu na turističkom proizvodu tokom cijele

05

STRATEŠKI CILJEVI

Herceg Novi IZVOR: Nacionalna Turistička Organizacija

Strateški ciljevi NS IUOP, s odgovarajućim mjerama i podmjerama, definisani su kao odgovori na utvrđene probleme i slabosti, a radi ostvarivanja vizije integralnog upravljanja obalnim područjem Crne Gore.

U definisanju strateških ciljeva NS IUOP pošlo se od pristupa da primjena koncepta integralnog upravljanja obalnim područjem:

- u najvećoj mogućoj mjeri uzima u obzir zatečeno stanje i postojeće upravljačke strukture u zemlji, te da ih nastoji unaprijediti i izbjeći njihovo uslošnjanje
- ne zahtijeva korišćenje složenih mehanizama za rješavanje problema koji se uspješno mogu riješiti u pojedinim sektorima odnosno resorima uz korišćenje njihovih internih kapaciteta i instrumenata
- kroz integralno sagledavanje ukazuje na međuzavisnost i moguće sinergije koje će sektorske strategije učiniti efektivnim i efikasnim
- omogućava prepoznavanje strateških tema koje su (trenutno) zanemarene ili im se ne pridaje odgovarajući značaj.

Strateški ciljevi NS IUOP fokusiraju se na probleme čije rješavanje zahtijeva:

- strateška i normativna usklađivanja javnih politika i propisa
- formulisanje složenih javnih politika primjenom mehanizma međusektorske saradnje, odnosno sprovođenje javnih politika realizacijom strateških zadataka kroz integralno sagledavanje problema, koordiniranu saradnju resora i postizanje sinergijskih efekata

- prioritarno djelovanje s obzirom na to da od uspješnosti rješavanja problema zavisi ekonomski i društveni razvoj obalnog područja
- primjenu mehanizama koordinacije u rješavanju međusektorskih konflikata na strateškom (plano, programi) i operativnom (projekti) nivou
- unapređenje sistema uređenja prostora kao naglašeno integrativnog resora koji postaje jezgro buduće strukture IUOP-a
- veću efikasnost, efektivnost i transparentnost procesa upravljanja.

Imajući u vidu viziju i multisektorsku prirodu integralnog upravljanja obalnim područjem Crne Gore, njegovi strateški ciljevi strukturirani su u sljedećim tematskim područjima:

Očuvanje prirode, predjela i kulturnih dobara
Razvoj infrastrukture za sprječavanje i sanaciju zagađenja
Uređenje prostora i održivi prostorni razvoj
Postizanje zadovoljavajućih učinaka ekonomskog razvoja obalnog područja
Funkcionisanje sistema upravljanja obalnim područjem

Jačanje ljudskih resursa i društvene kohezije, kao multisektorska tema, uzeta je u obzir u svim tematskim područjima NS IUOP.

Strateški ciljevi utvrđeni u tematskim područjima NS IUOP za period do 2030. g., što je i vremenski horizont NS IUOP, dati su u tačkama od 5.1 do 5.5.

5.1 Očuvanje prirode, predjela i kulturnih dobara

Pitanja koja se odnose na očuvanje prirodnih, predionih i kulturnih vrijednosti spadaju u najvažnija strateška pitanja upravljanja obalnim područjem Crne Gore. Nizak stepen pažnje koji je do sada poklanjan zaštiti ovih vrijednosti, obaveze u procesu pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji i međunarodni standardi prihvaćeni u nacionalnom kontekstu, zahtijevaju značajne promjene obrazaca ponašanja kojima je zaštita vrijednih ekosistema, kulturnih dobara i predjela marginalizovana zarad ambicioznih, često neodrživih (ali i nerealizovanih) planova i aktivnosti.

Prirodne, predione i kulturne vrijednosti obalnog područja osnova su očuvanja identiteta prostora i načina života stanovništva Crnogorskog primorja. Istovremeno, ove vrijednosti su najvažniji nacionalni resurs. Zato je neophodno da njihovo očuvanje postane konstanta razvojnih politika radi obezbjeđivanja stabilnosti ekosistema i usluga koje oni pružaju, očuvanja atraktivnosti obalnog područja, dobrobiti ljudi (stanovništva i turista), kao i sposobnosti adaptacije društva i prirode na prirodne nepogode i procese. Razvojne teškoće sa kojima može biti suočena nacionalna privreda ne bi smjele dovesti u pitanje na taj način definisan strateški pristup upravljanju obalnim područjem Crne Gore.

U skladu s navedenim ocjenama, strateški ciljevi NS IUOP u tematskom području „Očuvanje prirode, predjela i kulturnih dobara“ jesu:

- **Efikasno štiti prirodu, predjele i kulturna dobra**
- Održivo upravljati zaštićenim prirodnim dobrima, ekološki vrijednim staništima i ekosistemima obalnog područja.

5.2 Razvoj infrastrukture za sprječavanje i sanaciju zagađenja

Postojeći stepen izgrađenosti infrastrukture za zaštitu životne sredine (ispusti i tretman otpadnih voda, (ne) opremljenost luka za prihvat otpada s plovila, odlaganje otpada i dr.) nije dovoljan za očuvanje kvaliteta mora, vode, zemljišta i vazduha, što dovodi do prekomjernog zagađenja životne sredine. Osim toga, nedovoljno razvijena infrastruktura značajno ograničava i potencijale društveno-ekonomskog razvoja društva.

Zato je neophodno unapređenje kapaciteta i kvaliteta postojeće infrastrukture uz značajna ulaganja u razvoj infrastrukturnih projekata na kopnu i svođenje negativnih uticaja razvoja infrastrukture na životnu sredinu na najmanju moguću mjeru. U tom kontekstu prioriteta su: sanacija postojećih lokaliteta opterećenih zagađenjem („hot spot“ lokacije), sprječavanje daljeg rasta opterećenja zagađenjem, kao i adekvatno lociranje buduće infrastrukture na način da ne ugrožava osjetljive ekosisteme u moru i na kopnu.

U uslovima izražene klimatske varijabilnosti i promjena klime obalna područja direktno su izložena uticajima prirodnih hazarda. Zato je neophodno obezbijediti pouzdane podatke o rizicima koji mogu biti uzrokovani uticajem prirodnih i antropogenih hazarda u prostorne i razvojne planove da bi se omogućilo optimalno lociranje infrastrukture u prostoru.

U skladu s navedenim ocjenama strateški ciljevi NS IUOP u tematskom području „Razvoj infrastrukture za sprječavanje i sanaciju zagađenja“ su sljedeći:

- **Postići dobro ekološko stanje morskog ekosistema**
- **Doprinijeti bezbjednom uređenju, revitalizaciji**

i rekultivaciji prostora sanacijom zagađenja usljed neadekvatnog odlaganja i tretmana otpada

- **Podsticati zelenu infrastrukturu**
- **Uspostaviti sistem upravljanja rizicima od prirodnih i antropogenih hazarda.**

5.3 Uređenje prostora i održivi prostorni razvoj

Izraženi su pritisci na prostorne i morske resurse, a izostaju adekvatni odgovori usmjereni na postizanje vidljivih unapređenja stanja prostora.

Iz širine zadataka i karaktera sistema uređenja prostora proizilazi širok dijapazon odgovornosti ovog resora za ukupnu održivost prostornog i društveno-ekonomskog razvoja obalnog područja. Zato je neophodno problematiku nezadovoljavajućih rezultata uređenja prostora i problematiku održivosti razvoja obalnog područja integralno sagledavati i rješavati. Na taj način treba omogućiti približavanje sistema uređenja prostora zadacima i ciljevima IUOP, s obzirom na to da primjena koncepta IUOP naglašava važnost kvalitetnog planiranja i uređenja prostora. Naime, IUOP koncept pokazuje razumijevanje za probleme sa kojima se prostorni planeri suočavaju u radu i omogućava im primjenu konkretnih instrumenata koji, pak, zahtijevaju šire nadležnosti koje sektoru uređenja prostora za sada, u tom opsegu, ne pripadaju. Jačanje sistema uređenja prostora mora se osnažiti i primjenom instrumenata iz domena drugih resora, posebno instrumenata poreske i zemljišne politike.

Ključni problemi i slabosti prostornog razvoja dijelom su uzrokovani eksternim faktorima. Ipak, u većem dijelu pripadaju grupi sistemskih problema u oblasti uređenja prostora. U tom kontekstu značajna su nastojanja usmjerena na unapređenje i primjenu važećih

propisa kojima je regulisan sistem uređenja prostora, a koji bi trebali omogućiti integraciju sektorskih potreba i aspiracija, безусловnu zaštitu najznačajnijih prirodnih, kulturnih i predionih vrijednosti, racionalnu potrošnju i korišćenje prostora, svođenje na najmanju mjeru konflikata između procesa urbanizacije i vrijednih, ranjivih prostora i kvaliteta izgrađene sredine. Takođe, biće potrebno dodatno normativno regulisati zadatke sistema uređenja prostora koji se odnose na obezbjeđivanje uravnoteženosti aktivnosti na kopnu i moru obalnog područja kroz prostorno planiranje morskih područja i jačanje otpornosti obalnih struktura na klimatske promjene.

U navedenim okolnostima za održivu budućnost obalnog područja Crne Gore presudan značaj ima snažna politička volja i razvoj efikasne i odgovorne javne uprave. Stoga su strateški ciljevi NS IUOP u tematskom području „Uređenje prostora i održivi prostorni razvoj“ sljedeći:

- **Razviti sistem održivog prostornog planiranja**
- **Obezbijediti šire predušlove za funkcionisanje sistema uređenja prostora.**

5.4 Postizanje zadovoljavajućih učinaka ekonomskog razvoja obalnog područja

Težnja ka poboljšanju učinka ekonomskog razvoja nalazi se u osnovi integralnog upravljanja obalnim područjem Crne Gore. Zasnovana je na potrebama u pogledu prevazilaženja brojnih slabosti koje karakterišu postojeće stanje društveno-ekonomskog razvoja obalnog područja, prije svega onih koje su uslovljene niskim stepenom diverzifikacije ekonomskih djelatnosti i njihovim negativnim uticajem na kvalitet životne sredine.

Prirodne i predione vrijednosti obalnog područja s poljoprivrednim i šumskim zemljištem (naročito u zaleđu) predstavljaju značajne resurse obalnog područja s ekonomskim potencijalom za unapređivanje ponude visoko kvalitetnog i diverzifikovanog turizma i ekološke i autohtone poljoprivredne proizvodnje. Istovremeno, evidentni su i brojni negativni uticaji razvoja ekonomskih aktivnosti na životnu sredinu.

Ekonomija obalnog područja odvija se u malom broju sektora, odnosno karakteriše je nizak stepen diverzifikacije djelatnosti. Turizam kao jedan od najznačajnijih sektora za ekonomski razvoj obalnog područja odnosno države karakteriše kratka ljetnja sezona s kupališnim turizmom kao značajnim segmentom ponude, uz pozitivne pomake s aspekta rasta stranih investicija u razvoj turističkih kapaciteta. Istovremeno, poslovanje s nekretninama imalo je važno mjesto u ekonomiji obalnog područja tokom niza godina.

Zato prioritetne potrebe s aspekta dostizanja održivog ekonomskog razvoja obalnog područja zahtijevaju, između ostalog, podsticaj razvoju održivog turizma, razvoju poljoprivrede i stavljanju u funkciju sada zaposavljenih ruralnih područja i podsticaj ostalim aktivnostima koje mogu doprinijeti očuvanju resursa obalnog područja i ponijeti oznaku zelene ili plave ekonomije. Ruralni razvoj nije značajan samo kao poseban privredni sektor, već ruralni prostori čine i bitan dio ukupne turističke privlačnosti i važan segment ponude visoko kvalitetnog turizma koji doprinosi stvaranju cjelostišnjeg turističkog proizvoda. Samo turistički regioni s razvijenom tradicionalnom ruralnom ponudom mogu ponuditi autohtona iskustva i doživljaje (gastronomske, enološke, kulturne, edukativne, avanturističke, itd.) koje očekuje moderni turista. Integracija ruralnog zaleđa u turističku ponudu i diferencijacija turističkog proizvoda zasnovana na lokalnim resursima generišu

značajne mogućnosti za unapređivanje ukupne turističke ponude Crnogorskog primorja. Samo u sektorima organske i tradicionalne poljoprivrede, ruralnog i avanturističkog turizma i pratećem uslužnom sektoru postoji realan potencijal za oko 2000 novih radnih mjesta, odnosno prihod od oko 50 mil. € godišnje, od čega se 12 mil. € odnosi samo na ruralni turizam. Realizacija ovog potencijala značila bi porast zaposlenosti od oko 4% u primorskom regionu, odnosno procijenjeni doprinos rastu BDP-a od 3 do 4%.

Takav vid razvoja ima snažnu podršku iz EU fondova u pretpristupnom periodu. Finansijska izdvajanja za Crnu Goru kroz IPA komponentu V namijenjenu ruralnom razvoju (IPARD) za 2012. i 2013. g. iznosila su oko 11 mil. €. Ova sredstva u narednom periodu će rasti, a nakon pristupanja Crne Gore EU, postati mnogostruko veća. Razvoj apsorpcijskih kapaciteta za njihovo korišćenje je dugotrajan proces.

Diverzifikacija ekonomije obalnog područja treba da omogući postizanje ciljeva značajnih kako s aspekta integralnog upravljanja obalnim područjem, tako i u kontekstu podrške postizanju nekih od vodećih prioriteta društveno-ekonomskog razvoja Crne Gore – povećanju zaposlenosti, porastu životnog standarda i drugih. Osim toga, značajno je podsticati uravnotežen razvoj unutar obalnog područja, odnosno regiona Crnogorskog primorja, gdje dvije opštine sa značajnim potencijalima zaostaju za nacionalnim prosjekom (Ulcinj značajno, Bar blago).

U skladu s navedenim ocjenama strateški ciljevi NS IUOP u tematskom području „Postizanje zadovoljavajućih učinaka ekonomskog razvoja obalnog područja“ jesu:

- **Održivo upravljati resursima obalnog područja**
- **„Ozeleniti” razvoj obalnog područja.**

5.5 Funkcionisanje sistema upravljanja obalnim područjem

Efikasna koordinacija i jačanje kapaciteta institucija urgentna je potreba postojećeg sistema upravljanja. Značajan doprinos dostizanju održivosti razvoja društva treba pružiti kroz jačanje saradnje i koordinacije između društvenih aktera, efikasno uključivanje javnosti u procese donošenja odluka i korišćenje raspoloživih znanja.

Stoga se među prioritetima NS IUOP nalaze pitanja reforme javne uprave i uspostavljanje funkcionalne upravljačke strukture. Iako se NS IUOP fokusira na obalno područje, sistem upravljanja obalnim područjem ne funkcionise izolovano od ostatka sistema javne uprave u Crnoj Gori. Zato sprovođenje reforme sistema upravljanja obalnim područjem može predstavljati demonstracioni primjer za reformu drugih segmenata javne uprave. U tom kontekstu neophodno je u što kraćem roku stvoriti preduslove za postizanje cilja IUOP Protokola o usklađenosti odluka na nacionalnom i lokalnom nivou djelovanja, kao i javnih i privatnih inicijativa, koje se odnose na korišćenje resursa obalnog područja.

Polazeći od ocjena nacionalnog institucionalnog i zakonodavnog okvira od značaja za integralno upravljanje obalnim područjem⁹² i preporuka proizašlih iz konsultativnog procesa u okviru izrade NS IUOP, strateški ciljevi NS IUOP u tematskom području „Funkcionisanje sistema upravljanja obalnim područjem“ su sljedeći:

- **Uspostaviti funkcionalan koordinacioni mehanizam za integralno upravljanje obalnim područjem**
- **Jačati kapacitete javne uprave**

- **Uspostaviti praćenje obalnih procesa.**

5.6 Jačanje ljudskih resursa i društvene kohezije

Na putu održivog razvoja nalaze se društva koja vrednuju znanje i sposobnosti uspijevaju da mobilišu potencijale različitih društvenih grupa i omogućavaju da koristi razvoja dopru do svih. Raspoloživi ljudski resursi – znanja i sposobnosti i društveni kapital – uzajamne veze i saradnja među društvenim akterima, predstavljaju jednu od najznačajnijih determinanti razvoja. Jačanje ljudskih resursa ne može biti kvalitetno sprovedeno bez odgovarajućih organizacionih restrukturiranja i izgradnje sposobnosti institucija javne uprave. Podjednako ni poboljšanja (institucionalnog) sistema upravljanja (obalnim područjem) nijesu moguća bez istovremenog ulaganja u unapređivanje sposobnosti službenika i stručnjaka da efikasno i efektivno obavljaju pripadajuće zadatke.

Zato su strateški ciljevi NS IUOP u pogledu jačanja ljudskih resursa i društvene kohezije sljedeći:

- **Sprovođenje programa jačanja kapaciteta**
- **Podizanje svijesti o potrebi očuvanja i unapređenja resursa obalnog područja.**

Zbog prioriteta jačanja kapaciteta i svijesti javnosti o značaju mobilisanja društvenog potencijala, u okviru NS IUOP poseban značaj dat je izgradnji sposobnosti. Međutim, zbog važnosti ciljanog jačanja kapaciteta i svijesti javnosti, konkretne mjere i podmjere za njihovo sprovođenje utvrđene su u sklopu ostalih strateških ciljeva NS IUOP.

06

SISTEM UREĐENJA PROSTORA I PROSTORNI PLAN POSEBNE NAMJENE OBALNOG PODRUČJA

IZVOR: CAMP

Prirodne, predione i kulturne vrijednosti narušene su problemima u prostoru koji se manifestuju kroz stalno širenje građevinskih područja. Pored degradacije ekosistema, predjela, kulturne baštine i poljoprivrednog zemljišta, ti problemi doprinose pojačanom загаđenju, saobraćajnim i drugim problemima, a u suprotnosti su i sa jasno utvrđenim ciljevima i opredjeljenjima u PPCG.

Aktuelnost problema u prostoru posljedica je, između ostalog, činjenice da sistem uređenja prostora, kao integrativna platforma, nije ispunio očekivanja. Među faktorima koji su ih uzrokovali i umanjili izgleda za dugoročno održiv razvoj pojedinih djelova obalnog područja naročito se izdvajaju: ograničeno sprovođenje prostornih planova, posebno strateških kao što je Prostorni plan Crne Gore (PPCG) i nedovoljno kontrolisani procesi urbanizacije odnosno nelegalna i neplanska gradnja. Dok je sistem prostornog planiranja iscrpljivan izradom brojnih planskih dokumenata, zanemaren je njihov kvalitet i značaj njihovog efikasnog sprovođenja. Planska rješenja su odstupala od usvojenih opredjeljenja koja usljed toga, iako dobro postavljena, nijesu ostvarivana.

Dio problema u sistemu uređenja prostora generisan je i društveno-ekonomskom tranzicijom. Instrumentarijum prostornog planiranja i uređenja prostora koji je postojao u prethodnom sistemu nije zamijenjen cjelovitim i funkcionalnim modelom koji bi bio primjeren novonastalim okolnostima. Tranzicija je donijela obnovu autoriteta privatnog vlasništva, a prostorni plan je postao sredstvo promjene ekonomske vrijednosti zemljišta. U takvim okolnostima nerijetko se sistem planiranja i uređenja prostora kritikuje i kao socijalistički relikv koji je u suprotnosti s načelima tržišne ekonomije.

U odnosu na navedene probleme prostornog razvoja, kao ključne potrebe moguće je izdvojiti: održivo kapacitiranje prostora u skladu s realnim potrebama u pogledu kvantiteta i kvaliteta izgrađene sredine i uspostavljanje planiranja prostora morske sredine.

Iako je odgovornost sistema uređenja prostora najveća, važno je naglasiti da je stepen kontrole koji mu pripada ograničen i ne proteže se na sve resore čiji je doprinos bitan za kvalitet planskih dokumenata i održivost prostornog razvoja. To je uslovljeno činjenicom da prostorni plan, kao proizvod rada planera, ima direktnu primjenu i čini planere direktno odgovornim, što je uočeno i u uvodnom dijelu PPCG u kome je navedeno da:

„Tokom izrade Prostornog plana uočen je problem definisanja granice nadležnosti između prostornog planiranja kao međusektorskog integrativnog pristupa i sektorskih politika. Pitanje je koliko daleko prostorno planiranje može zamijeniti ili čak nadomjestiti sektorsku politiku ukoliko ona ne postoji ili ako se smatra neadekvatnom u odnosu na principe i ciljeve Prostornog plana».

Dio odgovora na probleme prostornog razvoja definisan je kroz mjere i podmjere u okviru strateških ciljeva u tematskom području „Uređenje prostora i održivi prostorni razvoj“ u tački 7.1.3. U njima je naglašena i razrađena uloga i potencijal sistema uređenja prostora kao jezgra buduće strukture IUOP. Međutim, pored neophodnih sistemskih poboljšanja, izdvaja se i značaj PPPNOP CG kao strateškog planskog dokumenta. On treba da sadrži jasna opredjeljenja u odnosu na sprovođenje planskih postavki od značaja za održivi razvoj obalnog područja. Pri tom mora biti usklađen s obavezama koje proizilaze iz Protokola o IUOP i sprovođenjem NS IUOP, kao i sa PPCG kao

planskim dokumentom višeg reda. Zato su u ovom poglavlju razrađene smjernice za PPPNOP CG koje su zasnovane na zahtjevima Protokola o IUOP odnosno rezultatima realizacije CAMP aktivnosti.

6.1 Uloga i zadatak PPPNOP CG

Ni u jednom planskom dokumentu, pa ni u PPPNOP CG, pored definisanja konkretnih planskih rješenja ne može se izvršiti i dubinska analiza cijelog sistema uređenja prostora. S pravom se kaže da prostorni plan definiše poželjnu sliku prostora u određenom vremenskom horizontu, a strategija upravljanja razrađuje operativni proces za uspostavljanje tako definisane poželjne slike prostora i zatim za njeno uspješno ostvarivanje. PPPNOP CG je prostorni plan izuzetno vrijednog dijela teritorije Crne Gore kojim se najvredniji kopneni i morski resursi opredjeljuju za korišćenje u kontekstu potreba privrednih i drugih aktivnosti. NS IUOP šire i dublje sagledava cjelinu kompleksnih procesa u obalnom području i s njima povezane nadležnosti relevantnih organa uprave. Na osnovu pregleda stanja u ovom dokumentu predložene su uzajamno usklađene sistemske mjere za jačanje struktura integralnog upravljanja obalnim područjem i definisane konkretne smjernice za održivi prostorni razvoj. Te smjernice odnose se i na PPPNOP CG, a date su u tački 6.2 ovog poglavlja.

Činjenica da je PPPNOP CG uveden u sistem planskih dokumenata, te da se pristupilo njegovoj izradi uzimajući u obzir zahtjeve Protokola o IUOP, predstavlja najkonkretniji praktični doprinos sprovođenju ovog protokola. Njegovo sprovođenje takođe zahtijeva i značajne dopune važećeg pravnog okvira, uključujući Zakon o uređenju prostora i izgradnji objekata i Pravilnik o bližem sadržaju i formi planskog dokumenta, kriterijumima namjene površina, elementima

urbanističke regulacije i jedinstvenim grafičkim simbolima (Pravilnik). Ipak, to je manje zahtjevan korak u odnosu na izradu planskog dokumenta pred koji su postavljeni i strateški i operativni zadaci. Strateški zadaci odnose se na balansiranje i usklađivanje razvojnih interesa i interesa zaštite životne sredine. U konkretnoj situaciji to znači svodenje građevinskih područja u realne okvire, vodeći računa o svim prostornim vrijednostima koje dugoročno treba sačuvati, uz istovremeno omogućavanje realizacije važnih razvojnih projekata. Operativni zadaci odnose se na razradu mehanizama sprovođenja PPPNOP CG koji treba da omoguće jasne i nedvosmislene obaveze za planove nižeg reda.

Okolnost vremenske koincidencije sprovođenja CAMP aktivnosti, čiji je krajnji rezultat donošenje NS IUOP, i izrade PPPNOP CG, omogućila je saradnju stručnih timova zaduženih za izradu ovih dokumenata. CAMP aktivnosti bile su praktično orijentisane, a transponovanje zahtjeva Protokola o IUOP usklađeno s potrebama pojedinih faza izrade PPPNOP CG. Istovremeno, obrađivač ovog plana informisao je CAMP tim o stanju u prostoru, raspoloživim podacima i dokumentacionoj osnovi, kao i o rezultatima analiza koje je sproveo. CAMP tim je u okviru svojih aktivnosti insistirao na koordinaciji i time kreirao svojevrstan neformalni, privremeni koordinacioni mehanizam za IUOP. Kroz analize ranjivosti i pogodnosti povezani su različiti sektori i razvijene sektorske i sintezne (udružene) baze podataka, koje su poslužile i kao podloge u izradi PPPNOP CG.

Stoga je jedan od ciljeva NS IUOP davanje odgovora na pitanje kako privremeno stanje uspostavljeno tokom trajanja CAMP projekta transformisati u trajan održivi mehanizam za IUOP kojim će se prostorno-planerske metode i standardi, primijenjeni u

CAMP aktivnostima i korišćeni u izradi PPPNOP CG, formalno ugraditi u sistem uređenja prostora Crne Gore i integrisati u zakonsku regulativu. S obzirom na to da je dio korišćenih pristupa inovativan, a dijelom i tehnički zahtjevniji od dosadašnjih praksi (npr. korišćenje GIS tehnologije i baza prostornih podataka), te metode i tehnike treba uključiti u programe stalnog stručnog usavršavanja.

6.1.1 Zahtjevi Protokola o IUOP

U Evropskoj uniji pravno regulisanje sistema uređenja prostora u nadležnosti je nacionalnih zakonodavstava, a brojnih sektorskih politika kao što su životna sredina, priroda, vode i more, ribarstvo u nadležnosti EU zakonodavstva koje se zatim transponuje u nacionalno. Protokol o IUOP kao „regionalni“, odnosno međunarodni pravni akt, ipak zalazi u sistem prostornog uređenja, odnosno u područje prostornog i urbanog planiranja, iako su ova područja u većini svojih elemenata u nadležnosti nacionalnih zakonodavstava.

Zahtjevi Protokola o IUOP⁹³ koji se odnose na sistem prostornog planiranja i uređenja prostora, mogu se grupisati u dvije osnovne grupe:

- prostorno-fizički zahtjevi koji se odnose na konkretne načine i kriterijume održivog uređenja prostora, uključujući i sve oblike zaštite
- metodološko-procesni zahtjevi koji se odnose na proces i metode koje se koriste u izradi planskih dokumenata.

Osnovni prostorno-fizički i zaštitni zahtjevi Protokola o IUOP koji se odnose na PPPNOP CG su:

- zaštita obalnih ekosistema
- očuvanje obalnih predjela
- očuvanje kulturne baštine
- održivo korišćenje obalnog područja
- odgovorna potrošnja resursa
- prevencija i smanjivanje šteta od hazarda.

Najvažniji metodološko-procesni zahtjevi Protokola o IUOP koji se odnose na cjelinu planskog procesa, od pripreme i analitičke faze do sprovođenja planskog dokumenta, su sljedeći:

- uspostavljanje baze podataka o obalnom području (obalnog opservatorijuma)
- primjena specifičnih instrumenata i mjera
- pristup informacijama
- podsticanje učešća javnosti
- mehanizmi koordinacije i integracije
- korišćenje indikatora za ocjenjivanje sprovođenja strategija i planova.

U vrijeme izrade NS IUOP odvijao se i proces pripreme izmjena i dopuna najvažnijih pravnih akata uključujući, između ostalog, i njihovo usklađivanje sa zahtjevima Protokola o IUOP. Najveći dio potrebnih izmjena i dopuna odnosi se na Zakon o uređenju prostora i izgradnju objekata i Pravilnik.

⁹³ / Radi jednostavnosti koristi se termin "zahtjevi Protokola", iako u detaljnoj analizi pojedinih odredbi postoji gradacija stepena njihove obaveznosti.

6.1.2 Prostorni plan Crne Gore

Zakonom o uređenju prostora i izgradnji objekata Prostorni plan Crne Gore (PPCG) definisan je kao strateški dokument i opšta osnova za organizaciju i uređenje prostora Crne Gore. U pogledu karaktera PPCG definisano je da: „Prostorni plan ne može i ne treba da zamijeni sektorske strategije. U periodu nagle tranzicije, Prostorni plan može samo dati strateški okvir i mora osigurati da prostorno planiranje prati ustavna određenja i održivi razvoj, što se može postići formulisanjem i postavljanjem ciljeva, principa i smjernica koji su dovoljno strogi da upravljaju i organizuju prostorni razvoj“. S tim u vezi u PPPCG su određeni ciljevi i mjere prostornog razvoja u skladu s ukupnim ekonomskim, socijalnim, ekološkim i kulturno-istorijskim razvojem Crne Gore.

Iako je prostorni obuhvat PPCG cjelokupna teritorija države, od analitičkog dijela do definisanja smjernica i mjera za realizaciju, izdvajaju se i tri osnovne prostorne cjeline – regiona: primorski, središnji i sjeverni. Obuhvat primorskog regiona skoro se poklapa s obuhvatom PPPNOP CG (s izuzetkom dijela NP Skadarsko jezero i NP Lovćen). Pritom je PPCG definisano da uređenje prostora obalnog područja treba zasnivati na sljedećim osnovnim smjernicama:

- Izgradnju i uređenje prostora planirati i sprovesti tako da se zaštite prirodne, kulturne i tradicionalne vrijednosti obalnog i priobalnog pejzaža, te da se sprovedu mjere za sanaciju i revitalizaciju ugroženih i vrijednih područja prirodne i graditeljske baštine.
- Kad je potrebno povećati građevinska područja gradova i naselja smještenih uz morsku obalu, to po pravilu treba učiniti na prostorima udaljenijim od obale, izuzetno uz obalu, i to tako da se

izbjegne stvaranje neprekinute zone građenja.

- Treba obezbijediti pristup obali i javni interes u korišćenju prostora obale, kao i njegovo prioritarno korišćenje za rekreaciju i pomorske djelatnosti, te naročito uvesti odgovarajuće režime očuvanja i korišćenja prirodnih plaža
- Treba zaštititi „zelene koridore“ koji povezuju planinsko zaleđe s obalom od gradnje i intenzivnog korišćenja zemljišta.

Neki od opštih principa (OP) i opštih ciljeva (OC) PPCG koji su posebno relevantni za obalno područje dati su u Prilogu 2. Principi, ciljevi i mjere PPCG ukazuju na visok stepen svijesti o problemima prostornog razvoja i slabostima u funkcionisanju sistema uređenja prostora. Takođe, u postavljenim razvojnim ciljevima i smjernicama za realizaciju PPCG-a evidentno je poštovanje savremenih principa održivog prostornog razvoja. Iako se prostorni obuhvati PPCG i NS IUOP razlikuju, očigledna je bliskost njihovog sadržajnog i tematskog obuhvata, kao i bitnih ciljeva i većine mjera. Ipak, mogu se izvesti dva bitna zaključka:

- Od donošenja PPCG-a stanje u prostoru nije se popravilo, a u nekim segmentima se i pogoršalo, uprkos jasnim opredjeljenjima i utvrđenim ciljevima PPCG-a (npr. stalno širenje građevinskih područja koje je često u konfliktu sa zatečenim prirodnim i predionim vrijednostima)
- Sve barijere koje su do danas stajale na putu boljem funkcionisanju sistema uređenja prostora i primjeni opredjeljenja i utvrđenih ciljeva PPCG-a u obalnom području, biće istovremeno i barijere u implementaciji principa i mehanizama IUOP-a koje predlaže NS IUOP.

6.2 Strateške smjernice za održivi prostorni razvoj

Strateške smjernice za održivi prostorni razvoj definisane su uzimajući u obzir zahtjeve Protokola o IUOP i PPCG kao planski dokument višeg reda sa kojim PPPNOP CG mora biti usklađen.

6.2.1 Smjernice za PPPNOP CG

Smjernice za PPPNOP CG strukturirane su u četiri grupe u odnosu na planske zadatke koji proizilaze iz zahtjeva Protokola o IUOP i PPCG-a, i to:

- **Regulisanje prekomjerne potrošnje prostora**
- **Optimizacija namjene površina tako što će se konflikti korišćenja i ranjivosti prostora svesti na najmanju mjeru**
- **Regulisanje gradnje u užem obalnom pojasu – obalni odmak**
- **Očuvanje i razvoj otvorenih ruralnih prostora.**

Navedeni planski zadaci su ujedno uobičajene teme svakog regionalnog prostornog plana. Zato je i instrumentarijum za rješavanje ovih planskih zadataka uglavnom poznat i provjeren.

Ipak, treba naglasiti da je kvalitet izgrađenog prostora posebno relevantna planska tema za obalno područje Crne Gore. Međutim, ta tema, a posebno sanacija i rehabilitacija neuslovno urbanizovanih područja, izlazi iz okvira zadataka regionalnog plana, osim na nivou načelnih ciljeva.

Takođe, treba ukazati na činjenicu da planiranje razvoja infrastrukturnog sistema zahtijeva specifične specijalističke podloge. Zato je taj važan segment predmet NS IUOP samo u opsegu prepoznavanja mogućnosti za

bezbjednu sanaciju i uređenje prostora eliminisanjem ili ublažavanjem nivoa opterećenja zagađenjem koje je detaljno ocijenjeno i prostorno sagledano modelom zagađenja, odnosno ugroženosti obalnog područja, razvijenog u okviru CAMP-a. S tim u vezi u poglavljima 5 i 7 definisani su strateški ciljevi i mjere koje infrastrukturu u životnoj sredini tretiraju u skladu s tim pristupom. Širi kontekst rješenja bitnih za infrastrukturu, koja obalno područje sagledavaju kao integralni dio infrastrukturnog sistema na nacionalnom nivou, utvrđen je kroz PPCG i PPPNOP CG.

6.2.1.1 Regulisanje prekomjerne potrošnje prostora

Jedan od najvažnijih zadataka prostornog planiranja je definisanje namjene površina, odnosno lociranje različitih antropogenih djelatnosti i funkcija u prostoru. Svaka prenamjena zemljišta u neku od antropogenih namjena znači dodatnu potrošnju prirodnog prostora kao neobnovljivog resursa. Zbog toga je potrošnja prostora jedan od najboljih pokazatelja održivosti prostornog razvoja. U okviru CAMP-a utvrđeno je više kvantitativnih pokazatelja koji objektivno govore o prenatrženom planiranju prostora obalnog područja Crne Gore, odnosno o predimenzioniranosti građevinskih područja, posebno u pojasu širine 1 km od obalne linije. Kao posljedica predimenzioniranosti, izgrađenost odnosno iskorišćenost građevinskih područja je vrlo niska, što znatno povećava troškove urbanizacije i generiše negativne uticaje na životnu sredinu, prirodne i predione vrijednosti.

S tim u vezi smjernice relevantne za PPPNOP CG jesu:

- Prostorne i razvojne prioritete usmjeriti prvenstveno na poboljšanje iskorišćenosti već izgrađenog prostora.
- Trend kvantitativnog rasta potrošnje prostora preorijentisati na povećanje vrijednosti i kvaliteta izgrađenog prostora i životne sredine.

94 / U skladu s rezultatima CAMP analize „Primjena odabranih indikatora za praćenje i ocjenjivanje održivosti prostornog razvoja obalnog područja CG“, izdvojeno je 36 zona, ukupne površine 6247 ha (svaka površina veća od 50 ha), gdje postoji naglašen konflikt visoke ranjivosti i planirane namjene prostora (neizgrađeni dijelovi građevinskih područja).

- Kroz PPPNOP CG uspostaviti stručnu osnovu za preciznu normativnu regulaciju dimenzionisanja građevinskih područja, prema iskazu površina izgrađenog i neizgrađenog dijela građevinskog područja na teritoriji pojedinih opština u skladu s tipom građevinskog područja (posebno za urbano, ruralno i poluurbanu građevinsko područje naselja i za izdvojena građevinska područja izvan naselja).

Korišćenje zemljišta je kompromis između različitih društvenih i ekonomskih potreba i zahtjeva zaštite životne sredine. Odluke o namjeni zemljišta su dugoročna opredjeljenja od kojih je teško i skupo odustati. Odluke se, međutim, često donose bez odgovarajućih prethodnih analiza njihovog uticaja. Očekuje se da će reforme EU politika: poljoprivredne, energetske, transportne i kohezivne stvoriti okvir i podsticaj za javne uprave i vlasnike zemljišta da prevaziđu taj nedostatak. Do 2020. godine EU politike uzimaju u obzir direktne i indirektno uticaje na korišćenje zemljišta, a s aspekta prenamjene zemljišta ostaje se pri cilju da nakon 2050. godine nema neto prenamjene zemljišta (Komunikacija Evropske komisije (2011) 571, Mapa puta ka resursno efikasnoj Evropi (eng. Roadmap to a Resource Efficient Europe)).

6.2.1.2 Optimizacija namjene površina tako što će se konflikti korišćenja i ranjivosti prostora svesti na najmanju mjeru

Konflikti korišćenja i ranjivosti prostora jesu važan pokazatelj održivosti prostornog razvoja. Među osnovnim ciljevima prostornog planiranja nalazi se usklađivanje ciljeva zaštite životne sredine i razvojnih interesa. Pri tome je koristan alat upravo poznavanje ukupne ranjivosti prostora. Stoga se radi optimizacije

izbora zemljišta za urbanizaciju, na osnovu analiza ranjivosti, procesi urbanizacije usmjeravaju na područja koja su najmanje osjetljiva, odnosno gdje će negativni uticaji biti najmanji⁹⁴.

Optimizacija namjene površina komplementarna je ograničenju potrošnje prostora. Pojam potrošnje prostora ima isključivo kvantitativnu dimenziju, bez ulaženja u detalje mogućih konfliktnih namjena prenamijenjenog prostora s njegovom ranjivošću. Niska potrošnja prostora ne znači odsustvo njegove konfliktno namjene s ranjivošću, kao što ni visoka potrošnja ne mora značiti visok stepen konfliktnih namjena u odnosu na ranjivost prostora.

Zato oba uslova – niska odnosno odgovorna potrošnja prostora usklađena s realnim razvojnim potrebama i svođenje konfliktno antropogene namjene i ranjivosti prostora na najmanju mjeru, moraju biti zadovoljeni radi održivog prostornog razvoja.

Dio problematike važećih građevinskih područja naselja u starijim planovima bio je uslovljen i ograničenjima tehnologija korišćenih u pripremi planova i raspoloživih analognih podloga, odnosno njihovom nepreciznošću koja je kompenzovana određivanjem većih građevinskih područja s grubim ili shematskim granicama. S druge strane, noviji planovi nastajali su u vrijeme ekonomske konjunktive i velike potražnje za nekretninama, što je uzrokovalo dodatni pritisak na obrađivače prostornih planova. Upravo zato planerima su potrebni alati i metode promovisani kroz CAMP aktivnosti koji, koliko je to moguće, objektiviziraju proces donošenja odluka kroz pružanje racionalnih i uvjerljivih argumenata za sve aktere u planskom procesu.

S tim u vezi smjernice relevantne za PPPNOP CG su sljedeće:

- Izvršiti optimizaciju namjene površina iz važećih planskih dokumenata tako da se smanje površine visoko ranjivih područja koja se nalaze u obuhvatu neizgrađenih dijelova građevinskih područja, a za koja nijesu izrađeni detaljniji planski dokumenti.
- Planiranje novih građevinskih područja usmjeravati u područja niže ranjivosti u skladu s kartom ranjivosti.

6.2.1.3 Regulisanje gradnje u užem obalnom pojasu – obalni odmak

Obalni odmak jedan je od zahtjeva Protokola o IUOP, čija primjena zahtijeva ulazak u nadležnosti nacionalnog sistema uređenja prostora. U okviru CAMP-a Crna Gora, utvrđena je ranjivosti uskog obalnog područja po pojedinim elementima životne sredine i data integralna ocjena ranjivosti po segmentima obalne linije. Na taj način identifikovana su područja gdje postoje uslovi za proširenje odmaka. Protokol o IUOP predviđa i adaptacije (izuzetke od primjene) obalnog odmaka (na manje od 100 m) za područja s posebnim geografskim i drugim ograničenjima i za projekte od javnoga interesa koji moraju biti utvrđeni nacionalnim pravnim aktom u skladu s njegovim principima i ciljevima.

Radi objektivnog i ujednačenog definisanja odmaka, odnosno uslova za njegovu adaptaciju i proširenje, razrađene su dvije grupe kriterijuma. Prvu grupu čine antropogeni kriterijumi – namjena prostora planirana važećim prostorno-planskim dokumentom i stanje izgrađenosti. Drugu grupu čine kriterijumi uslovljeni prirodnim i fizičkim karakteristikama obalnog područja koji su grupisani u četiri stepena ranjivosti.

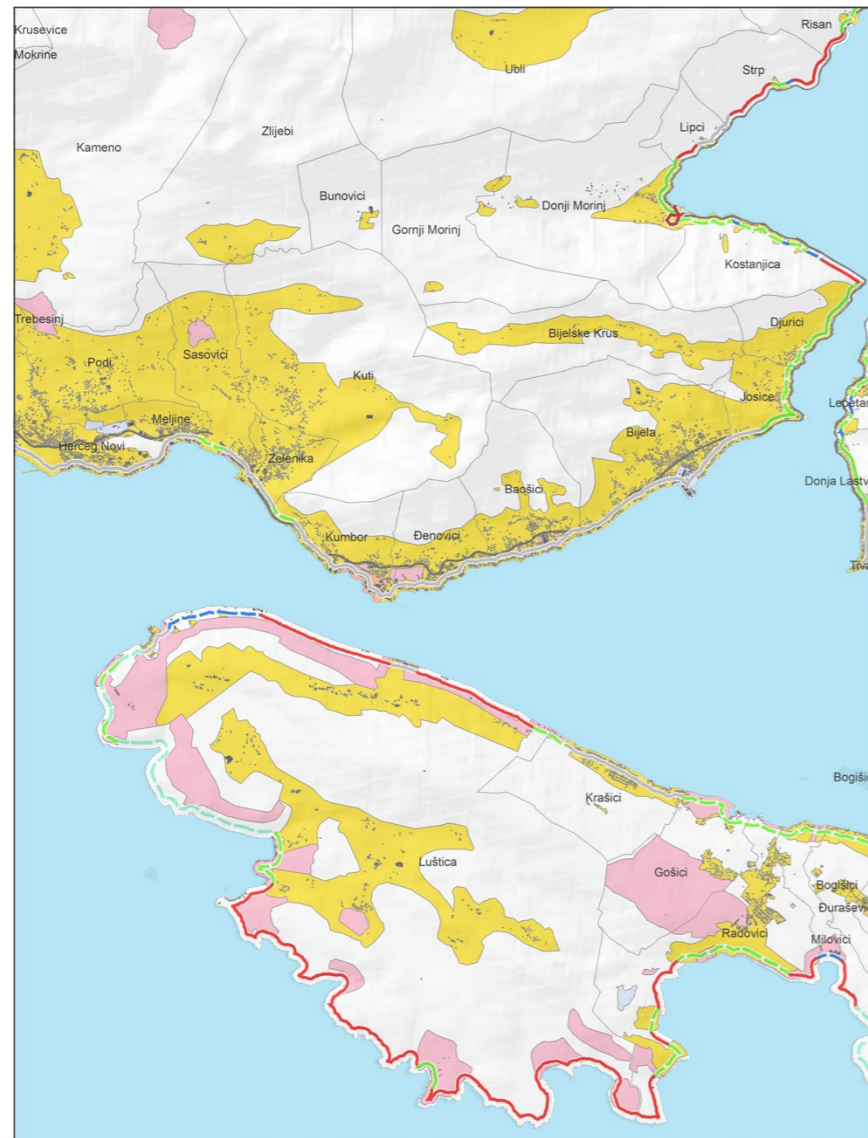
Na osnovu ovih kriterijuma predložena je matrica konzistentnog postupanja za različite tipične situacije

utvrđivanja obalnog odmaka (Prilog 3). Njihovom primenom utvrđena su i područja visokog stepena ranjivosti (uključujući i ranjivost na izloženost uticajima klimatskih promjena) gdje, u skladu sa zahtjevima Protokola o IUOP, postoje uslovi za proširenje zone odmaka.

Važno je prihvatiti činjenicu da odmak u velikim planiranim turističkim zonama ne predstavlja prepreku ili ograničenje za investiciju. Upravo je za ozbiljne turističke projekte višeg standarda potrebna zona odmaka koja treba biti slobodna za uređenje javnih, zelenih, rekreacionih, plažnih i sličnih sadržaja, dok se smještajni kapaciteti realizuju iza linije odmaka. Po pravilu, poslovima s nekretninama za povremeno stanovanje (apartmani, vile) ne odgovara primjena odmaka. Zato je i kritika odmaka dobar indikator namjera investitora – da li ih zanima stvarni komercijalni turizam ili poslovanje („biznis“) nekretninama za povremeno stanovanje. Dobar princip održivog planiranja obalnog područja je lociranje zona za povremeno stanovanje u okviru naselja ili uz naselja, ali nipošto kao isključive namjene u dragocjenim izdvojenim zonama.

S tim u vezi smjernice relevantne za PPPNOP CG su sljedeće:

- Definirati tipove odmaka s mogućnošću adaptacije i prikazati ih na odgovarajućem kartografskom prikazu, zajedno sa smjericama za primjenu, kao obavezu za planove nižeg reda.
- Definirati zone proširenja odmaka kao obavezu za planove nižeg reda.
- Kriterijumi razvijeni u okviru CAMP-a a koje je potvrdila stručna i zainteresovana javnost, trebaju poslužiti kao osnova za sprovođenje prethodno navedenih smjernica (Karta 6-1 i Tabela 6-1).

LEGENDA - tipovi odmaka i osnovna namjena površina

1 - izgrađena obala - odmak se ne može primijeniti	mješovita namjena naselja
2 - moguća adaptacija odmaka zbog naslijeđenih prava	turizam
3 - moguća adaptacija uz primjenu urbanističkih kriterija	turističko stanovanje
4 - moguća adaptacija uz primjenu urbanističkih kriterija i dodatne mjere	infrastruktura
5 - moguća adaptacija za projekte javnog interesa	
6 - moguća adaptacija za projekte javnog interesa uz dodatne mjere	
7 - moguća adaptacija uz prioritet legalizacije i sanacije	
8 - moguća adaptacija uz prioritet legalizacije i sanacije te uz dodatne mjere	
9 - bez adaptacije	
10 - uslovi za proširenje odmaka	

Karta 6-1: Primjer definisanja odmaka

Tabela 6-1: Ukupna dužina i udio različitih tipova odmaka prema stanju detaljne planske dokumentacije iz avgusta 2013. g.

TIP ODMAKA	DUŽINA (m)	UDIO %	OPIS TIPA ODMAKA
1	70 018	29,2	izgrađena obala – odmak se ne može primijeniti
2	51 862	21,6	bez odmaka zbog naslijeđenih prava – DSL, LSL, DUP i UP
3	7 795	3,2	adaptacija u dijelom izgrađenim GP, urbanistički kriterijumi
4	0	0,0	adaptacija u dijelom izgrađenim GP, urbanistički kriterijumi uz dodatne mjere
5	23 807	9,9	adaptacija za projekte javnog interesa
6	718	0,3	adaptacija za projekte javnog interesa uz dodatne mjere
7	3 977	1,7	adaptacija, prioritet legalizacija i sanacija
8	1 536	0,6	adaptacija, prioritet legalizacija i sanacija uz dodatne mjere
9	64 244	26,8	bez adaptacije
10	16 200	6,7	uslovi za proširenje
UKUPNO	240.157	100,0	

6.2.1.4 Očuvanje i održivi razvoj otvorenih ruralnih prostora

Potencijali ruralnog zaleđa obalnog područja Crne Gore imaju dvostruki značaj. S jedne strane, ruralni prostori sadrže brojne i različite resurse koji su osnov ruralnog razvoja. Pri tome ruralni razvoj može obezbijediti zadržavanje stanovništva u ruralnim prostorima, smanjenje pritiska na urbana područja i uzak obalni pojas, kao i dostizanje uravnoteženog regionalnog razvoja. S druge strane, ruralni prostori imaju značajnu ulogu upravo u intenzivnom turističkom razvoju užeg obalnog pojasa. Naime, često se zaboravlja važna činjenica da se turistički potencijal i dosadašnji turistički razvoj obalnog područja Crne Gore (kao i brojnih drugih regiona u svijetu) bazira, prije svega, na vrijednosti i očuvanosti prirodnog okruženja i predjela. Očuvanost prirodnog okruženja i prostora

obalnog područja utiče direktno na kvalitet turističkog razvoja i pozicioniranje Crne Gore na globalnom turističkom tržištu. Zato odabrane djelove obalnog područja treba sačuvati za intenzivan turistički razvoj, ali istovremeno i pojedine značajne djelove zaštititi od takvog razvoja i u njima prepoznati potencijale za drugačiji razvoj koji je komplementaran turističkom razvoju.

U ruralnim područjima naročito je značajno utvrditi otvorene ruralne prostore u kojima je podjednako značajna zaštita životne sredine i podsticanje razvojnih interesa. Riječ je o prostorima dominantno ruralnih karakteristika u kojima buduću izgradnju treba vezivati isključivo za postojeća tradicionalna naselja ili za aktivnosti poljoprivrednih gazdinstava. Dio sistema otvorenih prostora su i područja plodnog tla i vrijednog tradicionalnog kulturnog predjela čije je

očuvanje osnova multifunkcionalnog ruralnog razvoja u kome se poljoprivredna proizvodnja kombinuje s turističkom ponudom (agroturizam) i različitim oblicima rekreacije na otvorenom.

Zato otvorene ruralne prostore treba identifikovati na osnovu detaljnog vrednovanja resursa koje nude. Cilj, a ujedno i intencija zahtjeva Protokola o IUOP, jeste da se ova područja zaštite od intenzivne urbanizacije koja bi ugrozila njihove vrijednosti i karakter. Stoga se vrijedni otvoreni ruralni prostori prioritetno izdvajaju i štite upravo u područjima koja su relativno dostupna i potencijalno izložena razvojnim pritiscima.

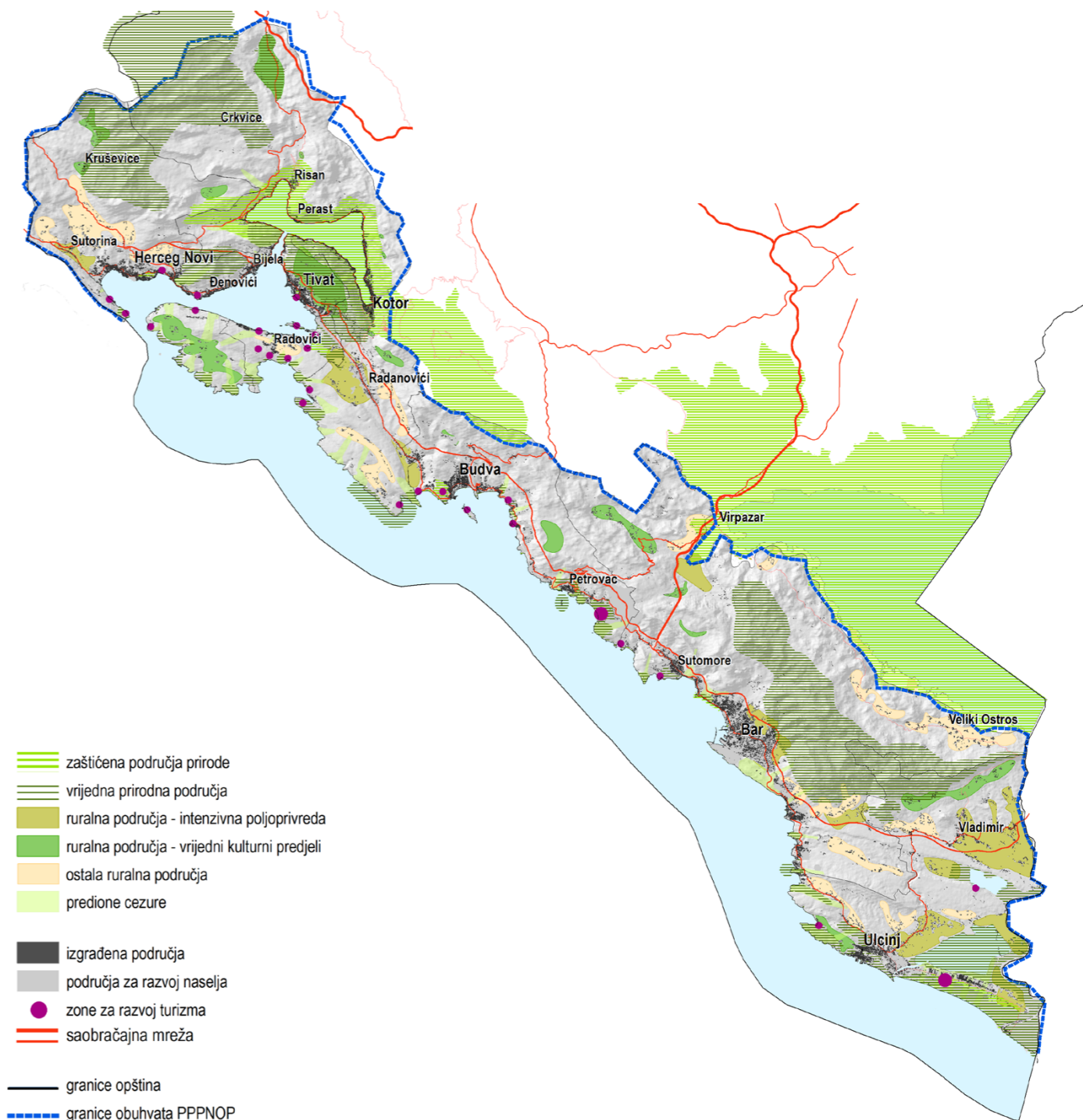
Važan zadatak PPPNOP CG jeste da prepozna i druge razvojne prilike koje otvaraju mogućnost za razvoj diverzifikovane ekonomije. Upravo potencijali ruralnih, otvorenih područja i njihovih resursa predstavljaju taj vid razvojnih prilika. Iz perspektive regulisanja prostornog razvoja obalnog područja tako se barem djelimično uže obalno područje rasterećuje od pritiska gradnje. Samo turistički region s razvijenom tradicionalnom ruralnom ponudom može ponuditi autohtona iskustva i doživljaje (gastronomske, enološke, kulturne,...) koje moderni turista očekuje.

S tim u vezi smjernice relevantne za PPPNOP CG jesu:

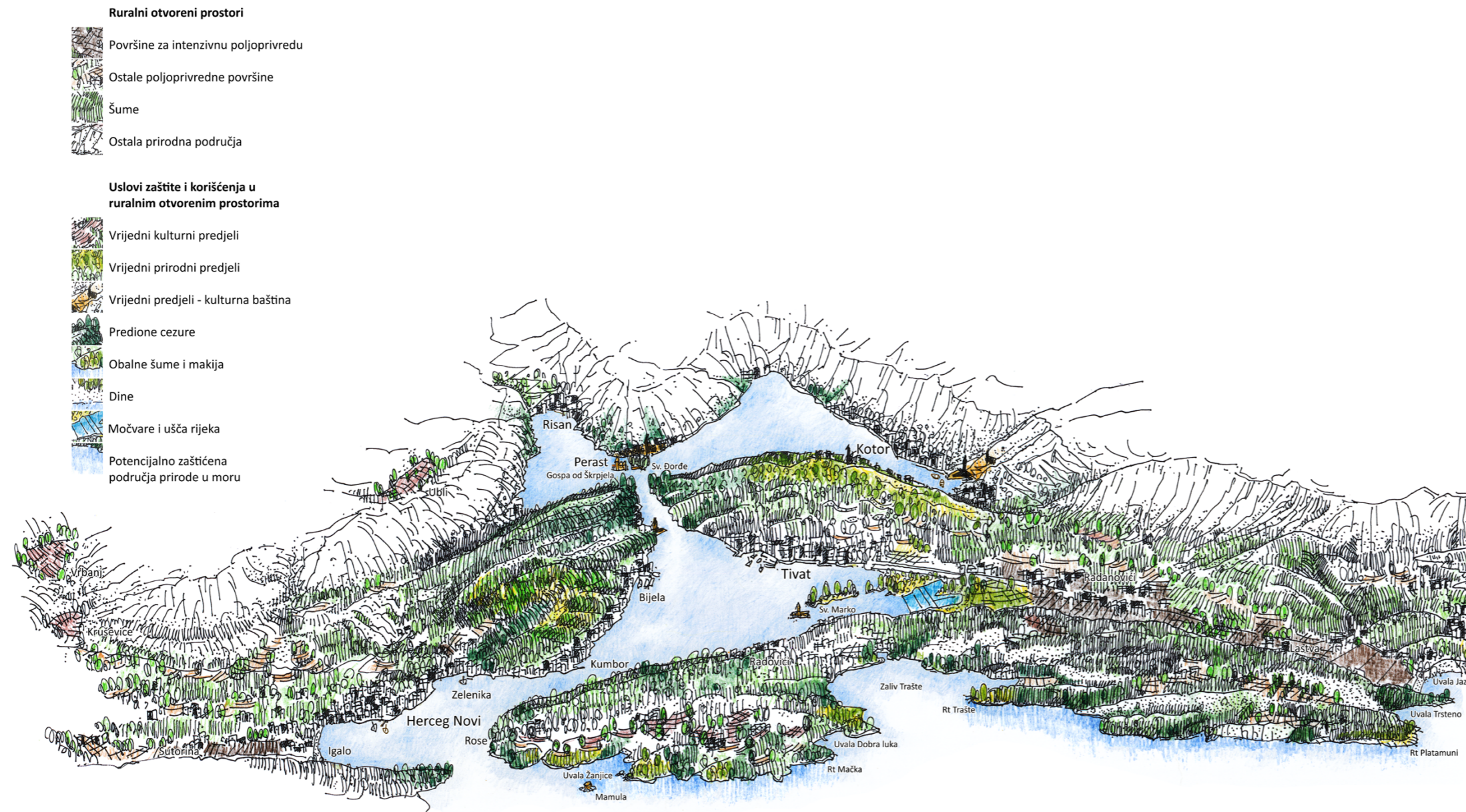
- Prostorno definisati kategorije namjene površina koje čine ruralne otvorene prostore (Karta 6-2 i Slika 6-1):

1. Poljoprivredna područja
 - 1.1 Površine intenzivne poljoprivredne
 - 1.2 Ostale poljoprivredne površine

2. Prirodna područja
 - 2.1 Šume
 - 2.2 Ostala prirodna područja
 - 2.3 Vodene površine
- Prostorno definisati kategorije uslova zaštite i korišćenja koje se primjenjuju u ruralnim otvorenim prostorima (Karta 6-2 i Slika 6-1):
3. Predio
 - 3.1 Vrijedni kulturni predjeli
 - 3.2 Vrijedni prirodni predjeli
 - 3.3 Predione cezure
4. Biodiverzitet i zaštićena područja prirode
 - 4.1 Postojeća zaštićena područja
 - 4.2 Potencijalno zaštićena područja, uključujući i morska
 - 4.3 Obalne šume i makija, močvare i ušća rijeka, dine⁹⁵
 - 4.4 Estuar delte Bojane
- Za sve navedene kategorije definisati uslove korišćenja odnosno zaštite na nivou koji omogućava direktno sprovođenje.

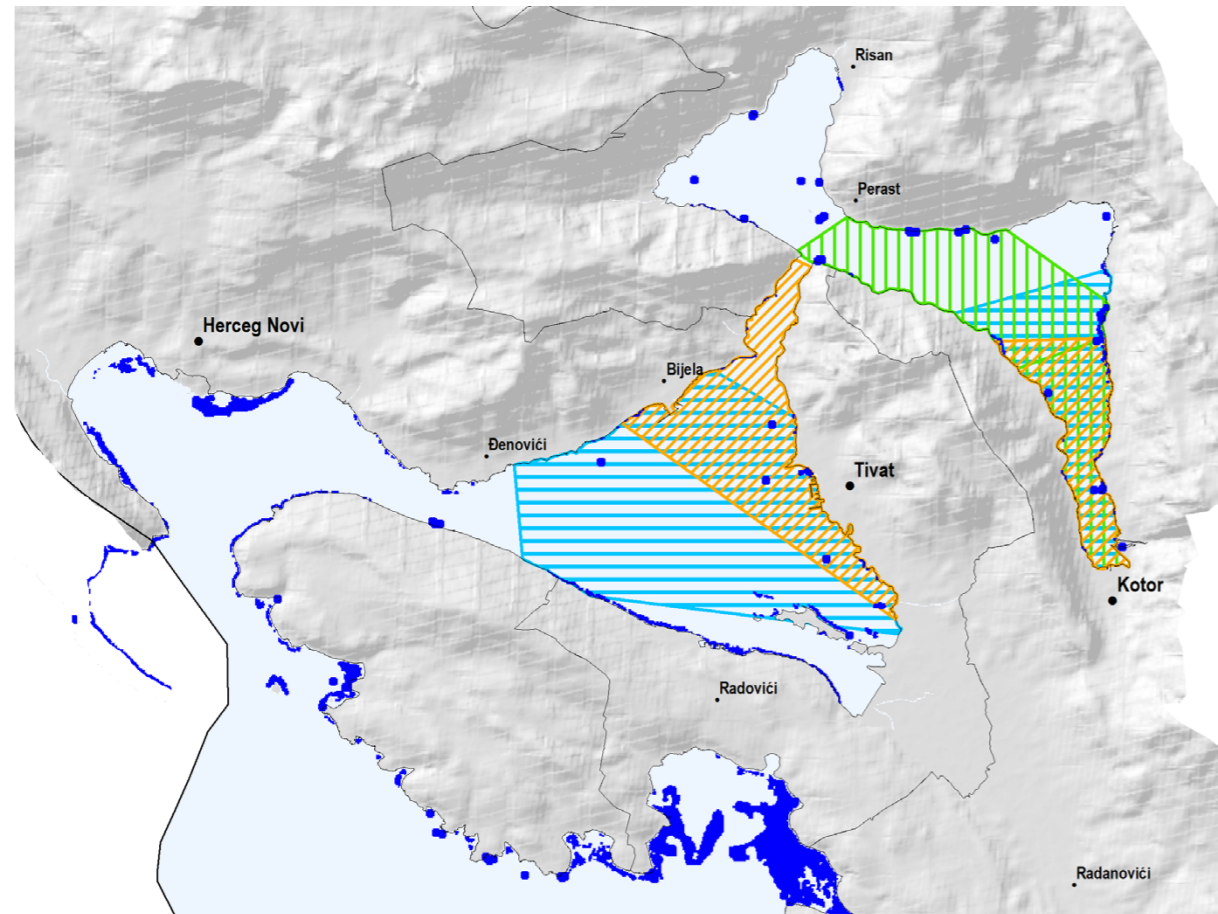
Karta 6-2: Osnove koncepta održivog prostornog razvoja obalnog područja Crne Gore

6.2.2 Uspostavljanje osnova za planiranje prostora morske sredine

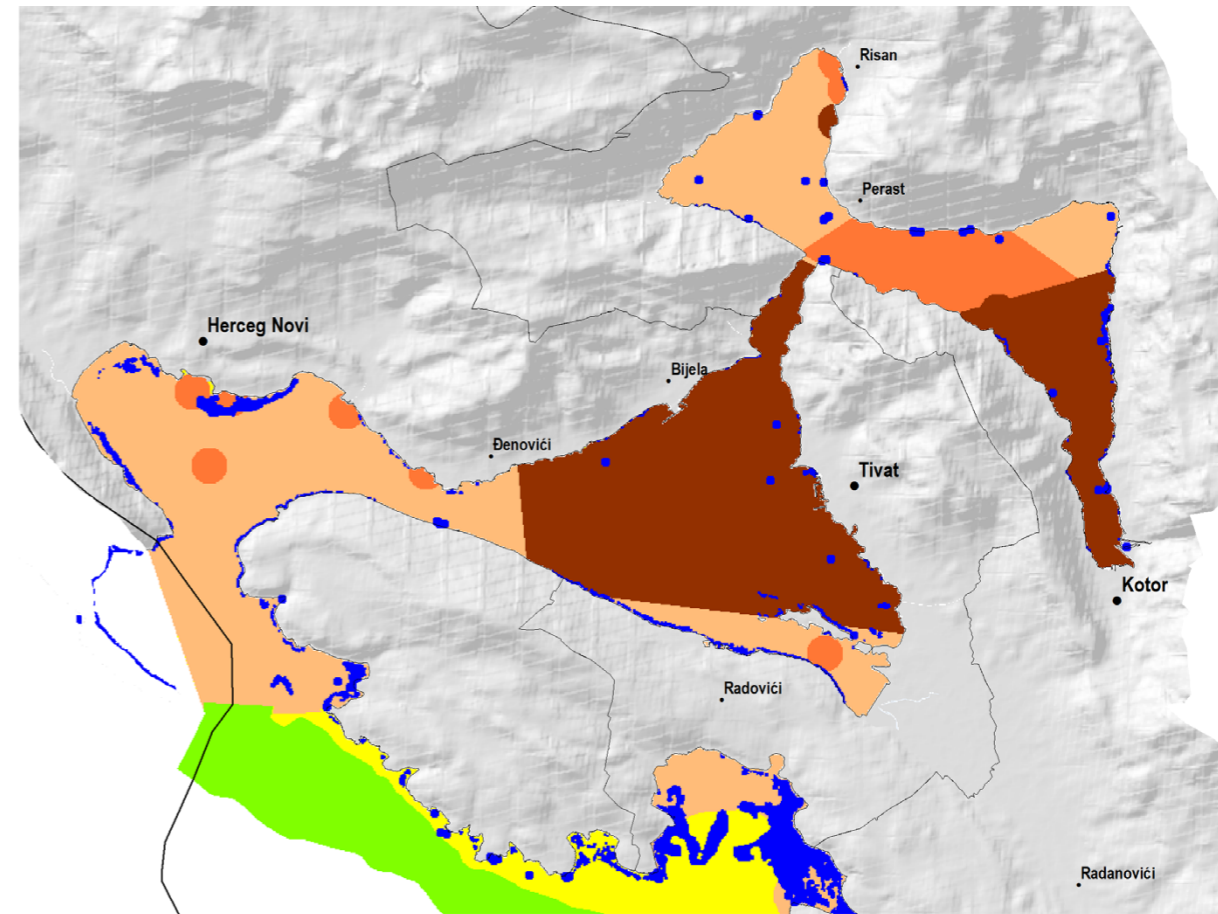
Komplementarno primjeni analize ranjivosti u kontekstu optimizacije namjena površina kopnenog dijela obalnog područja, primjena ekosistemskog pristupa u analizi morske sredine služi kao osnov za optimizaciju namjena prostora mora. Demonstracija ograničenja i mogućnosti primjene ekosistemskog pristupa u kontekstu budućeg planiranja crnogorskog morskog područja sprovedena je u Bokotorskom zalivu u okviru CAMP aktivnosti. Sprovedene analize ukazuju na to da je Bokotorski zaliv jedan od najranjivijih dijelova morskog područja, pod jakim uticajem antropogenih faktora usljed velike naseljenosti u uskom obalnom pojasu, razvoja turizma i prateće urbanizacije, ograničenog uticaja industrije (brodogradnje), pomorskih aktivnosti, a u skorije vrijeme i izraženog rasta nautičkog turizma i uplovljavanja kruzera. Karta 6-3 prikazuje lokacije najvažnijih tačaka biodiverziteta i najzagađenijih područja („crnih-hot spot“ tačaka). Visoka koncentracija tačaka s visokim nivoom zagađenja na relativno malom području, ukazuje na to da su najugroženije unutrašnje vode zaliva. Na slično ukazuje i Karta 6-4 koja se odnosi na gradaciju uticaja zagađenja i rasprostranjenja komponenti biodiverziteta.

Slika 6-1: Prikaz kategorija namjene površina koje čine ruralne otvorene prostore i kategorija uslova zaštite i korišćenja koje se primjenjuju u ruralnim otvorenim prostorima

- livade Posidonie i podvodne pećine
- ▨ zagađenost/ugroženost mora na HOT SPOT lokacijama s aspekta analize sedimenta (ocjena 4 i 5)
- ▨ zagađenost obalnog mora s aspekta eutrofikacije mora u odnosu na vrijednost TRIX indeksa - sa lokacijama monitoringa kvaliteta morske vode (ocjena 4 i 5)
- ▨ zagađenost/ugroženost mora na HOT SPOT lokacijama s aspekta ekotoksikologije mora (ocjena 4 i 5)

Karta 6-3: Integrisani prikaz lokacija najvažnijih elemenata biodiverziteta i najzagađenijih područja

- livade Posidonie i podvodne pećine
- vrlo nizak nivo zagađenosti (1)
- nizak nivo zagađenosti (2)
- srednji nivo zagađenosti (3)
- visok nivo zagađenosti (4)
- veoma visoka zagađenost (5)

Karta 6-4: Gradacija uticaja zagađenja i rasprostranjenja komponenti biodiverziteta

U kontekstu prethodno navedenog može se ocijeniti opravdanom primjena ekosistemskog pristupa u izradi Plana namjene prostora morskog područja Bokokotorskog zaliva radi omogućavanja zaštite njegovih posebno osjetljivih dijelova i racionalnog korišćenja njegovih ekonomskih potencijala.

Iako je optimalan obuhvat plana namjene mora cijelo crnogorsko morsko područje, komplementarno obuhvatu PPPNOP CG, prije uspostavljanja cjelovitog sistema planiranja mora, pragmatično je pristupiti izradi plana za „pilot“ područje. Tako se mogu detaljnije sagledati potrebni podaci i njihova dostupnost, prepreke i postojeći kapaciteti za uvođenje planiranja prostora morskog sredine. Takođe, demonstracioni primjer može u značajnoj mjeri ojačati planerska znanja o principima, metodama i drugim specijalističkim znanjima značajnim za prostorno planiranje morskog sredine. Uzimajući u obzir relativnu dostupnost podataka u Bokokotorskom zalivu, prvi demonstracioni prostorni plan mora mogao bi biti realizovan upravo na području ovog zaliva i s njim povezanog dijela otvorenog mora.

Taj plan može kao zaseban plan izraditi Ministarstvo održivog razvoja i turizma, u saradnji s opštinama koje su prostorno orijentisane prema planskom području akvatorijuma. Pritom bi bio detaljniji u odnosu na plan koji bi bio razvijen na nacionalnom nivou, a namjena mora („zoning“) bi pokrila područje prostornog obuhvata. Posebnu pažnju treba posvetiti bio-geografskim zonama što zahtijeva sveobuhvatnu bazu podataka. U tom kontekstu značajno je navesti da spoljašnje vode crnogorskog morskog područja nijesu istražene u mjeri u kojoj je istraženo područje Bokokotorskog zaliva. Istovremeno, one su u ekonomskom smislu značajne za eksploataciju ugljovodonika, ali i kao prostor važnih ribolovnih zona, pomorskih

puteva i podmorskih instalacija. Zato odluku o obuhvatu prostornog plana morskog sredine treba donijeti primjenom koordinacionog mehanizma za integralno upravljanje obalnim područjem.

6.2.3 Praćenje i ocjenjivanje

Ocjenjivanje ili evaluacija je složena aktivnost, naročito kad je u pitanju evaluacija implementacije složenih planskih dokumenata kao što je PPPNOP CG. S obzirom na sveobuhvatnost i multisektorsku prirodu planskih ciljeva, kao i brojnost procesa koji utiču na postizanje rezultata, evaluacija sprovođenja PPPNOP CG predstavljaće složen zadatak koji će obuhvatiti širok opseg pitanja.

Kod ocjenjivanja rezultata ostvarenih sprovođenjem planskih dokumenata nije jednostavno odvojiti neposredan rezultat primjene plana i planskih rješenja od rezultata paralelne primjene drugih sistemskih mjera u sistemu uređenja prostora. Zato je radi pojednostavljivanja procesa praćenja i ocjenjivanja sprovođenja planskih dokumenata neophodna primjena pokazatelja ili indikatora. Riječ je o instrumentima kojima se doprinosi efikasnosti sprovođenja planskog dokumenta s obzirom na to da pomažu:

- u jasnom, mjerljivom i uporedivom opisivanju stanja
- praćenju sprovođenja i ostvarivanja rezultata plana kroz mjerenje napretka u dostizanju utvrđenih ciljeva.

Pokazatelji se koriste u svim fazama planskog procesa. U analitičkoj fazi značajni su jer omogućavaju objektivizaciju slike o stanju prostora. Dalje se koriste u definisanju ciljeva strateških planskih dokumenata. Pojedini pokazatelji su i nezamjenjivo sredstvo za

praćenje i ocjenjivanje napretka u sprovođenju planova i drugih javnih politika. I praćenje stanja u prostoru koje podrazumijeva pripremu i vođenje dokumentacione osnove o prostoru, izradu izvještaja o uređenju prostora, izradu i donošenje programa uređenja prostora i formiranje i vođenje informacionog sistema, nezamislivo je bez korišćenja sistema pokazatelja.

Ipak, pokazatelji se još uvijek ne primjenjuju u dovoljnoj mjeri. To je slučaj i s procesom izrade PPPNOP CG. Na taj nedostatak ukazano je i u PPCG gdje je posebno akcentovano nedovoljno korišćenje pokazatelja za praćenje stanja i promjena u prostoru, kao i za praćenje primjene planskih i relevantnih zakonskih odredbi.

U Poglavlju 8 u okviru pokazatelja za praćenje sprovođenja NS IUOP, definisane su posebne grupe pokazatelja koje su značajne za praćenje sprovođenja PPPNOP CG.

6.2.4 Instrumenti poreske politike u funkciji ostvarivanja prostorno-planskih ciljeva

Instrumenti poreske politike nijesu dio uobičajenog sadržaja planskih dokumenata, a nijesu ni u formalnoj nadležnosti sistema uređenja prostora. Pritom se planska opredjeljenja i utvrđeni ciljevi prostornog razvoja u obalnom području ne sprovode u zadovoljavajućoj mjeri, a prostorni planeri se suočavaju sa zahtjevima za novu prenamjenu zemljišta i širenje građevinskih područja, posebno u funkciji poslova s nekretninama.

Zato treba jačati tradicionalne politike i mjere planiranja i uređenja prostora dodatnim instrumentima, prije svega instrumentima poreske politike. Važno je naglasiti da ti instrumenti moraju biti dio šire i konzistentne poreske politike. Stoga u ovoj strategiji nije

su date konkretne preporuke i prijedlozi za izmjenu legislative kojom se uređuje poreska politika, već su definisane mjere kojima se podstiču međuresorne konsultacije radi unapređivanja poreskog sistema. Naročito su značajni određeni poreski instrumenti kao pomoćno sredstvo za ostvarivanje prostorno-planskih ciljeva.

Porez na nekretnine (nepokretnu imovinu) uobičajen je u većini zemalja, iako je način njegove implementacije, uključujući poreske stope, različit. Ovaj porez najčešće je u cijelosti prihod lokalne samouprave. Po pravilu zamjenjuje različita komunalna davanja kojima se finansiraju održavanje lokalne infrastrukture, javni prostori i sadržaji. Primjenom ovog *ad valorem* poreza utvrđene poreske stope primjenjuju se na poresku osnovicu koju čini procijenjena tržišna vrijednost nepokretnosti. Procjenu mogu vršiti specijalizovane službe, na osnovu utvrđenih kriterijuma ili primjenom jednostavnih formula (npr. množi se površina objekta s koeficijentom umanjenja zbog starosti i koeficijentom lokacije odnosno zone u kojoj se objekat nalazi).

Diferencijacijom poreskih stopa nastoji se preciznije usmjeriti poresko opterećenje, tako da se može ublažiti uticaj na rezidente u odnosu na nerezidente. Kad je riječ o stambenim jedinicama, različite stope mogu biti na prvu ili sljedeće stambene jedinice, dok kod građevinskog zemljišta stope mogu biti različite za zemljište privedeno namjeni, itd. Poreske stope poreza na nekretnine mogu se diferencirati uzimajući u obzir i pravni status objekta u smislu toga da li je izgrađen sa ili bez građevinske dozvole, ima li upotrebnu dozvolu, itd. To je još jedan model kako se ovim porezom može efikasno doprinositi ostvarivanju ciljeva sistema uređenja prostora.

Značaj poreza na nekretnine za sistem uređenja prostora naročito proizilazi iz sljedećih činjenica:

- neki djelovi teritorije Crne Gore, prije svega obalno područje, značajno su preplanirani, tako da postoje velike površine građevinskog zemljišta koje nije privedeno namjeni
- profitabilnost poslova s nekretninama uzrokovala je izgradnju velikog broja stambenih jedinica za povremeno stanovanje koje troše vrijedne prostorne resurse uz obalu i često nelojalno, pa i nelegalno, konkurišu komercijalnom turizmu.

Porez na nekretnine (npr. za stambene objekte i prostore nerezidenata) u stopama od 1% i više, umanjuje potražnju za tom vrstom nekretnina na izvoru. Na taj način vlasništvo nad nekretninom postaje skuplje ili neisplativo. Smanjuje se potražnja, odnosno interes za kupovinu nekretnina, što posljedično smanjuje i interes investitora za ovu vrstu projekata.

Slično je i s porezom na neizgrađeno građevinsko zemljište. S pozicije prostorno-planske politike i ciljeva to je najkorisniji oblik poreza na nekretnine. Njime se izrazito destimulišu zahtjevi za prenamjene zemljišta iza kojih ne stoji konkretni investicioni interes. Takođe, destimulišu se i prenamjene zemljišta koje će zbog svoje lokacije zahtijevati duži period za opremanje infrastrukture, što je od značaja za racionalno korišćenje prostora. Takve udaljene lokacije izdvojenih građevinskih područja izvor su najvećih potencijalnih ugrožavanja zatečenih prirodnih i predionih vrijednosti obalnog područja. Za ovu vrstu nekretnina diferencirane i povećane poreske stope predstavljale bi bitnu komplementarnu mjeru za suzbijanje pritisaka i očuvanje vrijednosti i potencijala obalnog područja. Porez na nekretnine može prostorno-planerskim i

razvojnim ciljevima doprinositi i na suprotan način, odnosno tako da se utvrde minimalne stope ili, čak, da se potpuno odustane od oporezivanja obrađenog poljoprivrednog zemljišta.

Tako porez na nekretnine, osim svoje osnovne fiskalne uloge, kao najvažniji prihod jedinice lokalne samouprave, čiji se značajan dio vraća u uređenje prostora, postaje i efikasan regulator odnosno instrument stimulisanja poželjnih ekonomskih aktivnosti i destimulisanja manje poželjnih.

Porez na nekretnine u Crnoj Gori postoji niz godina i u nadležnosti je jedinica lokalne samouprave, pri čemu se raspon propisanih poreskih stopa sada kreće od 0,10% do 1,00%. Zakonski je utvrđeno da se za građevinsko zemljište koje nije privedeno namjeni navedene stope mogu uvećati 150%. Tako utvrđene norme omogućavaju efikasno korišćenje ovog poreza u prethodno navedene svrhe, dok je odlučivanje po tom osnovu u nadležnosti organa lokalne uprave. Iako se radi o politički i socijalno delikatnom porezu postojeće okolnosti dugoročno vode u uvođenje ovog poreza u stopama koje neće biti simbolične.

07

AKCIONI PLAN

Akcionim planom NS IUOP definisane su strateške mjere za sve ciljeve utvrđene i strukturirane u tematskim područjima ove strategije. Osim strateških mjera, i s njima povezanih podmjera, razvijene su i prioritetne akcije za sprovođenje do 2020. g. Utvrđeni su i ciljni ishodi odnosno očekivani krajnji rezultati koje treba dostići realizacijom utvrđenih strateških mjera s podmjerama u vremenskom horizontu NS IUOP do 2030. g.

Ipak treba imati na umu da je za dostizanje ciljnih ishoda integralnog upravljanja obalnim područjem Crne Gore potrebna sinergija u realizaciji strateških mjera NS IUOP sa strateškim opredjeljenjima i akcijama povezanih sektorskih politika. Tako, na primjer, očuvanje atraktivnosti resursa obalnog područja za razvoj održivog turizma (mjera 4.1.1) znatno doprinosi poboljšanju ekonomskih učinaka sektora turizma, odnosno diverzifikaciji turističkog proizvoda i povećanju iskorišćenosti kapaciteta. Međutim, bez sinergije u sprovođenju te mjere s djelovanjem po pitanju ulaganja u sve segmente turističkog proizvoda (od smještajnih kapaciteta do marketinga, što su mjere utvrđene Strategijom razvoja turizma u Crnoj Gori do 2020. godine) ne može se očekivati postizanje željenog ishoda NS IUOP. Zato ključni značaj ima i međuresorna koordinacija kroz funkcionisanje Savjeta za IUOP (mjere 5.1 i 5.2).

Uspješnost realizacije ciljeva i s njima povezanih mjera, podmjera i akcija, odnosno postizanje željenih ishoda, u značajnoj mjeri uslovljeno je ispunjenjem sljedećih preduslova:

- obezbjeđivanje političke podrške sprovođenju predloženih reformi odnosno uspostavljanju sistema integralnog upravljanja obalnim područjem

- nastavak pozitivnog trenda privrednog rasta Crne Gore, uz izostanak značajnijih globalnih promjena u smislu recesije i potresa na (evropskom) turističkom tržištu
- eliminisanje mogućnosti prestanka EU podrške ruralnom razvoju ili drugih oblika nestabilnosti
- pozitivan nastavak pretpripravnih pregovora Crne Gore s EU.

7.1 Strateške mjere

U Akcionom planu strateške mjere su raščlanjene na odgovarajuće podmjere da bi se konkretizacijom odgovora na identifikovane probleme i slabosti olakšalo sprovođenje neophodnih promjena postojećeg stanja obalnog područja. Mjere s pripadajućim podmjerama, ciljnim ishodima i subjektima odgovornim za njihovo sprovođenje, grupisane su po pojedinačnim strateškim ciljevima u okviru tematskih područja NS IUOP. Tako strukturirane prikazane su u tačkama 7.1.1–7.1.7 u formi tabela koje predstavljaju mape puta do ostvarenja strateških ciljeva ove strategije.

7.1.1 Mjere u tematskom području „Očuvanje prirode, predjela i kulturnih dobara“

Mjere s pripadajućim podmjerama za dostizanje strateških ciljeva utvrđenih u ovom tematskom području NS IUOP date su u tačkama 7.1.1.1 i 7.1.1.2 i strukturirane u tabelama prikazanim na kraju tačke 7.1.1.

7.1.1.1 Efikasno štiti prirodu, predjele i kulturna dobra

Dosadašnja praksa pokazala je da postoje značajne slabosti u primjeni integralnog pristupa i instrumenta za zaštitu ekološki vrijednih staništa i ekosiste-

ma obalnog područja, čak i u slučajevima kad su oni normirani (kao što je slučaj s ocjenom prihvatljivosti). Za prevazilaženje utvrđenih slabosti i nedostataka umjesto deklarativne, potrebna je stvarna integracija zahtjeva zaštite prirode u sektorske politike i planove i primjena ekosistemskog pristupa.

Zato je neophodno uskladiti postojeće propise i programe s međunarodnim zahtjevima i propisima EU o primjeni ekosistemskog pristupa (uz Protokol o IUOP to su, prije svega, Konvencija UN o biološkoj raznovrsnosti, Okvirna direktiva o morskoj strategiji 2008/56/EC, Direktiva o staništima 93/626/EEC) i unaprijediti zaštitu, upravljanje i planiranje predjela u skladu s Evropskom konvencijom o predjelima. Istovremeno, potrebno je jačati kapacitete i unaprijediti praksu sprovođenja odabranih mehanizama koji doprinose održivom upravljanju obalnim područjem, kao što je ocjena prihvatljivosti i strateška i projektna procjena uticaja na životnu sredinu.

Sprovođenjem NS IUOP treba doprinijeti sanaciji prioritetnih kulturnih dobara i stvaranju uslova za bolje upravljanje podvodnim kulturnim dobrima. Prioritet je dovršiti revalorizaciju pokretnih i nepokretnih kulturnih dobara, uspostaviti monitoring stanja kulturne baštine, podsticati kulturno stvaralaštvo koje je utemeljeno na kulturnoj baštini, primijeniti *in situ* mjere zaštite kulturnih dobara i ojačati zaštitu nematerijalnih kulturnih dobara. Unapređenje zaštite kulturnih dobara obalnog područja Crne Gore treba ostvariti i pripremom stručnih osnova za integraciju mjera zaštite kulturnih dobara u prostorne planove, izradom informacionog sistema i registra kulturnih dobara i jačanjem potrebnih stručnih i administrativnih kapaciteta.

Treba stvoriti potrebne tehničke i finansijske predulove i omogućiti sprovođenje aktivnosti kojima

se demonstriraju dobre prakse i vrši razmjena iskustava radi razvoja kapaciteta za primjenu navedenih pristupa i instrumenata. Takođe, važno je unaprijediti nadzor i kontrolu nad korišćenjem resursa obalnog područja kroz unapređenje koordiniranog djelovanja i jačanje tehničkih i administrativnih kapaciteta za vršenje nadzora.

Neophodno je adekvatno uključiti zaštitu prirode, predjela i kulturnih dobara u planska rješenja i plansku regulaciju da bi se pružila podrška funkcionisanju sistema prostornog planiranja kao regulatora očuvanja i održivog korišćenja prirodnih i kulturnih vrijednosti obalnog područja. U tom kontekstu treba unaprijediti dostupnost i ažurnost podataka o stanju biodiverziteta na kopnu i moru, odnosno razviti kvalitetne stručne podloge i omogućiti njihovu upotrebu u prostorno-planskoj dokumentaciji.

7.1.1.2 Održivo upravljati zaštićenim prirodnim dobrima, ekološki vrijednim staništima i ekosistemima

U okviru uspostavljanja buduće nacionalne Ekološke mreže treba identifikovati ekološki vrijedna staništa i ekosisteme obalnog područja, naročito ekosisteme čija je zaštita obavezna shodno Protokolu o IUOP: močvare i ušća, morska staništa, primorske šume i dine i omogućiti njihovu zaštitu. Pritom treba adekvatno vrednovati ekosisteme i usluge koje oni pružaju da bi se donosile valjane upravljačke odluke.

NS IUOP podržava hitnu reviziju i, ako se pokaže potrebnim, rekategorizaciju postojećih zaštićenih prirodnih dobara uz definisanje održivih modela upravljanja. Neophodno je ubrzati i proces proglašenja novih zaštićenih prirodnih dobara, naročito u morskoj sredini. Ekološki značajne djelove kopna i mora treba staviti pod odgovarajući režim zaštite u skla-

du s međunarodnim smjernicama (npr. Aiči ciljevi za zaštitu biodiverziteta, Strategija EU za jadransku i jonsku regiju). Takođe treba razviti sistem mjera i mehanizama zaštite van zaštićenih prirodnih dobara.

Značajno je raditi na izgradnji odgovarajućih kapaciteta za upravljanje zaštićenim prirodnim dobrima, posebno onima u moru s obzirom na to da po tom osnovu nema relevantnog iskustava u Crnoj Gori.

TEMATSKO PODRUČJE	1 Očuvanje prirode, predjela i kulturnih dobara
STRATEŠKI CILJ	1.1 EFIKASNO ŠTITITI PRIRODU, PREDJELE I KULTURNA DOBRA
ODGOVORNI SUBJEKTI	Vodeći subjekti: Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Agencija za zaštitu životne sredine, Uprava za zaštitu kulturnih dobara, lokalne samouprave u obalnom području Subjekti uključeni u implementaciju: Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, Ministarstvo pomorstva i saobraćaja, Javno preduzeće (buduća Agencija) za upravljanje morskim dobrom, naučne institucije (Univerzitet Crne Gore: PMF, Institut za biologiju mora), organizacije civilnog društva i NVO

MJERE	PODMJERE	CILJNI ISHOD U POSTIZANJU NAPRETKA U 2030. g.
1.1.1 Primijeniti instrumente zaštite prirodnih dobara, ekološki vrijednih staništa i ekosistema	1.1.1.1 Izvršiti izmjene Zakona o zaštiti prirode, Zakona o šumama i propisa kojima se regulišu ekonomske djelatnosti u obalnom području u odnosu na zahtjeve o zaštiti biološke raznovrsnosti i primjeni ekosistemskog pristupa, koji su sadržani u IUOP Protokolu, kao i relevantnim propisima EU (primarno Direktivi o staništima 93/626/EEC, Direktivi o pticama 2009/147/EC), Konvenciji o biološkoj raznovrsnosti UN-a, istovremeno obezbjeđujući njihovu uzajamnu harmonizovanost.	Praćenjem pokazatelja dobrog ekološkog stanja mora i pokazatelja ekosistemskog pristupa, status morskog ekosistema ocijenjen je kao dobar
	1.1.1.2 Integrisati principe, ciljeve, mjere i instrumente za očuvanje životne sredine u sektorske politike i planove.	
	1.1.1.3 Izgraditi kapacitete za primjenu ekosistemskog pristupa: <ul style="list-style-type: none"> - razvojem tehničkih uputstva - realizacijom pilot projekata - unapređenjem kapaciteta javne administracije razmjenom informacija, transferom znanja i najbolje dostupne prakse kroz saradnju u regionalnim okvirima (primarno UNEP/MAP-om) i sa zemljama članicama EU - podsticanjem saradnje nauke i javne administracije kroz aktivno učešće u izradi stručnih podloga za primjenu ekosistemskog pristupa, praćenju i izvještavanju o stanju morskog ekosistema, izradi programa, projekata i tehničkih uputstava - podsticanjem saradnje poslovnog sektora i javne administracije u pogledu finansiranja programa i projekata za primjenu ekosistemskog pristupa kroz mehanizme društvene odgovornosti 	

MJERE	PODMJERE	CILJNI ISHOD U POSTIZANJU NAPRETKA U 2030. g.
1.1.1 Primijeniti instrumente zaštite prirodnih dobara, ekološki vrijednih staništa i ekosistema	<p>1.1.1.4 Unaprijediti primjenu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - strateške procjene uticaja prostornih i razvojnih planova na životnu sredinu zaštićenih prirodnih dobara, ekološki vrijednih staništa i ekosistema obalnog područja - procjene uticaja na životnu sredinu za zahvate u zaštićenim prirodnim dobrima i potencijalnim područjima nacionalne Ekološke mreže (EMERALD, IBA, IPA), naročito onima koja uključuju prirodna staništa i ekosisteme obalnog područja. <p>1.1.1.5 Omogućiti primjenu ocjene prihvatljivosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - podrškom transferu znanja i iskustava iz najbolje prakse kroz izradu vodiča i tehničkih uputstava za njeno sprovođenje - testiranjem njene primjene na lokalitetima buduće Ekološke mreže u obalnom području. <p>1.1.1.6 Unaprijediti dostupnost i ažuriranost podataka o stanju biodiverziteta na kopnu i moru:</p> <ul style="list-style-type: none"> - unapređenjem monitoringa stanja biodiverziteta u kopnenom dijelu obalnog područja - uspostavljanjem inventara stanja biodiverziteta obalnog područja - izradom stručnih podloga (u GIS obliku) za prostorno planiranje o rasprostranjenju, stanju i vrijednostima staništa i vrsta - razmjenom podataka u okviru saradnje na Jadranu i Mediteranu, te s Evropskom agencijom za zaštitu životne sredine. 	<p>Unaprijeđena je primjena strateške i projektne procjene uticaja na životnu sredinu, kao i ocjene prihvatljivosti</p> <p>Ključna staništa u morskom i kopnenom dijelu obalnog područja se ne gube</p>

MJERE	PODMJERE	CILJNI ISHOD U POSTIZANJU NAPRETKA U 2030. g.
1.1.2 Zaštititi, upravljati i planirati predjela u skladu s Evropskom konvencijom o predjelima	<p>1.1.2.1 Uskladiti zakonske propise u oblasti prostornog planiranja, zaštite prirode, zaštite životne sredine i kulturne baštine s Evropskom konvencijom o predjelima, utvrđujući, između ostalog, zaštitu izuzetno vrijednih predjela.</p> <p>1.1.2.2 Donijeti predionu politiku u okviru čijeg sprovođenja je potrebno:</p> <ul style="list-style-type: none"> - izraditi predionu tipologiju za Crnu Goru, izdvajajući predio primorskog regiona u okviru predione regionalizacije - pripremiti stručne osnove za zaštitu izuzetnih predjela pri pripremi predione tipologije - pri izradi prostorno-planske dokumentacije na svim nivoima obavezno izradivati plan predjela, usklađen sa cjelovitim planskim rješenjem, koji treba da sadrži: jasan koncept razvoja i zaštite (lokalno) značajnih/prepoznatljivih predjela, određene uslove razvoja djelatnosti/zahvata, kao i smjernice za razvoj i zaštitu područja koja karakteriše potreba posebne (lokalne) zaštite predjela - da su smjernice za razvoj i zaštitu predjela operativne, prevazilazeći tradicionalni zaštitni koncept, a gdje se ocijeni potrebnim i uzimajući u obzir potrebu stvaranja novog predjela - da se posebna pažnja posveti predjelu u uskom obalnom području (± 1000 m od obalne linije, zavisno od karakteristika obale), sanaciji degradiranih područja, planiranju zelenih sistema i pejzažno-arhitektonskom uređenju otvorenog prostora u naseljima - da se posebna pažnja posveti sanaciji degradiranih područja, planiranju zelenih sistema i pejzažno-arhitektonskom uređenju otvorenog prostora u naseljima - naročito tretirati pitanja predionog (pejzažno-arhitektonskog) uređenja obalne linije i zaleđa plaža, stvaranja zelenih zaštitnih zona između plaža i urbanizovanih područja, arhitektonskog dizajna objekata na plažama i predione sanacije degradiranih područja - obalni odmak primjenjivati kao jedan od osnovnih instrumenata očuvanja obalnog predjela što u smislu razvoja turističkih kapaciteta nije ograničenje, već potencijal za stvaranje kvalitetnog pejzažno-arhitektonskog uređenja - podizati svijest o značaju predjela različitim oblicima promovisanja i programima obrazovanja. 	<p>Predio je integrisan u prostorne planove</p>

MJERE	PODMJERE	CILJNI ISHOD U POSTIZANJU NAPRETKA U 2030. g.
1.1.3 Zaštititi i upravljati kulturnim dobrima	1.1.3.1 Dopuniti Zakon o zaštiti kulturnih dobara normiranjem <i>in situ</i> zaštite kulturnih dobara na kopnu i u moru, kao i unapređivanjem postojećih normi po pitanju zaštite podvodne kulturne baštine.	Uslovi zaštite kulturnih dobara integrisani su u prostorne i razvojne planove Svi značajni spomenici kulture su u funkciji i dobrom stanju
	1.1.3.2 Izvršiti revalorizaciju pokretnih i nepokretnih kulturnih dobara i definisati smjernice o kulturnim dobrima u prostorno-planskoj uključujući: <ul style="list-style-type: none"> - analizu stanja kulturne baštine u obalnom području - definisanje funkcija (način upotrebe, namjenu) pojedinačnim kulturnim dobrima i odnos s okolnim prostorom - redefinisane, po potrebi, statusa i mjera zaštite kulturnih dobara - sanaciju prioriternih kulturnih dobara uz prethodnu pripremu konzervatorskih stručnih podloga - pripremu stručne osnove za zaštitu podvodne kulturne baštine - podsticaj kulturnom stvaralaštvu koje u svojoj osnovi ima kulturnu baštinu Crne Gore. 	
1.1.4 Omo- gučiti efikasan nadzor i kontrolu nad korišćenjem resursa obalnog područja	1.1.3.3 Razviti informacioni sistem registra kulturnih dobara uvažavajući potrebe prostornog planiranja pri formatiranju podataka, tako da se: <ul style="list-style-type: none"> - kartiranje stanja, vrijednosti, uslova i mjera očuvanja kulturnih dobara vrši u GIS formatu - definišu prioritete u izradi registra kulturnih dobara u skladu s prostorno-planskim potrebama, odnosno programom uređenja prostora. 	Podignut je nivo tehničkih i administrativnih kapaciteta inspeksijskih službi, kao i efikasnost njihovog koordiniranog djelovanja
	1.1.3.4 Pri realizaciji razvojnih i prostorno-planskih opredjeljenja obezbijediti poštovanje preporuka od značaja za zaštitu prirodnog i kulturno-istorijskog područja Kotorsko-risanskog zaliva kao UNESCO-ve svjetske baštine u skladu s Menadžment planom iz 2011. godine.	
	1.1.3.5 Podsticati kulturno stvaralaštvo zasnovano na kulturnoj baštini i očuvanje nematerijalne kulturne baštine radi očuvanja specifičnosti i prepoznatljivosti obalnog područja Crne Gore.	

TEMATSKO PODRUČJE	1 Očuvanje prirode, predjela i kulturnih dobara	
STRATEŠKI CILJ	1.2 ODRŽIVO UPRAVLJATI ZAŠTIĆENIM PRIRODNIM DOBRIMA, EKOLOŠKI VRIJEDNIM STANIŠTIMA I EKOSISTEMIMA OBALNOG PODRUČJA	
ODGOVORNI SUBJEKTI	Vodeći subjekti: Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Agencija za zaštitu životne sredine, Javno preduzeće (buduća Agencija) za upravljanje morskim dobrom, lokalne samouprave u obalnom području Subjekti uključeni u implementaciju: JP „Nacionalni parkovi Crne Gore“, naučne institucije (Univerzitet Crne Gore: PMF, Institut za biologiju mora, i drugi), organizacije civilnog društva i NVO	
MJERE	PODMJERE	CILJNI ISHOD U POSTIZANJU NAPRETKA U 2030. g.
1.2.1 Iden- tifikovati i vrednovati ekološki vri- jedna staništa i ekosisteme obalnog pod- ručja i izvršiti reviziju statu- sa postojećih zaštićenih prirodnih do- bara	1.2.1.1 Mapirati i vrednovati odnosno utvrditi stanje (primjenom GIS-a): <ul style="list-style-type: none"> - zaštićenih prirodnih dobara na kopnu, kao i ekološki vrijednih staništa i ekosistema obalnog područja predloženih za zaštitu, prioriterno spomenika prirode, predjela posebnih prirodnih odlika i Kotorsko-risanskog zaliva koji je pod zaštitom UNESCO-a - morskih staništa u teritorijalnom moru Crne Gore, kao i u međunarodnim vodama, primarno na sedam prioriternih lokaliteta – 1. Luštica (od Mamule do rta Mačka), 2. zona od rta Trašte do Platamuna (s uskom zonom stroge zaštite od rta Žukovac do rta Kostovica), 3. šira zona ostrva Katič, 4. zona od rta Volujica do Dobrih Voda, 5. zona od rta Komina do rta kod ostrva Stari Ulcinj, 6. zona uvale Valdanos do Velike uvale i 7. Seka Đeran s južnim dijelom zone ispred Velike plaže do ušća Bojane 	Uspostavljeno je efikasno i integri- sano upravljanje mrežom zaštićenih prirodnih dobara, ekološki vrijednih staništa i ekosiste- ma na kopnu i mor- skoj sredini obalnog područja
	1.2.1.2 Shodno utvrđenom stanju: <ul style="list-style-type: none"> - izvršiti reviziju statusa postojećih zaštićenih prirodnih dobara, kao i potencijalno zaštićenih prirodnih dobara - utvrditi granice obuhvata prirodnih dobara i prioriternih lokaliteta morskih staništa predloženih za zaštitu - utvrditi nova zaštićena prirodna dobra koja prioriterno treba staviti pod zaštitu do 2020. godine, u skladu s važećim prostorno-planskim smjernicama i zahtjevima za uspostavljanje nacionalne Ekološke mreže i ostalim relevantnim međunarodnim standardima kroz otvoreni participativni proces, uz učešće relevantnih subjekata (administracije na nacionalnom i lokalnom nivou, državnih organa, naučnih i stručnih institucija, nevladinih i organizacija civilnog društva) 	

MJERE	PODMJERE	CILJNI ISHOD U POSTIZANJU NAPRETKA U 2030. g.
1.2.2 Izgraditi kapacitete za integralno upravljanje zaštićenim prirodnim dobrima, ekološki vrijednim staništima i ekosistemima obalnog područja	<p>1.2.2.1 Uspostaviti efikasnu upravljačku strukturu za upravljanje zaštićenim prirodnim dobrima uključujući:</p> <ul style="list-style-type: none"> – izradu studija zaštite i planova upravljanja i obezbjeđivanje optimalnih finansijskih sredstava za upravljanje zaštićenim prirodnim dobrima u skladu s rezultatima vrednovanja i inventarizacije kopnenog i morskog biodiverziteta – primjenu optimalne upravljačke prakse – zaustavljanje gubitka vrijednosti biodiverziteta i degradacije ekosistema – sprovođenje mjera sanacije i restauracije lokaliteta s narušenim staništima – usklađivanje razvojno-investicionih planova s planovima upravljanja zaštićenim prirodnim dobrima – povećanje koristi od ekosistemskih usluga sprovođenjem mjera zelenog i plavog rasta, primarno kroz održivu turističku valorizaciju usluga ekosistema – unapređenje Zakona o zaštiti prirode i Zakona o morskome dobru kroz utvrđivanje normi kojim se omogućava cjelovito upravljanje zaštićenim prirodnim dobrima, ekološki vrijednim staništima i ekosistemima obalnog područja buduće nacionalne Ekološke mreže, uključujući prikupljanje informacija i izvještavanje o stanju biodiverziteta obalnog područja. <p>1.2.2.2 Unaprijediti postojeće kapacitete za upravljanje zaštićenim prirodnim dobrima:</p> <ul style="list-style-type: none"> – sprovođenjem programa obuke i trening aktivnostima (u kontekstu obaveza koje proizilaze iz procesa transpozicije Direktive o staništima 93/626/EEC, Direktive o pticama 2009/147/EC, uspostavljanja nacionalne Ekološke mreže, Okvirne direktive o morskog strategiji 2008/56/EC, integralnog upravljanja obalnim područjem i planiranja namjene mora u skladu s Direktivom Evropske unije o definisanju okvira za prostorno planiranje mora 2014/89/EU, saradnje s UNEP/MAP-om i GFCM-om) – transferom znanja radi primjene najbolje dostupne prakse upravljanja zaštićenim prirodnim dobrima, naročito zaštićenim prirodnim dobrima u moru (korišćenjem iskustva u okviru MEDPAN-a) 	Izgrađeni su kapaciteti za primjenu najbolje dostupnih znanja i standarda upravljanja zaštićenim prirodnim dobrima (npr. IUCN)

7.1.2 Mjere u tematskom području „Razvoj infrastrukture za sprječavanje i sanaciju zagađenja“

Mjere s pripadajućim podmjerama za dostizanje strateških ciljeva utvrđenih u ovom tematskom području NS IUOP, date su u tačkama 7.1.2.1, 7.1.2.2, 7.1.2.3 i 7.1.2.4 i strukturirane u tabelama prikaznim na kraju tačke 7.1.2.

7.1.2.1 Postići dobro ekološko stanje morskog ekosistema

U protekloj deceniji ostvaren je značajan napredak u smanjivanju pritiska na životnu sredinu mora unapređenjem kapaciteta sistema za sakupljanje i tretman otpadnih voda. Ipak, neophodno je nastaviti unapređivanje postojećih kapaciteta da bi se smanjio uticaj zagađenja od komunalnih otpadnih voda, ali i uticaji zagađenja od industrijskih otpadnih voda i zagađenja nastalih neadekvatnim tretmanom otpada i otpadnih voda s brodova u lukama.

Prioritetna je sanacija zagađenjem najugroženijih „hot-spot“ lokacija, koje se nalaze u obuhvatu pojedinih djelova Tivatskog i Kotorskog zaliva, luka u Kotoru, Budvi i Baru, kao i na potezu od Ulcinja do Port Milene. Za rijeku Bojanu, kao prekogranični vodeni tok, neophodno je realizovati tehnički i finansijski zahtjevan plan sanacije, uključujući brojne izvore zagađenja u Crnoj Gori i Albaniji. Pritom je prioritet sanacija Port Milene s obzirom na direktan uticaj zagađenja na morsku sredinu i kvalitet turističke ponude. Zamjenom zastarjele opreme u tehnološkim procesima u brodogradnji, kao i realizacijom projekata zelene infrastrukture na kopnu i u moru, treba postići dodatne pozitivne učinke u smanjivanju pritiska na životnu sredinu mora.

Neophodno je priključenje na kanalizacionu mrežu u svim urbanim cjelinama i izgradnja postrojenja za tretman otpadnih voda odgovorajućeg kapaciteta radi smanjenja direktnog uticaja urbanizacije. Ne smije se dozvoliti dalja urbanizacija bez adekvatnog komunalnog opremanja građevinskog zemljišta. Za sanaciju posljedica disperzne gradnje važna je izgradnja malih postrojenja za naselja, odnosno lokacije gdje to predstavlja najbolje rješenje (troškovno i u odnosu na efekte na životnu sredinu) i sanacija nelegalnih ispusta. Takođe, neophodno je uklanjanje kanalizacionih ispusta koji nisu u funkciji. Infrastruktura treba da zadovolji kriterijume održivosti, kako u fazi izgradnje tako i u fazi funkcionisanja. Zbog toga je za izgradnju uređaja za prečišćavanje otpadnih voda, između ostalog, neophodno predvidjeti lokacije koje su pogodne s aspekta ranjivosti životne sredine i obezbijediti optimalan tretman mulja koji nastaje tretmanom otpadnih voda.

Ulaganja u izgradnju infrastrukture za prihvatanje i tretman čvrstog i tečnog otpada u lukama, kontrolu i tretman balastnih voda, kao i ulaganja u izgradnju lučkih terminala za potrebe u sektoru ribarstva i izgradnju sidrišta, predstavljaju značajne izazove u nastojanju da se optimiziraju kapaciteti postojeće lučke infrastrukture. Radi jačanja operativnog sistema za sprječavanje zagađenja i djelovanje kod iznenadnih zagađenja na moru, potrebno je dalje unapređenje integracije sistema bezbjednosti i sigurnosti plovidbe sa sistemom hitnog reagovanja u slučaju zagađenja mora s plovila. U tom pogledu posebno je značajna upotreba savremene opreme i obuka osoblja za njenu pravilnu primjenu.

Uporedo s razvojem infrastrukture treba omogućiti primjenu instrumenata za prevenciju i kontrolu zagađenja (npr. ekonomski instrumenti, sanacija šteta).

Izgradnju infrastrukture treba da prati i kontinuirano jačanje zakonodavnog okvira i institucionalnih kapaciteta nadležnih resora i institucija. U tom kontekstu značajno je dalje usklađivanje propisa sa zahtjevima evropske legislativne u oblasti upravljanja otpadnim vodama, kao i unapređivanje programa praćenja stanja morske sredine u odnosu na zahtjeve Okvirne direktive o morskoj strategiji 2008/56/EC i zahtjeve u pogledu primjene ekosistemskog pristupa (EcAp) u okviru sprovođenja Barselonske konvencije. Prioritetno je i unapređenje legislativne u oblasti pomorstva, naročito u odnosu na zahtjeve Međunarodne pomorske organizacije u pogledu tretmana zauljnih (kaljužnih voda) i čvrstog otpada s brodova u lukama, upravljanja balastnim vodama i kontrole uticaja invazivnih vrsta, redukcije zagađenja s plovila, te u kontekstu učešća nadležnih organa u sektoru pomorstva u integrisanom sistemu prikupljanja podataka i izvještavanja o stanju morskog ekosistema.

7.1.2.2 Doprinijeti bezbjednom uređenju, revitalizaciji i rekultivaciji prostora sanacijom zagađenja usljed neadekvatnog odlaganja i tretmana otpada

Za smanjenja stvorenih količina otpada nepohodno je značajno unapređenje sistema prikupljanja i odlaganja otpada. Treba nastaviti realizaciju prioritetnih projekata sanacije zagađenih lokaliteta zemljišta (zemljište u krugu Brododgradilišta u Bijeloj i lokacije neuređenih odlagališta otpada čija sanacija nije izvršena – npr. Kruče kod Ucinja, u Herceg Novom, Baru, Kotoru i Ulcinju). Sanacijom zagađenja stvaraju se preduslovi za bezbjedno uređenje, revitalizaciju i rekultivaciju prostora, odnosno unapređuje se kvalitet života i mogućnosti održive valorizacije prostora.

Naselja koja su izgrađena suprotno propisima, po

pravilu, nemaju potreban stepen komunalne opremljenosti i često se oslanjaju na improvizovana rješenja s negativnim uticajima na životnu sredinu i kvalitet života. Zato je u neuslovno urbanizovanim područjima (legalno urbanizovanim područjima neopremljenim komunalnom infrastrukturom i područjima legalizovane bespravne gradnje) potrebno sprovesti mjere sanacije.

Prioritet je i ponovna upotreba i reciklaža otpada, uz nastojanje da se primijene inovativne i čiste tehnologije. Takođe, u nacionalnim okvirima potrebno je doprinijeti međunarodnim naporima, naročito u regionu Mediterana, usmjerenim na smanjenje količine otpada koji dospijeva u more (eng. marine litter).

Realizaciju ovih mjera treba da prati kontinuirano unapređivanje sistema upravljanja otpadom kroz efikasnije djelovanje i saradnju nadležnih subjekata na nacionalnom i lokalnom nivou. Potreban je kontinuirani progres u razvoju i primjeni propisa i planova o upravljanju otpadom i efikasna i djelotvorna primjena pocjena uticaja na životnu sredinu kod planiranja i izgradnje infrastrukture za upravljanje otpadom.

7.1.2.3 Podsticati zelenu infrastrukturu

Podsticanjem zelene mobilnosti na kopnu i moru treba ostvariti pozitivne učinke na kvalitet životne sredine. Prioritetno, treba testirati mogućnosti za organizaciju prevoza na moru primjenom plovila sa smanjenom emisijom zagađujućih materija u morski ekosistem i podsticati pilot projekte uspostavljanja integrisanog sistema održivog saobraćaja na kopnu (vozila na električni pogon i solarnu energiju, biciklizam i sl.).

Treba podsticati i realizaciju projekata zelene infrastrukture koja se primjenjuje na prirodnim ili po-

luprirodnim (zelene ili plave tj. vodene) površinama radi očuvanju kvaliteta životne sredine i zdravlja ekosistema. Na taj način smanjile bi se potrebe u pogledu izgradnje klasične tzv. sive infrastrukture⁹⁶. Uvođenje metoda i tehnika izgradnje zelene infrastrukture doprinijeće obnavljanju prirode, prirodnih funkcija i procesa značajnih za obezbjeđivanje brojnih usluga ekosistema. Tako će se unaprijediti i shvatanje koristi koje priroda pruža društvu i pokrenuti ulaganja potrebna za održavanje i povećanje tih koristi.

Značajno je testirati realizaciju projekata izgradnje zelene infrastrukture u skladu s najboljim dostupnim praksama u EU. U tom kontekstu treba sagledati i mogućnosti koje pruža sprovođenje eko remedijacijskih mjera koje omogućavaju širok dijapazon intervencija pri sanaciji degradiranog zemljišta i sedimenata.

7.1.2.4 Uspostaviti sistem upravljanja rizicima od prirodnih i antropogenih hazarda

Planovi za razvoj infrastrukture moraju se uskladiti s analizama o osjetljivosti životne sredine i društveno-ekonomskih djelatnosti na očekivane štetne uticaje prirodnih hazarda i hazarda uzrokovanih ljudskom aktivnošću, odnosno na rizike od gubitaka koji nastaju usljed njihovog uticaja. Prioritet je povećati adaptivni kapacitet na hazarde koji u najvećoj mjeri pogađaju obalno područje Crne Gore: eroziju (bujične tokove, eroziju zemljišta usljed negativnih uticaja urbanizacije), varijabilnost klime i klimatske promjene koje generišu meteorološke hazarde i ekstremne vremenske događaje (suše, šumske požare, jake kiše, olujne vjetrove, podizanje nivoa mora) i zemljotrese. Zato je potrebna dalja razrada postojećih analiza o ranjivosti na prirodne i antropogene hazarde, sprovođenje mjera prevencije, ublažavanja, prilagođavanja i remedijacije, prije svega u kontekstu unapređivanja održivosti infrastrukture.

Mjere prilagođavanja treba učiniti djelotvornim kroz njihovu integraciju u prostorno-plansku dokumentaciju i omogućavanjem efikasne primjene planova za ublažavanje prirodnih nepogoda i posljedica katastrofa i planova za korišćenje zemljišta. Pored hidro-geoloških uslova i seizmičnosti terena prioritetno treba uzeti u obzir varijabilnost klime, klimatske promjene i klimatske ekstreme.

Za suočavanje s rizicima od suša i požara na raspolaganju su brojne mogućnosti kao što su: uspostavljanje sistema ranih najava suša i požara, mjere sanacije i mjere koje treba preduzeti u domaćinstvima i najznačajnijim sektorima – turizmu, industriji, poljoprivredi.

Pored faktora kao što su hidrološko stanje, zalihe vode u tlu, topljenje sniježnog pokrivača i fizičke karakteristike terena, ekstremne padavine jesu najvažniji faktor koji izaziva poplave. Zato prioritetni značaj imaju i mjere ograničavanja rizika uslovljenih ekstremnim padavinama: dugotrajnim intenzivnim padavinama izazvanim serijom ciklona u hladnijoj polovini godine (oktobar – mart) i kratkotrajnim padavinama koje nakon dugog sušnog perioda praćenog visokim temperaturama mogu usloviti različite vrste hazarda poput poplava, odrona, klizišta.

Duž crnogorske obale prioritetna je realizacija mjera za smanjenje šteta od oluja, odnosno jakih kiša praćenih olujnim vjetrovima, olujnom plimom i poplavama. Ovi rizici dovode do plavljenja širokog prostora uz obalu, izazivaju štete na obližnjim objektima, plažnom mobilijaru, pristaništima i dr. Treba uzeti u obzir i posljedice uticaja olujnih vjetrova koji nastaju usljed vremenskih nepogoda izazvanih jakom lokalnom nestabilnošću, kao što su: „ekološka erozija“ izazvana vjetrovima brzine preko 10 m/s, oštećenja

⁹⁶ / Komunikacija EK: Zelena infrastruktura – jačanje evropskog prirodnog kapitala (SWD(2013) 155 final)

Port Milena i Ulcinjska solana | ZVOR: CAMP

dalekovoda, oštećenja građevinskih objekata i konstrukcija, stvaranje visokih talasa na moru i prekid pomorskog saobraćaja, oštećenja brodova, obale i obalne infrastrukture i štete u poljoprivredi.

S aspekta uticaja oluja praćenih podizanjem nivoa mora neophodno je proširenje obalnog odmaka, odnosno zone ograničene ili zabranjene gradnje uz obalu na određenom broju lokaliteta, uzimajući u obzir i činjenicu da se na istim nalaze najznačajniji elementi životne sredine čija je zaštita definisana Protokolom o IUOP, prije svega specifični obalni eko-

sistemi: močvare i ušća rijeka, morski habitati, obalne šume i dine.

Neophodan je rast izdvajanja iz budžeta za finansiranje programa istraživanja uticaja prirodnih i antropogenih hazarda, uključujući mapiranje i monitoring prirodnih hazarda i razvoj rješenja za smanjenje šteta koje oni uzrokuju. Prioritetna je i realizacija pojedinih zahvata kao što je obnavljanje obalne infrastrukture i kapaciteta plaža radi ublažavanja i sanacije uticaja prirodnih hazarda.

TEMATSKO PODRUČJE	2 Razvoj infrastrukture za sprječavanje i sanaciju zagađenja
STRATEŠKI CILJ	2.1 POSTIĆI DOBRO EKOLOŠKO STANJE MORSKOG EKOSISTEMA
ODGOVORNI SUBJEKTI	Vodeći subjekti: Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Ministarstvo pomorstva i saobraćaja, Uprava za inspeksijske poslove Subjekti uključeni u implementaciju: Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, Ministarstvo odbrane, Ministarstvo unutrašnjih poslova, lokalne samouprave u obalnom području, Javno preduzeće (Agencija) za upravljanje morskim dobrom, Agencija za zaštitu životne sredine, Uprava pomorske sigurnosti, Lučke kapetanije, Institut za biologiju mora, akreditovane laboratorije (Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju Crne Gore, Centar za ekotoksikološka ispitivanja doo-CETI), Uprava pomorske sigurnosti – Služba za djelovanje u vanrednim situacijama

MJERE	PODMJERE	CILJNI ISHOD U POSTIZANJU NAPRETKA U 2030. g.
2.1.1 Realizovati sanaciju morskog ekosistema na prioritetnim lokacijama	<p>2.1.1.1 Unaprijediti sistem odvođenja i prečišćavanja otpadnih voda, između ostalog:</p> <ul style="list-style-type: none"> – uklanjanjem kanalizacionih ispusta koji nijesu u funkciji i sanacijom nelegalnih ispusta, kao i obezbjeđivanjem njihovog povezivanja s glavnim kanalizacionim kolektorima, te sanacijom pripadajućeg prostora – prelaskom iz mješovitog u separatne kanalizacione sisteme, posebno za otpadne i atmosferske vode, s upotrebom atmosferske vode za sivu vodu i navodnjavanje – izmještanjem ispusta komunalnih otpadnih voda iz Bokotorskog zaliva s obzirom na izražen uticaj zagađenja u zonama slabe izmjene vode. <p>2.1.1.2 Podsticati primjenu novih materijala i bio-tehnologija radi smanjenja pritiska na životnu sredinu uzrokovanih tehnološkim operacijama u brodogradnji, remontu brodova i održavanju jahti.</p> <p>2.1.1.3 Kroz prostorno-urbanističke planove:</p> <ul style="list-style-type: none"> – predvidjeti lokacije za izgradnju uređaja za prečišćavanje otpadnih voda tako da se ne povećava zagađenost životne sredine – onemogućiti urbanizaciju bez adekvatnog komunalnog opremanja građevinskog zemljišta, odnosno priključenja na kanalizacionu mrežu. 	<p>Unaprijeđen je kvalitet mora na hot spot lokacijama i na udaljenosti od 1 nm od obale (Brodogradilištu u Bijeloj, akvatorijumu između Brodogradilišta u Bijeloj i Luke Porto Montenegro, Luci Bar, Luci Kotor, Port Mileni i morskome akvatorijumu na potezu od Ulcinja do Port Milene)</p>

MJERE	PODMJERE	CILJNI ISHOD U POSTIZANJU NAPRETKA U 2030. g.
2.1.2 Efikasno spriječiti nastanak zagađenja i kontrolisati zagađenje iz izvora na moru	<p>2.1.2.1 Završiti usklađivanje postojeće legislative u oblasti sprječavanja i kontrole zagađenja iz izvora na moru (prvenstveno Zakona o sprječavanju zagađenja mora s plovila), uključujući i donošenje posebnih podzakonskih propisa kojima se reguliše zaštita mora u pogledu ograničavanja emisije zagađivača vazduha s plovila, kontrola plovila s premazima i bojama sa sadržajem štetnih supstanci (antifouling boje), podsticaj primjene niskokarbonskih mjera u pomorskom transportu, i sl.</p> <p>2.1.2.2 Uspostaviti integrisani sistem kontrole, nadzora i zaštite mora koji treba da obezbijedi efikasno izvršavanje pomorskih misija kao jednog od stubova integralnog upravljanja obalnim područjem.</p> <p>2.1.2.3 Unaprijediti sistem za pružanje odgovora u akcidentnim situacijama na moru u skladu s Protokolom Barselonske konvencije za sprječavanje i reagovanje u slučaju akcidentnog zagađenja mora s plovila, te zahtjevima IMO-a.</p> <p>2.1.2.4 Utvrditi kapacitete životne sredine u Bokotorskom zalivu, primarno u odnosu na kapacitete morskog ekosistema za prijem velikih brodova koji negativno utiču na kvalitet vazduha, kvalitet morske vode i uznemiravanje ribljeg fonda, emisiju buke, uvažavajući činjenicu da je riječ o djelatnosti od značaja za rast prihoda na lokalnom nivou.</p>	<p>Uspostavljen je efikasan sistem djelovanja u slučaju zagađenja s plovila</p> <p>U lukama se vrši prihvati i tretman zauljnih (kaljužnih voda), sanitarnih voda i čvrstog otpada</p> <p>Efikasno se primjenjuje plan upravljanja balastnim vodama</p> <p>Smanjena je količina otpada koji dospijeva u more</p> <p>U okviru sprovođenja politike upravljanja otpadom realizuju se akcije za upravljanje otpadom koji dospijeva u more</p>
2.1.3 Uspostaviti sistem za prihvati i tretman zauljnih (kaljužnih voda), sanitarnih voda i čvrstog otpada i kontrolu i tretman balastnih voda u lukama	<p>2.1.3.1 Izraditi tehničku dokumentaciju i instalirati opremu u lukama u Baru i Kotoru za prihvati i tretman zauljnih (kaljužnih voda), sanitarnih voda i čvrstog otpada, te za kontrolu i tretman balastnih voda u lukama; omogućiti da barem jedna luka ispunjava zahtjeve luke od međunarodnog značaja.</p> <p>2.1.3.2 Unaprijediti legislativu i tehničke kapacitete za uspostavljanje sistema za upravljanje balastnim vodama i kontrolu uticaja invazivnih vrsta.</p> <p>2.1.3.3 Unaprijediti procedure vođenja evidencije o prihvatima zauljnih (kaljužnih voda), sanitarnih voda i čvrstog otpada s brodova, kao i kontrolu vođenja brodskih knjiga, u skladu sa standardnim procedurama IMO-a (integrirajući tako dobijene podatke u cjelovitu bazu podataka o obalnom području).</p> <p>2.1.3.4 Organizovati treninge i edukativne programe za sprovođenje odgovarajućih procedura i upotrebu opreme u lukama, naročito kroz saradnju i povezivanje lučkih uprava u regionalnom kontekstu djelovanja.</p>	<p>U okviru sprovođenja politike upravljanja otpadom realizuju se akcije za upravljanje otpadom koji dospijeva u more</p>
2.1.4 Smanjiti količinu otpada koji dospijeva u more (eng. marine litter)	<p>2.1.4.1 Integrisati mjere za uspostavljanje monitoringa i upravljanje otpadom koji dospijeva u more u politiku upravljanja otpadom.</p> <p>2.1.4.2 Uspostaviti mehanizme saradnje (npr. uključiti ribare u praćenje i uklanjanje otpada iz mora) i razviti programe jačanja svijesti o negativnim efektima otpada koji dospijeva u more na morski ekosistem.</p> <p>2.1.4.3 Inicirati aktivnosti uklanjanja plutajućeg i potopljenog otpada u moru, te njegovog sakupljanja i daljeg tretmana u centrima za upravljanje otpadom, uključujući i programe reciklaže.</p>	

TEMATSKO PODRUČJE	2 Razvoj infrastrukture za sprječavanje i sanaciju zagađenja	
STRATEŠKI CILJ	2.2 DOPRINIJETI BEZBJEDNOM UREĐENJU, REVITALIZACIJI I REKULTIVACIJI PROSTORA SANACIJOM ZAGAĐENJA USLJED NEADEKVATNOG ODLAGANJA I TRETMANA OTPADA	
ODGOVORNI SUBJEKTI	Vodeći subjekti: Ministarstvo održivog razvoja i turizma, lokalne samouprave u obalnom području Subjekti uključeni u implementaciju: Agencija za zaštitu životne sredine, Zavod za statistiku Crne Gore (MONSTAT), privredni subjekti, Zajednica opština CG, akreditovane laboratorije (Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju Crne Gore, Centar za ekotoksikološka ispitivanja doo - CETI), Uprava za inspekcijske poslove	
MJERE	PODMJERE	CILJNI ISHOD U POSTIZANJU NAPRETKA U 2030. g.
2.2.1 Realizovati prioritetne projekte za sanaciju zagađenih zemljišta, kao i neuslovno urbanizovanih područja	2.2.1.1 Prioritetno treba sanirati: <ul style="list-style-type: none"> lokacije gradskih neuređenih odlagališta korišćenih za odlaganje sakupljenog komunalnog otpada u svim primorskim opštinama lokacije industrijskog zagađenja prostor u Igalu i Sutorinskom polju koji je od značaja za očuvanje rezervi peloida i mineralnih voda legalno urbanizovana područja neopremljena komunalnom infrastrukturom područja legalizovane bespravne gradnje lokacije kamenoloma, pri tom podstičući realizaciju projekata zelene infrastrukture. 	<p>Smanjeno je zagađenje životne sredine zatvaranjem i sanacijom neuređenih odlagališta otpada u svim primorskim opštinama</p> <p>Izvršena je sanacija zemljišta u Brodogradilištu u Bijeloj s pripadajućim akvatorijumom</p> <p>Izvršena je revitalizacija i rekultivacija prostora na lokalitetima sa zagađenim zemljištem</p>

MJERE	PODMJERE	CILJNI ISHOD U POSTIZANJU NAPRETKA U 2030. g.
2.2.2 Unaprijediti upravljanje otpadom efikasnijim djelovanjem i saradnjom nadležnih subjekata	<p>2.2.2.1 Jedinice lokalne samouprave treba, između ostalog, da:</p> <ul style="list-style-type: none"> donesu podzakonska akta iz svoje nadležnosti o načinu odvojenog sakupljanja komunalnog otpada radi obrade donesu lokalne planove upravljanja otpadom u skladu sa Državnim planom upravljanja otpadom, kojim će se definisati sakupljanje, transport i obradu komunalnog otpada, uključujući i mjere za sprječavanje ili smanjenje nastanka otpadne ambalaže, odnosno kabastog otpada doprinesu povećanju stope reciklaže komunalnog otpada podsticanjem razdvajanja frakcija otpada i smanjivanjem količine komunalnog otpada na izvoru jačaju svijest građana o važnosti odvojenog sakupljanja komunalnog otpada. <p>2.2.2.2 Agencija za zaštitu životne sredine treba da unaprijedi praćenje tokova otpada u Crnoj Gori.</p> <p>2.2.2.3 Potrebno je jačati primjenu inovativnih i čistih tehnologija upravljanja otpadom.</p> <p>2.2.2.4 Pri izradi prostorno-planske dokumentacije treba unaprijediti bezbjedno planiranje lokacija za odlaganje i tretman čvrstog otpada dosljednom primjenom kriterijuma zaštite zemljišta, vazduha, podzemnih voda, vodotoka, vodoizvorišta i mora.</p> <p>2.2.2.5 Unaprijediti primjenu kaznenih mjera i povećati efikasnost djelovanja inspekcijskih organa pri sprovođenju Zakona o upravljanju otpadom.</p>	<p>Smanjeno je zagađenje životne sredine zatvaranjem i sanacijom neuređenih odlagališta otpada u svim primorskim opštinama</p> <p>Izvršena je sanacija zemljišta u Brodogradilištu u Bijeloj s pripadajućim akvatorijumom</p> <p>Izvršena je revitalizacija i rekultivacija prostora na lokalitetima sa zagađenim zemljištem</p>
TEMATSKO PODRUČJE	2 Razvoj infrastrukture za sprječavanje i sanaciju zagađenja	
STRATEŠKI CILJ	2.3 PODSTICATI ZELENU INFRASTRUKTURU	
ODGOVORNI SUBJEKTI	Vodeći subjekti: Ministarstvo nauke, Ministarstvo održivog razvoja i turizma Subjekti uključeni u implementaciju: Ministarstvo pomorstva i saobraćaja, Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, lokalne samouprave u obalnom području, naučne institucije (Univerzitet Crne Gore i drugi), Agencija za zaštitu životne sredine, Institut za biologiju mora, akreditovane laboratorije (Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju Crne Gore, Centar za ekotoksikološka ispitivanja doo - CETI), organizacije civilnog društva i NVO	

MJERE	PODMJERE	CILJNI ISHOD U POSTIZANJU NAPRETKA U 2030. g.
2.3.1 Realizovati odabrane projekte zelene mobilnosti na moru	2.3.1.1 Ispitati mogućnosti i testirati pilot aktivnosti u primjeni plovila koja smanjuju uticaj zagađenja na morski ekosistem (npr. redukcija nivoa emitovane buke, primjena zaštitnih premaza koji ne sadrže štetne „antifouling“ boje). 2.3.1.2 Ispitati mogućnosti organizovanja održivog prevoza na moru za lokalne potrebe uspostavljanjem „zelene“ povezanosti s morske strane između pojedinih mjesta duž obale.	Realizuju se projekti zelene infrastrukture u opštinama
2.3.2 Realizovati odabrane projekte zelene mobilnosti na kopnu	2.3.2.1 Podsticati pilot projekte uspostavljanja integrisanog sistema održivog saobraćaja na kopnu (primjena vozila na električni pogon i solarnu energiju, kao i izgradnja biciklističkih staza, naročito u gradskim jezgrima; poći od iskustava u realizaciji pilot projekata u razvoju održivog transporta u Perastu i integrisanog sistema organizovanja javnog prevoza biciklima u Tivtu). 2.3.2.2 Ispitati mogućnosti za uspostavljanje integrisanog sistema održivog saobraćaja u Boki Kotorskoj.	
2.3.3 Primeniti najbolju dostupnu praksu u EU u realizaciji zelene infrastrukture	2.3.3.1 Projektima zelene infrastrukture doprinijeti smanjenju fragmentacije ekosistema i rastu usluga ekosistema, naročito u okviru: <ul style="list-style-type: none"> - sprovođenja agro-ekoloških mjera i obnavljanja ruralnih područja - sprječavanja fragmentacije obalnih šuma i očuvanja predione raznovrsnosti (npr. podizanje šuma i obnavljanje staništa) - upravljanja vodama naročito s aspekta upravljanja rizicima od poplava, povećanja otpornosti na suše, revitalizacije vodotoka kombinovanim ekoremedijacijskim mjerama - smanjenja zagađenja zemljišta (degradiranih industrijskim aktivnostima, erozijom), sanacije deponija i rješenja ekoloških problema u marinama testiranjem sprovođenja mjera eko-remedijacije (npr. primjenom biljnih uređaja za prečišćavanje otpadnih voda; vegetacijskim trakama za ublažavanje rasutih zagađenja; dehidracije i mineralizacije zagađenog sedimenta iz mora, rijeka; sušenja i tretmana kanalizacionog mulja; značajno je primeniti i iskustva u realizaciji tekućeg projekta eko-remedijacije Port Milene) - ublažavanja uticaja klimatskih promjena (npr. pošumljavanjem i smanjenjem upotrebe karbonski intenzivnih materijala i goriva, upotrebom različitih biomaterijala koji apsorbuju CO₂, povećanjem površina s gradskim zelenilom, čime se ublažavaju efekti mikro-klimatskih pojava u urbanim područjima, naročito usljed uticaja toplotnih talasa). 2.3.3.2 U skladu sa smjernicama za očuvanje i razvoj otvorenih ruralnih prostora (6.2.1.4) podsticati realizaciju projekata zelene infrastrukture radi povećanja efikasnosti korišćenja ovih prostora i rasta usluga ekosistema koje pružaju.	

TEMATSKO PODRUČJE	2 Razvoj infrastrukture za sprječavanje i sanaciju zagađenja	
STRATEŠKI CILJ	2.4 USPOSTAVITI SISTEM UPRAVLJANJA RIZICIMA OD PRIRODNIH I ANTROPOGENIH HAZARDA	
ODGOVORNI SUBJEKTI	Vodeći subjekt: Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Ministarstvo unutrašnjih poslova Subjekti uključeni u implementaciju: Ministarstvo nauke, Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, Javno preduzeće (Agencija) za upravljanje morskim dobrom, lokalne samouprave u obalnom području, Agencija za zaštitu životne sredine, Uprava za inspeksijske poslove, Institut za biologiju mora, Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju Crne Gore, Geološki zavod, Fakultet za biotehnička istraživanja, Centar za ekotoksikološka ispitivanja doo-CETI	
MJERE	PODMJERE	CILJNI ISHOD U POSTIZANJU NAPRETKA U 2030. g.
2.4.1 Omogućiti prevenciju, kontrolu i sanaciju uticaja prirodnih i antropogenih hazarda	2.4.1.1 Obezbijediti potrebna sredstva za programe istraživanja, uključujući mapiranje i monitoring prirodnih i antropogenih hazarda i razvoj rješenja za smanjenje štete od njih, primarno na: <ul style="list-style-type: none"> - pojedine aspekte obalne erozije, naročito bujičnu aktivnost nakon obilnih padavina jakog intenziteta i abraziju koja se odvija dejstvom morskih talasa (npr. zaštita ili sanacija južnih djelova obale na ostrvima Mamula, Sveti Stefan i Sveti Nikola koje su ugrožene erozijom – abrazijom, kao i Ade gdje je u pitanju eolska erozija) - seizmički hazard - meteorološke hazarde - ekstremne vremenske događaje (podizanje nivoa mora, uticaj suše, šumske požare, jake kiše i olujne vjetrove). 2.4.1.2 Kod prevencije i kontrole uticaja suša i požara treba izvršiti detaljnu analizu ranjivosti obalnog područja na njihove uticaje, identifikovati i analizirati moguće rizike i utvrditi prioritete mjere prevencije, ublažavanja, prilagođavanja i remedijacije koje, između ostalog, uključuju: <ul style="list-style-type: none"> - uspostavljanje funkcionalnog sistema ranih najava i obavještanja za suše i požare - poboljšanje sistema vodosnabdijevanja - unapređenje efikasnosti navodnjavanja - terasiranje padina radi usporavanja oticaja vode i zadržavanja vode u zemljištu - korišćenje sorti usjeva otpornih na suše - podizanje pojaseva zaštitnih šuma i zaštitu poljoprivrednog zemljišta - smanjenje potrošnje vode 	Uspostavljeno je izvještavanje o uticaju prirodnih i antropogenih hazarda na obalno područje Uspostavljen je sistem ranih najava i obavještanja za meteorološke hazarde i ekstremne vremenske događaje Primjenjuju se mjere prevencije i kontrole rizika nastalih pod uticajem prirodnih i antropogenih hazarda

MJERE	PODMJERE	CILJNI ISHOD U POSTIZANJU NAPRETKA U 2030. g.
2.4.1 Omogućiti prevenciju, kontrolu i sanaciju uticaja prirodnih i antropogenih hazarda	<ul style="list-style-type: none"> - tretman i ponovnu upotrebu otpadnih voda - primjenu mjera prevencije zelenih površina na otvorenom koje imaju visoki požarni rizik (naročito na jugoistoku primorja) - čišćenje uništenih stabala, suve vegetacije i otpada sa šumskog tla radi umanjenja opasnosti od izbijanja prizemnih požara kao najčešće vrste požara - kontrolisano paljenje zelenog otpada - primjenu savremenog informacionog sistema praćenja zdravstvenog stanja šuma - mjere sanacije (sječa i obnavljanje opožarenih sastojina, antierozione mjere na opožarenom zemljištu). <p>2.4.1.3 Radi ograničavanja rizika uzrokovanih uticajem ekstremnih padavina, treba izvršiti detaljnu analizu ranjivosti obalnog područja na njihove uticaje, identifikovati i analizirati moguće rizike i utvrditi prioritete mjere prevencije, ublažavanja, prilagođavanja i remedijacije koje, između ostalog, uključuju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pošumljavanje niskoproduktivnih degradiranih površina, kao i melioraciju degradiranih šumskih površina radi postizanja antierozionih efekata (kombinacija bioloških, biotehničkih i tehničkih mjera i radova) - zaštitu od bujica u zavisnosti od veličine vodotoka (u slučaju većih bujičnih tokova zaštita od voda postiže se kompleksnim antierozionim uređenjem sliva, a u slučaju manjih bujičnih tokova klasičnim mjerama uređenja vodotoka i odbrane od poplava) - zaštitu od štetnog dejstva voda koja obuhvata: radove i mjere na zaštiti od poplava, zaštiti od rječne erozije, zaštiti od erozije vodom, vjetrom i bujicama, odvodnjavanje i otklanjanje posljedica takvog dejstva voda (izgradnja i održavanje zaštitnih vodnih objekata – pregrade, ustave, biotehnički objekti i slično) i izvođenje zaštitnih radova (pošumljavanje, zatravljanje, terasiranje, čišćenje korita itd.) - izradu Plana upravljanja neposrednim slivom Crnogorskog primorja, rijeke Bojane i Skadarskog jezera - saniranje klizišta (npr. u Mojdežu i Podima kod Herceg Novog, Babinom Dolu kod Budve, kao i izvorištima Midanske rijeke i Brajše u području Ulcinja, gdje su, osim klizišta zapažene pojave rušenja terena); nužna je i bolja zaštita kosina na usjecima puteva i pruge Beograd – Bar - zabrane: pustošenja, krčenja i sječe šuma na erozivnom području; ogoljavanja površina; nekontrolisanog poravnavanja neobrađenih površina; zatrpavanja izvora; eksploatacije rječnih nanosa sa dna ili padina, osim za potrebe propusne sposobnosti korita bujica; izgradnje objekata koji bi mogli ugroziti stabilnost zemljišta i preduzimanja drugih radnji kojima se pospješuje erozija i stvaranje bujica 	<p>Realizuju se projekti ublažavanja uticaja obalne erozije, seizmičkog hazarda, klimatskih promjena i meteoroloških hazarda u opštinama obalnog područja</p> <p>Namjena prostora definiše se u skladu s utvrđenim štetama od mogućih uticaja seizmičkog rizika, rizikom od uticaja erozije zemljišta, kao i rizika od meteoroloških hazarda i ekstremnih vremenskih događaja (naročito podizanja nivoa mora)</p> <p>Realizovani su prioritetni zahvati ublažavanja i sanacije uticaja prirodnih i antropogenih hazarda</p>

MJERE	PODMJERE	CILJNI ISHOD U POSTIZANJU NAPRETKA U 2030. g.
2.4.1 Omogućiti prevenciju, kontrolu i sanaciju uticaja prirodnih i antropogenih hazarda	<p>2.4.1.4 Za smanjivanje šteta izazvanih olujama i olujnim vjetrovima treba izvršiti detaljnu analizu ranjivosti obalnog područja na njihove uticaje, identifikovati i analizirati moguće rizike i utvrditi prioritete mjere prevencije, ublažavanja, prilagođavanja i remedijacije koje, između ostalog, uključuju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uspostavljanje gušće mreže anemografskih i mareografskih stanica, i unapređivanje nivelmanske mreže - uspostavljanje lokalnog meteorološkog, hidrološkog i hidrografskog programa osmatranja kao osnove za procjenu rizika - izradu mapa maksimalnih brzina vjetrova po zonama - razvijanje sistema rane najave i formiranje operativnih službi za praćenje stanja obale i talasa - uspostavljanje korelacije između šteta i oluja, njihovo sistematsko praćenje, evidentiranje i kartiranje - poboljšanje drenažnih sistema - podizanje zaštitnih barijera na kritičnim mjestima - antierozione mjere (npr. za Veliku plažu, Jaz i dr.) - uvođenje šumskih vjetrozaštitnih pojaseva - izmještanje objekata van zone dometa talasa pri olujnim vjetrovima iz južnog kvadranta - redimenzioniranje postojećih infrastrukturnih objekata na opterećenja u skladu s najnovijim podacima o klimatskim ekstremima i olujnim talasima - zaštitu vodoizvorišta od prodiranja morske vode, na mjestima gde je to moguće - realizaciju građevinskih i negrađevinskih mjera adaptacije. <p>2.4.1.5 S aspekta uticaja oluja praćenih podizanjem nivoa mora, neophodno je proširenje obalnog odmaka na prioritetnim lokacijama utvrđenim u skladu s Protokolom o IUOP: ušću Sutorine, ušću Morinjske rijeke, Tivatskim solilima, Buljarici, Velikoj plaži i Adi Bojani.</p> <p>2.4.1.6 U okviru praćenja obalnih procesa treba uspostaviti praćenje i redovno izvještavanje o uticaju prirodnih i antropogenih hazarda na obalno područje.</p> <p>2.4.1.7 Prostorno-urbanističkom dokumentacijom planirati (infrastrukturu) u skladu s utvrđenim seizmičkim rizikom, rizikom od uticaja erozije zemljišta, kao i rizikom od meteoroloških hazarda i ekstremnih vremenskih događaja (naročito podizanja nivoa mora).</p> <p>2.4.1.8 Realizovati prioritetne zahvate radi ublažavanja i sanacije uticaja prirodnih i antropogenih hazarda (npr. obnavljanje obalne infrastrukture, kapaciteta plaža, itd.).</p>	

7.1.3 Mjere u tematskom području „Uređenje prostora i održivi prostorni razvoj“

Mjere s pripadajućim podmjerama za dostizanje strateških ciljeva koji su utvrđeni u ovom tematskom području NS IUOP date su u tačkama 7.1.3.1 i 7.1.3.2 i strukturirane u tabelama koje su prikazane na kraju tačke 7.1.3.

7.1.3.1 Razviti sistem održivog prostornog planiranja

Za unapređenje sistema prostornog planiranja neophodno je jačanje prostorno-planske analitike na svim nivoima – od nacionalnog izvještavanja o stanju uređenja prostora, pripreme programskih zadataka za izradu pojedinih planskih dokumenata, do ocjenjivanja planskih dokumenata u postupku odobravanja. U pogledu objektivnosti prostorno-planske analitike najznačajnija je primjena kvantifikovanih indikatora jer oni omogućavaju mjerljivost i egzaktnost praćenja promjena u prostoru, kao i uporedivost sa sličnim ili razvijenijim sredinama (npr. zemljama i regionima u EU). Primjena indikatora naročito je značajna za utvrđivanje i monitoring sprovođenja kvantifikovanih planskih ciljeva. Pritom je neophodna primjena moderne informatičke podrške, uključujući primjenu GIS tehnologija koje omogućavaju efikasno sprovođenje prostorno-planskih analiza i brzu razmjenu podataka, kao i postavljanje osnove za efikasnu kontrolu procesa u prostoru.

Treba omogućiti unapređenje kvaliteta planskih dokumenata kroz reafirmaciju metodologija i stručnih kriterijuma na kojima se zasnivaju planerske odluke. Važna metodološka tema je objektivizacija i racionalizacija planerskog procesa. Zato je u procesu definisanja namjena površina u prostoru posebno značajna primjena indikatora, kao i korišćenje kvalitativno-kvantitativnih analiza ranjivosti i pogodnosti zemljišta. Jasno definisana

metodologija omogućava donošenje argumentovanih odluka i razumijevanje planskih rješenja od strane korisnika prostora i drugih zainteresovanih strana. Bolje razumijevanje planerskih odluka i planskih rješenja vraća vjerodostojnost planerskoj struci koja je ugrožena čestim izmjenama planskih rješenja, primjenom nejasnih kriterijuma za odabrana rješenja, kao i planskim rješenjima koja stvaraju „dobitnike i gubitnike“.

Kvalitetu planskog dokumenta doprinosi i unapređenje postupaka sprovođenja strateške i projektne procjene uticaja na životnu sredinu. I po tom pitanju naglašena je potreba objektivizacije pojedinih koraka u postupku procjene kroz korišćenje kvantitativnih, a ne gotovo isključivo kvalitativnih metoda zasnovanih na proizvoljnim ocjenama bez argumenata. Treba ocijeniti i opravdanost sprovođenja strateške procjene uticaja za sve kategorije planskih dokumenata, uključujući i određene šlocalne planske dokumente, za koje to s obzirom na veličinu zahvata i karakter uticaja nije primjereno.

Prostor za unapređenje kvaliteta planskog dokumenta postoji i u kontekstu sadržajne i normativne standardizacije planskih dokumenata. Stručna ocjena kvaliteta planskih dokumenata – recenzija je važan instrument za obezbjeđivanje kvaliteta planskog procesa. Istovremeno, to je i metodološki korektiv kroz čiju primjenu se akumuliraju dragocjena iskustva za unapređenje sistema prostornog planiranja. Koristan doprinos sprovođenju recenzije i sadržajnoj standardizaciji planskog dokumenta može se pružiti utvrđivanjem obaveze izrade sumarnog iskaza osnovnih bilansa i pokazatelja po tipovima planskih dokumenata.

Visok kvalitet izgrađene sredine je konačni cilj procesa planiranja i uređenja prostora i jedan od kriterijuma za ocjenjivanje održivosti prostornog razvoja. On je, između ostalog, direktna posljedica kvaliteta urbanis-

tičkog i arhitektonskog oblikovanja. Zato regulacioni planovi treba da ponude urbanistička rješenja koja obezbjeđuju kvalitetne javne sadržaje i prostore od javnog interesa. Jačanje kapaciteta kroz izradu tematskih smjernica i priručnika, kako za oblikovanje nove izgradnje, tako i za sanaciju i rehabilitaciju neuslovno ili nelegalno izgrađenih područja, takođe je značajno za postizanje kvaliteta izgrađenog prostora. Značajno je i uvođenje instrumenata provjere arhitektonske uspješnosti, u zavisnosti od tipa i složenosti zahvata, odnosno vrijednosti i osjetljivosti lokacije.

Unapređenje sistema prostornog planiranja zahtijeva i upravljanje pritiscima kojima su izložena morska područja, odnosno obezbjeđivanje održivog korišćenja morskih resursa i zaštitu vrijednih djelova morske sredine. Zbog porasta broja i opsega aktivnosti na moru dolazi do rasta nivoa njihovih uticaja na stanje morske sredine i superponiranja s uticajima koji dolaze s kopna. Zato je nužno uvođenje planiranja prostora morske sredine. Naime, održivo korišćenje morskih područja nije moguće obezbijediti sprovođenjem sektorskih politika uz ograničeno učesće sektora uređenja prostora. Nephodno je uspostaviti zakonski osnov za izradu prostornog plana za morsko područje, a u sljedećoj fazi primijeniti odgovarajuće tehnike i alate i ojačati planerske kapacitete i primjenu potrebnih specijalističkih znanja. Iskustva i metode prostornog planiranja kopna nijesu u cjelosti primjenjive na more zbog specifičnih karakteristika morskih područja (trodimenzionalnost morske sredine, nevlasnički režim, višenamjensko korišćenje). Prostorno planiranje mora moguće je realizovati na različitim nivoima, iako se uglavnom preporučuje nacionalni i regionalni nivo.

Mjere koje su definisane u okviru strateškog cilja „Razviti sistem održivog prostornog planiranja“ s povezanim podmjerama, ciljnim ishodom i subjektima odgovornim za njihovo sprovođenje date su u Tabeli koja slijedi.

7.1.3.2 Obezbijediti šire preduslove za funkcionisanje sistema uređenja prostora

Efikasnije sprovođenje planova važan je preduslov za postizanje kvaliteta izgrađenog prostora, dok je najveći izazov u sprovođenju planskih dokumenata pravovremena priprema i uređenje građevinskog zemljišta. Nezamjenjiv instrument, provjeren kroz decenije upotrebe u razvijenim zemljama EU i svijeta, jeste urbana preparcelacija odnosno urbana komasacija. Urbanom preparcelacijom (komasacijom):

- obezbjeđuje se prostor od javnog interesa u naseljima
- omogućava se distributivna pravednost u podjeli građevinskih prava među vlasnicima zemljišta
- rasterećuju se lokalne samouprave od troškova otкупа zemljišta za površine u javnom korišćenju.

Niz sektora učestvuje u procesu planiranja i uređenja prostora. Zato je važan preduslov za uspješnije funkcionisanje sistema uređenja prostora jačanje kapaciteta prostornih planera i upravnih organa, nadležnih za donošenje i sprovođenje prostornih planova. Isto tako niz instrumenata (baza podataka, propisa, standarda, itd.) mora postojati i biti na raspolaganju planerima da bi se omogućila efikasna izrada i sprovođenje planova. Treba unaprijediti procedure i prakse saradnje s drugim sektorima odnosno resorima i s njima povezanim relevantnim institucijama. To je način da se prevaziđe sektorski pristup i obezbijedi integralnije učesće sektora u rješavanju multisektorskih problema. Koordinacioni mehanizam, koji je istovremeno efikasan i politički prihvatljiv, predstavljaće jedan od najzahtjevnijih izazova u funkcionisanju integralnog upravljanja obalnim područjem Crne Gore.

TEMATSKO PODRUČJE	3. Uređenje prostora i održivi prostorni razvoj
STRATEŠKI CILJ	3.1 RAZVITI SISTEM ODRŽIVOG PROSTORNOG PLANIRANJA
ODGOVORNI SUBJEKTI	Vodeći subjekti: Ministarstvo održivog razvoja i turizma Subjekti uključeni u implementaciju: lokalne samouprave u obalnom području, Uprava za inspekcijske poslove, Javno preduzeće (buduća Agencija) za upravljanje morskim dobrom

MJERE	PODMJERE	CILJNI ISHOD U POSTIZANJU NAPRETKA U 2030. g.
3.1.1 Sistematски pratiti i istraživati stanje i procese u prostoru obalnog područja i razviti informacijski sistem uređenja prostora	<p>3.1.1.1 Sprovesti analize i istraživanja kao osnov za izvještavanje o stanju u prostoru:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pratiti sprovođenje planskih dokumenata - pratiti socio-ekonomske procese od interesa za prostorni razvoj - analizirati potrebe i interese drugih resora i privrede vezano za prostorni razvoj - saradivati s informaciono-analičkim sistemima drugih sektora (životna sredina, priroda, kulturna baština, poljoprivreda...) - razraditi kriterijume i postupke za objektivnu analizu prijedloga planskih dokumenata jedinica lokalne samouprave i njihovu usklađenost s planovima višeg reda - formirati trajne baze podataka (opservatorijum) za kontinuirano praćenje i ocjenjivanje stanja u obalnom području kao osnove za programiranje budućih aktivnosti. <p>3.1.1.2 Razraditi i koristiti pokazatelje (indikatore) za praćenje stanja u prostoru:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pripremiti listu osnovnih pokazatelja po temama (imajući u vidu pokazatelje koji se već prate odnosno trebali bi se pratiti po sektorima) - razraditi metodologiju izračunavanja pokazatelja - obezbijediti ulazne podatke za odabrane pokazatelje, uključujući podatke za polazno stanje. <p>3.1.1.3 Uspostaviti osnovne GIS baze podataka o prostoru na državnom i lokalnom nivou:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razraditi prioritetne slojeve prostornih podataka - uskladiti format i parametre GIS baze sa zahtjevima nacionalne infrastrukture prostornih podataka - pripremiti polaznu bazu metapodataka. 	<p>Uspostavljena je baza podataka (opservatorijum stanja) u obalnom području u okviru informacionog sistema o prostoru sa GIS bazom podataka i sistemom pokazatelja o stanju u prostoru koji se redovno ažuriraju</p> <p>Bitno je unaprijeđen kvalitet izvještavanja o stanju u prostoru</p> <p>Razvijen je sistem stručnog ocjenjivanja planskih dokumenata</p>

MJERE	PODMJERE	CILJNI ISHOD U POSTIZANJU NAPRETKA U 2030. g.
3.1.2 Unaprijediti kvalitet planskih dokumenata	<p>3.1.2.1 Metodološki unaprijediti planski proces:</p> <ul style="list-style-type: none"> – definisati elemente objektivizacije i racionalizacije planskog procesa kroz Pravilnik o bližem sadržaju i formi planskog dokumenta, kriterijumima namjene površina, elementima urbanističke regulacije i jedinstvenim grafičkim simbolima (korišćenje indikatora i kvantitativne analize uz korišćenje GIS-a) – integrisati metode predionog vrednovanja i planiranja u planski proces na svim nivoima planiranja – koristiti analizu ranjivosti kao osnov za utvrđivanje režima zaštite i korišćenja prostora, te analizu pogodnosti, kao sredstva optimizacije namjene površina u prostornim planovima – razraditi pristup za analize rizika od klimatskih promjena (npr. indeks obalne ranjivosti). <p>3.1.2.2 Unaprijediti postupke i metode procjena uticaja na životnu sredinu (strateške i projektne):</p> <ul style="list-style-type: none"> – objektivizirati pojedine korake u postupku procjene kroz korišćenje kvantitativnih, a ne isključivo kvalitativnih metoda, posebno kod strateške procjene – procjene i analize vezati za konkretne prostorne cjeline i zone specifičnih uticaja unutar obuhvata planskog dokumenta – unaprijediti obavezu paralelnog i na saradnji zasnovanog planskog procesa i procjene uticaja. <p>3.1.2.3 Obezbijediti sadržajnu i normativnu standardizaciju planskih dokumenata:</p> <ul style="list-style-type: none"> – definisati obavezni minimalni osnov sadržaja planskih dokumenata, kartografskog i tekstualnog dijela (struktura teksta, naslovi, podnaslovi,...), – obezbijediti „tipske“ smjernice odnosno modele odredbi za sprovođenje koji se zatim dopunjavaju specifičnim lokalnim elementima – utvrditi i primijeniti kriterijume za obezbjeđivanje prostora javnog interesa u planskim dokumentima – razraditi sumarni iskaz osnovnih bilansa i pokazatelja za osnovne vrste planskih dokumenata. <p>3.1.2.4 Jačati instrumente i kriterijume za podsticanje i obezbjeđivanje kvaliteta urbanističkog i arhitektonskog oblikovanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> – izraditi tematske smjernice i priručnike, kako za oblikovanje nove izgradnje, tako i za sanaciju i rehabilitaciju neuslovno ili nelegalno izgrađenih područja – koristiti konkurse kao instrumente za podsticaj kreativnosti i inovacije za dobijanje najboljih idejnih urbanističkih i arhitektonskih rješenja – donijeti nacionalnu arhitektonsku politiku i programe za kvalitet i kulturu građenja. 	<p>Sistem planskih dokumenata je stabilizovan i uspješno zadovoljava potrebe efikasnog uređenja prostora</p> <p>Strateške procjene uticaja na životnu sredinu doprinose kvalitetu planskih dokumenata, posebno u smislu svođenja uticaja na sredinu na najmanju moguću mjeru</p>

MJERE	PODMJERE	CILJNI ISHOD U POSTIZANJU NAPRETKA U 2030. g.
3.1.2 Unaprijediti kvalitet planskih dokumenata	<p>3.1.2.5 Obezbijediti stručnu ocjenu kvaliteta planskih dokumenata (recenziju):</p> <ul style="list-style-type: none"> – definisati transparentne metodologije ocjenjivanja – pored kvalitativnih ocjena, omogućiti objektivizaciju vrednovanja kroz korišćenje kvantitativnih analiza, indikatora i GIS-a (metodološki korektiv) – definisati kriterijume za utvrđivanje sastava stručnih tijela, odnosno za ovlašćene stručnjake – recenzente. <p>3.1.2.6 Uvesti instrumente provjere arhitektonske uspješnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> – formirati tijelo koje daje mišljenje/saglasnost na zahvate u prostoru, definisane propisom ili planskim dokumentom, radi obezbjeđivanja kvaliteta izgrađenog prostora i kulture građenja – predvidjeti uslovnu primjenu ovog zahtjeva zavisno od tipa i složenosti zahvata, lokalnih uslova, vrijednosti i osjetljivosti lokacije i okruženja, stepena u kojem ponuđeni projekat poštuje planske uslove i smjernice. 	<p>Unaprijeđen je kvalitet regulacionih (urbanističkih) planova čime je stvoren osnov za povećanje kvaliteta izgrađene sredine</p> <p>Uspješno se sprovodi stručna ocjena kvaliteta planskih dokumenata pri čemu se koriste objektivni kriterijumi i pokazatelji, kao i GIS analize i podaci iz informacionog sistema o prostoru</p>

MJERE	PODMJERE	CILJNI ISHOD U POSTIZANJU NAPRETKA U 2030. g.
3.1.3 Us-postaviti planiranje namjene mora	<p>3.1.3.1 Utvrditi zakonsku osnovu za izradu Prostornog plana morske sredine, razmatranjem potrebe izmjene zakonodavstva s aspekta sprovođenja prostornog planiranja morske sredine, i to:</p> <ul style="list-style-type: none"> - donošenjem posebnog pravnog akta u skladu s Direktivom o definisanju okvira za prostorno planiranje mora, a djelimično i IUOP Protokolom, ili - dopunama važećeg zakonodavstva u oblasti prostornog planiranja. <p>3.1.3.2 Uspostaviti postupak primjene planiranja mora tako da se:</p> <ul style="list-style-type: none"> - donese Odluka o izradi prostornog plana mora - definiše subjekat nadležan za izradu, sprovođenje i praćenje sprovođenja plana - realizuje pilot projekat izrade plana namjene mora - slijedom iskustva u realizaciji pilot projekta i u skladu sa zahtjevima Direktive o planiranju namjene mora, definiše nivo (ili nivoi) izrade plana – može biti na nacionalnom nivou (za cijelo morsko područje Crne Gore), subregionalnom nivou (plan za veće i značajnije morske cjeline, kao što je npr. Bokotorski zaliv) ili na lokalnom nivou (ne mora biti samostalan dokument već dodatak postojećim lokalnim prostorno-planskim dokumentima). <p>3.1.3.3 Uspostaviti adekvatnu bazu podataka za primjenu planiranja namjene mora, uključujući stručne podatke za ekološku i socio-ekonomsku deskripciju stanja morskog ekosistema, kvantifikaciju rastućih pritisaka obalnih djelatnosti (primarno urbanizacije, turizma, pomorstva, marikulture i ribarstva) na ekosistem mora i projekciju dobrog ekološkog stanja mora.</p> <p>3.1.3.4 Ojačati planerske kapacitete za primjenu planiranja mora:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razvojem tehničkih uputstava za primjenu planiranja mora - sprovođenjem trening kurseva za prostorne planere i stručnjake prirodnih nauka koji se bave istraživanjem mora - razmjenom iskustava i transferom znanja i pozitivne prakse, uključivanjem profilisanih stručnjaka u izradu planova mora i sl. 	<p>Resursi morskog područja koriste se na održiv način</p> <p>Smanjene su ili eliminisane konfliktne namjene prostora u morskoj sredini</p>

TEMATSKO PODRUČJE	3. Uređenje prostora i održivi prostorni razvoj
STRATEŠKI CILJ	3.2 OBEZBIJEDITI ŠIRE PREDUSLOVE ZA FUNKCIONISANJE SISTEMA UREĐENJA PROSTORA
ODGOVORNI SUBJEKTI	Vodeći subjekti: Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Uprava za inspekcijske poslove Subjekti uključeni u implementaciju: lokalne samouprave u obalnom području, Javno preduzeće (buduća Agencija) za upravljanje morskim dobrom

MJERE	PODMJERE	CILJNI ISHOD U POSTIZANJU NAPRETKA U 2030. g.
3.2.1 Povećati stepen sprovedenosti planova	<p>3.2.1.1 Obezbijediti efikasnu pripremu građevinskog zemljišta – urbana preparcelacija (komasacija)</p> <ul style="list-style-type: none"> - obezbijediti prostore javnog interesa u naseljima - obezbijediti distributivnu pravednost u podjeli građevinskih prava među vlasnicima zemljišta - omogućiti da lokalna samouprava nema troškove otkupa zemljišta za površine u javnom korišćenju - obezbijediti podršku za sprovođenje pilot projekata (dobrovoljne) urbane komasacije kojom će se pokazati prednosti ovog instrumenta. <p>3.2.1.2 Stvarati efikasnije mehanizme za sprječavanje nelegalne gradnje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - jačati inspekcijske službe - obezbijediti tehnička sredstava i šire korišćenje informacionih tehnologija za praćenje stanja u prostoru. 	<p>Urbana preparcelacija je važan instrument pravičnog sprovođenja detaljnih planskih dokumenata</p> <p>Nema nelegalne i neplanske gradnje izvan građevinskih područja</p> <p>Ojačani su kapaciteti svih subjekata u sistemu uređenja prostora</p>
3.2.2 Jačati stručne kapacitete	<p>3.2.2.1 Razviti programe stručnog usavršavanja i jačati kompetencije prostornih planera i arhitekata:</p> <ul style="list-style-type: none"> - reafirmisati metodologije odnosno stručne kriterijume koji trebaju stajati iza planerskih odluka, posebno kvantitativnih metoda kao osnove objektivizacije, - obezbijediti multidisciplinarno sagledavanje planskih tema i međusektorsku saradnju i koordinaciju, - omogućiti participativno planiranje, tehnike rješavanja sporova i korišćenje informacionih tehnologija u participativnom procesu, - poželjno je uključiti specijalističko stručno usavršavanje kao kriterijum za produžetak saglasnosti za obavljanje stručnih poslova uređenja prostora; <p>3.2.2.2 Jačati kapacitete lokalne uprave u pripremi, izradi i sprovođenju planskih dokumenata:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uspostaviti redovna stručna usavršavanja, posebno po pitanju normativnih novelacija - koristiti informacione tehnologije i primjenjivati tipske formate u svim fazama izrade i sprovođenja planskih dokumenata 	<p>Participativno planiranje sprovodi se uz aktivno učešće svih zainteresovanih aktera</p>

MJERE	PODMJERE	CILJNI ISHOD U POSTIZANJU NAPRETKA U 2030. g.
3.2.2 Jačati stručne kapacitete	<ul style="list-style-type: none"> - razviti sistem upravljanja koji je zasnovan na kvalitetu javne uprave - izdvajati primjere dobre prakse čija se primjena širi kroz programe jačanja kompetencija, a po potrebi i formalizuje u regulativi. <p>3.2.2.3 Jačati kapacitete za participativno planiranje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - omogućiti participaciju zainteresovanih strana od faze programiranja odnosno iniciranja izrade planskog dokumenta - pripremiti participativni proces za prezentaciju planerskih rješenja koja su rezultat kvalitetnih i transparentnih metodoloških planerskih postupaka - suzbiti situacije u kojima se kroz formu participativnog procesa omogućava olako prihvatanje neutemeljenih zahtjeva pojedinih aktera kao supstitut za analitičko i argumentovano planiranje - argumentovati opasnosti od pretjeranog skraćivanja planskog procesa koje ugrožava kvalitet participativnog procesa - jačati kapacitete svih učesnika u participativnom procesu. 	
3.2.3 Uspostaviti funkcionalnu međuresornu saradnju	<p>3.2.3.1 Omogućiti horizontalnu (međuresornu) i vertikalnu koordinaciju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - omogućiti međuresornu koordinaciju u usklađivanju sektorske regulative i regulative sistema uređenja prostora - unaprijediti instrumente koordinacije s drugim resorima u postupku izrade planskih dokumenata - jačati komunikaciju i koordinaciju s jedinicama lokalne samouprave - obezbijediti usklađivanje sa zakonodavstvom EU, učešće u usklađivanju vezano za resore i postupke koji su dio planskog procesa (procjene uticaja, Ekološka mreža, Inspire Direktiva, Protokol o IUOP, MSP Direktiva). <p>3.2.3.2 Obezbijediti potrebne sektorske ulazne podatke:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pravovremeno i sistematski pripremiti podloge, posebno zaštite prirodne i kulturne baštine, zaštite elemenata životne sredine, poljoprivrede i dr. - izbjegavati površna ad hoc mišljenja i studije kojima se ne afirmiše kredibilitet izvještavanja i vjerodostojnost dokumenata resora - usklađivati formate sektorskih podataka i podloga, uvažavajući i zahtjeve prostorno-planskog normiranja (jasni režimi i uslovi korišćenja). <p>3.2.3.3 Koristiti instrumente poreske politike u funkciji ostvarivanja planskih ciljeva:</p> <ul style="list-style-type: none"> - analizirati ograničenja primjene postojećih instrumenata poreske politike (porez na nekretnine) u funkciji ostvarivanja planskih ciljeva, posebno destimulisanja pritisaka za prenamjenu zemljišta u građevinsko - izraditi studiju varijantnih instrumenata poreske politike, uključujući porez na neizgrađeno građevinsko zemljište, sa simulacijama njihove primjene. 	<p>Unaprijeđena je horizontalna i vertikalna koordinacija između subjekata u sistemu uređenja prostora</p> <p>Instrumenti poreske politike koriste se i u funkciji ciljeva održivog korišćenja prostora</p>

7.1.4 Mjere u tematskom području „Postizanje zadovoljavajućih učinaka ekonomskog razvoja obalnog područja“

Mjere s pripadajućim podmjerama za dostizanje strateških ciljeva utvrđenih u ovom tematskom području NS IUOP, date su u tačkama 7.1.4.1 i 7.1.4.2 i strukturirane u tablema koje su prikazne na kraju tačke 7.1.4.

7.1.4.1 Održivo upravljati resursima obalnog područja

Očuvanje resursa obalnog područja mora biti sadržano u ključnim ciljevima ekonomskog razvoja obalnog područja. Zato je neophodno održivo upravljati resursima obalnog područja, što zahtijeva i stvaranje uslova za diverzifikaciju ekonomije obalnog područja.

U tom kontekstu značajno je sprovesti mjere usmjerene na zaustavljanje dosadašnje prakse usitnjavanja poljoprivrednih površina i trajnog narušavanja prirodnih karakteristika ekosistema obalnog područja, kontrolisanje širenja postojećih naselja i zaustavljanje dispergovane izgradnje, smanjenje građevinskih područja, kao i efikasne mjere poreske i zemljišne politike. Neophodne su i mjere koje se odnose na izgradnju hotela najviše kategorije i mješovitih rizorta (mixed-use resorts) s pratećim sadržajima, unapređivanje najjednostavnijih vidova privatnog smještaja (sobe, apartmani) u male porodične hotele, kvalitetno opremanje i izgradnju turističkih kapaciteta u skladu s prirodnim i predionim vrijednostima, uključujući primjenu tradicionalnih formi primorske arhitekture, kvalitetne savremene arhitekture i sl. U oblikovanju turističkog proizvoda veoma je važno voditi računa o adekvatnoj valorizaciji lokalnih prirodnih (uključujući plaže) i arhitektonskih i predionih vrijednosti. Na

taj način dopriniće se podizanju kvaliteta ponude, ali i produženom trajanju turističke sezone.

Do sada su zaleđe i unutrašnjost opština obalnog područja bili slabo integrisani u turistički lanac vrijednosti crnogorskog obalnog područja. Zato je neophodno stimulisati ruralnog razvoja u funkciji diverzifikacije turističke ponude odnosno daljeg unapređivanja pozicioniranosti Crne Gore kao turističke destinacije na globalnom tržištu. Ruralni razvoj treba da podrži i povezivanje interesa lokalnih zajednica, stvaranje novih radnih mjesta, čuvanje i afirmisanje autohtonih kulturnih i istorijskih vrijednosti, kao i da se pri tome prijateljski odnosi prema prirodi i životnoj sredini. Stoga je važno obnoviti i očuvati vrijedne ruralne prostore kroz održivi ruralni razvoj i stvarati pretpostavke za njihovo efikasno korišćenje.

Uz značajan doprinos jačanju turističkog potencijala, brži razvoj ruralnih područja primarno omogućava povećanje proizvodnje hrane (posebno voća – citrusa, maslina i maslinovog ulja) i vina. Zato mjere kojima se stvaraju uslovi za ekonomski efikasnu poljoprivredu, posebno s aspekta podrške tržišno zanimljivim i profitabilnim poljoprivrednim proizvodima imaju prioritetan značaj a, između ostalog, uključuju: unapređivanje zakonske regulative, destimulisanje prenamjene poljoprivrednog zemljišta, poboljšanje karakteristika poljoprivrednih površina, uvođenje direktnih zelenih plaćanja poljoprivrednicima, sprovođenje agro-ekoloških mjera, prilagođavanje poljoprivrede na klimatske promjene u uslovima obalnog područja, unapređivanje seoske infrastrukture, stvaranje preduslova za usluge u područjima s prirodnim ograničenjima, podsticanje uspostavljanja klastera i drugih modela organizovanja proizvođača, uvođenje inovativnih proizvodnih i prodajnih lanaca. Takođe, neophodno je povećati ulaganja u razvoj sela, jačati

porodična gazdinstva i podržati realizaciju inovativnih pristupa kojima se može povećati zaposlenost, a time i zadržati stanovništvo na selu, posebno mlađa populacija.

Osim u uskom obalnom područja i ruralnom zaleđu, značajno povećanje proizvodnje hrane moguće je i očuvanjem i valorizacijom morskih resursa kroz multisektorsko odgovorno upravljanje. Zato je potrebno: poboljšati informacije o stanju ribljeg fonda; unaprijediti procedure za upravljanje negativnim uticajima marikulture i ribarstva na životnu sredinu – određivanje ekološki prihvatljivih lokacija za ribarstvo i marikulturu, razvoj zajedničkih principa i standarda za obnavljanje resursa u ribarstvu i marikulturi i zaštitu morskih habitata na određenim lokalitetima, te pružanje ekosistemskih usluga; unaprijediti ribarstvu infrastrukturu, itd. Treba unaprijediti i ispitivanje potencijala otvorenog mora s aspekta jačanja plave ekonomije. U kontekstu diverzifikacije ekonomskih aktivnosti pažnju treba posvetiti i aktivnostima kojima se omogućava povezivanje sektora ribarstva i turističke ponude.

7.1.4.2 „Ozeleniti“ razvoj obalnog područja

Pored prethodno navedenih mjera, platformu za očuvanje resursa obalnog područja i diverzifikaciju obalne ekonomije čine i mjere od značaja za: obezbjeđivanje podrške „ozelenjavanju“ obalnog razvoja kroz podršku razvoju zelenog preduzetništva – jačanje lokalne preduzetničke infrastrukture, obezbjeđivanje stimulativnih programa finansiranja i poboljšanje kvaliteta proizvoda.

Uz adekvatnu podršku, preduzetnički sektor može prepoznati i iskoristiti prilike za zelene i plave inovacije i s njima povezane zelene investicije i radna mjesta. Na taj način se izgrađuje i sposobnost preduzetništva

za adaptaciju u promjenljivim tržišnim okolnostima.

Neophodno je funkcionisanje klastera i drugih modela organizovanja proizvođača i uspostavljanje standarda kvaliteta za različite vrste proizvoda, doprinoseći prepoznatljivosti i vjerodostojnosti proizvoda crnogorskog obalnog područja. U tom kontekstu treba stimulisati programe sertifikacije kvaliteta proizvoda sa zaštićenim geografskim porijeklom i tradicionalnih i ekoloških proizvoda i kreativno brendiranje i marketing domaćih proizvoda radi uspješnijeg plasmana na domaćem i inostranom tržištu.

Osim izdvajanja iz državnog budžeta, podsticaj zelenim aktivnostima treba da prati razvoj zelenog banjarstva i koršćenje relevantnih programa podrške EU. Za naročito inovativne i rizične projekte treba obezbijediti posebne programe bespovratnih sredstava i maksimalno se fokusirati na apsorpciju sredstava dostupnih iz fondova EU.

TEMATSKO PODRUČJE	4 Postizanje zadovoljavajućih učinaka ekonomskog razvoja obalnog područja
STRATEŠKI CILJ	4.1 ODRŽIVO UPRAVLJATI RESURSIMA OBALNOG PODRUČJA
ODGOVORNI SUBJEKTI	Vodeći subjekti: Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja Subjekti uključeni u implementaciju: Ministarstvo pomorstva i saobraćaja, Agencija za upravljanje morskim dobrom, lokalne samouprave u obalnom području, udruženja malih i srednjih preduzeća, poljoprivredni proizvođači, zadruge, turistička udruženja i/ili klasteri u sektorima poljoprivrede u obalnom području, Investiciono-razvojni fond, Zavod za zapošljavanje, Privredna komora, organizacije civilnog društva i NVO

MJERE	PODMJERE	CILJNI ISHOD U POSTIZANJU NAPRETKA U 2030. g.
4.1.1 Očuvati atraktivnost resursa obalnog područja za razvoj održivog turizma	4.1.1.1 Kroz unapređivanje strateških dokumenata i propisa kojim se regulišu ekonomske djelatnosti, izradu prostornih planova i primjenu efikasnih mjera poreske i zemljišne politike, te koordiniranim aktivnostima u sektorima turizma i prostornog planiranja: <ul style="list-style-type: none"> - ograničiti dalju urbanizaciju užeg obalnog pojasa na kapacitete koji su u funkciji poboljšanja strukture i kvaliteta turističke ponude, odnosno izgradnju kapaciteta u turizmu staviti u funkciju generisanja pozitivnih efekata na turističku ponudu - podržati razvoj turističkih kapaciteta koji omogućavaju produženje sezone i podizanje kvaliteta održive turističke ponude (primarnih smještajnih objekata – hotela, mješovitih destinacija (mixed use resorts) s pratećim sadržajima i sl.) - destimulisati dalji razvoj sekundarnih smještajnih kapaciteta (apartmana i sl.) - unaprijediti turističke aktivnosti na samoj obali (organizacija kupališta, obalna infrastruktura, sportsko-rekreativne aktivnosti i sl.) <i>(Veza s mjerama iz cilja 3)</i> 	Povećana je profitabilnost turizma Lokalne vrijednosti, predione i prirodne vrijednosti, održivi prostorni razvoj i ruralni razvoj zaleđa u funkciji su oblikovanja prepoznatljivosti i specifičnosti turističkog proizvoda Crnogorskog primorja
	4.1.1.2 Kroz proces uređenja prostora valorizovati lokalne vrijednosti (arhitektonske, urbanističke, predione i dr.) za potrebe oblikovanja turističkih prostora. Podsticati kvalitetno opremanje i izgradnju turističkih kapaciteta u skladu s prirodnim i predionim vrijednostima (primjena tradicionalnih formi primorske arhitekture). Takođe, treba omogućiti da se mali broj prirodnih plaža s njihovim specifičnostima očuva kao trajna vrijednost i resursna osnova obalnog područja. <i>(Veza s mjerama iz cilja 1 i 2)</i>	
	4.1.1.3 Podsticati integraciju ruralnog zaleđa u turističku ponudu (ponudu turističkih centara) obalnog područja kroz: <ul style="list-style-type: none"> - uključivanje elementata „tradicionalnog“ ruralnog načina života (tradicionalni zanati i gastronomija, poljoprivredni proizvodi) u višegodišnje i izletničke turističke programe - obogaćivanje turističke ponude programima posjete kulturnim dobrima i područjima vrijednih predjela koji su do sada bili manje dostupni posjetiocima, odnosno skriveni u zaleđu obalnog područja - renoviranje postojećih objekata u zaleđu obalnog područja za pružanje usluga smještaja. 	

MJERE	PODMJERE	CILJNI ISHOD U POSTIZANJU NAPRETKA U 2030. g.
4.1.1 Očuvati atraktivnost resursa obalnog područja za razvoj održivog turizma	4.1.1.4 Uspostaviti i unapređivati diferencijaciju turističkog proizvoda, koja je zasnovana na lokalnim resursima, kroz razvoj održivih turističkih formi, prije svega, avanturističkog (pustolovnog), edukativnog, kulturnog, gastro, etno, vjerskog, na prirodi zasnovanog turizma i dr.	
4.1.2 Obnoviti i očuvati vrijedne ruralne prostore	<p>4.1.2.1 Stvoriti uslove za ekonomski efikasnu poljoprivredu, posebno s aspekta podrške tržišno zanimljivim i profitabilnim poljoprivrednim proizvodima, između ostalog:</p> <ul style="list-style-type: none"> - usklađivanjem zakonske regulative s propisima i standardima EU - eliminisanjem pravnih prepreka za nesmetano obavljanje turističke djelatnosti kao dopunske poljoprivrede u ruralnim područjima - vodeći računa o kvotama koje će za pojedine poljoprivredne proizvode i djelatnosti biti utvrđeni otvaranjem pregovora s EU u sektoru poljoprivrede - destimulisanjem prenamjene poljoprivrednog zemljišta odnosno usklađivanjem urbanizacije s prirodnim uslovima i potencijalom za razvoj poljoprivrede kroz prostorno-planska rješenja, sprovođenje mjera zemljišne i poreske politike i podsticajnih mjera - očuvanjem uređenih maslinjaka i terasiranih površina koje čine jedan od osnovnih elemenata prepoznatljivosti i specifičnosti posebnih područja poljoprivrede značajnih za očuvanje kulturne baštine (uključujući prepoznatljivu ruralnu arhitekturu) i karaktera predjela, budući da je primjena tradicionalnih postupaka u obradi preduslov očuvanja tog tipa poljoprivrednih površina (maslinjaci u Valdanosu i na Luštici; tradicionalne poljoprivredne površine na područjima: Vrbanj, Kruševica, Ubli, Dragalj, Mali i Veliki Zalazi, Dub – Trojica – Mirac, Mačuge – Bukovik – Gornji i Donji Brčeli – Utrg, Paštrovička gora, Gluhi do, Kravari – Boje – Mide) - uspostavljanjem jedinstvene prostorne baze podataka o bonitetu poljoprivrednog zemljišta - kontinuiranim poboljšanjem karakteristika poljoprivrednih površina (melioracija, isušivanje i drenaža močvara gdje to nije u konfliktu sa ciljevima očuvanja bioviverziteta, hemijska melioracija zaslanjenih dijelova polja, navodnjavanje, ukрупnjavanje površina u područjima gdje fragmentacija parcela onemogućava efikasnu proizvodnju i sl.) - uvođenjem direktnih zelenih plaćanja poljoprivrednicima u skladu s principima Zajedničke poljoprivredne politike EU (2014 - 2020) radi obnavljanja, očuvanja i poboljšanja obalnih ekosistema vezanih za poljoprivredu - sprovođenjem agro-ekoloških mjera (organska poljoprivreda, gajenje autohtonih sorti polj. kultura i rasa stoke, korišćenje planinskih pašnjaka i sl.) usmjerenih na prilagođavanje poljoprivrede na klimatske promjene 	<p>Ruralni razvoj podržava očuvanje vrijednog poljoprivrednog zemljišta, prirode i predjela, povezivanje interesa lokalnih zajednica, stvaranje novih radnih mjesta, čuvanje i afirmisanje autohtonih kulturnih i istorijskih vrijednosti</p> <p>Povećane su vrijednosti outputa u poljoprivredi za 30–40% i zaposlenost u ruralnim područjima za oko 10%</p>

MJERE	PODMJERE	CILJNI ISHOD U POSTIZANJU NAPRETKA U 2030. g.
4.1.2 Obnoviti i očuvati vrijedne ruralne prostore	<ul style="list-style-type: none"> - podrškom unapređivanju: seoske infrastrukture - pored osnovne (putevi, snabdijevanje vodom i električnom energijom) obuhvatiti i objekte za rekreaciju i odmor, dostupnosti internet mreže, radio i TV signala, infrastrukture za upravljanje otpadom u ruralnom području i dr. - pružanjem podsticaja uspostavljanju klastera i/ili zajedničkih modela organizovanja proizvođača - podsticanjem inovativnih proizvodnih i prodajnih lanaca, uključujući unapređivanje plasmana lokalnih prehrambenih i neprehrambenih proizvoda. <p>4.1.2.2 Povećati ulaganja u razvoj sela i jačanje porodičnih gazdinstava i podržati realizaciju inovativnih pristupa kojima se povećava zaposlenost, a time zadržava stanovništvo na selu, posebno mlađa populacija kroz podsticaj:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ekonomskim aktivnostima sela izvan poljoprivrednog sektora, primarno obogaćivanjem turističke ponude programima održivog turizma u zaleđu koji su zasnovani na održivoj valorizaciji izuzetnih predionih vrijednosti, zaštićenih područja, vrijednih šuma - poljoprivrednim aktivnostima u područjima s manjim potencijalom za razvoj poljoprivrede ili izvjesnim prirodnim ograničenjima koja su smještena uglavnom na rubnim područjima polja, terasama i zaravnima na flišnom i kraškom terenu - prostori između Bara i Ulcinja (Velje selo i okolna polja, Mala Gorana i Velika Gorana, Pečurice), kao i područja Grblja (Zagora, Krimovica, Kovači, Bigova) i Luštice (Klinci i okolina, Gošići, Radovanići, Merđari), koja su ujedno specifična i po tradicionalnoj organizaciji prostora, životnog i poljoprivrednog, a koja pružaju mogućnosti i za gajenje sitnih preživara. 	
4.1.3 Podržati održivu valorizaciju i očuvanje resursa mora	<p>4.1.3.1 Utvrditi potencijale otvorenog mora da bi oni doprinijeli jačanju aktivnosti u sektoru plave ekonomije (diverzifikacija aktivnosti u sektoru marikulture, ispitivanje morskih mikroorganizama, npr. primjena za potrebe farmaceutske industrije).</p> <p>4.1.3.2 Poboljšati produktivnost i ekološke performanse sektora ribarstva i marikulture kroz:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sprovođenje aktivnosti kojima se omogućava integracija ribarstva i turističke ponude (npr. ribolov organizovan kao dio turističke ponude, posebno primjenom tradicionalnih oblika ribarenja, itd.) - utvrđivanje održivih i ekološki prihvatljivih lokacija za ribarstvo i marikulturu - integraciju razvoja marikulture s ostalim djelatnostima (npr. zaštitom morskih staništa i pružanjem ekosistemskih usluga) u okviru diverzifikacije održive turističke ponude - razvoj zajedničkih mjera i instrumenata za upravljanje zaštićenim područjima u moru (što uključuje mjere zaštite osjetljivih morskih habitata i zaštite pojedinih ugroženih vrsta) i za obnavljanje resursa u sektoru ribarstva i marikulture. 	<p>Diverzifikovane su aktivnosti u sektoru ribarstva i marikulture</p> <p>Ribarstvo i marikultura imaju zadovoljavajuće ekološke performanse</p>

TEMATSKO PODRUČJE	4 Postizanje zadovoljavajućih učinaka ekonomskog razvoja obalnog područja	
STRATEŠKI CILJ	4.2 „OZELENITI“ RAZVOJ OBALNOG PODRUČJA	
ODGOVORNI SUBJEKTI	<p>Vodeći subjekti: Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, Ministarstvo ekonomije</p> <p>Subjekti uključeni u implementaciju: lokalne samouprave u obalnom području, udruženja malih i srednjih preduzeća, poljoprivredni proizvođači, zadruge, turistička udruženja i/ili klasteri u sektorima poljoprivrede u obalnom području, Investiciono-razvojni fond, Zavod za zapošljavanje, Privredna komora, bankarski sektor, organizacije civilnog društva i NVO</p>	
MJERE	PODMJERE	CILJNI ISHOD U POSTIZANJU NAPRETKA U 2030. g.
4.2.1 Jačati lokalnu preduzetničku infrastrukturu	<p>4.2.1.1 Jačati kapacitete za pružanje tehničke pomoći preduzetnicima i drugim nosiocima razvoja obalnog područja radi podsticanja inovativnih, zelenih i ruralnih razvojnih projekata, kroz:</p> <ul style="list-style-type: none"> - procjenu kapaciteta postojećih službi za pružanje tehničke podrške - specijalizaciju savjetnika - obuku za pripremu (npr. kroz programe podrške EU) i praćenje sprovođenja razvojnih projekata. <p>4.2.1.2 Pružati direktnu podršku preduzetnicima i drugim nosiocima „zelenog“ razvoja obalnog područja kroz:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pružanje potrebnih informacija o uslovima i mogućnostima za razvoj poslovnih ideja, postojećim i potencijalnim mogućnostima podrške finansiranju, kao i uslovima za dobijanje pomoći u razradi i sprovođenju projekata - razvoj znanja i vještina nosioca projekata za osmišljavanje, pripremu i vođenje projekata izradom vodiča, organizacijom treninga, radionica i drugih programa obuke za primjenu inovativnih pristupa, primjenu novih znanja i vještina - osmišljavanje i sprovođenje programa razmjene znanja i iskustava na regionalnom i međunarodnom nivou - pružanje direktne tehničke pomoći u sprovođenju projekata. <p>4.2.1.3 Podržati poljoprivredne proizvođače u praktičnoj primjeni novih trendova i ekološki odgovornih tehnologija (npr. zelena i energetska gradnja, održivo upravljanje otpadom, primjena IT tehnologija)</p>	Ruralni i zeleni preduzetnički projekti realizovani su i preduzetnici uspješno posluju

MJERE	PODMJERE	CILJNI ISHOD U POSTIZANJU NAPRETKA U 2030. g.
4.2.2 Pokrenuti i realizovati stimulative programe finansiranja	<p>4.2.2.1 Stvarati preduslove za razvoj zelenog bankarstva, prije svega, kroz:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rad s bankarskim službama u promovisanju tržišnih potencijala zelenog preduzetništva - partnerstvo i podjelu rizika javne preduzetničke infrastrukture i banaka - obezbjeđivanje sredstava za prefinansiranje projekata za koje postoji mogućnost podrške iz pretpristupnih fondova EU - javnu afirmaciju društveno odgovornog ponašanja zelenih banaka. <p>4.2.2.2 Za naročito inovativne i rizične projekte treba obezbijediti posebne programe bespovratnih sredstava i maksimalno se fokusirati na apsorpciju sredstava dostupnih iz fondova EU.</p>	Uspostavljene su podsticajne mjere u obliku finansijske i tehničke pomoći za sprovođenje zelenih projekata
4.2.3 Pobjeđati kvalitet proizvoda	<p>4.2.3.1 Uvoditi programe sertifikacije kvaliteta (proizvoda sa zaštićenim geografskim porijeklom i tradicionalnih/ekoloških proizvoda).</p> <p>4.2.3.2 Promovisati uspješne projekte.</p> <p>4.2.3.3 Podsticati kreativno brendiranje i marketing domaćih proizvoda (naročito specifičnih, tradicionalnih, autohtonih proizvoda visokog kvaliteta, kao npr. vina od domaćih sorti vranca, kratošije i krstača; maslinovo ulje od autohtone sorte žutica; maginje; rogač; pečurke na Orjenu; raštan; divlji plodovi - divlji šipak, mušmula, drenjina, žućenica i dr.) radi uspješnog plasmana na regionalnom i inostranom tržištu; proizvode pakovati na način prihvatljiv savremenom potrošaču i koji doprinosi prepoznatljivosti crnogorskog obalnog područja.</p>	Ostvarena je prepoznatljivost tradicionalnih lokalnih poljoprivrednih proizvoda, kroz uspostavljene sisteme sertifikacije i promocije njihove prepoznatljivosti i kvaliteta

Sveti Stefan IZVOR: Nacionalna Turistička Organizacija

7.1.5 Mjere u tematskom području „Funkcionisanje sistema upravljanja obalnim područjem“

Mjere s pripadajućim podmjerama za dostizanje strateških ciljeva koji su utvrđeni u ovom tematskom području NS IUOP, date su u tačkama 7.1.5.1, 7.1.5.2 i 7.1.5.3 i strukturirane u tabelama prikazanim na kraju tačke 7.1.4.

7.1.5.1 Uspostaviti funkcionalan koordinacioni mehanizam za integralno upravljanje obalnim područjem

Za održivo upravljanje obalnim područjem potrebno je koherentno djelovanje – unutarsektorsko i međusektorsko. Na taj način omogućava se prevazilaženje sektorskih pristupa u implementaciji strategija, programa i akcionih planova. Radi uspostavljanja koordiniranog sistema donošenja odluka od značaja za upravljanje obalnim područjem, kao područjem od posebnog interesa za Crnu Goru, potrebno je funkcionisanje koordinacionog mehanizma na dva nivoa:

- političkom
- stručno-administrativnom.

U procesu izrade NS IUOP razmotreno je nekoliko mogućih opcija (scenarija) funkcionisanja koordinacionog mehanizma za IUOP. U odnosu na postojeće stanje, probleme i ocjenu mogućnosti za njihovo prevazilaženje, optimalnim je ocijenjen tzv. realni scenario funkcionisanja koordinacionog mehanizma za IUOP (Slika 7-1), koji je obrazložen u nastavku.

Ostali scenariji koji su uzeti u obzir:

- Scenario zadržavanja postojećeg statusa koji nije prihvatljiv s obzirom na to da u tom slučaju ne

bi bio uspostavljen koordinacioni mehanizam za IUOP, odnosno ne bi bio uspostavljen institucionalni okvir za sprovođenje politike IUOP.

- Optimalni scenario prema kome bi u odnosu na realan scenario stručno-administrativni nivo djelovanja bio ojačan proširenjem nadležnosti buduće Agencije za upravljanje morskim dobrom na cjeloviti obuhvat obalnog područja. Budući da u tom kontekstu nisu uspostavljeni potrebni institucionalni kapaciteti, odnosno da nisu definisane proširene nadležnosti budućoj Agenciji za upravljanje morskim dobrom, za sada je koordinacioni mehanizam za integralno upravljanje obalnim područjem moguće graditi prema realnom scenariju.

Politički nivo

Na političkom nivou djelovanja treba uspostaviti Savjet za IUOP koga obrazuje Vlada i koji ima funkcije da:

- pruži političku podršku i savjetodavno djeluje prema Vladi Crne Gore u sprovođenju NS IUOP i funkcionisanju institucionalnog sistema za IUOP
- pruži podršku u prevazilaženju problema u institucionalnoj organizaciji od značaja za integralno upravljanje obalnim područjem (razuđena institucionalna organizacija, rascjepkane i nedovoljno izdiferencirane nadležnosti, nedovoljno efikasna i kvalitetna koordinacija i integracija)
- obezbijedi zastupljenost svih relevantnih aktera (predstavnicima Vlade (ključnih ministarstava), primorskih opština, naučnih i stručnih institucija, nevladinog i civilnog sektora, poslovnog sektora)
- doprinese usklađivanju sektorskih politika s NS

96 / Pored odredbi Protokola o IUOP (član 7 tačka 1 alineja a), pravni osnov za uspostavljanje koordinacionog mehanizma za IUOP sadržan je i u postojećem nacionalnom zakonodavstvu. Ustavom Crne Gore, Zakonom o državnoj upravi, Uredbom o Vladi Crne Gore, Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave i Poslovnikom Vlade Crne Gore propisane su nadležnosti i odgovornosti Vlade, kao organa izvršne vlasti, ministarstava i drugih organa uprave. Poslovnikom Vlade Crne Gore određeno je da Vlada može, radi razmatranja pitanja i davanja prijedloga i mišljenja u vezi s ostvarivanjem ustavnih funkcija Vlade, obrazovati savjet ili drugo savjetodavno tijelo, čiji se zadaci, sastav i način rada utvrđuju aktom o njegovom obrazovanju (član 27 stav 1). Pritome je Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave (član 53) utvrđeno da se pored ostalog i u ministarstvu može obrazovati savjet, kao stručno-savjetodavno tijelo ministra, radi razmatranja pitanja iz nadležnosti ministarstva. Savjet obrazuje ministar iz reda istaknutih naučnih i stručnih lica.

IUOP i eliminisanju neusklađenog sektorskog planiranja razvoja obalnog područja.

U okviru navedenih funkcija Savjet za IUOP realizovaće sljedeće zadatke:

- predlaganje izmjena i dopuna postojećih propisa i donošenje novih propisa od značaja za integralno upravljanje obalnim područjem, kao i uslova za njihovo efikasno sprovođenje
- predlaganje mjera za unapređenje integracije kriterijuma održivosti (utvrđenih ovom strategijom) u prostorno-plansku dokumentaciju
- pružanje podrške međusobnom usklađivanju ekonomskih aktivnosti u obalnom području na nivou djelovanja pojedinih resora
- pružanje podrške usklađivanju razvoja ključnih sektora (posebno turizma) i planiranja namjene prostora, odnosno realizaciji razvojnih planova i programa u skladu s prihvatnim kapacitetom i ranjivošću sredine i ciljevima održivog razvoja
- predlaganje mjera u slučaju nepoštovanja ciljeva i mjera integralnog upravljanja obalnim područjem
- ocjenjivanje napretka u sprovođenju NS IUOP
- potvrđivanje godišnjeg plana aktivnosti za sprovođenje prioritarnih akcija NS IUOP na prijedlog jedinice za integralno upravljanje obalnim područjem
- pružanje podrške, podsticaja i pomoći u obezbjeđivanju finansijskih sredstava za sprovođenje programa i aktivnosti koje treba da doprinesu održivom razvoju obalnog područja.

U odnosu na predložene funkcije i zadatke Savjeta za IUOP, njegovo osnivanje, nadležnosti i funkcionisanje treba utvrditi donošenjem odgovarajućeg pravnog akta (npr. Odluke o obrazovanju Savjeta za IUOP⁹⁶).

U cilju jačanja međusektorskih funkcija Savjeta za IUOP potrebno je jačati saradnju sa Savjetom za privatizaciju i kapitalne projekte, Savjetom za prostorno planiranje, Koordinacionim tijelom za pripremu i praćenje turističkih sezona, i drugim tijelima koja imaju za cilj unapređenje unutar sektorskog i međusektorskog djelovanja.

Uzimajući u obzir kompleksnost postojećeg institucionalnog okvira u Crnoj Gori, ocijenjena je pragmatičnom mogućnost integrisanja Savjeta za IUOP u postojeće oblike institucionalne organizacije, odnosno u Nacionalni savjet za održivi razvoj i klimatske promjene. Taj koncept je zasnovan na kompatibilnosti sastava i funkcija postojećeg i predloženog savjeta. Zato je potrebno proširiti postojeći sastav Nacionalnog savjeta za održivi razvoj i klimatske promjene uključivanjem predstavnika na nivou ključnih donosioca odluka u resorima, organima uprave i institucijama relevantnim za IUOP, te lokalnim samoupravama u obalnom području. Na taj način Nacionalni savjet za održivi razvoj, klimatske promjene i integralno upravljanje obalnim područjem treba da funkcioniše u sljedećem sastavu (podvučen je tekst koji označava nove članove s aspekta IUOP):

1. Predsjednik Nacionalnog savjeta je Predsjednik Crne Gore.
2. Članovi Nacionalnog savjeta su:
 - ministar održivog razvoja i turizma
 - ministar ekonomije

- ministar rada i socijalnog staranja
- ministar poljoprivrede i ruralnog razvoja
- ministar saobraćaja i pomorstva
- ministar kulture
- dva predstavnika Ministarstva održivog razvoja i turizma (od kojih je jedan za integralno upravljanje obalnim područjem)
- jedan predstavnik Ministarstva finansija
- direktor Zavoda za hidrometeorologiju i seizmologiju
- direktor Javnog preduzeća za upravljanje morskim dobrom (buduće Agencije za morsko dobro)
- tri predsjednika jedinica lokalne samouprave (od kojih je najmanje jedan predsjednik lokalnih samouprava u obalnom području)
- jedan predstavnik univerziteta licenciranih u Crnoj Gori
- tri predstavnika registrovanog udruženja poslodavaca u Crnoj Gori
- jedan predstavnik najznačajnijih investitora u obalnom području
- jedan predstavnik bankarskog sektora
- jedan predstavnik sindikalnih organizacija
- dva predstavnika nevladinih organizacija (za održivi razvoj, integralno upravljanje obalnim područjem i za klimatske promjene)

- tri nezavisna eksperta (za održivi razvoj, integralno upravljanje obalnim područjem i za klimatske promjene).

Tako će sastav Nacionalnog savjeta za održivi razvoj i klimatske promjene biti proširen s šest novih članova da bi se omogućilo njegovo funkcionisanje u kontekstu funkcija Savjeta za integralno upravljanje obalnim područjem Crne Gore. Pored doprinosa savjetodavnoj funkciji Savjeta s aspekta IUOP, predstavnici investitora i bankarskog sektora mogu unaprijediti njegovo djelovanje i u širem kontekstu održivog razvoja Crne Gore.

Članovi iz reda lokalnih samouprava, univerziteta, sindikalnih organizacija, banaka i investitora, imenuju se na period od godinu dana na rotirajućoj osnovi, dok se ostali članovi Savjeta biraju na period od tri godine. Na taj način želi se podstaći proaktivno djelovanje i šire učesće društvenih grupa od značaja za IUOP.

Stručno-administrativni nivo djelovanja

Za praćenje sprovođenja politike integralnog upravljanja obalnim područjem Crne Gore koja je definisana u NS IUOP, uključujući i preduzimanje potrebnih mjera za prevazilaženje očekivanih poteškoća u njenom sprovođenju, treba uspostaviti posebnu jedinicu za integralno upravljanje obalnim područjem Crne Gore u okviru resora s nadležnostima u oblasti održivog razvoja, zaštite životne sredine i prostornog planiranja, kao i Koordinaciono tijelo za integralno upravljanje obalnim područjem.

U sadašnjoj organizaciji državne uprave jedinicu za integralno upravljanje obalnim područjem treba uspostaviti u Ministarstvu održivog razvoja i turizma. Za obezbjeđivanje međusektorskog karaktera djelo-

vanja u skladu s ciljevima integralnog upravljanja obalnim područjem ovu jedinicu treba pozicionirati izvan organizacionih jedinica koje su zadužene za sprovođenje posebnih sektorskih politika. Tako definisana pozicija treba da omogući primjenu ciljeva, mjera, akcija, instrumenata i mehanizama IUOP koji su po svojoj prirodi međusektorski i zahtijevaju snaženje međusektorske saradnje i unutarsektorske koordinacije. Istovremeno, direktan nadzor nad djelovanjem ove jedinice treba da vrši resorni ministar čime će se obezbijediti snažna politička podrška i efikasno sprovođenje složenih međusektorskih mehanizama koordinacije.

Radi racionalnog korišćenja raspoloživih institucionalnih resursa, primjenom istog principa kao kod Savjeta za IUOP, moguće je ovu jedinicu integrisati u postojeće Odjeljenje za podršku Nacionalnom savjetu za održivi razvoj i klimatske promjene u sastavu Ministarstva održivog razvoja i turizma. Nova organizaciona jedinica treba da funkcionise kao Odjeljenje za održiv razvoj i integralno upravljanje obalnim područjem, a imaće, između ostalih, sljedeće ključne funkcije:

- pružanje stručne i administrativne podrške radu Savjeta za IUOP (Nacionalnom savjetu za održivi razvoj, klimatske promjene i integralno upravljanje obalnim područjem)
- praćenje sprovođenja i izvještavanje o implementaciji NS IUOP
- izrada prijedloga godišnjeg plana aktivnosti za sprovođenje prioritarnih akcija NS IUOP u saradnji s ključnim resorima (optimalno, predstavnicima tih resora u Savjetu) i Javnim preduzećem (Agencijom) za upravljanje morskim dobrom

- praćenje usklađenosti nacionalnih propisa i institucionalnog okvira sa zahtjevima IUOP Protokola
- pokretanje i realizacija programskih i projektnih aktivnosti u saradnji s ključnim resorima (optimalno, predstavnicima tih resora u Savjetu) i Javnim preduzećem (Agencijom) za upravljanje morskim dobrom
- izvještavanje o implementaciji Konvencije o zaštiti morske sredine i obalnog područja Sredozemlja (Barselonske konvencije) i njenih protokola, uključujući i IUOP Protokol, te sprovođenje saradnje s Mediteranskim akcionim planom u okviru Programa za životnu sredinu Ujedinjenih nacija (UNEP/MAP), njegovim regionalnim centrima, uključujući i Regionalni centar za program prioritarnih akcija (PAP/RAC)
- sprovođenje međunarodne saradnje s relevantnim međunarodnim, evropskim i regionalnim organizacijama i tijelima koja djeluju u oblasti zaštite životne sredine mora i obalnog područja i održivog razvoja obalnih područja
- učešće u planiranju i obezbjeđivanju finansijskih sredstava u saradnji s ključnim resorima (optimalno, predstavnicima tih resora u Savjetu) i Javnim preduzećem (Agencijom) za upravljanje morskim dobrom za sprovođenje politike integralnog upravljanja obalnim područjem.

U vršenju navedenih funkcija neophodno je da jedinica za integralno upravljanje obalnim područjem blisko saraduje s relevantnim resorima, Javnim preduzećem (Agencijom) za upravljanje morskim dobrom, stručnim i naučnim institucijama, organima lokalnih samouprava u obalnom području. Na taj način težiće se usklađenosti javnih politika s politikom in-

tegralnog upravljanja obalnim područjem i podsticati saradnja nadležnih subjekata na nacionalnom nivou i lokalnih samouprava.

Radi dodatnog jačanja međusektorske koordinacije i multidisciplinarnog pristupa u izvršavanju stručnih poslova kod sprovođenja politike integralnog upravljanja obalnim područjem neophodno je uspostaviti Koordinaciono tijelo za integralno upravljanje obalnim područjem. Ovo tijelo treba da ima dvije osnovne funkcije:

- služi kao otvoreni forum za diskusiju o pitanjima integralnog upravljanja obalnim područjem Crne Gore
- stručno razmatra i ocjenjuje materijale koji se u oblasti integralnog upravljanja obalnim područjem upućuju Savjetu za IUOP (Nacionalnom savjetu za održivi razvoj, klimatske promjene i integralno upravljanje obalnim područjem).

Izvršavanjem ovih funkcija Koordinaciono tijelo za integralno upravljanje obalnim područjem pružaće podršku nadležnim subjektima u realizaciji zadataka koji su od značaja za IUOP, primarno u sljedećim oblastima:

- uređenje prostora obalnog područja, naročito morskog dobra
- upravljanje zaštićenim i vrijednim područjima prirode na kopnu i moru, primarno u kontekstu očuvanja njihovog integriteta i cjelovitosti
- praćenje obalnih procesa i izvještavanje o stanju obalnog područja, unapređivanju postojećih baza podataka o stanju životne sredine, korišćenju

prostora u obalnom području i režimu korišćenja i upravljanja morskim dobrom

- uspostavljanje pogodne forme za razmjenu podataka između pojedinačnih baza podataka
- pružanje podrške pokretanju i sprovođenju programskih i projektnih aktivnosti od značaja za integralno upravljanje obalnim područjem
- pružanje podrške obezbjeđivanju finansijskih sredstava za realizaciju aktivnosti od značaja za politiku integralnog upravljanja obalnim područjem.

Istovremeno izvršavanje navedenih funkcija i zadataka omogućiće da Koordinaciono tijelo pruža stručnu podršku Savjetu za IUOP (tj. predloženom budućem Nacionalnom savjetu za održivi razvoj, klimatske promjene i integralno upravljanje obalnim područjem) djelujući kao njegova stalna radna grupa.

Koordinaciono tijelo za integralno upravljanje obalnim područjem treba da čine predstavnici svih subjekata relevantnih za IUOP. Za članove ovog tijela treba imenovati isključivo predstavnike resora, organa uprave, institucija i lokalnih samouprava s odgovarajućim stručnim referencama koje se utvrđuju posebnim aktom o funkcionisanju Koordinacionog tijela. Tim aktom treba postaviti uslov da imenovani predstavnici moraju posjedovati potrebne stručne reference i djelovati kao spona s resorima, odnosno organima, institucijama i lokalnim samoupravama u ime kojih su imenovani. U cilju podizanja stručnih kapaciteta Koordinacionog tijela, posebno je značajno obezbijediti uključivanje relevantnih stručnjaka u njegov sastav.

Predložene funkcije i zadaci uzrokovalaće složenost

strukture Koordinacionog tijela za integralno upravljanje obalnim područjem, odnosno brojnost članova koji će biti uključeni u njegov sastav. Zato radi omogućavanja operativnosti djelovanja treba obezbijediti optimalne uslove za funkcionisanje Koordinacionog tijela u užem i širem sastavu u zavisnosti od pitanja koje je predmet stručnog razmatranja i ocjenjivanja.

U užem sastavu Koordinaciono tijelo funkcionise prema sljedećoj strukturi:

1. Predsjedavajući: ministar nadležan za održivi razvoj, zaštitu životne sredine i prostorno planiranje, odnosno u sadašnjoj organizaciji državne uprave ministar održivog razvoja i turizma
2. Potpredsjedavajući: naizmjenično predstavnici lokalnih samouprava i Javnog preduzeća za upravljanje morskim dobrom (buduće Agencije za morsko dobro)
3. Sekretari: predstavnik organizacione jedinice Javnog preduzeća za upravljanje morskim dobrom (buduće Agencije za morsko dobro) zadužen za integralno upravljanje morskim dobrom i predstavnik organizacione jedinice za integralno upravljanje obalnim područjem u Ministarstvu održivog razvoja i turizma
4. Članovi:
 - jedan (u zavisnosti od pitanja moguće je uključiti veći broj predstavnika) predstavnik Ministarstva održivog razvoja i turizma (u rad se uključuju naizmjenično predstavnici u zavisnosti od pitanja koja su predmet rada Koordinacionog tijela u odnosu na nadležnosti ovog resora za vođenje politika u oblasti planiranja prostora, građevni-

narstva, turizma, zaštite životne sredine i komunalne infrastrukture)

- predstavnik Javnog preduzeća (buduće Agencije) za upravljanje morskim dobrom
- po jedan predstavnik ministarstava nadležnih za: ekonomiju, poljoprivredu i ruralni razvoj, pomorstvo i saobraćaj, kulturu
- šest predstavnika opština u obalnom području: Herceg Novi, Kotor, Tivat, Budva, Bar i Ulcinj
- po jedan nezavisni ekspert u oblastima koje su relevantne za sprovođenje strateških ciljeva NS IUOP.

U širi sastav Koordinacionog tijela mogu ući predstavnici: univerziteta, Agencije za zaštitu životne sredine, Uprave za inspekcijske poslove, Zavoda za hidrometeorologiju i seizmologiju, Uprave za zaštitu kulturnih dobara, Centra za ekotoksikološka ispitivanja doo-CETI, Instituta za biologiju mora, JP „Nacionalni parkovi“, kao i predstavnici poslovnog, civilnog i nevladinog sektora, i drugi članovi u zavisnosti od pitanja koje je predmet stručne ocjene Koordinacionog tijela.

Slika 7-1: Shema realnog scenarija funkcionisanja Koordinacionog mehanizma za IUOP

Plaža Ploče IZVOR: CAMP

Javno preduzeće za upravljanje morskim dobrom (JPMD) kroz model privatno-javnog partnerstva razvilo je održiv sistem upravljanja (zaštita, uređenje i unapređivanje) morskog dobra iz kojeg se obezbjeđuju sredstva za reinvestiranje i upravljanje morskim dobrom. Ovo preduzeće ima nadležnosti u obuhvatu morskog dobra uključujući i kopno i morski akvatorijum (teritorijalno more), a operativno djeluje po planovima i programima koji zahtijevaju saradnju s organima na državnom i lokalnom nivou.

Prijedlogom novog Zakona o morskom dobru definisana je nadležnost budućoj Agenciji za morsko dobro i u pogledu pružanja tehničke podrške pri koordinaciji integralnog upravljanja obalnim područjem. Zato će ova institucija na stručno-administrativnom nivou funkcionisanja koordinacionog mehanizma za integralno upravljanje obalnim područjem obavljati sljedeće funkcije:

- potpredsjedavati Koordinacionim tijelom za integralno upravljanje obalnim područjem naizmjenično na polugodišnjem nivou s predstavnicima primorskih opština
- pružati tehničku podršku radu Koordinacionog tijela za integralno upravljanje obalnim područjem kroz podršku u pripremi sjednica Koordinacionog tijela u saradnji s Jedinicom za integralno upravljanje obalnim područjem u Ministarstvu održivog razvoja i turizma; u okviru tehničke podrške učestvovali u obezbjeđivanju sredstava za troškove rada Koordinacionog tijela za integralno upravljanje obalnim područjem
- pružati doprinos izradi prijedloga godišnjeg plana aktivnosti za sprovođenje prioritarnih akcija NS IUOP u prostornom obuhvatu morskog dobra

- pružati doprinos pokretanju i sprovođenju programskih i projektnih aktivnosti od značaja za integralno upravljanje obalnim područjem u prostornom obuhvatu morskog dobra

- učestvovali u obezbjeđivanju finansijskih sredstava za realizaciju aktivnosti od značaja za sprovođenje politike integralnog upravljanja obalnim područjem u prostornom obuhvatu morskog dobra

- doprinositi izvještavanju o implementaciji Konvencije o zaštiti morske sredine i obalnog područja Sredozemlja (Barselonska konvencija) i njenih protokola u skladu s nadležnostima Javnog preduzeća (buduće Agencije) za upravljanje morskim dobrom

- učestvovali u sprovođenju međunarodne saradnje u oblasti zaštite životne sredine mora i obalnog područja i održivog razvoja obalnih područja u skladu s nadležnostima Javnog preduzeća (buduće Agencije) za upravljanje morskim dobrom.

Očekuje se da će se jačanjem kapaciteta za IUOP u dogledno vrijeme stvoriti uslovi za organizaciju Koordinacionog mehanizma za IUOP u skladu s optimalnim scenariom, prema kome bi u odnosu na realni scenario, stručno-administrativni nivo djelovanja bio ojačan uspostavljanjem koordinacije u obuhvatu cjelovitog obalnog područja kroz proširenje nadležnosti buduće Agencije za upravljanje morskim dobrom.

7.1.5.2 Jačati kapacitete javne uprave

Moderan, efikasan i odgovoran sistem upravljanja treba zasnivati na mjerljivosti rezultata i učinaka rada javne uprave, unapređivanju kompetencija službenika i jačanju transparentnosti upravljanja. Neophodna je primjena načela: odgovornosti za postignuti (ne) učinak djelovanja, predvidivosti u postupanju i poštovanja regulative i kvalitetnog uključivanja svih zainteresovanih strana.

U tom kontekstu realizacija prioritarnih mjera treba da se zasniva na primjeni sljedećih pristupa:

- Jačanje sistema upravljanja treba uskladiti s potrebama u vezi s postizanjem željenih rezultata. To zahtijeva utvrđivanje očekivanih učinaka resora, organa uprave i institucija, njihovih organizacionih jedinica i podjedinica, u odnosu na utvrđene ciljeve i s njima povezane pokazatelje ostvarenog učinka. Pokazatelji uspješnosti trebaju biti usmjereni na krajnji učinak, a ne proces, objektivni, jednostavni i precizni, obzirom na kompleksnost rezultata koji se mjere, raspoloživost resursa i potrebne informacije. Pri tome je u mjeri mogućeg značajno uspostaviti kvantitativni sistem za mjerenje ostvarenih rezultata.
- Upravljanje od najvišeg do najnižeg nivoa odlučivanja i djelovanja treba da bude organizovano tako da su ciljevi organizacionih jedinica i podjedinica unutar njih usklađeni sa strateškim planiranjem i na njemu zasnovanom programskom budžetu. Planiranje budžeta koje je zasnovano na postizanju rezultata predstavlja jedan od osnova uspješnog funkcionisanja sistema upravljanja.
- Upravljanje treba da bude zasnovano na rezul-

tatima, odnosno na praćenju postizanja napretka i izvještavanju o ostvarenim učincima. To je naročito relevantno s obzirom na činjenicu da utvrđeni ciljevi ne moraju neminovno proizvoditi zadovoljavajuće rezultate i učinke u praksi. Zato je praćenje stvarnih učinaka najvažniji mehanizam ocjene sprovođenja strateških politika i planova. Da bi se omogućilo praćenje, neophodno je definisati krajnje rezultate i pokazatelje učinaka, kao i način prikupljanja i analize podataka relevantnih za ocjenu ostvarenih rezultata i učinaka. Tim pristupom podržava se personalna odgovornost za postizanje postavljenih ciljeva u odnosu na planove rada, te obaveza preciznog utvrđivanja radnih zadataka, obaveza i očekivanih učinaka.

- Neophodna je primjena objektivnih i mjerljivih kriterijuma ocjenjivanja učinaka i kvaliteta rada u odnosu na očekivane rezultate. Zaštita od nepravdnog ocjenjivanja zahtijeva ocjenjivanje zasnovano na primjeni opravdanih, jasnih i nedvosmislenih kriterijuma. Neophodno je povezivanje sistema ocjenjivanja sa sistemom nagrađivanja natprosječnih rezultata rada i sankcionisanja nerada.
- Treba jačati profesionalizam koji je zasnovan na povećanju motivisanosti zaposlenih, između ostalog, uvođenjem sistema kompetitivnih plata i napredovanja zasnovanog na rezultatima. Fleksibilnim sistemom naknada može se poboljšati sposobnost javnog sektora u privlačenju, zapošljavanju i zadržavanju visoko motivisanih i stručnih službenika. U protivnom, javni sektor postaje atraktivan za zapošljavanje onima koji svojom stručnošću, znanjem i sposobnostima nijesu dovoljno privlačni za privatni sektor. Osim sistema kompetitivnih plata jedna od mjera, koja

se često primjenjuje u programima podizanja efikasnosti i kvaliteta rada javne uprave, jeste i smanjenje broja ugovora na neodređeno vrijeme. Takva mjera može dovesti do smanjenja opterećenja uprave i povećanja kompetitivnosti. Značajno je, ipak, ukazati i na činjenicu da sistem plata za visoko-obrazovane stručnjake u javnom sektoru po pravilu ipak ne može konkurisati platama u privatnom sektoru. Stoga je kod privlačenja kvalitetnih kadrova sigurnost zaposlenja ipak značajan motivacioni faktor. Jedno od rješenja može biti zasnovano na garantovanju zaposlenja državnim službeniku u javnoj službi, ali ne i sigurnosti da će ostati u istom statusu i na istom radnom mjestu ukoliko ne ostvari utvrđene rezultate.

- Treba omogućiti usklađivanje zakonskog okvira sa zahtjevima IUOP Protokola koji se odnose na unapređivanje sistema upravljanja, prije svega, kroz izmjene Zakona o uređenju prostora i izgradnji objekta, Zakona o zaštiti prirode i Zakona o morskom dobru. Uz izmjene zakona i određenih podzakonskih akata, izuzetno je važno da se za primjenu ključnih odredbi IUOP Protokola razrade tehnička uputstva za sprovođenje. Značajno je i omogućavanje trajnosti regulatornog okvira.
- Dovoljna finansijska sredstava za implementaciju usvojenih zakona i politika preduslov su uspješnosti njihovog sprovođenja.
- Neophodno je učešće svih zainteresovanih strana, a naročito stručne javnosti, u javnim debatama i planskim procesima. Na taj način, omogućiće se donošenje odluka i/ili korekcija načina rada na osnovu pouzdanih i stručnih informacija i donošenje odluka koje, u najvećoj mogućoj

mjeri, zadovoljavaju najširi društveni interes. U tom pogledu međunarodna saradnja i razmjena iskustava mogu značajno doprinijeti.

- Za jačanje transparentnosti upravljanja neophodno je pravovremeno pružati informacije zainteresovanoj javnosti i unaprijediti mogućnosti javnosti da iznošenjem mišljenja i primjedbi utiče na rad javne uprave u ranoj fazi procesa donošenja i sprovođenja propisa, javnih politika, programa i projekata.
- Potrebno je podsticati učešće u programima stručnih usavršavanja u onim oblastima u kojima su utvrđene potrebe za istim.

Reforma javne uprave uvijek je dugotrajan i zahtjevan proces. Ipak, neizostavna je s obzirom na to da kvalitet javne uprave određuje kvalitet razvoja, kao i položaj zemlje u integracionim procesima i strukturalama (prije svega, u procesu integracije Crne Gore u Evropsku uniju). Ambiciozno insistiranje na potpunom ostvarivanju prioritarnih ciljeva i mjera do 2030. godine nije realno, ali je značajno započeti proces promjena. Stoga je prioritet izrada dubinske inicijalne analize efikasnosti i kvaliteta rada organa javne uprave nadležnih za upravljanje obalnim područjem, kao osnove za donošenje i sprovođenje preporuka od značaja za unapređivanje funkcionisanja koordinacionog mehanizma za IUOP i šire za reformu drugih segmenata javne uprave. Sprovođenje navedenih mjera zahtijeva hrabro odlučivanje da bi reforme danas omogućile zadovoljavanje dugoročnih potreba u godinama koje slijede.

7.1.5.3 Uspostaviti praćenje obalnih procesa

U predstojećem periodu treba definisati strukturu i sadržaj baza podataka i postepenu nadogradnju siste-

ma za praćenje i izvještavanje o stanju obalnog područja i obalnim procesima. U tom kontekstu značajna je transpozicija Okvirne direktive o morskoj strategiji 2008/56/EC i INSPIRE direktive 2007/2/EC, kao i dalje usklađivanje s MEDPOL programom i primjena ekosistemskog pristupa u okviru sprovođenja Barselonske konvencije.

Radi efikasnog i kvalitetnog praćenja stanja obalnog područja i obalnih procesa, posebnim propisom treba utvrditi sadržaj i način vođenja sveobuhvatnog informacionog sistema, urediti način razmjene podataka između posebnih baza i omogućavanje njihove uzajamne kompatibilnosti. Informacioni sistem treba, između ostalog, da uključuje:

- sveobuhvatne i potpune informacije o stanju životne sredine obalnog područja
- granice i stanje zaštićenih prirodnih dobara, ekološki vrijednih staništa i ekosistema obalnog područja, prikaz predionih vrijednosti i stanja plaža
- informacije o korišćenju i namjeni prostora (a ne samo registar planskih dokumenata, kako je sada propisano)
- informacije o uticaju prirodnih i antropogenih hazarda.

S obzirom na to da je postojećim propisima utvrđeno vođenje posebnih baza podataka, koje se odnose na stanje životne sredine, stanje u prostoru i (ograničeno) praćenje obalnih procesa i procesa u zoni morskog dobra, neophodno je utvrditi sadržaj i način vođenja sveobuhvatnog informacionog sistema, kao i nadležnosti institucija u tom kontekstu i s tim povezanog prikupljanja i pohranjivanja podataka.

Razmjena podataka između posebnih baza i njihova uzajamna kompatibilnost osnov je nesmetanog funkcionisanja ukupnog informacionog sistema za praćenje stanja obalnog područja u skladu sa zahtjevima Protokola o IUOP. Osim međusobne uvezanosti i kompatibilnosti, izuzetno je važno obezbijediti javnu dostupnost podataka, naročito za korišćenje u projektima od javnog interesa.

Važno je obezbijediti i potrebna finansijska sredstva za sprovođenje potrebnih istraživanja i analiza radi prikupljanja podataka, kao i ažuriranje i održavanje baza podataka od značaja za praćenje obalnih procesa. U slučaju nedovoljnih finansijskih sredstava, treba prilagoditi sadržaj istraživanja tako da se težište pomjeri na obezbjeđivanje podataka prioritarnih u stručnom pogledu i koji imaju najširu upotrebu.

Proces prikupljanja podataka treba sistematski postaviti tako da obezbjeđuje uporedive vremenske serije o bitnim parametrima stanja životne sredine, prostora, obalnih procesa, prirodnih i antropogenih hazarda. Neophodan je kontinuitet i da se postepeno širi sadržaj programa praćenja stanja obalnog područja, kao i da se sprovodi obuka za korišćenje modernih pristupa i izvještavanje o stanju kopna i morske sredine obalnog područja.

Treba unaprijediti sistem specifičnih, multidisciplinarnih pokazatelja stanja obalnog područja, polazeći od informacija dostupnih u okviru postojećih baza podataka, u skladu s relevantnim domaćim propisima, kao i obavezama u pogledu transponovanja zakonodavstva EU u nacionalni pravni okvir, obavezama koje proizilaze iz članstva Crne Gore u relevantnim međunarodnim organizacijama i konvencijama UN, te ishodom konsultacija sa stručnom javnošću. Posebno je bitno unaprijediti izvještavanja

kroz jačanje podrške primjeni indikatorskog praćenja stanja životne sredine kopna i morske sredine, primjene matematičkog modeliranja i sl. Neophodno je obezbijediti i zaštitu javnog interesa u vršenju poslova od značaja za dostupnost informacija o stanju životne sredine.

Uspostavljanje tako koncipiranog efikasnog sistema za prikupljanje podataka može zahtijevati i reviziju nadležnosti, poslova i načina funkcionisanja različitih institucija i organa uprave u kontekstu praćenja i izvještavanja o stanju životne sredine, stanju prostora i obalnim procesima. Po tom pitanju, ali i šire u kontekstu unapređenja određenih aspekata rada javne uprave, treba razmotriti mogućnosti da se umjesto decentralizovanog pristupa primijeni povjeravanje pojedinih nadležnosti (npr. s lokalnog na državni nivo) radi povećanja kvaliteta i efikasnosti djelovanja javne uprave.

Implementaciju sistema za praćenje stanja obalnog područja nije moguće sprovesti bez zadovoljavajućeg nivoa razvijenosti ljudskih resursa potrebnih za izgradnju i usavršavanje procesa prikupljanja podataka i upravljanje informacionim sistemom u skladu s novim potrebama i unaprijeđenim propisima.

TEMATSKO PODRUČJE	5 Funkcionisanje sistema upravljanja obalnim područjem
STRATEŠKI CILJ	5.1 USPOSTAVITI FUNKCIONALAN KOORDINACIONI MEHANIZAM ZA INTEGRALNO UPRAVLJANJE OBALNIM PODRUČJEM
ODGOVORNI SUBJEKTI	Vodeći subjekti: Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Javno preduzeće (Agencija) za upravljanje morskim dobrom, lokalne samouprave u obalnom području Subjekti uključeni u implementaciju: Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, Ministarstvo kulture, Ministarstvo pomorstva i saobraćaja, Ministarstvo ekonomije, Agencija za zaštitu životne sredine, Uprava za inspekcijske poslove i drugi organi uprave i stručne institucije (Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju, Uprava za zaštitu kulturnih dobara, Centar za ekotoksikološka ispitivanja doo-CETI, JP Nacionalni parkovi CG, itd.), naučne institucije (Univerzitet Crne Gore: PMF, Institut za biologiju mora i drugi), predstavnici poslovnog, civilnog i nevladinog sektora

MJERE	PODMJERE	CILJNI ISHOD U POSTIZANJU NAPRETKA U 2030. g.
5.1.1 Efikasno upravljati obalnim područjem na nivou donošenja političkih odluka	5.1.1.1 Donijeti pravni akt o osnivanju Savjeta za integralno upravljanje obalnim područjem (Nacionalni savjet za održivi razvoj, klimatske promjene i integralno upravljanje obalnim područjem). 5.1.1.2 Utvrditi kriterijume za učešće članova u radu Savjeta za IUOP. 5.1.1.3 Unaprijediti stručnu podršku Savjetu za IUOP kroz jačanje kapaciteta Koordinacionog tijela za integralno upravljanje obalnim područjem. 5.1.1.4 Obezbijediti da Vlada Crne Gore i lokalne samouprave efikasno sprovedu preporuke Savjeta za IUOP. 5.1.1.5 Rad Savjeta za IUOP učiniti transparentnim, a rezultate rada vizibilnim u nacionalnom i međunarodnom kontekstu. 5.1.1.6 Obezbijediti kontinuirani rast izdvajanja budžetskih sredstava za funkcionisanje Savjeta za IUOP.	Svi sektori i nivoi uprave imaju mogućnost da iskažu svoje interese u pogledu IUOP koji se dalje usklađuju kroz utvrđene procedure Unaprijeđena je koordinacija pri donošenju i sprovođenju odluka i strateških dokumenata od značaja za upravljanje obalnim područjem i unapređenje ukupnog stanja obalnog područja
5.1.2 Efikasno upravljati obalnim područjem na stručno-administrativnom nivou djelovanja	5.1.2.1 Uspostaviti Jedinicu za integralno upravljanje obalnim područjem Crne Gore – optimalno kao Odjeljenje za održiv razvoj i integralno upravljanje obalnim područjem u okviru resora s nadležnostima u oblasti održivog razvoja, zaštite životne sredine i prostornog planiranja (Ministarstvo održivog razvoja i turizma). 5.1.2.2 Uspostaviti Koordinaciono tijelo za integralno upravljanje obalnim područjem tako da ga čine subjekti relevantni za IUOP, pri čemu ovo tijelo istovremeno pruža stručnu podršku Savjetu za IUOP. 5.1.2.3 Posebnim aktom o funkcionisanju Koordinacionog tijela utvrditi kriterijume shodno kojima se za člana istog imenuju nezavisni eksperti i predstavnici resora, organa uprave, institucija i lokalnih samouprava u obalnom području s odgovarajućim stručnim referencama, djelujući pri tome kao spona s resorom, organom uprave, institucijom, odnosno lokalnom samoupravom u ime koje se imenuju.	Unaprijeđeno je sprovođenje preporuka od značaja za IUOP na nacionalnom i lokalnom nivou

MJERE	PODMJERE	CILJNI ISHOD U POSTIZANJU NAPRETKA U 2030. g.
5.1.2 Efikasno upravljati obalnim područjem na stručno-administrativnom nivou djelovanja	5.1.2.4 Jačati kapacitete komponenti stručno-administrativnog nivoa djelovanja u sprovođenju politike integralnog upravljanja obalnim područjem tako da se obezbijedi efikasnost u ispunjavanju njihovih prioritarnih funkcija: - sprovođenje i izvještavanje o implementaciji NS IUOP - praćenje usklađenosti nacionalnih propisa i institucionalnog okvira sa zahtjevima Protokola o IUOP - pokretanje i sprovođenje programskih i projektnih aktivnosti - stručna evaluacija materijala koji se u oblasti integralnog upravljanja obalnim područjem upućuju Savjetu za IUOP (Nacionalnom savjetu za održivi razvoj, klimatske promjene i integralno upravljanje obalnim područjem), posebno u sljedećim oblastima: praćenje obalnih procesa i izvještavanje o ukupnom stanju obalnog područja, uređenje prostora morskog dobra, upravljanje zaštićenim i vrijednim područjima prirode na kopnu i moru, primarno u kontekstu očuvanja njihovog integriteta i cjelovitosti, unapređivanje postojećih baza podataka o stanju životne sredine, korišćenju prostora u obalnom području i režimu korišćenja i upravljanja morskim dobrom, uspostavljanje pogodne forme za razmjenu podataka, itd. 5.1.2.5 Za sprovođenje mjera iz Akcionog plana NS IUOP u kontekstu planiranja i obezbjeđivanja sredstava iz budžetskih i drugih izvora finansiranja treba uspostaviti koordinaciju subjekata odgovornih za implementaciju pojedinih mjera na nivou godišnjeg planiranja, dok administrativnu i stručnu podršku po tom osnovu treba da obezbijedi Jedinica (Odjeljenje) za integralno upravljanje obalnim područjem u Ministarstvu održivog razvoja i turizma. 5.1.2.6 Rad na stručno-administrativnom nivou djelovanja treba učiniti transparentnim, a rezultate rada vidljivim u nacionalnom i međunarodnom kontekstu.	

TEMATSKO PODRUČJE	5 Funkcionisanje sistema upravljanja obalnim područjem
STRATEŠKI CILJ	5.2 JAČATI KAPACITETE JAVNE UPRAVE
ODGOVORNI SUBJEKTI	Vodeći subjekti: Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Javno preduzeće (Agencija) za upravljanje morskim dobrom, lokalne samouprave u obalnom području Subjekti uključeni u implementaciju: Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, Ministarstvo kulture, Ministarstvo pomorstva i saobraćaja, Ministarstvo ekonomije, Agencija za zaštitu životne sredine, Uprava za inspeksijske poslove i drugi organi uprave i stručne institucije (Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju, Uprava za zaštitu kulturnih dobara, Centar za ekotoksikološka ispitivanja doo-CETI, JP Nacionalni parkovi CG, itd.)

MJERE	PODMJERE	CILJNI ISHOD U POSTIZANJU NAPRETKA U 2030. g.
5.2.1 Uspostaviti mjerljivost rezultata rada javne uprave	5.2.1.1 Uspostaviti (koliko je moguće) kvantitativni sistem kojim se mjere ostvareni rezultati, kroz: <ul style="list-style-type: none"> - kvalitet i količinu pruženih javnih usluga - uspješnost obavljenih aktivnosti - trošenje sredstava (finansijskih, materijalnih i drugih) - ostvarene krajnje učinke za društvo. 5.2.1.2 Sprovesti internalizaciju odgovornosti uvođenjem sistema sankcionisanja neefikasnosti i nagrađivanja natprosječnih rezultata rada kroz program kompetitivnih plata i napredovanja utemeljenog na rezultatima i učincima. Pri tome je važno uspostaviti funkcionalan sistem ocjenjivanja učinaka službenika koje vrše profesionalni revizori (eng. auditor).	Ostvaren je progres u sistemu praćenja, izvještavanja i vrednovanja učinaka subjekata javne uprave
5.2.2. Izgraditi kapacitete službenika	5.2.2.1 Jačati kompetencije za uvođenje i sprovođenje sistema za mjerenje ostvarenih rezultata i učinaka. 5.2.2.2 Sprovesti programe (i podsticati učešće u programima) stručnih usavršavanja u onim oblastima u kojima su utvrđene potrebe za istim, pritom prioritarno vodeći računa o značaju kvalitetne primjene rezultata sprovedenih obuka i njihovom doprinosu u povećanju kvaliteta obavljanja svakodnevnih aktivnosti.	Informisano građanstvo
5.2.3 Omogućiti transparentno upravljanje obalnim područjem	5.2.3.1 Pravovremeno pružati informacije zainteresovanoj javnosti, samostalno ili na zahtjev, objavljivanjem izvještaja o radu, kao i zaključaka pojedinih značajnih sastanaka i drugih relevantnih domaćih i međunarodnih događaja, izradom publikacija, organizovanjem kampanja, okruglih stolova i slično. 5.2.3.2 Unaprijediti mogućnosti javnosti da iznošenjem mišljenja i primjedbi utiče na rad upravnih tijela, kroz javne rasprave, diskusije i druge oblike komunikacije u ranoj fazi procesa donošenja i sprovođenja propisa, javnih politika, programa i projekata.	Institucije javne uprave transparentno donose odluke uzimajući u obzir mišljenja i prijedloge javnosti

TEMATSKO PODRUČJE	5 Funkcionisanje sistema upravljanja obalnim područjem
STRATEŠKI CILJ	5.3 USPOSTAVITI PRAĆENJE OBALNIH PROCESA
ODGOVORNI SUBJEKTI	Vodeći subjekti: Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Javno preduzeće (Agencija) za upravljanje morskim dobrom, Agencija za zaštitu životne sredine Subjekti uključeni u implementaciju: Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, Ministarstvo kulture, Ministarstvo pomorstva i saobraćaja, Ministarstvo ekonomije, organi uprave i stručne institucije (Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju, Uprava za zaštitu kulturnih dobara, Centar za ekotoksikološka ispitivanja doo-CETI, JP Nacionalni parkovi CG, itd.), naučne institucije (Univerzitet Crne Gore: PMF, Institut za biologiju mora, i drugi), lokalne samouprave u obalnom području, predstavnici privrede, civilnog i nevladinog sektora

MJERE	PODMJERE	CILJNI ISHOD U POSTIZANJU NAPRETKA U 2030. g.
5.3.1 Obezbijediti potrebne podatke, dostupnost podataka i kompatibilnost baza podataka	5.3.1.1 Izmjenama postojećih propisa (posebno onih koji se odnose na stanje životne sredine, stanje u prostoru, praćenje obalnih procesa, praćenje procesa u zoni morskog dobra, praćenje uticaja hazarda) i/ili donošenjem posebnog propisa, treba utvrditi sadržaj i način vođenja sveobuhvatnog informacionog sistema, urediti razmjenu podataka između pojedinih baza i njihovu međusobnu kompatibilnost utvrđivanjem: <ul style="list-style-type: none"> - obaveznog sadržaja programa prikupljanja i pohranjivanja podataka - nadležnosti institucija javne uprave koje su odgovorne za sprovođenje programa prikupljanja i pohranjivanja podataka - jedinstvenog formata i drugih tehničkih uslova obrade podataka - pravila razmjene podataka između nadležnih institucija, odnosno centralne baze i posebnih (sektorskih) baza - pravila za uspostavljanje zajedničke metabaze s informacijama o dostupnosti raspoloživih podataka, - pravila vođenja informacionog sistema. 5.3.1.2 Unaprijediti sistem specifičnih, multidisciplinarnih pokazatelja stanja obalnog područja i obalnih procesa, polazeći od informacija dostupnih u okviru postojećih baza podataka, u skladu s relevantnim domaćim propisima, kao i obavezama u pogledu transponovanja propisa EU u nacionalni pravni okvir, obavezama koje proizilaze iz članstva Crne Gore u relevantnim međunarodnim organizacijama i konvencijama UN, kao i s ishodima konsultacija sa stručnom javnošću. 5.3.1.3 Obezbijediti finansijska sredstva za prikupljanje podataka, ažuriranje i održavanje baza podataka od značaja za praćenje stanja obalnog područja i obalnih procesa. U slučaju nedovoljnih finansijskih sredstava sadržaj programa prikupljanja podataka odnosno baze podataka treba prilagoditi potrebi obezbjeđivanja podataka koji su prioritetni u stručnom pogledu i koji imaju najširu upotrebu.	Pravni okvir omogućava nesmetano funkcionisanje sveobuhvatnog informacionog sistema za praćenje stanja obalnog područja Informacioni sistem za praćenje stanja obalnog područja čine međusobno uvezane, kompatibilne i javno dostupne baze podataka Uspostavljen je cjelovit set pokazatelja relevantnih za praćenje stanja obalnog područja

MJERE	PODMJERE	CILJNI ISHOD U POSTIZANJU NAPRETKA U 2030. g.
5.3.1 Obezbijediti potrebne podatke, dostupnost podataka i kompatibilnost baza podataka	<p>5.3.1.4 Obezbijediti dostupnost i javnu primjenu podataka sadržanih u bazama podataka javnih institucija unapređivanjem procedura za:</p> <ul style="list-style-type: none"> – podnošenje i odobravanje zahtjeva za obezbjeđivanje dostupnosti podataka – upotrebu podataka za obavljanje stručnih poslova (izrada javnih politika, studija, analiza, razvojnih i prostornih planova, itd.) i sprovođenje naučnih istraživanja – upotrebu podataka za informisanje javnosti u skladu sa zakonski utvrđenim obavezama i najboljom dostupnom praksom. 	
5.2.3 Omogućiti transparentno upravljanje obalnim područjem	<p>5.3.2.1 Unaprijediti propise, tehničke i institucionalne pretpostavke od značaja za praćenje stanja (monitoring) kopna i morske sredine, u okviru čega praćenje (monitoring) stanja morske sredine prioritetno treba unaprijediti:</p> <ul style="list-style-type: none"> – transponovanjem Okvirne direktive o morskoj strategiji 2008/56/EC i INSPIRE direktive 2007/2/EC u nacionalno zakonodavstvo – usklađivanjem s MEDPOL programom i primjenom ekosistemskog pristupa u okviru sprovođenja Barselonske konvencije. <p>5.3.2.2 Naročito treba unaprijediti tehničke i institucionalne pretpostavke za sprovođenje kontinuiranog programa praćenja i izvještavanja o stanju biodiverziteta na kopnu i u moru unapređivanjem postojećeg programa u kontekstu:</p> <ul style="list-style-type: none"> – primjene kriterijuma i pristupa od značaja za uspostavljanje ekološke mreže – primjene ekosistemskog pristupa – relevantnih zahtjeva Protokola o posebno zaštićenim područjima i Protokola o IUOP Barselonske konvencije. <p>5.3.2.3 Treba izgraditi tehničke i institucionalne pretpostavke za sprovođenje kontinuiranog programa praćenja i izvještavanja o uticaju prirodnih i antropogenih hazarda, prioritetno klimatskih promjena (meteorološki hazardi i ekstremni vremenski događaji), obalne erozije i seizmike (u vezi s podmjerom 2.4.1.1 i 2.4.1.6).</p> <p>5.3.2.4 Tehničke i institucionalne pretpostavke za sprovođenje kontinuiranog programa praćenja i izvještavanja o stanju kopna i morske sredine obalnog područja treba unaprijediti i:</p> <ul style="list-style-type: none"> – primjenom inovativnih pristupa (npr. sprovođenjem izvještavanja zasnovanog na primjeni specifičnih, multidisciplinarnih pokazatelja ocjene stanja i praćenja i ocjenjivanja održivosti razvoja obalnog područja, primjenom matematičkog modeliranja i sl.) – unapređivanjem raspoloživosti podataka o batimetriji i mapiranju morskog dna, hidrografskim osmatranjima, stanju u prostoru – jačanjem koordiniranog nadzora i inspekcijske kontrole na kopnu i moru. 	<p>Uspostavljen je kontinuirani program praćenja obalnih procesa i izvještavanja o stanju obalnog područja i obalnim procesima</p> <p>Svi podaci o stanju obalnog područja čije je prikupljanje i obrada finansirana javnim sredstvima, pod utvrđenim uslovima javno su dostupni i besplatno se stavljaju na raspolaganje nadležnim subjektima i zainteresovanim stranama</p>

MJERE	PODMJERE	CILJNI ISHOD U POSTIZANJU NAPRETKA U 2030. g.
5.3.2 Sprovoditi programe za praćenje stanja obalnog područja i obalnih procesa (veza s podmjerom 1.1.1.3 i 1.1.1.7)	<p>5.3.2.5 Realizovati naučna istraživanja u obuhvatu teritorijalnog mora Crne Gore od značaja za prikupljanje podataka i sveobuhvatnu multidisciplinarnu ocjenu stanja morskog ekosistema (s aspekta pokazatelja stanja biodiverziteta, hidrografskih, batimetrijskih, geomorfoloških, geoloških i drugih relevantnih karakteristika, te uticaja antropogenih pritisaka s kopna i na moru); Unaprijediti naučna istraživanja biodiverziteta kopnenog dijela obalnog područja; Program naučnih istraživanja uskladiti sa potrebama praćenja i izvještavanja o stanju obalnog područja i obalnih procesa, kao i realizacije razvojnih planova i korišćenja resursa obalnog područja.</p>	
5.3.3 Izgraditi institucionalne kapacitete za praćenje stanja obalnog područja i obalnih procesa	<p>5.3.3.1 Izraditi dubinsku analizu efikasnosti i kvaliteta djelovanja subjekata javne uprave s nadležnostima za IUOP, primarno s aspekta praćenja i izvještavanja o stanju životne sredine i prostora obalnog područja i obalnih procesa.</p> <p>5.3.3.2 U skladu s ocjenom efikasnosti treba izvršiti reformu postojeće institucionalne organizacije tako da se:</p> <ul style="list-style-type: none"> – izvrši revizija nadležnosti, poslova i načina funkcionisanja različitih institucija koje realizuju aktivnosti od značaja za upravljanje obalnim područjem, primarno s aspekta praćenja i izvještavanja o stanju životne sredine, stanju prostora i obalnim procesima, pri čemu se mora voditi računa o potrebi zaštite javnog interesa u vršenju poslova od značaja za dostupnost informacija o stanju životne sredine – poveća kvalitet i efikasnost djelovanja javne uprave, uključujući i testiranje mogućnosti primjene mehanizma povjeravanja pojedinih nadležnosti (npr. s lokalnog na nacionalni nivo) kad je to u funkciji unapređivanja funkcionisanja javne uprave i zaštite javnog interesa. <p>5.3.3.3 Podsticati i sprovoditi programe usavršavanja tehničkih i stručnih znanja potrebnih za modernizaciju procesa prikupljanja podataka i upravljanja informacionim sistemom u skladu s unaprijeđenim propisima i potrebama.</p>	<p>Stručni i tehnički kapaciteti za praćenje stanja obalnog područja i obalnih procesa usklađeni su s potrebama integralnog upravljanja obalnim područjem</p>

7.1.6. Sprovođenje programa jačanja kapaciteta

Formalna obrazovna struktura i kompetencije službenika (zaposlenih) važan su element institucionalne efikasnosti i efektivnosti. Međutim, više od formalnog obrazovanja zaposlenih važna je sposobnost i mogućnost primjene znanja i vještina u svakodnevnom radu, kao i sklonost ka usavršavanju i mogućnost za usavršavanje. Dok se na sklonost i motivisanost zaposlenih za usavršavanje (7.1.5.2) može ograničeno uticati, moguće je organizovati adekvatne programe stručnog usavršavanja. Pritome takvi programi u određenom opsegu moraju biti obavezni za ciljne grupe zaposlenih.

Programe jačanja kapaciteta u formi stručnog usavršavanja, seminara i radionica treba sprovesti na nekoliko nivoa odnosno za:

1. Organe uprave koji su nosioci potrebnih reformi (tačke od 7.1.1 do 7.1.5), i to:
 - jačanjem kompetencija službenika u javnoj upravi odgovornih za uvođenje i sprovođenje programa modernizacije javne uprave, prije svega, kroz uvođenje sistema mjerljivosti rezultata
 - jačanjem kapaciteta postojećih (i budućih) nacionalnih službi za pružanje tehničke podrške preduzetnicima i drugim nosiocima razvoja obalnog područja radi podsticanja inovativnih, zelenih i ruralnih razvojnih projekata.
2. Službenike u organima uprave u formi stručnog usavršavanja, seminara i radionica koje je potrebno formalizovati i redovno ažurirati u skladu s potrebama, posebno u pogledu čestih promjena zakonodavstva. U tom kontekstu, između ostalih, prioritetno je jačanje kapaciteta za prostorno

planiranje kao preduslova za uspješnije funkcionisanje sistema uređenja prostora. S obzirom na brzinu promjena, kao i tehnološki i informatički razvoj, prostorno-planerski kapaciteti zahtijevaju trajno usavršavanje i unapređivanje kompetencija. Takvi programi jačanja kapaciteta organa uprave prilika su za dvosmjerno učenje, a poznavanje iskustava iz prakse neprocjenjivo je za evoluciju legislative planiranja i uređenja prostora. Kroz analize uspješnijih jedinica lokalne samouprave treba izdvojiti primjere dobre prakse koje treba dalje prenositi, a po potrebi i formalizovati odgovarajućim pravnim normama.

3. Stručnjake u naučno-istraživačkim i stručnim institucijama, naročito u pogledu obaveza u kontekstu procesa pristupanja Crne Gore EU i članstva u relevantnim tijelima i organizacijama UN i međunarodnim tijelima i organizacijama. Posebno je značajno usavršavanje stručnih znanja potrebnih za modernizaciju procesa prikupljanja podataka o stanju obalnog područja i obalnim procesima i upravljanja informacionim sistemom.
4. Službe nadzora i kontrole nad korišćenjem resursa obalnog područja, prije svega inspeksijskih službi zaduženih za nadzor i kontrolu prostora, gradnje, zaštite životne sredine, voda, ribarstva, pomorskih aktivnosti i zagađenja s plovila, kao i lokalnih komunalnih službi.
5. Preduzetnike, nevladine organizacije i druge nosioce razvoja obalnog područja, naročito u pogledu razvoja znanja i vještina za osmišljavanje, pripremu i vođenje projekata kojima se podstiče „ozelenjavanje“ ekonomskih aktivnosti.

7.1.7 Podizanje svijesti o potrebi očuvanja resursa obalnog područja

Osim jačanja kapaciteta, potrebne su kampanje za podizanje svijesti o značaju zdrave životne sredine za prosperitet društva. Paralelno treba podizati svijest o značaju očuvanja kulturnih, prirodnih i predionih vrijednosti kao civilizacijskom zadatku i preduslovu za dugoročno održiv razvoj društva. U okviru kampanja za podizanje svijesti treba uzeti u obzir i značaj širenja iskustava o sprovođenju primjera dobre prakse u razvoju diverzifikovanih obalnih aktivnosti i pružanju podsticaja lokalnom preduzetništvu.

Osim toga, važno je podsticati javnu afirmaciju društveno odgovornog ponašanja banaka, naročito onih koje prepoznaju i podržavaju razvoj zelenih projekata. Obezbeđivanjem zdrave životne sredine za stanovništvo omogućava se kompleksna društvena kohezija koja je bitna za dugoročno održiv društveni razvoj.

Podizanje svijesti i unapređenje znanja treba vršiti na različitim nivoima i na različite načine – uključivanjem pitanja uređenja prostora i zaštite životne sredine u nastavne programe, izložbama i radionicama, širim akcijama (npr. koristeći kao dobar primjer kampanju „Ova zemlja nam je dom“ i akciju „Očistimo Crnu Goru“) i konkretnim, ciljno orijentisanim projektima u lokalnim zajednicama, u kojima stanovništvo može prepoznati sopstvene koristi (stvaranje čistih sredina, izgradnja društvene infrastrukture, itd.).

7.2 Prioritetne akcije do 2020. godine

Akcije za prioritetno sprovođenje do 2020. g. definisane su u okviru sprovođenja strateških mjera i njima pripadajućih podmjera odnosno radi realizacije strateških ciljeva i dostizanja ciljnih ishoda NS IUOP u njenom vremenskom horizontu do 2030. g. Selekcija prioritet-

nih akcija koje treba sprovesti kratkoročno ili do isteka srednjoročnog perioda do 2020. g. izvršena je na osnovu njihovog značaja za postizanje strateških ciljeva, hitnosti njihovog sprovođenja ili njihove demonstracione uloge u sprovođenju strateških mjera. Prema tipu akcije se mogu klasifikovati u:

- operativne akcije koje predstavljaju aktivnosti za koje je karakteristična hitnost sprovođenja radi rješavanja ciljnog problema
- systemske akcije koje predstavljaju skup složenih i dugotrajnih aktivnosti kojima se podstiču promjene u funkcionisanju sistema
- demonstracione akcije koje treba da posluže kao pokazni primjer ili za prenošenje pozitivnih iskustava.

Po isteku srednjoročnog perioda do 2020. g. treba izvršiti analizu ostvarenog učinka i pripremiti prijedlog prioritetnih akcija za period od narednih pet godina.

Pri tome, akcije predložene za realizaciju u prvom srednjoročnom periodu imaju u određenoj mjeri indikativni karakter. Naime, nakon usvajanja NS IUOP i uspostavljanja koordinacionog mehanizma za IUOP moguće je izvršiti dopune predloženih prioritetnih akcija. To je naročito potrebno s aspekta usklađivanja prioritetnih akcija s godišnjim programima rada resora nadležnih za sprovođenje mjera i akcija NSIUOP i s njihovim godišnjim budžetskim okvirima. Zato se razrada i verifikacija predložene liste prioritetnih akcija do isteka srednjoročnog perioda do 2020. g. može smatrati nulatom akcijom u sprovođenju ove strategije.

Struktura akcija za prioritetno sprovođenje prikazana je u Gantogramu 7-1, a njihov prikaz dat je u tabelama koje slijede.

TEMATSKO PODRUČJE	2015		2016				2017				2018				2019				2020				
	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	
1 Očuvanje prirode, predjela i kulturnih dobara																							
1. Izmjene i dopune propisa od značaja za primjenu ekosistemskog pristupa — EcAp																							
2. Izvršiti analizu usklađenosti sektorskih politika sa zahtjevima životne sredine																							
3. Realizovati pilot projekat primjene ekosistemskog pristupa u Bokokotorskom zalivu																							
4. Sprovesti kritički analizu dosadašnje primjene strateške i projektne procjene uticaja na životnu sredinu																							
5. Realizovati pilot projekat optimalne primjene strateške procjene uticaja na životnu sredinu																							
6. Kartirati područja značajna za očuvanje vrsta i stanišnih tipova na prioritentnim lokacijama																							
7. Realizovati pilot projekat planiranje predjela uskog obalnog područja																							
8. Organizovati tematske programe za podizanje svijesti javnosti o značaju predjela																							
9. Uspostaviti zaštićena područja prirode u moru na najmanje tri lokaliteta																							
10. Unaprijediti znanja o optimalnom infrastrukturnom opremanju zaštićenih prirodnih dobara, ekološki vrijednih staništa i ekosistema obalnog područja																							
11. Realizovati pilot projekat održive infrastrukture u zaštićenom prirodnom dobru odabranom prema prioritetu																							
2 Razvoj infrastrukture za sprječavanje i sanaciju zagađenja																							
1. Izraditi program sanacije zagađenja obalnog područja na prioritentnim lokacijama																							
2. Jačati kapacitete za zeleni nautički turizam („green boating“)																							
3. Realizovati pilot primjer koncepta zelenog nautičkog turizma („green boating“)																							
4. Podsticati razvoj turističke infrastrukture kroz pilot projekat „Pješačka i biciklistička transverzala“																							
5. Izraditi bazne studije za revitalizaciju odabranih plaža																							
6. Jačati kapacitete za adaptaciju na uticaj klimatskih promjena																							
7. Realizovati pilot projekat za adaptaciju na uticaj klimatskih promjena																							
3 Uređenje prostora i održivi prostorni razvoj																							
1. Realizovati prvu fazu uspostavljanja informacionog sistema o prostoru																							
2. Izraditi prostorni plan za namjenu morskog područja																							
3. Sprovesti analizu izvodljivosti za uvođenje urbane preparcelacije																							
4. Realizovati pilot projekat urbane preparcelacije																							
5. Pripremiti priručnik za planiranje sanacije i obnavljanje neuslovno urbanizovanih područja i sprovođenje programa stručnog usavršavanja																							
6. Realizovati pilot projekat sanacije i obnavljanja neuslovno urbanizovanih područja																							
7. Pripremiti priručnik za primjenu PPPNOP CG i sprovođenje programa stručnog usavršavanja																							
4 Postizanje zadovoljavajućih učinaka ekonomskog razvoja obalnog područja																							
1. Izraditi prijedlog projekta za podsticanje razvoja zelene ekonomije																							
5 Funkcionisanje sistema upravljanja obalnim područjem																							
1. Pružiti podršku funkcionisanju koordinacionog mehanizma za IUOP																							
2. Uvesti praćenje učinka djelovanja institucija uključenih u sistem za IUOP																							
3. Uvesti izvještavanje o stanju obalnog područja primjenom pokazatelja																							

Gantogram 7-1: Dinamika realizacije akcija za prioritetno sprovođenje

1. Očuvanje prirode, predjela i kulturnih dobara

97 / Zakona o zaštiti prirode, Zakona o šumama i propisa kojim se regulišu ekonomske djelatnosti u obalnom području

PRIORITETNA AKCIJA/NAZIV	VEZA SA STRATEŠKIM CILJEM I MJERAMA/PODMJERAMA	TIP AKCIJE	ROK REALIZACIJE
<i>Izmijeniti i dopuniti propise i programe od značaja za primjenu ekosistemskog pristupa – EcAp</i>	1.1 Efikasno štiti prirodu, predjele i kulturna dobra 1.1.1.1. Izvršiti izmjene propisa u odnosu na zahtjeve o zaštiti biološke raznovrsnosti i primjeni ekosistemskog pristupa koji su sadržani u relevantnim propisima EU ⁹⁷ , Konvenciji o biološkoj raznovrsnosti UN i Protokolu o IUOP, istovremeno obezbjeđujući njihovu uzajamnu harmonizovanost	Sistemska akcija	2017.
Pokazatelji sprovođenja	<ul style="list-style-type: none"> - Pripremljeni i usvojeni prijedlozi izmjena i dopuna Zakona o zaštiti prirode, Zakona o šumama i propisa kojima se regulišu obalne djelatnosti - Usklađen program praćenja stanja morske sredine sa zahtjevima u kontekstu primjene ekosistemskog pristupa (EcAp) u okviru sprovođenja Barselonske konvencije 		
Rezultat (outcome)	<ul style="list-style-type: none"> - Propisi su usklađeni s međunarodnim obavezama, primarno zahtjevima EU i Barselonske konvencije - Sprovodi se monitoring stanja morske sredine koji je usklađen sa EcAp-om - Ekosistemski pristup se primjenjuje - Unaprijeđeni su kapaciteti za primjenu EcAp-a - Posljedično, postignuto je dobro stanje morske sredine 		
Opis	Analize stanja morske sredine ukazuju na pojavu eutrofikacije i prekomjernog zagađenja na pojedinim lokacijama, kao što su Bokotorski zaliv, morsko područje kod Ulcinja, dijelom Budve i Bara. Za saniranje postojećeg zagađenja i eliminisanje uzroka daljeg zagađenja bitno je utvrditi ciljeve i preduzeti odgovarajuće aktivnosti za postizanje dobrog ekološkog stanja mora. Zato je prioritetno usklađivanje postojećih propisa i posljedično usklađivanje programa praćenja (monitoringa) stanja morske sredine sa zahtjevima od značaja za primjenu ekosistemskog pristupa sadržanih u relevantnim propisima EU, prioritetno Okvirnoj direktivi o morskoj strategiji, Konvenciji UN o biološkoj raznovrsnosti i Protokolu o IUOP.		

Aktivnosti	<ol style="list-style-type: none"> Polazeći od preliminarne analize propisa sprovedene u pripremi Strategije, treba napraviti dodatnu analizu ključnih propisa, primarno: <ol style="list-style-type: none"> Zakona o zaštiti prirode, između ostalog, po pitanju: <ul style="list-style-type: none"> - utvrđivanja načela i principa kojima se omogućava primjena ekosistemskog pristupa, poklanjajući posebnu pažnju zahtjevima Protokola o IUOP o zaštiti i očuvanju cjelovitosti vrijednih i specifičnih obalnih ekosistema: obalnih šuma, ušća rijeka, dina i ostrva koji nijesu ili nijesu u dovoljnoj mjeri sadržani u postojećim zakonskim odredbama - usklađivanja s Listom zaštićenih vrsta Protokola o posebno zaštićenim područjima Barselonske konvencije (SPA Protokola) s aspekta zaštite specifičnih obalnih ekosistema i morskih vrsta - utvrđivanja obaveza <i>in situ</i> očuvanja prirodnih ekosistema, staništa i vrsta - donošenja podzakonskog akta kojim se uređuje način utvrđivanja preovladavajućeg javnog interesa, način obavještanja javnosti i utvrđivanje kompenzatornih mjera Zakon o šumama po pitanju zaštite obalnih šuma smještenih, naročito, van posebno zaštićenih područja Propise kojima se regulišu obalne djelatnosti (urbanizacija, pomorstvo, koncesije, geološka istraživanja, turizam, poljoprivreda, saobraćaj), po pitanju: <ul style="list-style-type: none"> - zaštite značajnih ekosistema, obaveze sanacije, sprovođenja mjera ublažavanja negativnih uticaja, sprovođenja mjera kompenzacije - utvrđivanja načela, principa i instrumenata kojima se omogućava primjena ekosistemskog pristupa (imajući fokus na pravednu podjelu koristi od ekosistema, prilagodljivost planerskih i upravljačkih praksi karakteristikama ekosistema, sprovođenje upravljačkih akcija na nivou koji odgovara rješenju problema, podsticanje unutarsektorske i međusektorske komunikacije). Na osnovu sprovedene analize, kao i pilot projekta u Bokotorskom zalivu koji će biti realizovan, predložiti izmjene i dopune propisa. Izmjene i dopune propisa treba izvršiti sinhronizovano da bi prethodno navedeni aspekti od značaja za primjenu ekosistemskog pristupa bili sagledani cjelovito i da bi bila omogućena uzajamna usklađenost propisa. Izvršiti usklađivanje programa praćenja stanja morskog ekosistema u okviru redovnog sprovođenja nacionalnog Programa praćenja stanja životne sredine u odnosu na ciljeve, ciljne vrijednosti i indikatore primjene ekosistemskog pristupa koji su razvijeni u okviru Barselonske konvencije i MEDPOL programa. Treba voditi računa o potrebi obezbjeđivanja konzistentnosti primjene ekosistemskog pristupa s obavezama u okviru transpozicije Okvirne direktive o morskoj strategiji.
Odgovorne institucije	Ministarstvo održivog razvoja i turizma, u saradnji s Ministarstvom poljoprivrede i ruralnog razvoja, Ministarstvom pomorstva i saobraćaja, Ministarstvom ekonomije, lokalnim samoupravama, stručnim i naučnim institucijama

IZVOR: CAMP

PRIORITETNA AKCIJA/NAZIV	VEZA SA STRATEŠKIM CILJEM I MJERAMA/PODMJERAMA	TIP AKCIJE	ROK REALIZACIJE
<i>Izvršiti analizu usklađenosti sektorskih politika sa zahtjevima životne sredine</i>	1.1 Efikasno štititi prirodu, predjele i kulturna dobra 1.1.1.2 Integrisati principe, ciljeve, mjere i instrumente očuvanja životne sredine u sektorske politike i planove	Sistemska akcija	2018.
Pokazatelji sprovođenja	<ul style="list-style-type: none"> - Izrađena analiza međusobne i usklađenosti sektorskih politika sa ciljevima zaštite životne sredine - Organizovane konsultativne radionice s predstavnicima sektora - Napravljen prijedlog izmjena sektorskih politika 		
Rezultat (outcome)	<ul style="list-style-type: none"> - Zaštita životne sredine integrisana je u sektorske politike i planove i izvršeno njihovo međusobno usklađivanje - Posljedično, efikasnija je zaštita životne sredine, poboljšanje kvaliteta životne sredine, javnog zdravlja i potencijala za cjelovit društveni razvoj 		
Opis	<p>Inicijalna ocjena usklađenosti politika i strategija važnih za upravljanje obalnim područjem sa zahtjevima Protokola o IUOP ukazuje na postojanje neusklađenosti između strateških dokumenata, prvenstveno po pitanju očuvanja prirodnog i kulturnog naslijeđa u odnosu na urbanizaciju, ekspanziju turističkih i drugih kapaciteta i potrebu adaptacije na klimatske promjene. Analiza stanja u prostoru potvrdila je postojanje ovih neusklađenosti, odnosno da sektorski propisi i politike kojima se regulišu ekonomske aktivnosti od značaja za obalno područje nedostatan uključuju ciljeve i mjere zaštite životne sredine i održivog razvoja. Ipak, potrebno je napraviti detaljnu analizu ključnih sektorskih politika i planova (turizam, poljoprivreda i ruralni razvoj, pomorski i kopneni saobraćaj, pomorska privreda, eksploatacija mineralnih sirovina, uređenje prostora) da bi se precizno utvrdile neusklađenosti i bitni nedostaci u odnosu na potrebe zaštite životne sredine i održivog razvoja.</p> <p>Analiza se odnosi na sektorske politike posmatrane u nacionalnom kontekstu, ali se prioritarno može primijeniti na obalno područje u okviru sprovođenja NS IUOP.</p>		
Aktivnosti	<ol style="list-style-type: none"> 1. Definisati kriterijume u odnosu na koje se vrši ocjena sektorskih strategija uzimajući u obzir: ustavno opredjeljenje o Crnoj Gori kao ekološkoj državi, neophodnost njegove integracije u sektore društvenog i ekonomskog razvoja, prioritete u kontekstu integracije Crne Gore u Evropsku uniju posmatrane u odnosu na relevantne politike EU. Kriterijumi treba da uzmu u obzir procjenu (mogućnosti) postizanja rezultata, odnosno uspješnost implementacije primjenom djelotvornih mehanizama, postojanja sistema praćenja implementacije i usklađivanja daljih akcija s realnim stanjem i sl. 2. Sagledati nedostatke donesenih strategija i planova u odnosu na utvrđene kriterijume. 3. Utvrditi prijedloge za rješavanje utvrđenih nedostataka, uzimajući naročito u obzir mogućnosti koje pruža kvalitetnija primjena strateške procjene uticaja na životnu sredinu i odabranih, pogodnih instrumenata finansiranja u životnoj sredini. 4. Definisati konkretne prijedloge za izmjenu strategija i planova (prijedlog dopuna postojećih dokumenata i razvoj eventualnih polazišta za pripremu novih), pojedinačno po sektorima. Definisati i prijedloge potrebnih izmjena i dopuna relevantnih zakonskih propisa koje su neophodne radi obezbjeđivanja normativne osnove za usklađivanje sektorskih strategija i planova shodno prethodno navedenom. 5. Organizovati konsultacije s ključnim sektorima. 6. Uputiti prijedloge na razmatranje i usvajanje Vladi CG. 		
Odgovorne institucije	Ministarstvo održivog razvoja i turizma u saradnji s resorima s nadležnostima u pogledu održivog korišćenja prirodnih resursa		

PRIORITETNA AKCIJA/NAZIV	VEZA SA STRATEŠKIM CILJEM I MJERAMA/PODMJERAMA	TIP AKCIJE	OKVIRNI ROK REALIZACIJE
<i>Realizovati pilot projekat primjene ekosistemskog pristupa u Bokokotorskom zalivu</i>	1.1 Efikasno štititi prirodu, predjele i kulturna dobra 1.1.1.3 Izgraditi kapacitete za primjenu ekosistemskog pristupa	Demonstrativna akcija	2017.
Pokazatelji sprovođenja	Realizovan pilot projekat: <ul style="list-style-type: none"> - Napravljena početna procjena stanja i pritisaka na morsku sredinu - Utvrđeni ciljevi dobrog stanja životne sredine - Sprovedena ekonomsko-socijalna analiza - Utvrđen prijedlog mjera 		
Rezultat (outcome)	<ul style="list-style-type: none"> - Utvrđena je metodologija primjene ekosistemskog pristupa za postizanje dobrog stanja morske sredine u okviru sprovođenja Barselonske konvencije u vezi s transpozicijom Okvirne direktive o morskoj strategiji - Unaprijeđeni su kapaciteti za primjenu ekosistemskog pristupa - Dugoročno biće postignuto dobro stanje životne sredine mora 		
Opis	<p>Neophodnost primjene ekosistemskog pristupa proizilazi iz odluka strana ugovornica Barselonske konvencije. To je pristup koji je u značajnoj mjeri kompatibilan s postizanjem dobrog ekološkog stanja morske sredine u okviru obavezne transpozicije Okvirne direktive o morskoj strategiji u nacionalno zakonodavstvo.</p> <p>Pri testiranju primjene ekoloških ciljeva i s njima povezanih operativnih ciljeva i indikatora u okviru primjene ekosistemskog pristupa potrebno je paralelno testirati primjenu kvalitativnih deskriptora stanja životne sredine morskog dijela obalnog područja, kriterijuma i metodoloških standarda za određivanje dobrog stanja životne sredine u skladu s Okvirnom direktivom o morskoj strategiji. Treba u mjeri mogućeg utvrditi pristup koji omogućava kompatibilnu primjenu dva pristupa, ali i utvrditi razlike koje predstavljaju specifičnost primjene Okvirne direktive u odnosu na ekosistemski pristup definisan u okviru sprovođenja Barselonske konvencije. Pri utvrđivanju skupa karakteristika dobrog ekološkog stanja mora obavezna je saradnja s državama podregiona Jadranskog mora i regiona Sredozemnog mora.</p> <p>Projekat može biti realizovan samostalno ili uklopljen u širi – regionalni kontekst. Optimalno, realizacija ovog projekta treba biti usaglašena i povezana s realizacijom pilot projekta izrade plana namjene mora, kao i s procesom transpozicije Okvirne direktive o morskoj strategiji u nacionalno zakonodavstvo.</p>		

Aktivnosti	<p>Polazeći od inicijalnih rezultata testiranja mogućnosti primjene EcAp-a u morskom akvatorijumu Bokokotorskog zaliva, sprovedenih u okviru CAMP-a, potrebno je sprovesti sljedeće aktivnosti:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Početna procjena ukupnog stanja morske sredine, koja je zasnovana na primjeni ekosistemskog pristupa i uzima u obzir stanje kopna obalnog područja, u okviru koje treba izvršiti: <ul style="list-style-type: none"> - analizu osnovnih svojstava i komponenti postojećeg stanja morske sredine: hidrografska, fizička i hemijska svojstva, geološka svojstva, biološka svojstva, stanišne tipove, i dr. - analizu glavnih opterećenja i uticaja na stanje morske sredine, uključujući ljudske djelatnosti: fizički gubici prostora, npr. urbanizacija/betoniranje obalne linije; fizička oštećenja, npr. abrazija i druge fizičke smetnje – npr. otpad u moru, buka u moru; uticaji na hidrološke procese, npr. promjene toplotnog režima, promjena režima saliniteta mora; zagađenje opasnim materijama, npr. teškim metalima, sintetičkim jedinjenjima, radionuklidima; kontinuirano unošenje materija čije je ispuštanje regulisano propisima; unošenje hranljivih i organskih materija – npr. unos materija bogatih N i P iz tačkastih i difuznih izvora zagađenja; biološke smetnje – npr. unošenje neautohtonih (stranih) vrsta, invazivnih vrsta, patogena, kao i selektivna ekstrakcija vrsta; ovom analizom biće obuhvaćena kvalitativna i kvantitativna obilježja opterećenja i tendencije njihovog uticaja, glavni kumulativni i sinergijski efekti opterećenja - analizu stanja i glavnih opterećenja i uticaja na stanje životne sredine kopna obalnog područja - ekonomsko-socijalnu analizu korišćenja resursa mora i troškova degradacije morske sredine i kopna obalnog područja 2. Nakon utvrđivanja početne procjene ukupnog stanja životne sredine, pristupiće se utvrđivanju dobrog ekološkog stanja morske sredine i kopnenog dijela obalnog područja u Bokokotorskom zalivu. Dobro stanje životne sredine utvrdiće se kao skup karakteristika dobrog stanja životne sredine mora i kopna obalnog područja. To će biti napravljeno na osnovu kvalitativnih deskriptora stanja životne sredine, odnosno ekoloških ciljeva i s njima povezanih operativnih ciljeva i indikatora polazeći od liste ciljeva i indikatora koji su utvrđeni u okviru primjene ekosistemskog pristupa u skladu s odlukom strana ugovornica Barselonske konvencije (npr. mogu uključiti: lokaciju i obuhvat staništa pod direktnim uticajem hidrografskih alteracija (EO7; 7.2.2); dužinu obale podložne fizičkim poremećajima koji nastaju pod uticajem gradnje (EO8; 8.1.4); promjene u korišćenju i namjeni prostora (EO8/8.2.1), i dr.). Pritom treba utvrditi metodološke razlike u primjeni ekosistemskog pristupa i definisanju dobrog ekološkog stanja morske sredine u skladu s Okvirnom direktivom o morskoj strategiji. U sljedećem koraku treba izvršiti dopune u odnosu na zahtjeve Okvirne direktive o morskoj strategiji. 3. Utvrđivanje ciljeva dobrog stanja životne sredine mora na osnovu početne procjene ukupnog stanja i skupa karakteristika dobrog stanja životne sredine mora i kopna obalnog područja. 4. U skladu s utvrđenim početnim stanjem i ciljevima dobrog ekološkog stanja biće definisan prijedlog dopuna postojećeg programa praćenja (monitoringa) morske sredine i mjere zaštite i upravljanja morskom sredinom i kopnom obalnog područja.
Odgovorne institucije	Ministarstvo održivog razvoja i turizma i Agencija za zaštitu životne sredine u saradnji s relevantnim stručnim i naučnim institucijama

PRIORITETNA AKCIJA/NAZIV	VEZA SA STRATEŠKIM CILJEM I MJERAMA/PODMJERAMA	TIP AKCIJE	OKVIRNI ROK REALIZACIJE
<i>Sprovesti kritičku analizu dosadašnje primjene strateške procjene uticaja na životnu sredinu i projektne procjene uticaja na životnu sredinu</i>	1.1 Efikasno štititi prirodu, predjele i kulturna dobra 1.1.1.4 Unaprijediti dosadašnju primjenu strateške i projektne procjene uticaja na životnu sredinu	Operativna akcija	2018.
Pokazatelji sprovođenja	Izrađena Studija objektivne i cjelovite ocjene sprovođenja strateške i projektne procjene uticaja na životnu sredinu: <ul style="list-style-type: none"> – pripremljena objektivna i cjelovita ocjena primjene strateške i projektne procjene uticaja na životnu sredinu – predložene mjere za povećanje efikasnosti primjene strateške i projektne procjene uticaja na životnu sredinu 		
Rezultat (outcome)	<ul style="list-style-type: none"> – Unaprijedeno je sprovođenje i ocjenjivanje strateške i projektne procjene uticaja na životnu sredinu – Unaprijedeno je kvalitet planskih rješenja – Posljedično je efikasnija zaštita životne sredine 		
Opis	<p>Sprovođenje procjena uticaja na životnu sredinu (strateške i projektne) karakteriše niz slabosti, a posebno su značajne sljedeće: nedovoljne informacije za sprovođenje procjena, nezadovoljavajući kapaciteti subjekata koji vrše procjene i administracije koja vrši ocjenjivanje, sprovođenje procjena kao formalnih procedura pri donošenju i usvajanju planske dokumentacije, odnosno dobijanju dozvola za realizaciju projektnih aktivnosti, nedovoljno uzimanje u obzir primjedbi javnosti (a ponekad i institucija koje se obavezno konsultuju) i druge. Ove slabosti reflektuju se i na kvalitet planskih rješenja, kao i na uspješnost sprovođenja konkretnih mjera za ublažavanje ili eliminaciju negativnih uticaja programa i projekata koji su predmet procjena uticaja na životnu sredinu.</p> <p>Pritom su prisutna: nerazumijevanje potrebe i svrhe sprovođenja procjena uticaja, suprotstavljena mišljenja po pitanju sadržaja i rezultata procjena, procedura njihovog sprovođenja, i s tim povezanih rokova i povećanja troškova pripreme planova, odnosno realizacije zahvata, nemogućnost ostvarivanja uticaja procjena na postizanje ciljeva održivog razvoja i time uslovljena neprimjerena/neodrživa prostorna rješenja.</p> <p>S tim u vezi potrebno je dubinski analizirati dosadašnje primjene strateške i projektne procjene uticaja na životnu sredinu i dati prijedloge mjera za njihovo poboljšanje.</p>		

Aktivnosti	<p>U okviru izrade Studije objektivne i cjelovite ocjene sprovođenja strateške i projektne procjene uticaja na životnu sredinu, treba sprovesti sljedeće aktivnosti:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Analizirati slične studije ocjene sprovođenja strateške i projektne procjene uticaja u različitim zemljama. 2. Definisati mjerila za ocjenu kvaliteta i efikasnosti sprovođenja. 3. Primjenom različitih metoda (npr. pregled izrađenih izvještaja o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu i elaborata o procjeni uticaja na životnu sredinu, sprovođenje anketa/intervjua s učesnicima u procesu strateške i projektne procjene uticaja na životnu sredinu, održavanje radionica) analizirati: <ul style="list-style-type: none"> – zakonski i teorijski okvir primijenjen u dosadašnjem sprovođenju strateške i projektne procjene uticaja – ocjenu potrebe izrade strateške i projektne procjene uticaja na životnu sredinu – strukturu, obim i sadržaj izvještaja o strateškoj procjeni, odnosno elaborata o procjeni uticaja (s posebnim osvrtom na davanje prijedloga za poboljšanje plana, odnosno projektne dokumentacije, i s tim povezanu adekvatnost mjera predviđenih u cilju sprječavanja, smanjenja ili otklanjanja negativnih uticaja na životnu sredinu) – učešće i odnos učesnika u procesu strateške i projektne procjene uticaja na životnu sredinu – davanje saglasnosti na izvještaj o strateškoj procjeni, odnosno elaborat o procjeni uticaja na životnu sredinu, – primjenu alternativnih rješenja – uticaj rezultata strateške i projektne procjene uticaja na planove, odnosno zahvate, na koje su primijenjene – vremenski i finansijski okvir sprovođenja strateške i projektne procjene uticaja na životnu sredinu. 4. Pripremiti prijedloge za unapređenje kvaliteta sprovođenja strateške i projektne procjene uticaja na životnu sredinu (izmjena zakonskih propisa i unapređivanje sprovođenja njima propisanih procedura). Mjere treba da uključe specifične preporuke za uspostavljanje monitoringa efikasnosti primjene strateške i projektne procjene uticaja na životnu sredinu. Pri izradi mjera, potrebno je uzeti u obzir rezultate sprovođenja pilot projekta primjene strateške procjene uticaja na životnu sredinu.
Odgovorne institucije	Ministarstvo održivog razvoja i turizma i Agencija za zaštitu životne sredine

PRIORITETNA AKCIJA/NAZIV	VEZA SA STRATEŠKIM CILJEM I MJERAMA/PODMJERAMA	TIP AKCIJE	OKVIRNI ROK REALIZACIJE
<i>Realizovati pilot projekat optimalne primjene strateške procjene uticaja na životnu sredinu</i>	1.1 Efikasno zaštititi prirodu, predjele i kulturna dobra 1.1.1.4 Unaprijediti dosadašnju primjenu strateške i projektne procjene uticaja na životnu sredinu	Demonstraciona akcija	2018.
Pokazatelji sprovođenja	<ul style="list-style-type: none"> Realizovan pilot projekat optimalne primjene strateške procjene uticaja na životnu sredinu na odabranim prostorno-planskim dokumentima Organizovane radionice i treninzi za stručno usavršavanje o primjeni i ocjenjivanju strateške procjene uticaja na životnu sredinu 		
Rezultat (outcome)	<ul style="list-style-type: none"> Unaprijeđeni su kapaciteti za sprovođenje i ocjenjivanje strateške i projektne procjene uticaja na životnu sredinu Posljedično, efikasnija je zaštita životne sredine 		
Opis	Nadovezujući se na analizu dosadašnje primjene strateške i projektne procjene uticaja na životnu sredinu, važno je, za odabrano tematsko i prostorno područje, demonstrirati optimalnu primjenu iste. Rezultate realizacije pilot projekta treba uključiti u konačan prijedlog mjera za unapređenje kvaliteta sprovođenja strateške procjene uticaja na životnu sredinu.		
Aktivnosti	<ol style="list-style-type: none"> Na osnovu prvih rezultata analize ocjene sprovođenja strateške procjene uticaja na životnu sredinu treba, na odabranom broju različitih vrsta prostorno-planskih dokumenata, realizovati pilot projekat optimalne primjene strateške procjene uticaja na životnu sredinu. U realizaciju projekta treba uključiti subjekte koji sprovode <ol style="list-style-type: none"> strateške procjene uticaja na životnu sredinu i resore i organe uprave s nadležnostima po pitanju izrade i ocjenjivanja strateške procjene uticaja na životnu sredinu. Paralelno sa sprovođenjem pilot projekta treba sprovesti stručno usavršavanje sa ciljem da se unaprijede kapaciteti subjekata koji realizuju strateške procjene uticaja na životnu sredinu i administracije koja sprovodi postupak strateške procjene uticaja na životnu sredinu, naročito s aspekta ocjenjivanja. 		
Odgovorne institucije	Ministarstvo održivog razvoja i turizma i Agencija za zaštitu životne sredine		

PRIORITETNA AKCIJA/NAZIV	VEZA SA STRATEŠKIM CILJEM I MJERAMA/PODMJERAMA	TIP AKCIJE	OKVIRNI ROK REALIZACIJE
<i>Kartirati područja značajna za očuvanje vrsta i stanišnih tipova na prioritetnim lokacijama</i>	1.1 Efikasno štititi prirodu, predjele i kulturna dobra 1.1.1.7 Unaprijediti dostupnost i ažurnost podataka o stanju biodiverziteta na kopnu i moru 1.2 Održivo upravljati zaštićenim prirodnim dobrima, ekološki vrijednim staništima i ekosistemima obalnog područja	Operativna akcija	2020.
Pokazatelji sprovođenja	<ul style="list-style-type: none"> Javno dostupna cjelovita GIS baza rasprostranjenja i stanja vrsta i stanišnih tipova u obuhvatima lokacija predviđenih za realizaciju prioritetnih investicija u zoni širine 1 km od obalne linije 		
Rezultat (outcome)	<ul style="list-style-type: none"> Povećano je znanje o rasprostranjenju značajnih vrsta i stanišnih tipova, njihovom obuhvatu, ugroženosti Ispunjeni su preduslovi za pripremu: <ul style="list-style-type: none"> stručne osnove za zakonsku zaštitu područja značajnih za očuvanje vrsta i stanišnih tipova stručne osnove za pripremu prostornih planova Posljedično, ubrzan je proces pripreme prostornih planova i strateške procjene uticaja, odnosno postignut je manji opseg konfliktnih situacija u definisanju namjena u prostoru 		
Opis	Dostupnost podloga o rasprostranjenju i stanju vrsta i stanišnih tipova jedan je od ključnih preduslova održivog planiranja namjene prostora. Njihov nedostatak u značajnoj mjeri doprinio nastanku konfliktnih namjena u prostoru u odnosu na stanje životne sredine, ranjivost i pogodnost prostora. Uzimajući u obzir postojeće podloge o ranjivosti prostora obalnog područja, prioritetno je utvrditi detaljno stanje biodiverziteta na najranjivijim i razvojno najatraktivnijim lokacijama, te obezbijediti uslove za izbjegavanje budućih značajnih negativnih posljedica uticaja antropogenih faktora na lokacijama predviđenim za realizaciju prioritetnih investicija.		
Aktivnosti	<ol style="list-style-type: none"> Odabrati prioritetne lokacije za kartiranje područja značajnih za očuvanje vrsta i stanišnih tipova s obzirom na analize ranjivosti i obuhvat lokacija predviđenih za realizaciju prioritetnih investicija u pojasu širine 1 km od obalne linije i u skladu s prioritetima utvrđenim Programom uređenja prostora. Objediniti postojeće podatke o značaju vrsta i stanišnih tipova u definisanoj zoni. Izvršiti dodatna terenska istraživanja. Napraviti prostorni prikaz rasprostranjenosti i stanja vrsta i staništa (u GISu), prioritetno u zoni 1 km od obalne linije. Po potrebi, predložiti promjene u pristupu kartiranju tako da je na osnovu pripremljenih podloga moguće izvršiti optimizaciju prostornih rješenja, režima i uslova korišćenja vrijednih i zaštićenih područja prirode. Ažurirati bazu podataka obalnog područja (pripremljenu u sklopu realizacije CAMP projekta). Definisati mjere očuvanja. <p>U sprovođenju analize treba uvažiti međunarodno prihvaćene standarde tako da se:</p> <ul style="list-style-type: none"> uniformno upotrijebe: GIS platforme, sistem atributa, klasifikacija stanišnih tipova, vrijednosni koncept i skale uvažavaju potrebe prostornog planiranja odnosno da je na osnovu pripremljenih podloga moguće izvršiti optimizaciju prostornih rješenja, režima i uslova korišćenja vrijednih i zaštićenih područja prirode. 		
Odgovorne institucije	Ministarstvo održivog razvoja i turizma i Agencija za zaštitu životne sredine		

IZVOR: CAMP

PRIORITETNA AKCIJA/NAZIV	VEZA SA STRATEŠKIM CILJEM I MJERAMA/PODMJERAMA	TIP AKCIJE	OKVIRNI ROK REALIZACIJE
<i>Realizovati pilot projekat planiranja predjela uskog obalnog područja</i>	1.1 Efikasno štititi prirodu, predjele i kulturna dobra 1.1.2.2 Donijeti predionu politiku 3.1 Razviti sistem održivog prostornog planiranja	Demonstraciona akcija	2016.
Pokazatelji sprovođenja	<ul style="list-style-type: none"> - Napravljena analiza i vrednovanje predjela na odabranim lokalitetima obalnog područja - Predložene mjere za razvoj i zaštitu predjela odabranih lokaliteta - Sprovedena anketa o predjelima 		
Rezultat (outcome)	<ul style="list-style-type: none"> - Unaprijeđeno je znanje o planiranju predjela i integrisanju kulturne baštine u planiranje prostora - Unaprijeđena je priprema stručnih osnova za prostorne planove i projektnu dokumentaciju 		
Opis	Mapiranje predjela kao stručne podloge za izradu planske dokumentacije prvi put je sveobuhvatno i u skladu sa zahtjevima Konvencije o predjelima sprovedeno izradom Studije predjela u okviru izrade PPPNOP CG. Ipak, uključivanje predjela u prostorno planiranje još uvijek nije zaživjelo kao sistemski pristup, odnosno nije postalo dio standardnih procedura pripreme prostornih planova. To može imati za posljedicu pojave konflikta između očuvanja kulturnog predjela i kulturnih dobara i intenzivne urbanizacije. Stoga je značajno jačati kapacitete za vrednovanje predjela i njihovu zaštitu kroz prostorno planiranje.		
Aktivnosti	<p>Slijedom iskustva stečenog pri izradi PPPNOP CG i preporuka iz Priručnika o načinu izrade plana predjela, kao i prepoznatih potreba i utvrđenih prioriteta, potrebno je realizovati pilot projekat planiranja predjela uskog obalnog područja odnosno u pojasu širine 1 km od obalne linije. Prioritetno treba uzeti u obzir lokacije postojećeg/očekivanog konflikta između očuvanja kulturnog predjela i kulturne baštine i pritisaka urbanizacije (primjer Luštica, Krimovica – Trsteno – Lastva, Dobra voda – Stari Ulcinj – Valdanos), tako da se:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Izradi detaljna analiza i izvrši vrednovanje obalnog područja (definisanje značajnih tipova karaktera predjela i predionih elemenata, analiza predjela/vizura i vizuelne izloženosti, strukturalna analiza i analiza mentalne slike, analiza kulturne baštine u prostornom kontekstu, vrednovanje tipova/djelova obale, uključujući vizuelnu atraktivnost). 2. Pripremi koncept razvoja i zaštite predjela (donošenje odluka o razvoju i zaštiti na osnovu jasnih ciljeva). 3. Pripreme smjernice, principi i konkretna rješenja za razvoj i zaštitu odabranih lokaliteta obalnog područja (po tipovima uređenja, za pojedinačne tipove i lokalitete, a posebnu pažnju treba posvetiti uređenju prostora u čijem se obuhvatu nalaze kulturna dobra, prostor za lungomare i plaže i sanaciji degradiranih područja). 4. Sprovede anketa o predjelima. 		
Odgovorne institucije	Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Uprava za zaštitu kulturnih dobara i lokalne samouprave na čijim se teritorijama nalazi obuhvat projektnog područja		

PRIORITETNA AKCIJA/NAZIV	VEZA SA STRATEŠKIM CILJEM I MJERAMA/PODMJERAMA	TIP AKCIJE	OKVIRNI ROK REALIZACIJE
<i>Organizovati tematske programe za podizanje svijesti javnosti o značaju predjela</i>	1.1 Efikasno štiti prirodu, predjele i kulturna dobra 1.1.2.2 Donijeti predionu politiku 3.1 Razviti sistem održivog prostornog planiranja	Demonstraciona akcija	2018.
Pokazatelji sprovođenja	<ul style="list-style-type: none"> Organizovani programi za podizanje svijesti javnosti o značaju predjela Uspostavljen program „Prostor i djeca“ Realizovan konkurs za Nacionalnu nagradu „Zlatna kocka“ 		
Rezultat (outcome)	<ul style="list-style-type: none"> Podignut je nivo svijesti javnosti, prije svega djece i mladih, o važnosti kvaliteta životne sredine i prostora Unaprijeđeno je znanje o arhitekturi, urbanizmu, predjelima, kulturnoj baštini, održivom razvoju Uspostavljena je Nacionalna nagrada „Zlatna kocka“ za pojedince i organizacije za rad s djecom u oblasti uređenja prostora i arhitekture 		
Opis	Kad su u pitanju prepoznatljivost predjela i uticaj nekontrolisane urbanizacije, konflikti u prostoru u značajnoj mjeri su rezultat nedovoljno izgrađene svijesti i znanja o značaju zaštite prirode, predjela i kulturnih dobara i na tom pristupu zasnovanog sistema uređenja prostora. Stoga je značajno jačanje svijesti i znanja među najširoom populacijom i od najranijeg uzrasta, jer je to vrijeme kad se formiraju najvažniji vrednosni sudovi koji bitno određuju buduće stavove i opredjeljenja. Takvim programima treba podstaći aktivno učešće građana i donosilaca odluka u pružanju kontinuiranog doprinosa unapređivanju stanja prostora u kojem žive i obezbjeđivanju zdrave životne sredine.		
Aktivnosti	<p>U skladu s rezultatima analize i vrednovanja predjela obalnog područja treba organizovati širok spektar programa za podizanje svijesti i znanja o značaju predjela. S tim u vezi treba:</p> <ol style="list-style-type: none"> Organizovati radionice s različitim grupama, uključujući djecu, predavanja i izložbe. Uspostaviti program „Prostor i djeca“ koji se može realizovati po ugledu na Projekat „Arhitektura i djeca“ (web link: Architecture & Children, uia-architecture-children.bak.de) koji je uspostavio Svjetski savez arhitekata (eng. International Union of Architects, www.uia.archi) 1999. g. s ciljem da se mladim približi suština i značaj dobre arhitekture i zaštite životne sredine. Za uspostavljanje ovog programa potrebno je: <ul style="list-style-type: none"> Izabrati nacionalnog koordinatora programa Organizovati/podsticati održavanje prezentacija, ekskurzija i radionica u školama, profesionalnim udruženjima i lokalnim zajednicama, a u prvom redu onih aktivnosti u kojima djeca aktivno učestvuju u analizi stanja i kreiranju prijedloga promjena Promovisati program, uključujući uspostavljanje sajta projekta Realizovati javni poziv za Nacionalnu nagradu „Zlatna kocka“ kojom se nagrađuju pojedinci i organizacije za rad s djecom u oblasti uređenja prostora i arhitekture i na taj način podstiče dalji razvoj takvih projekata. Pobjednici poziva kandidovaće se za svjetsku nagradu (UIA Architecture & Children Golden Cubes Award). 		
Odgovorne institucije	Inženjerska komora Crne Gore, Savez arhitekata Crne Gore, nevladine organizacije		

PRIORITETNA AKCIJA/NAZIV	VEZA SA STRATEŠKIM CILJEM I MJERAMA/PODMJERAMA	TIP AKCIJE	OKVIRNI ROK REALIZACIJE
<i>Uspostaviti zaštićena područja prirode u moru na najmanje tri lokacije</i>	1.1 Održivo upravljati zaštićenim prirodnim dobrima, ekološki vrijednim staništima i ekosistemima obalnog područja 1.2.1.2 Uspostaviti prioriteta nova zaštićena prirodna dobra/područja koja treba da budu stavljena pod zaštitu do 2020. godine.	Sistemska akcija	2020.
Pokazatelji sprovođenja	<ul style="list-style-type: none"> Proglašena zaštićena područja prirode u moru Uspostavljene upravljačke strukture 		
Rezultat (outcome)	<ul style="list-style-type: none"> Povećan je udio zaštićenih područja prirode u moru Unaprijeđeno je stanje morskog biodiverziteta Ojačani su kapaciteti za upravljanje zaštićenim područjima prirode u moru 		
Opis	Postojeći sistem upravljanja zaštićenim područjima prirode karakteriše nepostojanje zaštićenih prirodnih dobara u moru. S obzirom na raznovrsnost morskih staništa i vrsta, s jedne strane, i rastuće pritiske kojima su izloženi, neophodno je uspostaviti mrežu zaštićenih područja u moru radi očuvanja i gdje se ustanovi potrebnim, obnavljanja vrijednosti morskog biodiverziteta. S tim u vezi, do 2020. g. treba dovršiti započete postupke uspostavljanja zaštićenih područja prirode u moru na barem tri lokacije (npr. Katič, Platamuni, Ratac) koje su prepoznate za zaštitu u Prostornom planu Crne Gore i Prostornom planu posebne namjene za područje morskog dobra, odnosno biće definisana u Prostornom planu posebne namjene za obalno područje Crne Gore.		
Aktivnosti	<ol style="list-style-type: none"> Izvršiti reviziju do sada pripremljene dokumentacione osnove i utvrđivanje potreba u pogledu sprovođenja dodatnih istraživanja radi prikupljanja nedostajućih podataka o stanju staništa i vrsta na posmatranim lokalitetima. Izraditi studiju zaštite za prioriteta područja. Definisati optimalan upravljački model, uključujući partnerstvo Javnog preduzeća za upravljanje morskim dobrom s lokalnim samoupravama. Donijeti Akt o proglašenju zaštićenih područja. Izvršiti izmjene i dopune Zakona o zaštiti prirode tako da se obezbijedi potpuna normativna osnova za uspostavljanje zaštićenih prirodnih dobara u moru (uzimajući u obzir i preporuke Studije o potrebama institucionalno-zakonodavnog okvira s aspekta uspostavljanja zaštićenih područja prirode u moru koja je pripremljena uz podršku SPA/RAC-a). Izmjenu ovog propisa treba uskladiti s izmjenama relevantnih propisa, naročito onih kojima je regulisano korišćenje prirodnih resursa i ekonomske djelatnosti u obalnom području u skladu s preporukama i zahtjevima o održivom korišćenju resursa. Sprovesti postupak uspostavljanja zaštićenog područja od mediteranskog značaja (SPAMI) na odabranom lokalitetu gdje je prethodno uspostavljeno zaštićeno morsko područje u nacionalnom kontekstu. Organizovati treninge i obuke za izgradnju upravljačkih kapaciteta, uključujući razmjenu informacija s uspješnim upravljačima pojedinih zaštićenih područja u Mediteranu i šire. Povezati mogućnosti za pružanje ekosistemskih usluga s turističkom ponudom. 		
Odgovorne institucije	Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Agencija za zaštitu životne sredine, Javno preduzeće za upravljanje morskim dobrom i lokalne samouprave u obalnom području		

PRIORITETNA AKCIJA/NAZIV	VEZA S STRATEŠKIM CILJEM I MJERAMA/PODMJERAMA	TIP AKCIJE	OKVIRNI ROK REALIZACIJE
<i>Unaprijediti znanja o optimalnom infrastrukturnom opremanju zaštićenih prirodnih dobara, ekološki vrijednih staništa i ekosistema obalnog područja</i>	<p>1.2 Održivo upravljati zaštićenim prirodnim dobrima, ekološki vrijednim staništima i ekosistemima obalnog područja</p> <p>1.2.2.2 Unaprijediti postojeće kapacitete za upravljanje zaštićenim prirodnim dobrima</p> <p>2.4 Uspostaviti sistem upravljanja rizicima od prirodnih i antropogenih hazarda</p>	Sistemska akcija	2018.
Pokazatelji sprovođenja	<ul style="list-style-type: none"> - Pripremljene smjernice (program) infrastrukturnog opremanja u zaštićenim prirodnim dobrima, ekološki vrijednim staništima i ekosistemima obalnog područja - Objedinjene informacije o stanju pojedinih zaštićenih prirodnih dobara i ekološki vrijednih staništa i ekosistema obalnog područja i načinu njihovog uređenja - Organizovani treninzi i programi obuke za zaposlene u JP za upravljanje morskim dobrom o održivom infrastrukturnom opremanju, uz učešće JP „Nacionalni parkovi CG“ i administracije na lokalnom i državnim nivou 		
Rezultat (outcome)	<ul style="list-style-type: none"> - Unaprijeđeno je znanje o prostornom uređenju i upravljanju zaštićenim prirodnim dobrima - Dat je doprinos uspostavljanju mreže zaštićenih prirodnih dobara - Dat je doprinos jačanju održive turističke ponude i s tim povezanog jačanja svijesti o značaju prirode - Ojačani su kapaciteti JP za upravljanje morskim dobrom 		
Opis	<p>Postojeće stanje karakteriše nedovoljno efikasan sistem upravljanja zaštićenim prirodnim dobrima uključujući neuspostavljene upravljačke strukture kod značajnog broja zaštićenih prirodnih dobara, odnosno nerazvijen sistem upravljanja zaštićenim prirodnim dobrima, nesprovedenu reviziju statusa postojećih zaštićenih prirodnih dobara i sporo i neefikasno uspostavljanje novih zaštićenih područja prirode. Takođe, ne sprovode se ili su vrlo rijetke mjere zaštite prirodnih vrijednosti van zaštićenih područja prirode. Zato se nerijetko dešava da se izgradnjom infrastrukture van zaštićenih prirodnih dobara narušavaju njihove prirodne vrijednosti. Istovremeno ne uspostavlja se infrastruktura u zaštićenom prirodnim dobrima radi očuvanja izvornih prirodnih vrijednosti i stanja ekosistema, pružanja ekosistemskih usluga, adekvatnog uređenja prostora i povećanja otpornosti ekosistema.</p> <p>S tim u vezi, svrha Programa (smjernica) izgradnje infrastrukture u zaštićenim prirodnim dobrima, ekološki vrijednim staništima i ekosistemima obalnog područja je pregled stanja uređenosti zaštićenih prirodnih dobara i ekološki vrijednih staništa i ekosistema obalnog područja i davanje prijedloga za izgradnju infrastrukture i uređenja prostora radi poboljšanja postojećeg stanja u tim područjima.</p>		

Aktivnosti	<p>Izrada Programa (smjernica) izgradnje infrastrukture u zaštićenim prirodnim dobrima, ekološki vrijednim staništima i ekosistemima obalnog područja, kroz:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ocjenu značaja i prihvatljivosti infrastrukture u zaštićenim područjima prirode - pregled dobre prakse iz drugih zemalja i Crne Gore - analizu postojeće infrastrukture u zaštićenim prirodnim dobrima, s ocjenom stanja i funkcionalnosti - utvrđivanje problema u zaštićenim prirodnim dobrima s prijedlozima mogućih rješenja - izradu kataloga mogućih infrastrukturnih objekata (info centri, staze, posmatrališta, info table...) - davanje preporuka za svođenje na najmanju mjeru uticaja u toku gradnje infrastrukture u zaštićenim područjima prirode i infrastrukture van zaštićenih prirodnih dobara - prijedlog infrastrukture u pojedinim područjima sa smjernicama za oblikovanje pojedinačnih elemenata infrastrukture (treba razraditi pitanja tipske infrastrukture i/ili infrastrukture prilagođene pojedinačnom području i uraditi prijedlog cjelovitog grafičkog rješenja) i procjenom troškova - analizu mogućnosti izgradnje infrastrukture na osnovu postojeće prostorno-planske dokumentacije, odnosno planova upravljanja i davanje prijedloga promjene istih ako izgradnja nije moguća - izradu akcionog plana prioritetne izgradnje infrastrukture u zaštićenim područjima prirode - organizovanje radionica za primjenu smjernica.
Odgovorne institucije	Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Agencija za zaštitu životne sredine, JP za upravljanje morskim dobrom i lokalne samouprave u obalnom području

PRIORITETNA AKCIJA/NAZIV	VEZA SA STRATEŠKIM CILJEM I MJERAMA/PODMJERAMA	TIP AKCIJE	OKVIRNI ROK REALIZACIJE
<i>Realizovati pilot projekat održive infrastrukture u prioritsetno odabranom zaštićenom prirodnom dobru</i>	1.2 Održivo upravljati zaštićenim prirodnim dobrima, ekološki vrijednim staništima i ekosistemima obalnog područja 1.2.2.2 Unaprijediti postojeće kapacitete za upravljanje zaštićenim prirodnim dobrima 2.4 Uspostaviti sistem upravljanja rizicima od prirodnih i antropogenih hazarda	Sistemska akcija	2020.
Pokazatelji sprovođenja	– Realizovan pilot projekt		
Rezultat (outcome)	– Dat je doprinos jačanju održive turističke ponude i s tim povezano jačanje svijesti o značaju prirode – Posljedično, nakon primjene programa, odnosno realizacije pilot projekta izgradnje infrastrukture, poboljšano je stanje u zaštićenim prirodnim dobrima – Ojačani su kapaciteti JP za upravljanje morskim dobrom		
Opis	Za kvalitetnu primjenu smjernica (programa) i jačanje kapaciteta značajna je realizacija projekta u kojem će se demonstrirati njihova primjena.		
Aktivnosti	1. Odabir prioritsetnog područja, po mogućnosti onog za koje postoji donesena prostorno-planska dokumentacija 2. Izrada projektne dokumentacije i dobijanje potrebnih dozvola 3. Izgradnja infrastrukture		
Odgovorne institucije	Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Agencija za zaštitu životne sredine, JP za upravljanje morskim dobrom i lokalne samouprave u obalnom području		

2. Razvoj infrastrukture za sprječavanje i sanaciju zagađenja

PRIORITETNA AKCIJA/NAZIV	VEZA SA STRATEŠKIM CILJEM I MJERAMA/PODMJERAMA	TIP AKCIJE	OKVIRNI ROK REALIZACIJE
<i>Izraditi Program sanacije zagađenja obalnog područja na prioritsetnim lokacijama</i>	2.1. Postići dobro ekološko stanje morskog ekosistema 2.1.1 Realizovati sanaciju morskog ekosistema na prioritsetnim lokacijama 2.2 Doprinijeti bezbjednom uređenju, revitalizaciji i rekultivaciji prostora sanacijom zagađenja usljed neadekvatnog odlaganja i tretmana otpada	Sistemska akcija	2020.
Pokazatelji sprovođenja	– Izvršena revizija Nacionalnog akcionog plana za redukciju zagađenja iz kopnenih izvora – Izrađen Program sanacije zagađenja obalnog područja na prioritsetnim lokacijama, uključujući detaljnu analizu kapaciteta životne sredine – Pripremljena dokumentaciona osnova za sanaciju prioritsetnih lokacija (vidjeti dalje u tekstu) – Potpisan akt o upravljanju prekograničnim područjem rijeke Bojane		
Rezultat (outcome)	– Sanirane su prioritsetne hot spot lokacije – Posljedično, poboljšano je stanje životne sredine, posebno ekološko stanje morskog ekosistema i unaprijeđeno javno zdravlje		
Opis	Postojeći stepen izgrađenosti infrastrukture za zaštitu životne sredine (tretman otpadnih voda, odlaganje otpada i sl.) nije dovoljan za ostvarivanje razvojnih i potreba očuvanja kvaliteta mora, vode, zemljišta i vazduha. Sanacija i rekultivacija prioritsetnih lokacija postojećeg zagađenja treba da omogući bezbjedno uređenje prostora. Analize sprovedene u okviru CAMP-a rezultirale su, između ostalog, razvojem modela zagađenja kojim su identifikovani lokaliteti na kojima je prisutno zagađenje i data procjena prostornog obuhvata i intenziteta uticaja zagađenja. Na osnovu tih podataka, i šire dokumentacione osnove razvijene u do sada sprovedenim programima i projektima (npr. Horizon 2020 inicijative za depoluciju Mediterana i Unije za Mediteran, analize Svjetske banke za sanaciju zagađenja u Brodogradilištu u Bijeloj) treba pripremiti Program sanacije zagađenja obalnog područja na prioritsetnim lokacijama u srednjoročnom periodu i započeti aktivnosti sanacije.		

Aktivnosti	<p>1. U okviru sprovođenja Protokola o sprječavanju zagađenja iz kopnenih izvora Barselonske konvencije treba izvršiti reviziju Nacionalnog akcionog plana za redukciju zagađenja iz kopnenih izvora u skladu sa zahtjevima ovog protokola što, između ostalog, treba da uključuje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - utvrđivanje uticaja difuznih (rasutih) izvora zagađenja (npr. izvora iz sektora saobraćaja, poljoprivrede), - prioritizaciju potreba za sanaciju zagađenja na hot spot lokacijama, koristeći do sada pripremljene (uvodno spomenute) inventare i procjene. <p>Ovako revidiran Nacionalni akcioni plan treba da služi kao input u razvoju Programa sanacije zagađenja obalnog područja na prioritetnim lokacijama.</p> <p>2. Izraditi Program sanacije zagađenja obalnog područja na prioritetnim lokacijama tako da se za svaku odabranu lokaciju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - da procjena stanja - definišu mjere za sanaciju zagađenja (buduća namjena prostora, konkretna tehnička rješenja i prostorna uređenja, postupanje s opasnim otpadom) - procijene troškovi i (mogući) izvori finansiranja - definiše dinamika sanacije - izradi detaljna analiza kapaciteta životne sredine (prioritetno morskog ekosistema) za područje Bokotorskog zaliva. <p>3. Na osnovu ovog programa treba pristupiti sukcesivnoj sanaciji zagađenja na prioritetnim lokacijama (pritome realizujući sanaciju na pojedinim lokacijama paralelno s realizacijom Programa) što uključuje:</p> <ol style="list-style-type: none"> a. sanaciju zagađenja vode i sedimenta u akvatorijumu i zemljišta u obuhvatu Brodogradilišta u Bijeloj i zamjenu zastarjelih tehnologija u obavljanju tehnoloških operacija b. sanaciju zagađenja u Bokotorskom zalivu c. sanaciju zagađenja kanala Port Milena d. zaustavljanje daljih antropogenih uticaja i sanaciju zagađenja na prioritetnim lokalitetima značajnim po peloidnim nalazima (npr. ušće rijeke Sutorine u more) da bi se očuvao resursni potencijal značajan za zdravstveni turizam e. izgradnju postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda manjeg kapaciteta za manja naselja (Perast, Risan, itd.) f. sanaciju prioritetnih lokacija zatvorenih deponija korišćenih za odlaganje komunalnog otpada: zatvorene sanitarne deponije na lokacijama Lovanja i Cafe u Baru g. zamjenu zastarjele tehnologije u obavljanju lučkih operacija u Luci Bar i Luci Kotor ekološki prihvatljivim tehnološkim rešenjima (čistije/najbolje dostupne tehnologije, i sl.). <p>4. Pripremiti i usvojiti akt o prekograničnom upravljanju rijekom Bojanom, između ostalog, radi sveobuhvatne sanacije i sprječavanja daljeg zagađenja (uključujući i protivpoplavne mjere). Sporazum i aktivnosti trebaju biti naslonjene na preporuke Prekograničnog plana upravljanja rijekom Bojanom (čija izrada će biti završena u 2015. g.).</p>
Odgovorne institucije	Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Ministarstvo pomorstva i saobraćaja, Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja i lokalne samouprave u obalnom području

PRIORITETNA AKCIJA/NAZIV	VEZA SA STRATEŠKIM CILJEM I MJERAMA/PODMJERAMA	TIP AKCIJE	OKVIRNI ROK REALIZACIJE
Jačati kapacitete za zeleni nautički turizam („green boating“)	2.1 Postići dobro ekološko stanje morskog ekosistema 2.3 Podsticati zelenu infrastrukturu 2.3.1 Realizovati odabrane projekte zelene mobilnosti na moru	Sistemska akcija	2019.
Pokazatelji sprovođenja	- Izrađena Analiza stanja i potreba za primjenu koncepta „green boating“ - Unaprijeđena znanja i vještine zaposlenih i korisnika marina		
Rezultat (outcome)	- Smanjenje uticaja marina na morski ekosistem i posljedično poboljšanje njegovog stanja - Primjenjuje se „green boating“ koncept (primarno kod sidrenja)		
Opis	Iako razvoj nautičkog turizma karakteriše brz rast, a Crna Gora postaje omiljena destinacija ljubitelja ovog vida turizma, nijesu razvijeni optimalni standardi za smanjenje negativnih uticaja na životnu sredinu. Ova ocjena odnosi se kako na fazu planiranja izgradnje, u smislu primjene optimalnih pristupa za planiranje prihvatnog kapaciteta akvatorijuma u odnosu na broj vezova, tako i definisanja tehničkih standarda pri izradi procjena uticaja na životnu sredinu u okviru izrade tehničke dokumentacije, odnosno izvođenja radova. Evidentan je i nedostatak sidrišta koja bi bila funkcionalno povezana s postojećim marinama i lukama. Zato se sada nerijetko dešava sidrenje brodova i jahti, u obalnom i otvorenom moru, na proizvoljno odabranim lokacijama, čime se usljed mehaničke destrukcije podvodnih staništa sidrima i pražnjenjem otpada ugrožava stanje morskog ekosistema, ali i sigurnost plovidbe na moru. Zato u cilju pripreme osnova za sprječavanje, smanjenje i otklanjanje uticaja nautičkog turizma, naročito marina, na morske ekosisteme, treba stvarati uslove i jačati kapacitete za uvođenje održivih praksi nautičkog turizma.		
Aktivnosti	1. Izraditi Analizu stanja i potreba za primjenu „green boatinga“ koja treba da obuhvati: - analizu postojećeg stanja sa ciljem da se utvrde nedostaci postojeće normative i ekoloških standarda koje treba poštovati u fazi planiranja marina i njihove izgradnje i funkcionisanja; s tim u vezi u ovoj fazi neophodno je izvršiti pregled propisa i stanja postojećih marina (ustanoviti problematična tehnička rješenja, loše i dobre prakse održavanja marina i brodova, rukovanja otpadom...) - pregled primjera dobre prakse - definisanje smjernica za izgradnju novih marina - utvrđivanje prijedloga mjera i konkretnih rješenja za unapređivanje postupanja u postojećim marinama - utvrđivanje prijedloga za promjenu postojećih propisa. 2. Na osnovu rezultata Analize sprovesti edukativne programe za zaposlene i korisnike marina. Kao primjer dobre prakse treba realizovati primjer koncepta „green boating“ sanacijom jedne od postojećih ili pri izgradnji nove marine.		
Odgovorne institucije	Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Ministarstvo pomorstva i saobraćaja, Lučke uprave, Lučka kapetanija, JP za upravljanje morskim dobrom		

IZVOR: Nacionalna Turistička Organizacija

PRIORITETNA AKCIJA/NAZIV	VEZA SA STRATEŠKIM CILJEM I MJERAMA/PODMJERAMA	TIP AKCIJE	OKVIRNI ROK REALIZACIJE
<i>Realizovati pilot primjer koncepta zelenog nautičkog turizma („green boating“)</i>	2.1 Postići dobro ekološko stanje morskog ekosistema 2.3 Podsticati zelenu infrastrukturu 2.3.1 Realizovati odabrane projekte zelene mobilnosti na moru	Demonstraciona akcija	2020.
Pokazatelji sprovođenja	Realizovan pilot primjer uvođenja „green boatinga“		
Rezultat (outcome)	<ul style="list-style-type: none"> - Smanjen je uticaj marina na morske ekosisteme i posljedično poboljšanje njihovog stanja - Primjenjuje se „green boating“ koncept 		
Opis	Pilot primjerom kroz demonstraciju pozitivnih aspekata zelenog nautičkog turizma na lokalitetu odabrane marine, doprinijeće se izgradnji pozitivnog odnosa prema ovom pristupu koji u svojoj osnovi ima primjenu optimalnih standarda za smanjenje negativnih uticaja na morsku sredinu.		
Aktivnosti	U okviru realizacije demonstracionog projekta primjene koncepta „green boating“ treba: <ol style="list-style-type: none"> 1. Odabrati optimalan lokalitet – marinu u izgradnji ili marinu koja funkcioniše 2. U skladu s Analizom stanja i potreba za primjenu „green boatinga“ za ustanovljena problematična tehnička rješenja i loše prakse treba utvrditi i primijeniti mjere i konkretna rješenja za unapređivanje postupanja u marini vodeći se primjerima dobre prakse 3. Pripremiti operativna uputstva i edukativne materijale koji će se primjenjivati u daljem režimu funkcionisanja marine. 		
Odgovorne institucije	Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Ministarstvo pomorstva i saobraćaja, Lučke uprave, Lučka kapetanija, JP za upravljanje morskim dobrom, uprava odabrane marine		

PRIORITETNA AKCIJA/NAZIV	VEZA SA STRATEŠKIM CILJEM I MJERAMA/PODMJERAMA	TIP AKCIJE	OKVIRNI ROK REALIZACIJE
<i>Podsticati razvoj turističke infrastrukture kroz pilot Projekt „Pješačka i biciklistička transverzala“</i>	2.3 Podsticati zelenu infrastrukturu 2.3.3.2 Podsticati realizaciju projekata zelene infrastrukture radi povećanja efikasnosti korišćenja ruralnih prostora i rasta usluga ekosistema koje pružaju 4.1 Održivo upravljati resursima obalnog područja	Demonstraciona akcija	2020.
Pokazatelji sprovođenja	<ul style="list-style-type: none"> - Pripremljen Projekat „Pješačka i biciklistička transverzala“ - Izgrađena pješačka i biciklistička transverzala 		
Rezultat (outcome)	<ul style="list-style-type: none"> - Unaprijeđena je turistička ponuda - Pruža se doprinos uspostavljanju održive mobilnosti - Biciklistički i pješački turizam integrisan je u programe razvijene radi održive valorizacije ruralnih otvorenih prostora 		
Opis	<p>Biciklistički i pješački turizam je u porastu. Atraktivnost i potreba za takvim vidom infrastrukture dokazuju brojne transverzale (www.biketours.com), npr. duž rijeke Dunav. Crna Gora već postoji na mapi biciklističkih destinacija – ima ponudu pješačkih i biciklističkih tura u centralnom i planinskom regionu zemlje, uz manje učešće zaleđa obalnog područja. Kvalitet održive turističke ponude bio bi značajno unaprijeđen izgradnjom transverzale duž čitavog obalnog područja, spajajući atraktivne turističke tačke u jedinstven niz.</p> <p>S tim u vezi, kao jedan od primjera koncepta održivog turizma, treba razviti koncept pješačko-biciklističke transverzale.</p>		
Aktivnosti	<ol style="list-style-type: none"> 1. Razraditi projekat razvoja pješačke i biciklističke transverzale i podnijeti aplikaciju prema programima podrške EU (i drugim relevantnim programima). U okviru pripreme projekta treba definisati: <ul style="list-style-type: none"> - koncept biciklističke staze (što povezuje, turističke atrakcije koje će biti uključene u ponudu, smještajni kapaciteti) - trasu transverzale (zajedničke i odvojene djelove biciklističke i pješačke transverzale, djelove koji koriste postojeću infrastrukturu i nove djelove) - dopunsku infrastrukturu (odmarališta, i sl.) - cjelovito grafičko rješenje (table za usmjeravanje, informisanje) - faze izgradnje - način upravljanja/održavanja - logistiku/uslugu vezanu za upotrebu (mogućnost vraćanja na polaznu tačku, dostavljanje prtljaga, i sl.). 2. Nakon obezbjeđivanja sredstava za finansiranje izgradnje, utvrditi postojanje osnova za realizaciju projekta u važećoj prostorno-planskoj dokumentaciji i po potrebi pripremiti cilijane izmjene i dopune odgovarajućih prostornih planova. 3. Izraditi detaljnu projektnu dokumentaciju za trasu staze. 4. Postepeno, po fazama, realizovati izgradnju trase. 5. Pokrenuti upravljanje i marketing (reklamni materijal, sajt projekta, opis u baze takvih transverzala...). 		
Odgovorne institucije	Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Ministarstvo pomorstva i saobraćaja i lokalne samouprave u obalnom području		

PRIORITETNA AKCIJA/NAZIV	VEZA SA STRATEŠKIM CILJEM	TIP AKCIJE	OKVIRNI ROK REALIZACIJE
<i>Izraditi bazne studije za revitalizaciju odabranih plaža</i>	2.4 Uspostaviti sistem upravljanja rizicima od prirodnih i antropogenih hazarda	Operativna akcija	2017.
Pokazatelji sprovođenja	<ul style="list-style-type: none"> - Izrađene bazne studije revitalizacije plaža Mogren, Petrovac, Pržno, Sutomore - Organizovane radionice i treninzi na kojim su studije prezentovane i diskutovane 		
Rezultat (outcome)	<ul style="list-style-type: none"> - Unaprijeđeno je znanje o mogućnostima revitalizacije plaža - Smanjena je erozija plaža 		
Opis	<p>U svijetu, a naročito u zemljama Evropske unije i Mediterana, posvećuje se velika pažnja problemima erozije obala i zaštiti obala i plaža od erozije. Morske obale i plaže tretiraju se kao nacionalno prirodno nasljeđe, pa se za bilo kakvu intervenciju u priobalju zahtijeva njeno usklađivanje s potrebama očuvanja životne sredine i prirodnim karakteristikama obale. Strategija upravljanja morskim obalama u Evropi bazira se na principu najmanjih mogućih intervencija, uz maksimalnu zaštitu prirodnih karakteristika obala i staništa biljnog i životinjskog svijeta. U članu 23 Protokola o IUOP zahtijeva se da sve zemlje potpisnice učine značajne napore radi sprječavanja ili ublažavanja efekata erozije obala.</p> <p>Tipičan primjer erozije cnogorskih plaža su plaže Mogren, Petrovac, Pržno i Sutomore. U prošlosti su plaže bile stabilne i veoma prostrane, a danas su ugrožene zbog: intenzivne, nerijetko nekontrolisane urbanizacije uskog obalnog područja, hidrotehničkih radova na regulaciji bujičnih vodotoka kojima je prinos nanosa na plaže postao beznačajan, izgradnje građevinskih objekata uz samu obalu (obalni zidovi, rive). Prvi korak kompleksnog projekata revitalizacije navedenih plaža je izrada baznih studija njihove revitalizacije.</p>		
Aktivnosti	<ol style="list-style-type: none"> 1. Izraditi bazne studije revitalizacije plaža Mogren, Petrovac, Pržno i Sutomore tako da se izvrši: <ul style="list-style-type: none"> - analiza metoda revitalizacije prirodnih plaža, s posebnim osvrtom na projekte revitalizacije plaža u Mediteranu - detaljna analiza uzroka gubitka nanosa s plaža - izbor prihvatljivih metoda (uz ukazivanje na one neprihvatljive) revitalizacije plaža, imajući u vidu da one imaju status zaštićenog prirodnog dobra i veoma su značajne za razvoj turizma - analiza mogućnosti ponovnog prirodnog prihranjivanja plaže (vraćanjem ušća bujičnih tokova) - analiza ostalih mogućnosti prihranjivanja plaže (na primjer, nasipanjem autohtonog materijala izbagerovanog s dna mora) - definisanje smjernica i preporuka projektantima revitalizacije plaža - definisanje urbanističko-tehničkih uslova revitalizacije plaža u Crnoj Gori, s obzirom na to da do sada nije ozbiljnije razmatrana mogućnost šire primjene kompleksnih metoda revitalizacije plaža. 2. Organizovati serije radionica i teninga za stručne institucije, prije svega, JP Morsko dobro. 		
Odgovorne institucije	Javno preduzeće za upravljanje morskim dobrom, uz uključivanje Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju Crne Gore i Agencije za zaštitu životne sredine Crne Gore.		

Velika plaža IZVOR: Nacionalna Turistička Organizacija

PRIORITETNA AKCIJA/NAZIV	VEZA SA STRATEŠKIM CILJEM	TIP AKCIJE	OKVIRNI ROK REALIZACIJE
Jačati kapacitete za adaptaciju na uticaj klimatskih promjena	2.4 Uspostaviti sistem upravljanja rizicima od prirodnih i antropogenih hazarda	Sistemska akcija	2020.
Pokazatelji sprovođenja	<ul style="list-style-type: none"> - Izvršene procjene mogućih uticaja plavljenja uzrokovano podizanjem nivoa mora i malih bujičnih vodotoka - Predložene mjere adaptacije na uticaje klimatskih promjena - Organizovane radionice za podizanje svijesti javnosti o uticajima klimatskih promjena 		
Rezultat (outcome)	<ul style="list-style-type: none"> - Povećana su znanja o korišćenju podataka od značaja za procjenu uticaja klimatskih promjena u nacionalnom i regionalnom kontekstu - Podignut je nivo svijesti o značaju i uticajima klimatskih promjena - Pružen je doprinos smanjivanju rizika od uticaja klimatskih promjena na nacionalnom i regionalnom nivou 		
Opis	<p>Prema modelu ranjivosti na klimatske promjene suše, šumski požari i olujni vjetrovi imaju najveći uticaj na područje opština Herceg Novi, Budva i južni dio primorja. Jake kiše imaju najveći uticaj na djelove opštine Kotor i zaleđe Budve. S aspekta ranjivosti na podizanje nivoa mora, ranjiva su sljedeća područja: ušće rijeke Sutiorine, potez Kostanjica – Risan, sjeverozapadni dio Vrmca, Tivatska solila, plaža Jaz i dio Mrčevog polja, Buljarica, Čanj, Velika plaža, Ada Bojana. Pored primjene obalnog odmaka na pojedinim od navedenih lokaliteta, u kontekstu realizacije mjera adaptacije, neophodno je razvijati sistem adaptacije s primjenom i drugih značajnih mjera i instrumenata kojima se omogućava adaptacija na uticaj klimatskih promjena.</p> <p>Zato treba prioritarno sprovesti aktivnosti kojima će se stvoriti preduslovi za sprovođenje mjera adaptacije na klimatske promjene i povećati otpornost na uticaje klimatskih promjena.</p>		
Aktivnosti	<ol style="list-style-type: none"> 1. Procijeniti moguće uticaje plavljenja terena uzrokovano podizanjem nivoa mora i malih bujičnih vodotoka. 2. Za utvrđene uticaje podizanja nivoa mora i malih bujičnih vodotoka definisati odgovarajuće mjere adaptacije na klimatske promjene u prostornim planovima i relevantnim nacionalnim strategijama koje, između ostalog, mogu uključiti: <ul style="list-style-type: none"> - uvođenje odabranih tehnologija za adaptaciju na klimatske promjene - unapređivanje sistema osmatranja i upozorenja u nadgledanju ranjivosti obalnog područja - unapređivanje sistema rane najave i sistema odgovora - modernizaciju i povećanje broja meteoroloških stanica duž obalnog područja - razvoj regionalnih i lokalnih klimatskih informacionih servisa prilagođenih turističkom i prostorno planskom sektoru. 3. Organizovati radionice sa ciljem razmjene znanja o pogodnim primjerima adaptacije na klimatske promjene. 4. Jačati svijesti svih zainteresovanih strana u turizmu (javnom i privatnom sektoru) o potrebi zaštite obalnog područja od šteta uzrokovanih poplavama, sušama, šumskim požarima, jakim kišama, olujama, erozijom obale, dejstvom visokih talasa, kao posljedica klimatskih promjena. 		
Odgovorne institucije	Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju Crne Gore i lokalne samouprave u obalnom području		

PRIORITETNA AKCIJA/NAZIV	VEZA SA STRATEŠKIM CILJEM	TIP AKCIJE	OKVIRNI ROK REALIZACIJE
<i>Realizovati pilot projekat za adaptaciju na uticaj klimatskih promjena</i>	2.4 Uspostaviti sistem upravljanja rizicima od prirodnih i antropogenih hazarda	Demonstraciona akcija	2020.
Pokazatelji sprovođenja	Realizovan pilot projekat uz: – izrađene operativne programe za sprovođenje mjera adaptacije na klimatske promjene na posmatranom lokalitetu – izrađenu cost benefit analizu i procjenu troškova u slučaju nesprovođenja mjera adaptacije na klimatske promjene – uključivanje mjera adaptacije na klimatske promjene u prostorne planove i strateške dokumente.		
Rezultat (outcome)	– Unaprijeđena su znanja o korišćenju podataka od značaja za procjenu uticaja klimatskih promjena u nacionalnom i regionalnom kontekstu – Podignut je nivo svijesti o uticajima klimatskih promjena – Pružen je doprinos smanjivanju rizika od uticaja klimatskih promjena na nacionalnom i regionalnom nivou		
Opis	Na osnovu procjene mogućih uticaja plavljenja uzrokovanog podizanjem nivoa mora treba odrediti prioritetne lokacije gdje je očekivani uticaj klimatskih promjena najveći. Na tim lokacijama treba realizovati pilot projekat kojim će se testirati primjena predloženih mjera adaptacije na klimatske promjene. Moguće je ovu aktivnost realizovati kroz izradu Plana IUOP u odnosu na uticaj varijabilnosti i promjene klime, a po uzoru na slične planove (npr. u Šibensko-kninskoj županiji u Hrvatskoj).		
Aktivnosti	Na odabranom lokalitetu ili u jednoj od primorskih opština realizovati pilot projekat tako da se: 1. Za odabrani lokalitet izraditi operativni program sprovođenja mjera adaptacije na klimatske promjene predloženih u okviru procjene mogućih uticaja plavljenja uzrokovanog podizanjem nivoa mora; Izradi cost benefit analiza i procjena troškova u slučaju nesprovođenja mjera adaptacije. 2. Mjere adaptacije na klimatske promjene za posmatrani lokalitet uključe u prostorno-plansku dokumentaciju i strateške dokumente. 3. Organizuju radionice za stručnu i zainteresovanu javnost o uticaju klimatskih promjena i s njima povezanim rizicima, kao i o pogodnim mjerama adaptacije na klimatske promjene.		
Odgovorne institucije	Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju Crne Gore i lokalne samouprave u obalnom području		

3. Uređenje prostora i održivi prostorni razvoj

PRIORITETNA AKCIJA/NAZIV	VEZA SA STRATEŠKIM CILJEM I MJERAMA/PODMJERAMA	TIP AKCIJE	OKVIRNI ROK REALIZACIJE
<i>Realizovati prvu fazu uspostavljanja informacionog sistema o prostoru</i>	3.1 Razviti sistem održivog prostornog planiranja 3.1.1.3 Uspostaviti osnovne GIS baze podataka o prostoru na državnom i lokalnom nivou	Operativna akcija	2016.
Pokazatelji sprovođenja	– Stavljeni u funkciju prioritetni GIS slojevi prostornih podataka uključujući planirane namjene površina i važeća građevinska područja za opštine obalnog područja – Definisane procedure i osposobljeni kadrovi za analize prijedloga lokalnih planskih dokumenata u postupku davanja saglasnosti, a u kontekstu usklađenosti s planovima višeg reda i važećim granicama građevinskih područja		
Rezultat (outcome)	– Uspostavljene su pouzdanije i objektivnije procedure za analize i ocjenjivanja planskih dokumenata – Afirmisan je institut građevinskih područja kao instrumenta za povećanje kontrole nad procesima u prostoru i sprječavanje nelegalnih aktivnosti – Ojačani su kapaciteti zaposlenih uz znatno povećanje efikasnosti kao rezultat korišćenja informatičkih tehnologija		
Opis	Prioritetna akcija je dio mjera za jačanje sistematskog praćenja i istraživanja stanja i procesa u prostoru i razvoj informacionog sistema uređenja prostora. U obalnom području kontinuirano se radi na izradi većeg broja planskih dokumenata, a tako će biti i u neposrednoj budućnosti kad će se lokalni planski dokumenti usklađivati s PPPNOP-a. To zahtijeva spremnost, osposobljenost i opremljenost službi nadležnog Ministarstva, posebno u postupcima davanja mišljenja i saglasnosti. Razvoj cjelovitog informacionog sistema o prostoru na način i u obimu kako je normativno definisano zahtijeva vrijeme i resurse. Istovremeno, evidentna je potreba razvoja informacionog sistema radi servisiranja prioritetnih potreba. U razvoju informacionog sistema treba koristiti sloj građevinskih područja koji je razvijen kroz izradu PPPNOP-a. Na taj način ova početna faza može se razumijevati kao probna čime će se na najpraktičniji način uskladiti potrebe korisnika s tehničkim zahtjevima i mogućnostima.		
Aktivnosti	1. Dodatno verifikovati i ažurirati sloj građevinskih područja koji je razvijen kroz izradu PPPNOP-a. 2. Pohraniti podatke u bazu. 3. Organizovati dodatno osposobljavanje kadrova u postupcima davanja mišljenja i saglasnosti. Sistem je potrebno planirati tako da omogući postepeno širenje dostupnosti podataka pohranjenih u bazi, najprije za ovlašćene subjekte (obrađivače planskih dokumenata), a zatim i za širu javnost.		
Odgovorne institucije	Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Uprava za nekretnine		

PRIORITETNA AKCIJA/NAZIV	VEZA SA STRATEŠKIM CILJEM I MJERAMA/PODMJERAMA	TIP AKCIJE	OKVIRNI ROK REALIZACIJE
<i>Izraditi prostorni plan namjene morskog područja</i>	3.1 Razviti sistem održivog prostornog planiranja 3.1.3.2 Uspostaviti postupak primjene planiranja mora	Demonstraciona	2018.
Pokazatelji sprovođenja	<ul style="list-style-type: none"> - Izrađen prostorni plan namjene (cijelog ili dijela) morskog područja - Utvrđene mjere za uklanjanje prepreka za uvođenje planiranja namjene mora - Organizovane radionice za jačanje postojećih kapaciteta za izradu prostornih planova mora 		
Rezultat (outcome)	<ul style="list-style-type: none"> - Ojačani su prostorno-planerski kapaciteti i kapaciteti u relevantnim sektorima za pripremu prostornih planova mora - Uspostavljene su procedure za izradu prostornog plana mora 		
Opis	<p>Međunarodni zahtjevi (prije svega oni koji su utvrđeni Direktivom Evropske unije o definisanju okvira za prostorno planiranje mora 2014/89/EU), ali i sve izraženiji konflikti u korišćenju morskih područja, ukazuju na potrebu uspostavljanja upravljanja pritiscima na morski ekosistem. Prostornim planiranjem namjena morskog područja omogućava se održivo korišćenje morskih resursa uz zaštitu vrijednih dijelova mora. Pri izradi prostornog plana namjene mora, radi optimizacije namjene površina morskog područja, predlaže se primjena ekosistemskog pristupa za utvrđivanje stanja i pritiska na životnu sredinu mora. Na taj način stvaraju se preduslovi za postizanje dobrog stanja životne sredine mora i svođene na najmanju mjeru suprotstavljenih interesa u pogledu namjena morskog sredine među potencijalnim korisnicima uz uvećanje ekonomskih efekata.</p> <p>Prije izrade prostornog plana namjene mora za cijelo crnogorsko morsko područje optimalno je testirati ovaj pristup kroz realizaciju demonstracionog projekta na odabranom dijelu prostora. Na taj način moguće je identifikovati prepreke, predložiti mjere za uvođenje planiranja namjene mora i izgraditi kapacitete za izradu planova namjene mora. Prostorni obuhvat za realizaciju demonstracionog primjera izrade prostornog plana mora treba utvrditi u zavisnosti od nivoa dostupnih podataka. Ipak, s obzirom na iskustvo u projektu CAMP Crna Gora, predlaže se izrada plana za područje Bokokotorskog zaliva, sinhronizovano sa i koristeći rezultate realizacije pilot projekta primjene ekosistemskog pristupa u Bokokotorskom zalivu.</p> <p>Projekt može biti pripremljen kao samostalan prijedlog ili uklopljen u širi, regionalni – mediteranski/jadranski kontekst. Izradu projekta treba sprovesti uz detaljne konsultacije sa svim uključenim i zainteresovanim stranama.</p>		
Aktivnosti	<p>Za započinjanje izrade prostornih planova mora, prethodno treba realizovati demonstracioni primjer u okviru koga će se, između ostalog:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Utvrditi vrste potrebnih podataka i njihova dostupnost 2. Sprovesti konsultacije za odabir područja izrade prostornog plana mora, polazeći od početnog prijedloga da se plan radi za područje Bokokotorskog zaliva na osnovu rezultata teorijskog testiranja primjene ekosistemskog pristupa u ovom dijelu morskog područja i rezultata ranjivosti životne sredine mora dobijenih u okviru CAMP-a CG 3. Izraditi detaljnu analizu ranjivosti životne sredine odabranog područja morskog sredine (Bokokotorskog zaliva) 4. Izraditi prostorni plan namjene odabranog područja morskog sredine (Boko-kotorskog zaliva) 5. Na osnovu iskustava u sprovođenju projekta treba analizirati postojeće prepreke za uvođenje cjelovitog sistema prostornog planiranja mora 6. Predložiti mjere za uklanjanje prepreka i pristupiti stvaranju uslova za njihovu realizaciju 7. Organizovati seriju radionica za jačanje kapaciteta za izradu prostornih planova mora. 		
Odgovorne institucije	Ministarstvo održivog razvoja i turizma		

PRIORITETNA AKCIJA/NAZIV	VEZA SA STRATEŠKIM CILJEM I MJERAMA/PODMJERAMA	TIP AKCIJE	OKVIRNI ROK REALIZACIJE
<i>Sprovesti analizu izvodljivosti uvođenja urbane preparcelacije</i>	3.1 Razviti sistem održivog prostornog planiranja 3.2.1.1 Obezbijediti efikasnu pripremu građevinskog zemljišta – urbana preparcelacija	Operativna akcija	2016.
Pokazatelji sprovođenja	<ul style="list-style-type: none"> - Izrađena studija izvodljivosti uvođenja urbane preparcelacije - Održane radionice i stručni skupovi na kojima je studija prezentovana i diskutovana 		
Rezultat (outcome)	<ul style="list-style-type: none"> - Razvijena je svijest o pitanjima koja rješava urbana preparcelacija, posebno o primjeni instrumenata efikasne fizičke reprodukcije naselja i pravednoj distribuciji građevinskih prava - Unaprijeđeno je razumijevanje značaja usklađivanja pojedinačnih i javnih interesa kroz transparentni postupak - Urbana preparcelacija normirana je u zakonodavstvu Crne Gore 		
Opis	<p>Kvalitetna reprodukcija naselja bez instrumenata kao što je urbana preparcelacija je skoro nemoguća osim u slučajevima kad veliki investitori realizuju cjelovite izdvojene projekte unutar kojih se potom realizuju i površine u javnom korišćenju. Takvi su projekti rijetkost, a većinu zahvata, pa i na vrlo vrijednim lokacijama, čine pojedinačni manji zahvati. U takvim situacijama, bez kvalitetne urbanističke regulacije, kao i instrumenata zemljišne politike, nije moguće očekivati zadovoljavajući kvalitet izgrađene sredine. Osnovni instrument zemljišne politike u funkciji uređenja naselja je urbana komasacija ili urbana preparcelacija (ovaj drugi naziv je adekvatniji jer pruža manje konotacija na drugačiji društveno-ekonomski sistem u odnosu na postojeći). Ukratko, urbana preparcelacija rješava dva važna problema odnosno omogućava:</p> <ul style="list-style-type: none"> - distributivnu pravednost u podjeli građevinskih prava između različitih vlasnika zemljišta - prostor javnog interesa u naseljima (ulice, javne zelene i druge površine) kojeg lokalna samouprava dobija bez troškova. <p>Urbanom preparcelacijom lokalna samouprava bez troškova, putem doprinosa u zemljištu od svih vlasnika zemljišta u obuhvatu regulacionog plana, rješava prvi korak u pripremi građevinskog zemljišta za komunalno opremanje. Urbana preparcelacija takođe omogućava da se kvalitet izgrađenog prostora zasniva na viziji planera i arhitekata, a ne na vlasničkim odnosima na zemljištu kao preduslovu sprovođenosti planskog dokumenta.</p> <p>Ipak, prije uvođenja urbane preparcelacije potrebno je razmotriti mogućnosti uvođenja takvog instrumenta, identifikovati eventualne prepreke u sistemu i jačati svijest i kapacitete za njenu punu primjenu.</p>		
Aktivnosti	<ol style="list-style-type: none"> 1. Izraditi studiju izvodljivosti urbane preparcelacije kojom treba prikazati koristi i troškove primjene ovog instrumenta na bazi uporednih iskustava brojnih razvijenih zemalja koje ga uspješno koriste decenijama. Ovu prioritetnu akciju je moguće realizovati uz pomoć institucija za međunarodnu saradnju zemalja donatora kod kojih se instrument urbane preparcelacije uspješno koristi. 2. Na osnovu studije treba pripremiti radionice i stručne skupove u cilju prezentacije studije. U radionice i stručne skupove trebaju biti uključeni donosioci odluka iz državne i lokalne uprave. 		
Odgovorne institucije	Ministarstvo održivog razvoja i turizma		

PRIORITETNA AKCIJA/NAZIV	VEZA SA STRATEŠKIM CILJEM I MJERAMA/PODMJERAMA	TIP AKCIJE	OKVIRNI ROK REALIZACIJE
<i>Realizovati pilot projekat urbane preparcelacije</i>	3.1 Razviti sistem održivog prostornog planiranja 3.2.1.1 Obezbijediti efikasnu pripremu građevinskog zemljišta – urbana preparcelacija	Demonstraciona akcija	2017.
Pokazatelji sprovođenja	– Realizovan pilot projekat urbane preparcelacije		
Rezultat (outcome)	– Razvijeni su svijest o pitanjima koja rješava urbana preparcelacija, posebno o primjeni instrumenata efikasne fizičke reprodukcije naselja i pravednoj distribuciji građevinskih prava – Unaprijeđeno je razumijevanje značaja usklađivanja pojedinačnih i javnih interesa kroz transparentni postupak – Urbana preparcelacija normirana je u zakonodavstvu Crne Gore		
Opis	Izradu studije izvodljivosti uvođenja urbane preparcelacije treba da prati sprovođenje pilot projekta radi demonstracije primjene takvog instrumenta u praksi. Urbanom preparcelacijom reguliše se zemljište na način koji omogućava formiranje parcela po položaju, veličini i obliku tako da su pogodne za izgradnju i uređenje prostora. Pri tome se stare granice parcela brišu, formira se jedinstvena masa zemljišta koja se prekraja u nove urbane parcele, prema zahtjevima za javnim površinama i planiranim uslovima građenja. Kao rezultat nastaju parcele manje površine, ali uvećane tržišne vrijednosti. Ukoliko se pilot projekat sprovodi prije formalnog uspostavljanja zakonskog osnova za preparcelaciju može se provoditi kao dobrovoljni postupak. Pri tome ne treba da postoje sva službena tijela koja učestvuju u postupku, ali je potrebno omogućiti sprovođenje suštinski značajnih tehničkih koraka koji čine urbanu preparcelaciju. Mogu se utvrditi i određena izuzeća od postojećeg sistema uređenja građevinskog zemljišta, posebno pripreme građevinskog zemljišta za komunalno opremanje, i zamijeniti ih instrumentima i postupcima koji čine urbanu preparcelaciju. Za vlasnike zemljišta unutar obuhvata pilot projekata treba predvidjeti podsticajne mjere za učešće. (Sugeriše se i ispitivanje mogućnosti saradnje po ovom osnovu sa GIZ-om koji je slične aktivnosti realizovao u Srbiji)		
Aktivnosti	1. U saradnji s nadležnim tijelima iz državne i lokalne uprave odabrati odgovarajuće lokacije, a najjednostavnije je odabrati dio neizgrađenog građevinskog zemljišta naselja koji se planira za uređenje (jedna lokacija može biti mješovite, pretežno stambene namjene, a druga poslovne namjene). 2. Obezbijediti ili pripremiti plansku dokumentaciju detaljnog nivoa razrade. 3. Osigurati ad hoc instrumente (ako nema službenih) za transparentnu procjenu vrijednosti zemljišta, kao i procjenu troškova uređenja zemljišta u skladu s planskim dokumentom. 4. U projekat uključiti vlasnike zemljišta i upoznati ih s prednostima urbane preparcelacije. 5. Sprovesti tehničke korake koji čine urbanu preparcelaciju. 6. Omogućiti razmjenu iskustava kroz različite forme participativnog učešća (radionice, javne rasprave, prezentacije za medije) prije svega tako da vlasnici zemljišta predstavljaju svoja iskustva i uz učešće konsultanata iz razvijenih zemalja gdje se urbana preparcelacija ili komasacija rutinski sprovodi.		
Odgovorne institucije	Ministarstvo održivog razvoja i turizma		

PRIORITETNA AKCIJA/NAZIV	VEZA SA STRATEŠKIM CILJEM I MJERAMA/PODMJERAMA	TIP AKCIJE	OKVIRNI ROK REALIZACIJE
<i>Pripremiti priručnik za planiranje sanacije i obnavljanje neuslovno urbanizovanih područja i sprovođenje programa stručnog usavršavanja</i>	3.1 Razviti sistem održivog prostornog planiranja 3.2.1.2 Stvarati efikasnije mehanizme za sprječavanje nelegalne gradnje 3.2.2.2 Jačati kapacitete lokalne uprave	Operativna akcija	2017.
Pokazatelji sprovođenja	– Izrađen priručnik sa smjernicama za planiranje sanacije i obnavljanje neuslovno i nelegalno urbanizovanih područja – Sproveden program stručnog usavršavanja za prostorne planere, zaposlene u lokalnoj upravi na pripremi, izradi i sprovođenju planskih dokumenata i predstavnike civilnog sektora		
Rezultat (outcome)	– Unaprijeđeni su prostorno planerski i drugi kapaciteti za izradu kvalitetnih i sprovodivih planova, programa i projekata sanacije i obnavljanje neuslovno i nelegalno urbanizovanih područja u obalnom području – Ojačana je svijest o višestrukom značaju kvaliteta izgrađene sredine		
Opis	Kvalitet izgrađenog prostora je osnov kvaliteta života, kao i pokazatelj kulture građenja i ukupne kulture određene zajednice. Dodatno je značajan za regione, kao što je obalno područje Crne Gore, koji imaju potencijale i ambicije za razvoj visokokvalitetnog turizma. Analize i terenski uvidi ukazuju na visok udio izgrađenih prostora nezadovoljavajućeg kvaliteta. Problemu doprinosi i visok udio nelegalne gradnje. Stoga je značajno sistemski jačati kapacitete prostornih planera, zaposlenih u lokalnoj upravi, kao i predstavnika civilnog sektora za sprječavanje, sanaciju i obnavljanje neuslovno urbanizovanih područja. Centralni dio ove prioritetne akcije je izrada praktičnog priručnika koji treba da usmjeri predstojeće aktivnosti sanacije i obnavljanja neuslovno urbanizovanih područja.		
Aktivnosti	1. Izraditi priručnik kojim će se definisati mogući raspon intervencija koje, između ostalog, mogu uključivati: – podizanje standarda površina u javnom korišćenju (rekonstrukcija ulične mreže, sadnja drvoreda, uređenje parkovskih, predionih i rekreacionih površina, biciklističke staze, uređenje šetališta, posebno uz obalu, uređenje plaža i kupališta...) – aktivnosti funkcionalnog održavanja i uljepšavanja privatnih površina i objekata (obnova fasada, čišćenje, uređenje vrtova i okućnica, unapređivanje energetske efikasnosti) – obnavljanje i održavanje infrastrukturnih sistema – projekte sveobuhvatnog obnavljanja iz domena dominantno građevinskih intervencija i koji povezuju, zavisno od lokalnih uslova, društvene, ekonomske, zaštitne, kulturne i prostorne aspekte. Pitanje sanacije područja nelegalne gradnje uskoro će postati posebno aktuelno, naročito u poluurbanim prostorima bližim obali, uključujući njihovo komunalno opremanje, uređenje javnih površina, posebno zelenih, rekonstrukciju saobraćajne mreže i dr. U priručniku treba naglasiti značaj kvalitetnog urbanističkog i arhitektonskog oblikovanja, a posebno očuvanja, njegovanja i unapređivanja naslijeđene kulture građenja i prostornog identiteta naselja i predjela. U okviru priručnika potrebno je sumirati iskustva i napraviti njihovu komparaciju sa sličnim projektima iz drugih zemalja, posebno vezano za formalizaciju nelegalno izgrađenih područja. Pri tome osnovni kriterijum za predlaganje rješenja mora biti njihova sprovodljivost. 2. Aktivnosti stručnog usavršavanja i jačanja kapaciteta, u formi radionica, mogu se sprovoditi u fazi pripremljenog radnog materijala priručnika. Poželjno je da dodatni praktični primjeri budu rezultat rada na radionicama, naročito kao rezultat interakcije planera i arhitekata, predstavnika lokalnih uprava i nevladinog sektora.		
Odgovorne institucije	Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Inženjerska komora Crne Gore, lokalne samouprave na čijim se teritorijama nalazi obuhvat pilot projekata		

Naselje kod Sozine IZVOR: CAMP

PRIORITETNA AKCIJA/NAZIV	VEZA SA STRATEŠKIM CILJEM I MJERAMA/PODMJERAMA	TIP AKCIJE	OKVIRNI ROK REALIZACIJE
<i>Realizovati pilot projekat sanacije i obnavljanja neuslovno urbanizovanih područja</i>	3.2 Obezbijediti šire preduoslove za funkcionisanje sistema uređenja prostora 3.2.1.2 Stvarati efikasnije mehanizme za sprječavanje nelegalne gradnje 3.2.2 Jačati stručne kapacitete	Operativna akcija	2018.
Rezultat	– Uspješno sproveden demonstracioni projekat urbane sanacije i obnavljanja neuslovno urbanizovanih područja		
Očekivana promjena	– Unaprijeđeni su prostorno planerski i drugi kapaciteti za izradu kvalitetnih i sprovodivih planova, programa i projekata sanacije i obnavljanje neuslovno i nelegalno urbanizovanih područja u obalnom području – Ojačana je svijest o višestrukome značaju kvaliteta izgrađene sredine		
Opis	Cilj aktivnosti je praktična realizacija projekta unapređenja kvaliteta izgrađene sredine kroz jačanje kapaciteta svih uključenih subjekata. Ovaj projekat može se realizovati nakon izrade priručnika za planiranje sanacije i obnavljanje neuslovno urbanizovanih područja kao način za praktično testiranje preporuka iz priručnika. U istom prostornom obuhvatu može se povezati i s projektima koji se bave uvođenjem urbane preparcelacije, legalizacije bespravniha objekata, kao i projektima koji se bave unapređenjem energetske efikasnosti.		
Aktivnosti	<ol style="list-style-type: none"> 1. U saradnji s nadležnim tijelima iz državne i lokalne uprave treba odabrati odgovarajuću lokaciju s tipičnim problemima bespravne gradnje, neadekvatnih javnih površina, manjkave komunalne infrastrukture, problematičnog oblikovanja. U izboru lokacija bilo bi dobro odabrati onu za koju je u pripremi izrada planskog dokumenta detaljne razrade (regulacioni ili detaljni plan) čiji je zadatak, između ostalog, upravo urbana sanacija. 2. U projekat uključiti vlasnike zemljišta i objekata i upoznati ih s koristima od urbane sanacije, posebno u smislu povećanja standarda uređenja i posljedično vrijednosti nekretnina. 3. Nakon prihvatanja planskog rješenja, zajedno s predstavnicima lokalne samouprave razraditi sve troškove koje realizacija tog rješenja zahtijeva i definisati faze realizacije i izvore finansiranja. 4. Nakon usvajanja planskog dokumenta u saradnji s lokalnom samoupravom pokrenuti realizaciju plana, posebno onih djelova koji se odnose na javne površine i sadržaje i komunalnu infrastrukturu. 5. Sprovesti evaluaciju cijelog projekta u smislu identifikacije bitnih prepreka i problema, posebno onih sistemskih. 6. Treba omogućiti razmjenu iskustava kroz različite forme participativnog učešća (radionice, javne rasprave, prezentacije za medije) prije svega tako da svi uključeni subjekti predstavljaju svoja iskustva. 		
Odgovorne institucije	Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Inženjerska komora Crne Gore, opštine na čijim se teritorijama nalazi obuhvat pilot projekata		

PRIORITETNA AKCIJA/NAZIV	VEZA SA STRATEŠKIM CILJEM I MJERAMA/PODMJERAMA	TIP AKCIJE	OKVIRNI ROK REALIZACIJE
<i>Pripremiti priručnik za primjenu PPPNOP CG i sprovođenje programa stručnog usavršavanja</i>	3.3 Obezbijediti šire preduoslove za funkcionisanje sistema uređenja prostora 3.2.2.1 Razviti programe stručnog usavršavanja i jačati kompetencije prostornih planera i arhitekata	Operativna akcija	2016.
Pokazatelji sprovođenja	<ul style="list-style-type: none"> Izrađen priručnik sa smjernicama za primjenu PPPNOP i usklađivanje PUP-ova opština u obalnom području s PPPNOP i testirana njegova primjena na odabranom lokalitetu Završene izmjene i dopune Zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata i Pravilnika o bližem sadržaju i formi planskog dokumenta, kriterijumima namjene površina, elementima urbanističke regulacije i jedinstvenim grafičkim simbolima Sproveden program stručnog usavršavanja za prostorne planere i zaposlene u lokalnoj upravi na pripremi, izradi i sprovođenju planskih dokumenata 		
Rezultat (outcome)	<ul style="list-style-type: none"> Unaprijeđeni su prostorno-planerski kapaciteti za izradu kvalitetnih planskih dokumenata u obalnom području Ojačani su kapaciteti zaposlenih u lokalnoj upravi za pripremu, izradu i sprovođenje planskih dokumenata 		
Opis	Donošenje PPPNOP CG predstavlja važan iskorak u planiranju prostornog razvoja u obalnom području. Ovaj planski dokument kao prvi prostorni plan regionalnog nivoa u Crnoj Gori kroz koji se ujedno moraju implementirati brojni zahtjevi Protokola o IUOP-u, u metodološkom i sadržajnom smislu, donosi novine koje zahtijevaju jačanje kapaciteta potrebnih za njegovo potpunije razumijevanje i uspješnu primjenu. Donošenje PPPNOP-a CG pokreće proces usklađivanja, prije svega, PUP-ova obalnih opština, ali i drugih lokalnih planskih dokumenata. Cilj ove prioritete akcije je da na vrijeme obezbijedi prostorno-planerske kapacitete, kao i kapacitete službenika lokalne uprave koji će raditi na pripremi, izradi i sprovođenju lokalnih planskih dokumenata opština u obalnom području.		

Aktivnosti	<p>1. Izrada Priručnika koji će detaljnije objasniti zahtjeve PPPNOP CG u odnosu na PUP-ove opština, s naglaskom na odredbe koje se odnose na:</p> <ul style="list-style-type: none"> revidiranje građevinskih područja na osnovu plana namjene površina i numeričkih kriterijuma PPPNOP CG primjenu obalnog odmaka detaljnije planiranje otvorenih ruralnih područja planiranje predjela očuvanje kulturne baštine planiranje morskih područja korišćenje baze podataka s rezultatima analiza ranjivosti obalnog područja primjenu instrumenata fleksibilnosti koji su ugrađeni u odredbe i smjernice PPPNOP-a CG područja direktne primjene PPPNOP-a CG. <p>S obzirom na značaj i veličinu otvorenih ruralnih područja dio priručnika treba biti u formi vodiča za planiranje i gradnju objekata i druge zahvate u vrijednim ruralnim prostorima. Značajna tema je očuvanje identiteta tradicionalnih ruralnih naselja koja se zasniva na poštovanju jedinstvenosti predionog konteksta i odnosa prema njemu. Teme koje će se priručnikom praktično obraditi, između ostalog, uključuju:</p> <ul style="list-style-type: none"> očuvanje istorijske slike, volumena (gabarita) i obrisa naselja, naslijeđenih vrijednosti predjela i vizura očuvanje i obnovu tradicionalne gradnje (naročito starih kamenih kuća), ali i svih drugih istorijskih građevina, spomeničkih vrijednosti, kao nosilaca prepoznatljivosti prostora primjenu savremene, sa karakteristikama prostora usklađene, ruralne arhitekture zadržavanje istorijskih trasa puteva (starih cesta, pješačkih staza, poljskih puteva i šumskih prosjeka) očuvanje prirodnih vrijednosti kontaktnih predjela uz zaštićene cjeline i vrijednosti nezaštićenih predjela kao što su obale, prirodne šume, kultivisani predio principe ekosistemske pristupa principe adaptacije na klimatske promjene primjenu održivih infrastrukturnih uređenja i rukovanja otpadom. <p>Treba voditi računa da priručnik bude sadržajno komplementaran s postojećim publikacijama slične namjene. Poželjno je ovom publikacijom ponuditi i modele odredbi i smjernica za lokalne planske dokumente. Takođe, treba sugerisati načine i kriterijume ocjene kvaliteta planskih i arhitektonskih intervencija u postupku davanja saglasnosti, odnosno ishoda akata za građenje. Kroz priručnik je potrebno detaljnije pojasniti primjenu odnosno razradu pokazatelja na lokalne planske dokumente.</p> <p>Ukoliko se pokaže racionalnim, vodič za planiranje i gradnju objekata i druge zahvate u vrijednim ruralnim prostorima moguće je pripremiti kao zasebnu publikaciju.</p> <p>Jedan od preduoslova za izradu priručnika je završetak izmjena i dopuna Zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata i posebno Pravilnika o bližem sadržaju i formi planskih dokumenata. Ukoliko Pravilnik ne bude završen, izradu Priručnika treba koordinirati s izmjenama Pravilnika, posebno po pitanju planiranja građevinskih područja i primjene člana 77.</p> <p>2. Pripremu priručnika treba da prati njegovo testiranje na odabranom području, optimalno kao cjelovito uređenje ruralnog prostora, koji pretpostavlja i aktivno učešće javnosti.</p> <p>3. Aktivnosti stručnog usavršavanja, u formi radionica, mogu se sprovesti u fazi pripremljenog radnog materijala priručnika. U priručniku je potrebno koristiti praktične primjere situacija iz PPPNOP-a CG i opština obalnog područja. Dio praktičnih primjera će nastati kao rezultat rada na radionicama u fazi nacrtanja priručnika.</p>
Odgovorne institucije	Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Inženjerska komora Crne Gore, lokalne samouprave u obalnom području Crne Gore

4. Postizanje zadovoljavajućih učinaka ekonomskog razvoja obalnog područja

PRIORITETNA AKCIJA/NAZIV	VEZA S STRATEŠKIM CILJEM	TIP AKCIJE	OKVIRNI ROK REALIZACIJE
<i>Izraditi prijedlog projekta za podsticanje razvoja zelene ekonomije</i>	4.1 Održivo upravljati resursima obalnog područja 4.2 „Ozeleniti” razvoj obalnog razvoja	Demonstraciona akcija	2018.
Pokazatelji sprovođenja	– Pripremljen prijedlog projekta za podsticanje razvoja zelene ekonomije		
Rezultat (outcome)	– Sprovođenjem projekta demonstrira se pristup da očuvanje prirode ne predstavlja prepreku već priliku za razvoj		
Opis	<p>Naročito bitne prepreke u ekonomiji obalnog područja koje otežavaju transformaciju u smjeru održivosti uključuju:</p> <ul style="list-style-type: none"> – postojeće okolnosti koje nerijetko karakteriše težnja ka ostvarivanju kratkoročnih dobiti, praćenih neodrživom potrošnjom prirodnih resursa, umanjujući na taj način vitalnost ekonomskog razvoja – nedostatak kvalitetnih razvojnih inicijativa u kojima su biodiverzitet i prediona raznovrsnost i na njima zasnovana atraktivnost, kao osnovne komparativne razvojne prednosti, integrisane u ekonomski prosperitet i kvalitet života – nedostatak svijesti javnosti o vrijednostima usluga koje pružaju ekosistemi i značaju zdrave životne sredine za prosperitet društva, kao i manjak afirmacije društveno odgovornog ponašanja preduzeća (prije svega, bankarskog sektora), naročito onih koja podržavaju razvoj zelenih projekata. <p>Zato je potrebno:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Jačati kapacitete struktura za planiranje, razvoj i zaštitu obalnog područja da bi pružili kvalitetnu podršku „ozelenjavanju” ekonomije odnosno usmjeravanju ekonomskih aktivnosti u smjeru održivosti. 		

Opis	<p>2. Podržati pripremu, sprovođenje i praćenje pokaznih projekata kojima će se demonstrirati različiti oblici pružanja podrške razvoju zelene ekonomije (od tehničke do direktne finansijske pomoći). Za podsticanje realizacije projektnih ideja treba obezbijediti više različitih oblika pomoći (bespovratna sredstva, izrazito povoljni krediti, garancije, različiti oblici tehničke pomoći i sl.), u zavisnosti od vrste i značaja projekta. Riječ je o složenom sistemu u koji treba uključiti bankarski sektor i druge partnere koji mogu biti nosioci pružanja pomoći. Kao primijer mogu se navesti projekti koji doprinose:</p> <ul style="list-style-type: none"> – poboljšanju lokalne ekonomije i ruralnom razvoju – razvoju novih elemenata turističke ponude kroz turističko otvaranje zaleđa (na primjer, realizacijom Projekta „Put tvrđavske arhitekture”) i rasterećivanju uskog obalnog područja od pritiska kojima je izloženo – sprječavanju degradacije kulturnih dobara i revitalizaciji kulturnog predjela – povećanju znanja, uključujući znanja o korišćenju različitih dostupnih fondova. <p>3. Podizati svijest o značaju očuvanja prepoznatljivih i autentičnih vrijednosti obalnog područja.</p> <p>U kontekstu navedenog prioriteta je pokrenuti razvoj i realizaciju projekta, u periodu od najmanje pet godina, koji će omogućiti primjenu prethodno navedenog pristupa. Po mogućnosti, optimalno je već u početnoj fazi izrade projektne dokumentacije i realizacije projekta omogućiti uključivanje banaka i/ili drugih finansijskih institucija. Procjenjuje se da će priprema projektne dokumentacije trajati 12–15 mjeseci.</p>
Aktivnosti	<ol style="list-style-type: none"> 1. Izrada nacrt projekta, uključujući utvrđivanje ciljeva, očekivanih rezultata i pokazatelja sprovođenja. 2. Konsultacije s ključnim stručnim i upravljačkim institucijama, lokalnim samoupravama i civilnim sektorom po pitanju usklađivanja ciljeva i očekivanih rezultata projekta. 3. Priprema detaljne projektne dokumentacije. 4. Finalno usuglašavanje s partnerima u projektu i ključnim učesnicima u realizaciji projekta.
Odgovorne institucije	Ministarstvo održivog razvoja i turizma

5. Funkcionisanje sistema upravljanja obalnim područjem

PRIORITETNA AKCIJA/NAZIV	VEZA SA STRATEŠKIM CILJEM	TIP AKCIJE	OKVIRNI ROK REALIZACIJE
<i>Pružiti podršku funkcionisanju koordinacionog mehanizma za IUOP</i>	5.1 Uspostaviti funkcionalan koordinacioni mehanizma za IUOP	Sistemska akcija	2020.
Pokazatelji sprovođenja	<ul style="list-style-type: none"> - Pripremljeni programi rada Savjeta za IUOP, Odjeljenja za IUOP i Koordinacionog tijela za IUOP - Pripremljen program rada za Javno preduzeće za upravljanje morskim dobrom (buduću Agenciju) s aspekta IUOP - Realizovani programi tehničke pomoći radi izgradnje institucionalnih kapaciteta za IUOP - Razrađeni, potvrđeni i sprovedeni godišnji akcioni planovi za IUOP odgovornih subjekata za sprovođenje NS IUOP - Usklađene godišnje mjere i akcije NS IUOP s godišnjim akcionim planovima odnosno opredjeljenim budžetskim sredstvima odgovornih subjekata 		
Rezultat (outcome)	<ul style="list-style-type: none"> - Uspostavljen je sistem u kojem Odjeljenje za IUOP ima odgovarajuće kapacitete da podstakne djelovanje relevantnih resora i institucija, identifikuje problemska područja i mogućnosti za usklađeno djelovanje, kao i da na osnovu toga razrađuje prijedloge djelovanja koje na adekvatan (prezentabilan, shvatljiv) način dostavlja donosiocima odluka (kroz Savjet za IUOP) - Postiže se usklađenost djelovanja resora – odgovornih subjekata u aktivnostima upravljanja obalnim područjem - Savjet i Koordinaciono tijelo ostvaruju svoje funkcije i zadatke u sprovođenju politike IUOP 		
Opis	<p>Sprovođenje Protokola o IUOP i NS IUOP zahtijeva funkcionalan koordinacioni mehanizam za integralno upravljanje obalnim područjem. Njegovo uspostavljanje kroz formiranje Odjeljenja, Savjeta i Koordinacionog tijela za IUOP, zahtijeva obezbjeđivanje adekvatne tehničke i stručne podrške za izgradnju institucionalnih kapaciteta za IUOP. Tehnička pomoć usmjerena na obezbjeđivanje funkcionalnosti koordinacionog mehanizma može uključiti stručno savjetovanje, razmjenu iskustava, jačanje kapaciteta zaposlenih u Odjeljenju za IUOP i Agenciji za upravljanje morskim dobrom.</p> <p>U centru pažnje treba da bude uspostavljanje međuresorne saradnje u sprovođenju mjera, podmjera i akcija NS IUOP što će se prevashodno postići kroz stvaranje uslova za realizaciju zadataka Savjeta i Koordinacionog tijela za IUOP.</p>		
Aktivnosti	<ol style="list-style-type: none"> 1. Formirati Odjeljenje, Savjet i Koordinaciono tijelo za IUOP. 2. Razraditi i potvrditi detaljne programe rada za navedena tijela. 3. Na osnovu ciljeva i mjera NS IUOP, dodatno razmotrenih kroz mehanizme međuresorne koordinacije, treba pripremiti detaljne godišnje akcione planove odgovornih subjekata. Tako pripremljeni akcioni planovi moraju biti usklađeni s godišnjim programima rada resora – odgovornih subjekata koji učestvuju u funkcionisanju koordinacionog mehanizma za IUOP, odnosno njihovim godišnjim budžetskim okvirima. Inicijalno, realizaciju ove aktivnosti koordinira Odjeljenje za IUOP u saradnji s relevantnim resorima uključenim u rad Savjetu za IUOP. 4. Odobravati godišnje programe rada Savjeta za IUOP, s pratećim akcionim planovima odgovornih subjekata. 5. Pratiti sprovođenja akcija na godišnjem nivou. 		
Odgovorne institucije	Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Koordinaciono tijelo za IUOP, Savjet za IUOP, Javno preduzeće za upravljanje morskim dobrom		

PRIORITETNA AKCIJA/NAZIV	VEZA S STRATEŠKIM CILJEM	TIP AKCIJE	OKVIRNI ROK REALIZACIJE
<i>Uvesti praćenje učinka djelovanja institucija uključenih u sistem za IUOP</i>	5.2 Jačati kapacitete javne uprave	Sistemska akcija	2020.
Pokazatelji sprovođenja	<ul style="list-style-type: none"> - Analize učinka institucija uključenih u IUOP CG - Uveden program praćenja učinka djelovanja - Sproveden program usavršavanja službenika nadležnih za obezbjeđivanje mjerljivosti rezultata 		
Rezultat (outcome)	<ul style="list-style-type: none"> - U sistemu za IUOP uspostavljeno je djelovanje i postupanje u skladu s rezultatima praćenja učinka djelovanja - Pozitivna iskustva u funkcionisanju sistema za IUOP primjenjuju se i u drugim segmentima javne uprave 		
Opis	<p>Primjena principa dobrog upravljanja je cilj kojem treba da teži sistem javne uprave Crne Gore. Međutim, takve promjene su zahtjevne i dugoročne. Da bi se demonstrirala primjena principa dobrog upravljanja, prije svega, kroz uvođenje sistema praćenja učinka djelovanja, njegova primjena može se testirati u sistemu za IUOP.</p> <p>Prvi petogodišnji period sprovođenja NS IUOP biće početna – testna faza, a na osnovu iskustava stečenih u njenom sprovođenju poželjno je dati preporuke relevantne za primjenu u širem kontekstu funkcionisanja javne uprave (npr. kroz saradnju s Upravom za kadrove).</p> <p>Jedan od ključnih preduslova za uvođenje i primjenu sistema praćenja ostvarenog učinka institucija je jačanje kapaciteta i kompetencija službenika nadležnih za sprovođenje sistema mjerljivosti rezultata.</p>		
Aktivnosti	<ol style="list-style-type: none"> 1. Na osnovu postojećih relevantnih dokumenata (npr. studija jačanja administrativnih kapaciteta u oblasti životne sredine u Crnoj Gori), treba izraditi dubinsku inicijalnu analizu funkcionisanja institucija odgovornih za IUOP. 2. Na osnovu tako sprovedene analize treba dati konkretne preporuke za uvođenje sistema praćenja učinka djelovanja u sistemu IUOP. 3. Slijedom preporuka iz Analize, treba započeti uvođenje programa praćenja učinka djelovanja institucija odgovornih za IUOP, uz pomoć nezavisne stručne organizacije i optimalno korišćenje tržišno dostupnih programa. Programi (optimalno dostupni računarski programi) moraju biti jednostavno primjenjivi, prilagodljivi potrebama uključenih institucija, cjenovno prihvatljivi i održivi (ne traže stalnu povezanost s organizacijom koja program uvodi u upotrebu). 4. Potrebno je sprovesti programe obuke u formi radionica (učesće treba obezbijediti za službenike Uprave za kadrove Crne Gore, Ministarstva održivog razvoja i turizma i ostale subjekte odgovorne za IUOP). <p>Prva faza sprovođenja aktivnosti (do integrisanja sistema praćenja učinaka u sistem javne uprave) je tri godine, nakon čega treba nastaviti s programom obuke i dodatnom eksperimentalnom fazom samosprovođenja u naredne dvije godine.</p>		
Odgovorne institucije	Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Uprava za kadrove Crne Gore		

PRIORITETNA AKCIJA/NAZIV	VEZA SA STRATEŠKIM CILJEM	TIP AKCIJE	OKVIRNI ROK REALIZACIJE
<i>Uvesti izvještavanje o stanju obalnog područja primjenom pokazatelja</i>	5.3. Uspostaviti praćenje obalnih procesa	Operativna akcija	2020.
Pokazatelji sprovođenja	<ul style="list-style-type: none"> Unaprijeđeni postojeći i uvedeni novi pokazatelji praćenja stanja obalnog područja Pripremaju se izvještaji o stanju obalnog područja u skladu s ekosistemskim pristupom i utvrđenim ciljevima postizanja dobrog ekološkog stanja morske sredine 		
Rezultat (outcome)	<ul style="list-style-type: none"> Primjenjuju se multidisciplinarni pokazatelji za praćenje stanja i procesa obalnog područja Unaprijeđene su informacije o stanju obalnog područja Informacije su dostupne i upotrebljive za različite planske, sanacione i istraživačke aktivnosti 		
Opis	<p>Obezbjedivanje kompatibilnosti i povezanosti posebnih baza podataka i njihova nadogradnja nedostajućim pokazateljima ima prioritetan značaj za uspostavljanje kvalitetne osnove za izradu i sprovođenje planova i programa korišćenja resursa obalnog područja, praćenje stanja životne sredine (stanje morskog ekosistema, biodiverziteta i segmenata životne sredine), korišćenje prostora u obalnom području i utvrđivanje režima korišćenja i upravljanja morskim dobrom, utvrđivanje i praćenje uticaja prirodnih hazarda.</p> <p>S tim u vezi neophodno je unaprijediti sistem specifičnih i multidisciplinarnih pokazatelja stanja obalnog područja.</p>		
Aktivnosti	<ol style="list-style-type: none"> Izvršiti analizu postojećih baza podataka i utvrditi nedostatke u pogledu metoda prikupljanja i obrade podataka, odnosno nedostatke u ulaznim podacima koji su potrebni za proračun pokazatelja za praćenje stanja životne sredine, prostora, obalnih procesa, prirodnih i antropogenih hazarda, a koje obezbjeđuju nadležne naučne i stručne institucije. U skladu s rezultatima analize predložiti uvođenje nedostajućih specifičnih i multidisciplinarnih pokazatelja stanja obalnog područja, polazeći od informacija dostupnih u okviru postojećih baza podataka, u skladu sa relevantnim domaćim propisima, kao i obavezama u pogledu transponovanja zakonodavstva EU u nacionalni pravni okvir, obavezama koje proizilaze iz članstva Crne Gore u relevantnim međunarodnim organizacijama i UN konvencijama, te ishodima konsultacija sa stručnom javnošću. U tom kontekstu prioritetna je transpozicija Okvirne direktive o morskoj strategiji 2008/56/EC, usklađivanje s MEDPOL programom i primjena ekosistemskog pristupa u okviru sprovođenja Barselonske konvencije. Za svaki pokazatelj definisati nadležnosti za prikupljanje ulaznih podataka i utvrđivanje pokazatelja s ciljnim i graničnim vrijednostima. Definisati zajednički format obrade podataka u pojedinačnim bazama podataka. Definisati pravila razmjene podataka između subjekata nadležnih za upravljanje pojedinačnim bazama podataka. Uspostaviti model za obezbjeđivanje međusobne kompatibilnosti, povezanosti i javnog korišćenja baza podataka. Razraditi obrazac izvještavanja primjenom multidisciplinarnih pokazatelja stanja i procesa obalnog područja. Pripremiti cjeloviti integrisani izvještaj o stanju obalnog područja. 		
Odgovorne institucije	Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Agencija za zaštitu životne sredine, Javno preduzeće za upravljanje morskim dobrom, Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju, Centar za ekotoksikološka ispitivanja doo-CE-TI, Institut za biologiju mora		

7.3 Finansiranje sprovođenja Strategije

Finansijski aspekt prioriteta akcija, odnosno mjera i podmjera, ima razgranatu strukturu mogućih izvora finansiranja:

- Značajan dio aktivnosti može se planirati u godišnjim budžetima resora koji će biti uključeni u implementaciju NS IUOP, posebno plan redovnih zakonodavnih aktivnosti u skladu s Programom pristupanja Crne Gore EU u periodu od 2014–2018. Za značajan dio aktivnosti može biti dovoljno restrukturiranje budžeta resora koji će biti uključeni u implementaciju NS IUOP.
- Za dio predloženih aktivnosti, posebno onaj koji uključuje programe sanacije, različite pilot projekte i primjenu dobrih praksi, potrebno je obezbijediti dodatna sredstva iz nacionalnog budžeta (kapitalni budžet), budžeta lokalnih zajednica, kao i iz komplementarnih izvora, kao što je pretpriprustupna podrška EU. Raspoloživa indikativna sredstva u tekućoj finansijskoj perspektivi prikazana su u Prilogu 5 (u prvom dijelu Tabele gdje je dat pregled sredstava dostupnih u IPA II navedene su i programske oblasti koje su relevantne s aspekta alociranja sredstava za indikativne prioriteta akcije NS IUOP). Za potrebe sprovođenja kros-sektorskog pristupa NS IUOP značajne su nacionalne IPA linije za socio-ekonomski i regionalni razvoj (životna sredina i klimatske akcije; transport), kao i za poljoprivredu i ruralni razvoj.
- Kad je riječ o višekorisničkim IPA prioritetima, posebno je korisna horizontalna podrška po svim linijama TAIEX-a za: brze akcije u zakonodavstvu, pomoć u unifikaciji indikatora za potrebe komparativnih analiza i monitoringa, iniciranje

saradnje s IMF, WB, OECD i drugim partnerima, mobilnost istraživača i studenata, akcije mladih, a posebno za inicijative civilnog društva i komunikacionu strategiju prema medijima. Dalje je značajna participacija i aktivnosti ECRAN mreže, kao i podrška za prostorno planiranje mora (GGF). Za investicije u zaštitu životne sredine, energetiku, transport i socijalno-ekonomski razvoj, kao i pripremu projektne dokumentacije, dragocjen je Investicioni fond za Zapadni Balkan (WBIF).

- Posebnu pažnju treba posvetiti tzv. programima Unije za period od 2014. do 2020. godine, kako onima koji su već otvoreni za Crnu Goru, tako i onim kojim tek treba pristupiti (Horizont 2020, COSME – program za konkurentnost preduzetništva i MSP, LIFE – program za zaštitu životne sredine i klimatske akcije, Zapošljavanje i socijalne inovacije, Zdravlje za rast, Kreativna Evropa, Consumer, Evropa za građane, Mehanizam Unije za civilnu zaštitu, itd.).
- Pretpriprustupna podrška Unije posebnu pažnju poklanja aktivnostima civilnog društva, posebno onim projektima kojima je partner Ministarstvo održivog razvoja i turizma (na primjer, u tu grupu može se uvrstiti prioritetna akcija koja se odnosi na prijedlog Projekta „Prostor i djeca“).
- Za jedan dio aktivnosti treba koristiti dostupna finansijska sredstva međunarodnih razvojnih organizacija koje su inače partneri EU u ovoj oblasti (kombinovani mehanizmi grantova i kredita), kao i kreditne linije EBRD, EIB i dr.
- Konačno, za održivo upravljanje strategijom, neophodno je u navedenim izvorima naći adekvatan finansijski okvir za podršku mehanizmima koor-

dinacije, upravljanja i monitoringa sprovođenja.

Još je u Mišljenju EK o spremnosti Crne Gore da otvori pregovore o članstvu u EU (novembar 2010. godine) navedeno da se puno usaglašavanje sa standardima EU u oblasti životne sredine može ostvariti tek u dugom roku. Po mišljenju Komisije, to je jedino poglavlje koje se ne može potpuno uskladiti u srednjem roku, i kome se otvara prostor za pregovaranje tranzicionih rokova za puno ispunjavanje standarda. Ta okolnost otvara mogućnost da se u slučajevima nekih, finansijski veoma zahtjevnih investicija, a istovremeno veoma bitnih projekata, indikativno planira puna realizacija i nakon okončanja pristupnih pregovora. Tada bi Crna Gora, kao potencijalna buduća članica Unije, mogla pristupiti i izdašnjim instrumentima ekonomske, socijalne i teritorijalne kohezije EU (CAP, EFS, ERDF, Kohezioni fond, itd.). To bi s aspekta mjera i podmjera NS IUOP, koje treba realizovati do 2030. g., kao i sistemskih prioriteta koje treba realizovati do 2020. g., značilo da se u periodu poslije 2020. g. u budžetski okvir projekata mogu uključiti i sredstva kohezije politike i strukturnih instrumenata EU koja su otvorena za države članice.

U „Izveštaju o analitičkom pregledu usklađenosti zakonodavstva Crne Gore s pravnom tekovinom EU za poglavlje 27 – Životna sredina“ (februar, 2014. godine) navodi se takođe da usklađenost s pravnom tekovinom EU u oblasti zaštite životne sredine u cjelini zahtijeva značajne investicije. Osim toga, neophodna je snažna i dobro opremljena administracija na državnom i lokalnom nivou. Budući da će troškovi usklađivanja s pravnom tekovinom EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena biti visoki, Evropska komisija navodi da „Crna Gora mora obezbijediti adekvatne finansijske resurse i uskladiti raspoloživa finansijska sredstva s planom zakonodavnog usk-

lađivanja i implementacije. Do dana pristupanja Crna Gora bi trebala biti u mogućnosti da dovrši zakonodavno usklađivanje, ali ograničeni finansijski resursi za investicije u zaštitu životne sredine (uključujući i investicije za IUOP) opredjeljuju dinamiku sprovođenja usaglašanih propisa i usvajanja zahtjevnih standarda u ovoj oblasti. Istovremeno, potrebno je značajno ojačati administrativne kapacitete i formirati strukture za koordinaciju politika, sprovođenje i nadzor.“

Imajući u vidu dugoročni razvojni okvir definisan NS IUOP, kao i predložene prioritete akcije, i s aspekta obezbjeđivanja izvora finansiranja važno je referirati na činjenicu da u Crnoj Gori danas postoji nekoliko desetina⁹⁸ strategija. Za njihovo sprovođenje zaduženi su različiti resori, bez centralnog koordinacionog mehanizma. Posljedično, ne postoji ni mehanizam „harmonizacije“ pratećih akcionih planova, što smanjuje efekat sinergije i povećava rizik od preklapanja. Izveštavanje o sprovođenju tih dokumenata predstavlja složen proces međuresorne saradnje i veliki napor za ukupnu administraciju. Takođe, može se zaključiti da postoji čitav set značajnih razvojnih projekata koji u kumulativu prelaze srednjoročni investicioni kapacitet budžeta, tako da se mnoge od planiranih aktivnosti odlažu, bilo da su definisane kao sektorski ili nacionalni razvojni prioriteti. Istovremeno, svi strateški razvojni dokumenti „ograničeni“ su makroekonomskim razvojnim smjernicama, srednjoročnim budžetskim projekcijama, godišnjim zakonom o budžetu, prioritetima pretpristupne podrške, kao i planom zaduživanja, odnosno kapacitetima upravljanja javnim dugom zemlje.

Zato će test uspješnosti funkcionisanja koordinacionog mehanizma za IUOP predstavljati usklađivanje aktivnosti resora i koordinirana podjela njihovih

zadataka u sprovođenju mjera, podmjera i akcija iz NS IUOP (polazeći od predloženih odgovornih subjekata u Akcionom planu NS IUOP). Biće potrebno da se prioritetni set akcija integriše u resorne programe rada i njihove budžete za 2016. godinu, primarno kroz saradnju Jedinice za integralno upravljanje obalnim područjem s predstavnicima resora uključenih u rad Savjeta za IUOP. Do isteka srednjoročnog perioda, do 2020. g., biće potrebno kontinuirano usklađivanje prioriteta akcija i godišnjih programa rada resora nadležnih za sprovođenje mjera i akcija, odnosno prioriteta akcija i njihovih srednjoročnih programskih i budžetskih projekcija. Prioritetne akcije NS IUOP neophodno je usaglasiti i sa srednjoročnim budžetskim projekcijama Ministarstva finansija koje uključuju i makroekonomske smjernice, upravljanje javnim dugom i uključivanje u sistem novog ekonomskog upravljanja Evropske komisije⁹⁹.

Kao rezultat navedene koordinacije i usaglašavanja prioriteta u funkciji vremena i u skladu s realnim finansijskim okvirom, u 2015. godini treba pripremiti godišnji plan akcija za 2016. g., razrađen i usaglašen s definisanim izvorima finansiranja koji treba da uključuje budžetska i projektna sredstva, kao i sredstva iz pretpristupnih programa EU.

08

PRAĆENJE SPROVOĐENJA STRATEGIJE

Crkva Sv. Nikole IZVOR: CAMP

Praćenje napretka primjenom pokazatelja je neizostavan element u sprovođenju javnih politika (strategija, planova, programa). To je naročito relevantno za sprovođenje javnih politika značajnih za upravljanje procesima u obalnom području, prije svega u smislu praćenja i ocjenjivanja rezultata i učinaka. Naime, u odnosu na gustinu prirodnih i društvenih struktura i procesa obalno područje je posebno složen sistem koji zahtijeva kontinuirano praćenje i ocjenjivanje stanja.

Praćenjem se registruju promjene koje su rezultat sprovođenja politike ili plana, uključujući planirane – očekivane, ali i neplanirane promjene koje mogu predstavljati problem. Na taj način mjeri se uspješnost implementacije politike, odnosno strateškog dokumenta, i to iz dva razloga: 1) da se ocijeni progres u sprovođenju utvrđenih ciljeva, mjera i akcija, i 2) da se omogući upoređenje stanja i kretanja, kako u nacionalnom tako i međunarodnom kontekstu. Na osnovu ostvarenog progressa moguće je vršiti periodično usklađivanje ciljeva, mjera i akcija, koje su predmet praćenja.

Izbor pokazatelja ima suštinski značaj za uspješnost ocjenjivanja djelotvornosti mjera i politika. Zato su kod izbora pokazatelja NS IUOP primijenjeni sljedeći pristupi:

- Pokazatelji sprovođenja NS IUOP predloženi su uprkos postojećim ograničenjima koja su uslovljena i dalje prisutnim nedostacima kod prikupljanja i obrade podataka u gotovo svim oblastima relevantnim za IUOP. Ipak, očekuje se da će napredak biti postignut unapređenjem sistema za praćenje stanja prostora, životne sredine, uticaja hazarda i obalnih procesa.
- Za praćenje sprovođenja NS IUOP utvrđeni su,

u mjeri mogućeg, oni pokazatelji koji se već prate ili koji se mogu u relativno kratkom roku uvesti u sistem praćenja. Takođe, vodilo se računa o postizanju što je moguće većeg stepena kompatibilnosti sa pokazateljima praćenja u okviru izvještavanja prema relevantnim međunarodnim organizacijama.

- Vodilo se računa i o potrebi uključivanja različitih vrsta pokazatelja kao što su pokazatelji procesa, uticaja i ishoda (ili stanja). Ipak, obzirom na ograničenost kvantitativnog iskaza statističkih podataka o uticajima i ishodima, te na dugoročni karakter utvrđenih mjera i podmjera, preovlađuju pokazatelji procesa.
- Svakoj mjeri nije pripisan odgovarajući pokazatelj, već su pojedini pokazatelji definisani za određene grupe mjera, odnosno podmjera u tematskim područjima strategije. Pri tom je utvrđivanjem ciljne vrijednosti pokazatelja u 2020. g. omogućena kvalitativna ili kvantitativna ocjena očekivanog srednjoročnog učinka realizacije mjera i podmjera.

Pokazatelji i njihove ciljne vrijednosti imaju kvalitativni ili kvantitativni karakter u zavisnosti od kvantitativne mjerljivosti mjera i podmjera na koje se pokazatelji odnose. Obzirom na prisutna ograničenja predložen je manji broj kvantitativnih pokazatelja za koje je ocijenjeno da će u kombinaciji sa kvalitativnim pokazateljima omogućiti izvođenje objektivne ocjene o ostvarenom napretku.

Prijedlog glavnih pokazatelja za praćenje napretka u implementaciji NS IUOP dat je u Tabeli 8-1 u nastavku. U procesu sprovođenja ove strategije treba planirati kontinuiranu nadogradnju glavnih pokaza-

telja u skladu s očekivanim napretkom u uspostavljanju informacionog sistema o stanju i procesima u obalnom području, odnosno u skladu s unapređivanjem modela prikupljanja podataka, njihove obrade i na njima zasnovang izvještavanja.

Prvi izveštaj o napretku treba pripremiti primjenom glavnih pokazatelja u drugoj godini implementacije NS IUOP, uz nastojanje da se nakon toga uspostavi izvještavanje na godišnjem nivou. Kako je 2020. godina vremenski horizont završetka realizacije prioriternih akcija NS IUOP, cjelovitu reviziju pokazatelja treba izvršiti po isteku petogodišnjeg perioda implementacije ove strategije.

Izveštaje o napretku treba dostaviti na razmatranje Savjetu za IUOP, odnosno Vladi CG, radi utvrđivanja nedostataka i potreba u sprovođenju NS IUOP.

Tabela 8-1: Glavni pokazatelji za praćenje sprovođenja NS IUOP

TEMATSKO PODRUČJE		1 Očuvanje prirode, predjela i kulturnih dobara
POKAZATELJ		CILJNA VRIJEDNOST U 2020. g
1.	PROCENAT NACIONALNIH PROPISA KOJI JE USKLAĐEN S MEĐUNARODNIM ZAHTJEVIMA O ZAŠTITI BILOŠKE RAZNOVRSNOSTI I PRIMJENI EKOSISTEMSKOG PRISTUPA	100%
2.	POVRŠINA (ha) I PROCENAT (%) OBALNOG PODRUČJA NA KOME SU MAPIRANE VRSTE I STANIŠNI TIPOVI I DEFINISANE MJERE ZAŠTITE	Trend rasta
3.	GUBITAK POVRŠINE OBALNOG PODRUČJA S PRIRODNIH STANIŠTIMA U ODNOSU NA STANJE ZEMLJIŠNOG POKRIVAČA KOJE JE UTVRĐENO U OKVIRU SPROVOĐENJA PROGRAMA CORINE LAND COVER	Trend opadanja
4.	BROJ USPOSTAVLJENIH ZAŠTIĆENIH PRIRODNIH DOBARA U MORU	Na svim lokalitetima koji budu predloženi za stavljanje pod zaštitu u PPPNOP CG, a najmanje na tri
5.	PROCENAT (%) KOPNENOG DIJELA OBALNOG PODRUČJA KOJI JE ZAŠTIĆEN U RAZLIČITIM KATEGORIJAMA ZAŠTIĆENIH PRIRODNIH DOBARA	17%
6.	MAPIRANJE RASPROSTRANJENJA ZNAČAJNIH TIPOVA MORSKIH STANIŠTA	Trend rasta
7.	BROJ SANIRANIH KULTURNIH DOBARA GODIŠNJE I IZNOS SREDSTAVA (EUR) KOJI JE DIREKTNO ULOŽEN U SANACIJU KULTURNIH DOBARA NA GODIŠNJE NIVOU	Trend rasta
8.	POVRŠINA (ha) I PROCENAT (%) OBALNOG PODRUČJA ZA KOJI JE UTVRĐENA TIPOLOGIJA PREDJELA	100%
9.	IZVJEŠTAJI O STRATEŠKOJ PROCJENI UTICAJA NA ŽIVOTNU SREDINU KOJI SU BITNO POBOLJŠALI OCJENJIVANJE PROSTORNIH PLANOVA (INOVATIVNIM PROSTORNIM I/ILI TEHNIČKIM RJEŠENJIMA, RAZVIJENIM ALTERNATIVAMA, MJERAMA ZA SPRJEČAVANJE, SMANJIVANJE ILI OTKLANJANJE NEGATIVNIH UTICAJA NA ŽIVOTNU SREDINU)	Trend rasta

100 / U skladu sa Zakonom o upravljanju otpadoma

101 / U skladu sa Zakonom o upravljanju otpadoma

TEMATSKO PODRUČJE		2 Razvoj infrastrukture za sprječavanje i sanaciju zagađenja
POKAZATELJ	CILJNA VRIJEDNOST U 2020. g	
1. VRIJEDNOST TRIX INDEKSA	<ul style="list-style-type: none"> - Na otvorenom moru u rasponu 1–4 (odličan ekološki status) - U Bokotorskom zalivu 4–5 (dobar ekološki status) 	
2. POKAZATELJI POSTIZANJA DOBROG EKOLOŠKOG STANJA MORA (GES):	<ul style="list-style-type: none"> - U okviru prirodnih vrijednosti s trendom smanjenja, a BPK5 (eng. BOD) je ispod vrijednosti osam - Ispod EACs (eng. Environmental Acceptable Concentrations) referentnih koncentracija s trendom smanjenja (Shellfish water directive on inorganic contaminants in shellfish 629/2008/EC) - U okviru propisanih standardnih vrijednosti - Bez pojave cvjetanja algi - Smanjuje se količina plutajućeg otpada - Ostati u propisanim vrijednostima ili zabilježiti trend pada 	
3. TERET EMISIJOM ZAGAĐUJUĆIH MATERIJIA IZ IZVORA NA KOPNU (proračunat prema MEDPOL metodologiji proračuna NBB (eng. National budget baseline))	Kontinuirani trend opadanja u odnosu na bazno stanje utvrđeno 2004. g.	
4.a PROCENAT PRIKLJUČENOSTI NA KANALIZACIONU MREŽU	4.a 85%	
4.b PROCENAT PREČIŠĆENIH OTPADNIH VODA	4.b 80%	
5. PROCENAT SAKUPLJENOG KOMUNALNOG OTPADA	100%	
6. PROCENAT RECIKLIRANJA SAKUPLJENOG KOMUNALNOG OTPADA	50% ¹⁰⁰	
7. PROCENAT RECIKLIRANJA GRAĐEVINSKOG OTPADA	70% ¹⁰¹	
8. PROCENAT PRERAĐENOG INDUSTRIJSKOG OTPADA	Trend rasta	
9. SREDSTVA OPREDIJELJENA ZA REALIZACIJU PROGRAMA ZELENE MOBILNOSTI NA NACIONALNOM I LOKALNOM NIVOU	Trend rasta	
10. UPOTREBA VOZILA NA ELEKTRIČNI POGON I SOLARNU ENERGIJU	Trend rasta	

TEMATSKO PODRUČJE		3 Uređenje prostora i održivi prostorni razvoj
POKAZATELJ	CILJNA VRIJEDNOST U 2020. g	
1. IZGRAĐENOST ODNOSNO ISKORIŠĆENOST GRAĐEVINSKIH PODRUČJA OBALNIH OPŠTINA	30%	
2. INFORMACIONI SISTEM O PROSTORU	U funkciji	
3. REDOVNO GODIŠNJE IZVJEŠTAVANJE O SPROVOĐENJU PPPNOP CG NA OSNOVU UTVRĐENIH POKAZATELJA (IZ TABELE 8-2) I UZ KORIŠĆENJE PODATAKA IZ INFORMACIONOG SISTEMA O PROSTORU	Uspostavljeno	
4. SPROVOĐENJE URBANE PREPARCELACIJE	U obuhvatu najmanje 10 detaljnih urbanističkih planova	
5. SPROVOĐENJE AKTIVNOSTI (PREDAVANJA, SEMINARI I SL.) KOJE SE ODOSE NA STRUČNO USAVRŠAVANJE PROSTORNIH PLANERA I PREDSTAVNIKA DRŽAVNE I LOKALNE UPRAVE	Godišnje se sprovodi minimalno 20 različitih aktivnosti	
6. LEGALIZACIJA NELEGALNO IZGRAĐENIH OBJEKATA, UZ PRATEĆU SANACIJU	Završena legalizacija	

TEMATSKO PODRUČJE	4 Postizanje zadovoljavajućih učinaka ekonomskog razvoja obalnog područja	
POKAZATELJ	CILJNA VRIJEDNOST U 2020. g	
1. UDIO PRIMARNIH TURISTIČKIH KAPACITETA U UKUPNIM KAPACITETIMA	Trend rasta	
2. PROSJEČNA GODIŠNJA POPUNJENOST (U %) PRIMARNIH TURISTIČKIH KAPACITETA	Trend rasta	
3. BROJ PORODIČNIH POLJOPRIVREDNIH GAZDINSTAVA (U ZALEĐU OBALNOG PODRUČJA) UKLJUČENIH U TURISTIČKU PONUDU	100-200	
4. UDIO POLJOPRIVREDNIH GAZDINSTAVA UKLJUČENIH U TURISTIČKU PONUDU ČIJI SU NOSIOCI MLADI OD 40 GODINA (MLADI FARMERI)	Više od 50% ukupnog broja	
5. UDIO POLJ. POVRŠINA U PROGRAMIMA POSEBNE PODRŠKE POLJOPRIVREDI I RURALNOM RAZVOJU (ZELENA PLAĆANJA, ORGANSKA POLJ., ZAŠTIĆENA PODRUČJA, PODRUČJA S PRIRODNIM OGRANIČENJIMA ZA POLJOPRIVREDU, PODRUČJA POSEBNE PRIRODNE VRIJEDNOSTI I SL.)	Više od 70% ukupnih poljoprivrednih površina	
6. IZNOS SREDSTAVA PODRŠKE ZA REALIZACIJU PROJEKATA RURALNOG RAZVOJA	Ubrzani trend rasta, godišnji rast po stopi većoj od 30%	
7. BROJ RAZVOJNIH PROJEKATA U RURALNIM PODRUČJIMA KOJE SU POKRENULE LOKALNE ZAJEDNICE	Minimalno 10	
8. BROJ PORODIČNIH POLJOPRIVREDNIH GAZDINSTAVA KOJA SU KROZ PROGRAME RURALNOG RAZVOJA MODERNIZOVALA PROIZVODNJU	100	
9. BROJ PORODIČNIH POLJOPRIVREDNIH GAZDINSTAVA KOJA OSTVARUJU PRAVO NA DIREKTNNA ZELENA PLAĆANJA	400	
10. BROJ SERTIFIKOVANIH POLJ. PROIZVODA S TERITORIJE OBALNOG PODRUČJA (ZAŠTIĆENO GEOGRAFSKO PORIJEKLO, GEOGRAFSKA OZNAKA, GARANTOVANO TRADICIONALAN SPECIJALITET)	5	
11. BROJ POLJ. PROIZVODA S TERITORIJE OBALNOG PODRUČJA KOJI KORISTE ŽIG „DOBRO IZ CRNE GORE“	Ubrzani trend rasta	
12. BROJ PROIZVOĐAČA SA STATUSOM ORGANSKOG PROIZVOĐAČA	100	
13. BROJ FORMIRANIH KLASERA	3	
14. BROJ NOVIH PREDUZEĆA (MIKRO I MALIH), ZADRUGA I PROIZVOĐAČKIH GRUPA U RURALNOM PODRUČJU OBALNOG POJASA	20	
15. BROJ NOVIH RADNIH MJESTA U RURALNIM PODRUČJIMA	300	

TEMATSKO PODRUČJE	5 Funkcionisanje sistema upravljanja obalnim područjem	
POKAZATELJ	CILJNA VRIJEDNOST U 2020. g	
1.a BROJ ODLUKA ODNOSNO PREPORUKA KOJE DONOSI SAVJET ZA IUOP	1.a Trend rasta	
1.b BROJ STRUČNIH ANALIZA I PREPORUKA KOJE JE PRIPREMILLO KOORDINACIONO TIJELO ZA INTEGRALNO UPRAVLJANJE OBALNIM PODRUČJEM	1.b Trend rasta	
2.a BROJ PRIMJEDBI PRIMLJENIH OD ZAINTERESOVANE JAVNOSTI KOJE SU PRIHVAĆENE ODNOSNO KOJE SU UTICALE NA USKLAĐIVANJE/PROMJENU STRATEŠKIH DOKUMENATA I PROPISA	2.a Trend rasta	
2.b BROJ STRATEŠKIH DOKUMENATA I PROPISA ZA KOJE SU, U FAZI IZRADE, BILE ORGANIZOVANE JAVNE KONSULTACIJE I SL.	2.b Trend rasta	
3. BROJ PROGRAMA I PROJEKATA ZA UPRAVLJANJE OBALNIM PODRUČJEM KOJI SU SPROVEDENI KORIŠĆENJEM I NADOGRAĐNJOM POSTOJEĆIH (BAZA) PODATAKA I POKAZATELJA STANJA OBALNOG PODRUČJA	Trend rasta	
4. ZADOVOLJSTVO JAVNOSTI UČEŠĆEM U PROCESIMA DONOŠENJA I SPROVOĐENJA STRATEŠKIH DOKUMENATA I PROPISA	Trend rasta	
5. ULAGANJA U ZAŠTITU ŽIVOTNE SREDINE NA: a. na nacionalnom nivou b. na lokalnom nivou c. na nivou zagađivača	a. 1,5%-2% budžetskih sredstava, s trendom rasta izdvajanja na godišnjem nivou b. prosječna vrijednost izdvajanja na nivou šest primorskih opština u opsegu je 2-3% budžetskih sredstava opština, s trendom rasta izdvajanja na godišnjem nivou c. svi zagađivači izdvajaju sredstva za zaštitu i unapređivanje životne sredine s trendom rasta izdvajanja na godišnjem nivou	
6. IZDVAJANJA ZA: a. REALIZACIJU NAUČNIH ISTRAŽIVANJA U TERITORIJALNOM MORU CRNE GORE, UNAPREĐIVANJE POVEZANOSTI I PERFORMANSI CENTRALNE BAZE PODATAKA, POJEDINAČNIH BAZA PODATAKA I METABAZE PODATAKA b. REALIZACIJU PROGRAMA PRAĆENJA OBALNIH PROCESA (SVIH SEGMENTA ŽIVOTNE SREDINE, PROSTORA I PRIRODNIH HAZARDA)	6.a Trend rasta 6.b Trend rasta	
7. BROJ PRIMJEDBI NA DOSTUPNOST ANALIZA I PODATAKA O STANJU OBALNOG PODRUČJA	Trend opadanja	

8.1 Pokazatelji prostornog razvoja

Osim pokazatelja za praćenje realizacije strateških ciljeva, mjera, podmjera i akcija u tematskom području „Uređenje prostora i održivi prostorni razvoj“, značajna je primjena posebne grupe pokazatelja za praćenje sprovođenja PPPNOP CG. Oni su grupisani po ključnim planskim ciljevima prostornog razvoja obalnog područja. Ta grupa pokazatelja, s vrijednostima za polazno stanje i okvirnim vrijednostima za polazno plansko stanje (PPPNOP CG) i ciljno stanje prema PPPNOP CG 2030. g., data je u Tabeli 8-2. Predloženo je nekoliko tipova pokazatelja:

- Pokazatelji 1, 2, 3 su kvantitativni pokazatelji u trostrukoj ulozi – analitički (u funkciji analitičkih pokazatelja polaznog stanja), planski polazni (opisuju plansko rješenje odnosno stepen izvršene korekcije u odnosu na polazno stanje) i planski ciljni (opisuju plansko ciljno stanje 2030. g.).
- Pokazatelji 4 i 6 su kombinacija kvantitativnih i kvalitativnih pokazatelja s obzirom na to da status novog građevinskog područja izdvojenog od postojećih građevinskih područja nije moguće utvrditi isključivo GIS analizama. Pritom se podrazumijeva da će usaglašenost građevinskih područja i eliminisane konfliktne namjene u polaznom planskom stanju ostati na nivou Prednacrtu PPPNOP CG iz avgusta 2014. g. Za razliku od pokazatelja 1, 2 i 3, koji mjere ukupnu površinu, ovom grupom pokazatelja prate se promjene broja građevinskih područja. Po definiciji, otvaranje novih građevinskih područja je manje prostorno održivo i predstavlja veći pritisak na segmente životne sredine od proširenja postojećih građevinskih područja za

istvu površinu. Pokazateljem 6 posebno se mjeri broj novih građevinskih područja u područjima visoke ranjivosti.

- Pokazateljem 5 mjeri se stepen u kojem je kroz PPPNOP CG optimizirana namjena površina u smislu smanjenja konfliktnosti građevinskih područja s područjima visoke ranjivosti.
- Pokazateljem 7 mjeri se polazno stanje izgrađenosti obalne linije, odnosno mjeriće se stanje izgrađenosti obalne linije u toku sprovođenja PPPNOP CG. Ovaj pokazatelj ne sadrži plansku ciljnu vrijednost.
- Pokazateljem 8 mjeri se udio obale za koji se primjenjuje odmak bez adaptacije u smislu člana 8 Protokola o IUOP. Ovaj pokazatelj ne sadrži plansku ciljnu vrijednost.
- Pokazateljem 9 mjeri se poštovanje zone proširenog odmaka u toku sprovođenja PPPNOP CG.

Kao što se vidi iz kolone polaznog stanja u Tabeli 8-2 svi predloženi pokazatelji računaju se iz nekoliko ulaznih podataka što ih čini relativno ekonomičnim, naročito s obzirom na njihovu višestruku ulogu (analitički, planski polazni i planski ciljni pokazatelji). Osnovna dva sloja prostornih podataka koji služe kao ulazni podaci su granice građevinskih područja (sloj se ažurira prenošenjem podataka iz planskih dokumenata kojim se utvrđuju građevinska područja) i izgrađenost prostora (sloj se ažurira vektorizacijom ortofoto snimka). Takođe, svi predloženi pokazatelji mogu se iskazati i na nivou pojedinačne opštine.

Tabela 8-2: Prijedlog pokazatelja po grupama ključnih planskih ciljeva prostornog razvoja obalnog područja s vrijednostima za polazno stanje i okvirnim vrijednostima za polazno plansko stanje (PPPNOP CG) i ciljno stanje PPPNOP CG 2030. g.

PLANSKI CILJ PPPNOP	KLJUČNI POKAZATELJI	POLAZNO STANJE	PPPNOP 2015. g.	PPPNOP 2030. g.
Regulisanje prekomjerne potrošnje prostora	1. udio građevinskih područja u ukupnoj površini obalnih opština	15,5% (sintezna karta građevinskih područja prema stanju važećih planskih dokumenata iz 2013. g.)	10%	10%
	2. udio građevinskih područja u pojasu širine 1 km od obalne linije	46,3% (sintezna karta građevinskih područja prema stanju važećih planskih dokumenata iz 2013. g.)	35%	35%
	3. izgrađenost odnosno iskorišćenost građevinskih područja	18,5% (sintezna karta građevinskih područja, izgrađenost prema ortofoto snimku iz 2011. g.)	30%	50%
	4. broj novih građevinskih područja izdvojenih od postojećih utvrđenih kroz PPPNOP i kroz njegovo sprovođenje	sintezna karta građevinskih područja prema stanju važećih planskih dokumenata iz 2013. g.	prema planu namjene površina	prema budućim izmjenama PPPNOP-a i PUP-ova
Optimizacija namjene površina kroz minimiziranje konfliktata korišćenja i ranjivosti prostora	1. površine konfliktnih područja koja čine neizgrađena građevinska područja u zonama visoke ranjivosti	ukupno 6247 ha u 36 zona površine veće od 50 ha (preklapanje karte neizgrađenih građevinskih područja prema stanju važećih planskih dokumenata iz 2013. g. i karte ranjivosti)		
	2. broj novih građevinskih područja (izdvojenih od postojećih, utvrđenih kroz PPPNOP i kroz njegovo sprovođenje) u zonama visoke ranjivosti	(sintezna karta građevinskih područja prema stanju važećih planskih dokumenata iz 2013. g. i karta ranjivosti)	prema planu namjene površina	prema budućim izmjenama PPPNOP-a i PUP-ova
Regulisanje gradnje u užem obalnom pojasu – obalni odmak	3. izgrađenost obalne linije	31,9% (izgrađenost prema ortofoto snimku iz 2011. g.)	isto	-
	4. udio obale na koji se primjenjuje obalni odmak bez mogućnosti adaptacije utvrđen kroz PPPNOP	-	26%	-
	5. izgrađenost zona proširenja odmaka	(izgrađenost prema ortofoto snimku iz 2011. g.)	isto	

IZVOR: Nacionalna Turistička Organizacija

Uz ulogu u planskom procesu koji se odnosi na PPPNOP CG – od objektivizacije analitičke faze, preko postavljanja planskih ciljeva, do praćenja realizacije plana, navedeni pokazatelji odnosno slojevi prostornih podataka iz kojih se oni računaju, imaju važnu ulogu u uspostavljanju sistema efikasnog praćenja i ocjenjivanja praktično svih planskih dokumenata. Nadležno ministarstvo u postupku davanja mišljenja odnosno saglasnosti na prijedloge planskih dokumenata, između ostalog, ima zadatak da provjeri usklađenost plana s planovima višeg reda. Upravo u tom procesu odlučivanja navedeni prostorni podaci i pokazatelji nalaze primjenu. Na taj način moguće je jednostavnim i vrlo brzim GIS analizama dobiti precizne i pouzdane kvantifikovane podatke o međusobnoj usklađenosti planskih dokumenata. Ovaj segment informacionog sistema o prostoru jeste osnov za kontrolu procesa u prostoru, može se razviti uz minimalna ulaganja, a dijelom je već uspostavljen kroz CAMP aktivnosti. Zato se u Akcionom planu ova aktivnost predlaže kao jedna od prioritarnih akcija u okviru realizacije NS IOUP.

09

PRILOZI

IZVOR: CAMP

Prilog 1: Rezultati analize problema i uzroka

Tabela A: Sažeti pregled problema i uzroka - zaštita prirodnog i kulturnog naslijeđa¹⁰²

Problemi	Neposredni i dublji uzroci
<p>Gubitak (fragmentacija, smanjenje funkcionalnosti i stabilnosti, uništavanje) staništa i vrijednog biodiverziteta na kopnu i u moru</p> <p>Gubitak svojstava zbog kojih su područja prvobitno proglašena zaštićenim ili planirana za zaštitu (primjeri Slovenske i Bečićke plaže, brdo Spas; takođe dine na Velikoj plaži)</p> <p>Usvojeni su planovi za razvoj velikih kapaciteta (turističkih i drugih) na većem broju lokacija s vrijednim biodiverzitetom i specifičnim staništima (Velika plaža, Buljarica, Luštica)</p> <p>Ciljevi postavljeni strateškim i prostorno planskim dokumentima o stavljanju pod zaštitu određenih područja (kopnenih i morskih) još uvijek nijesu ostvareni (od 2007. godine jedino su proglašena Tivatska solila)</p> <p>Postojeća mreža zaštićenih područja prirode nije reprezentativna (nijesu obuhvaćeni svi vrijedni ekosistemi, posebno morski; nijesu obuhvaćeni svi specifični obalni ekosistemi onako kako ih prepoznaje IUOP Protokol)</p> <p>Narušavanjem integriteta ekosistema smanjuje se njihova sposobnost da nastave pružati proizvode i usluge koje su dosad obezbjeđivali</p> <p>Mjere zaštite ekosistema van zaštićenih područja rijetko se planiraju i izuzetno rijetko sprovode</p> <p>Evidentno je narušavanje kvaliteta prirodnog i kulturnog predjela koje vodi smanjenju atraktivnosti turističke destinacije; širenje naselja na račun zelenih površina</p> <p>Pogoršanje opšteg stanja i propadanje pojedinih djelova kulturnog naslijeđa; sistem zaštite podvodnog kulturnog naslijeđa je posebno slab</p>	<p>Prenamjena zemljišta i planiranje građevinskih područja koje omogućava raspršenu gradnju</p> <p>Urbanizacija; gradnja turističkih, ugostiteljskih i rekreativnih kapaciteta (uključujući privremene objekte); visoka tražnja za nekretninama</p> <p>Pritisak na atraktivne lokacije zbog komercijalizacije i težnje za ostvarivanjem brzog profita; neprilagođena gradnja</p> <p>Nedovoljna kontrola (kroz UTU i građevinske dozvole) ambicija i preferenci investitora</p> <p>Eksploatacija mineralnih sirovina; nepropisno odlaganje otpada</p> <p>Neadekvatna kontrola zagađenja od pomorskih i kopnenih aktivnosti</p> <p>Ne postoji osnov (jasno propisane procedure, informacije o statusu, granice, imenovani upravljači, razvijeni planovi upravljanja) za adekvatno upravljanje zaštićenim područjima</p> <p>Neadekvatna informaciona osnova i nepostojanje baze podataka koja se odnosi na sistem zaštićenih/vrijednih područja prirodne i kulturne baštine</p> <p>Nedovoljne informacije o vrijednostima usluga koje pružaju ekosistemi i neintegriranje ovih vrijednosti u razvojne planove</p> <p>Promovisanje politika i investicionih planova nekompatibilnih s održivom upotrebom prirodnih resursa; neusklađenost sektorskih politika i konflikti u namjenama površina</p> <p>Neintegriranost principa, ciljeva i mjera zaštite biodiverziteta, kulturnih dobara i predjela u sektorske politike, nacionalne i lokalne planove razvoja</p> <p>Ne primjenjuje se ekosistemski pristup u planiranju i upravljanju</p> <p>Planiranje namjene mora nije razvijeno</p> <p>Nedovoljna podrška razvoju zelene i plave ekonomije</p> <p>Neizdvajanje dovoljnih budžetskih sredstava za zaštitu prirodnog i kulturnog naslijeđa</p> <p>Ograničeni tehnički i administrativni kapaciteti</p>

102 / Pojedini uzroci odnose se na više problema i obratno – pojedini problemi imaju korijen u više navedenih uzroka

Tabela B: Sažeti pregled problema i uzroka – prevencija i smanjenje štete od prirodnih hazarda

Problemi	Neposredni i dublji uzroci
S postojećim kvalitetom planiranja i gradnje, u posljednje vrijeme povećana je opasnost od posljedica koje može izazvati eventualni zemljotres	Prenamjene prostora, određivanje građevinskih područja u zonama visokog seizmičkog rizika
Uređenje bujičnih tokova je zapušteno	Standardi gradnje u posljednjih par decenija ne poštuju u dovoljnoj mjeri preporuke iz procjena rizika iz perioda poslije 1979.
Nekontrolisanom gradnjom presječen je značajan broj bujičnih tokova, što rezultira plavljenjem određenih područja i prestankom prihranjivanja nekih plaža	Zaštita poljoprivrednog zemljišta od erozije nije normirana
Smanjenje raspoloživih plažnih površina	Program monitoringa obalne erozije (posebno izazvane bujičnim tokovima i dejstvom talasa) ograničen je (u pogledu vremena i obuhvata); informacije o obalnoj eroziji ne omogućavaju kvalitetno donošenje odluka
Znatne površine šuma i makije ugoržene su šumskim požarima	Neadekvatan sistem zaštite od požara, nesprovođenje preventivnih mjera
Visok rizik od poplava u slivnom području Bojane; rizik uvećavaju hidrološke specifičnosti sliva i ušća Bojane kao i uticaji klimatskih promjena	Nedovoljne informacije o mogućim uticajima klimatskih promjena
Smanjena prirodna sposobnost odbrane od poplava usljed narušavanja ekosistema kao što su obalne šume i močvarna područja	Neadekvatna integracija dostupnih podataka o ranjivosti na uticaje klimatskih promjena u prostorne i razvojne planove
Učestaliji su ekstremni vremenski događaji i štete koje oni uzrokuju	Nedovoljna izdvajanja za programe istraživanja i monitoringa prirodnih hazarda
Usvojeni su ili se razmatraju razvojni planovi za lokacije za koje preliminarne procjene ukazuju na visok rizik od plavljenja usljed podizanja nivoa mora	Nepotpune i nedostajuće zakonske norme
	Nezadovoljavajući tehnički i administrativni kapaciteti

Tabela C: Sažeti pregled problema i uzroka – regulisanje obalnih aktivnosti

Problemi	Neposredni i dublji uzroci
Prekomjerno zagađenje mora u Bokokotorskom zalivu i na području Ulcinja (u manjoj mjeri u Budvi i Baru); zagađenje sedimenta teškim metalima na pojedinim lokacijama (brodogradilište Bijela, bivši remontni zavod – sada Porto Montenegro, više luka)	Urbanizacija nije praćena odgovarajućim razvojem infrastrukture; neadekvatno izvedeni ispusti i netretiranje otpadnih voda
Povremeno odstupanje kvaliteta voda Bojane i Sutorine od propisanih normi za predviđene klase	Uređaji za prihvatanje otpada i otpadnih voda u lukama nijesu izgrađeni; tehnička opremljenost za sprječavanje i saniranje štete na moru još uvijek je na niskom nivou
Ugrožavanje kvaliteta vodoizvorišta, nalazišta peloida i izvora termomineralnih voda	Zastarjele tehnologije doprinose zagađenju mora (na pojedinim industrijskim hot spot lokacijama)
Neracionalna potrošnja vode u sistemima vodosnabdijevanja (visoki gubici na mreži, upotreba pitke vode u druge svrhe)	Zagađenje koje u rijeku Bojanu dopijeva iz izvora uzvodno u slivu (uključujući i prekogranične izvore), hidrološke specifičnosti ušća rijeke; zbog male količine vode tokom sušnog dijela godine, većina površinskih tokova obalnog područja izuzetno je osjetljiva na zagađenje
Zagađenje zemljišta, podzemnih voda i mora, te narušavanje atraktivnosti obalnog područja usljed neadekvatnog odlaganja čvrstog otpada; nesanirana odlagališta otpada predstavljaju kritične tačke zagađenja zemljišta	Nijesu urađeni elaborati za utvrđivanje zona zaštite za sva izvorišta uključena u vodosnabdijevanje Crnogorskog primorja; ne vrši se kontinuirani monitoring fizičko-hemijskih karakteristika podzemnih voda
Gubitak poljoprivrednog i šumskog zemljišta	Nedovoljni tehnički i finansijski kapaciteti za sakupljanje, transport i obradu komunalnog i drugih vrsta otpada
Planiranje i lociranje neprihvatljivih sadržaja na lokacijama osjetljivih/zaštićenih područja na kopnu i moru; predimenzionisana građevinska područja (isplanirano GP zahvata 46,3% površine pojasa od 1 km)	Snažan razvoj biznisa nekretninama u obalnom području
I dalje prisutna nelegalna gradnja (2013. godine izdato 270 rješenja o rušenju/uklanjanju neodobrenih objekata); ukupan fond nelegalno sagrađenih objekata nije poznat (površina s nelegalno izgrađenim objektima procijenjena na oko 560 ha)	Izraženi zahtjevi prema obrađivačima prostornih planova i donosiocima odluka radi proširenja građevinskih područja
Usitnjena i raspršena izgradnja onemogućava kvalitetno komunalno opremanje i razvoj naselja (udio GP u ukupnoj površini obalnog područja je 15,5%; samo 18,5% ukupnih GP je privredno namjeni)	Nedostatak instrumenata za sprovođenje urbanističkih planova
Narušen kvalitet izgrađene sredine	Nepostojanje jedinstvene i oficijelne podloge predionog vrednovanja obalnog područja
Linearna urbanizacija duž obale (izgrađenost obalne linije je 31,9%)	Neefikasno sprovođenje opredjeljenja o zaustavljanju bespravne izgradnje
Konfliktne namjene prostora usljed neuvažavanja prirodnih i predionih vrijednosti prostora u procesu urbanizacije	Preklapanje nadležnosti Uprave za inspekcijske poslove i lokalne komunalne policije
U privredi obalnog područja preovlađuje turizam s izraženim sezonskim karakterom; nezaposlenost je visoka, zastupljena su nerazvijena područja (npr. Ulcinj)	Mogućnost brze zarade kroz turizam i trgovinu nekretninama
	Orijentacija na „manje zahtjevna“ turistička tržišta
	Turizam se shvata kao sekundarna djelatnost koja ne zahtijeva profesionalna usavršavanja
	Nedostatak instrumenata i podsticaja za diversifikaciju turističkog proizvoda, dominacija investicija u tzv. „rezidencijalni turizam“

Problemi	Neposredni i dublji uzroci
<p>Intenzivna gradnja posljednjih 20-ak godina nije rezultirala proporcionalnim koristima za ekonomiju i društvo (npr. koristi od turizma); u novoizgrađenim područjima dominiraju stanovi za odmor i privatni smještajni kapaciteti (procijenjeni na 74% ukupnih) dok je udio hotelskih kapaciteta, posebno onih više kategorije, nizak</p> <p>Turističku ponudu i dalje karakteriše nizak stepen diverzifikacije; dominira turizam niske rente (prosječna dnevna potrošnja 60 eura)</p> <p>Devastacija prostora (ambijentalnih vrijednosti) kao turističkog resursa</p> <p>Izražen pritisak na ograničene plažne resurse (procjena je da je u jeku sezone prihvatni kapacitet plaža premašen za 40%)</p> <p>Poljoprivreda nije konkurentna; uvoz prehrambenih proizvoda, uključujući i karakteristične proizvode obalnog područja, visok je</p> <p>Iskorišćenost poljoprivrednog zemljišta u primorskom regionu izuzetno je niska i iznosi 24%; navodnjava se samo oko 720 ha ili manje od 6% obrađenog zemljišta</p> <p>Primjeri štetnih ribarskih praksi i neadekvatnog upravljanja životnom sredinom kod marikulture i dalje su prisutni (uprkos činjenici da su sektor ribarstva i marikulture nedovoljno razvijeni)</p> <p>Razvoj ruralnih područja je zapostavljen; veze poljoprivrede i turizma su slabe</p> <p>Pomorska privreda je nerazvijena ali ipak generiše značajne pritiske na životnu sredinu mora</p>	<p>Nepostojanje jedinstvene i oficijelne podloge s prikazom boniteta zemljišta (uključujući poljoprivredno)</p> <p>Nepovoljna starosna i obrazovna struktura seoskog stanovništva, ograničena znanja i vještine</p> <p>Nedostatak inovativnih proizvodnih i prodajnih lanaca u poljoprivredi</p> <p>Nedostatak podrške za primjenu čistijih i efikasnijih tehnologija, nerazvijeni tehnički standardi</p> <p>Neefikasan sistem kontrole zagađenja</p> <p>Nedovoljna izdvajanja za ulaganja u sprovođenje mjera zaštite mora od zagađenja iz kopnenih izvora i izvora na moru</p> <p>Kapaciteti inspeksijske kontrole i nadzora nijesu na zadovoljavajućem nivou, koordinacija nije efikasna i djelotvorna</p> <p>Dominacija deklarativnog planiranja i uopštenih opredjeljenja bez kvantifikovanih indikatora stanja i trendova u prostoru, kao i bez konkretnih, obavezujućih prostorno-planskih mjera</p> <p>Izuzetna atraktivnost obalnog područja za turistički boravak i povremeno stanovanje</p> <p>(Kratkoročno) Planiranje koje ne uzima u obzir realne potrebe rasta turizma u interakciji s drugim sektorima</p> <p>Nesređen sistem zemljišne i poreske politike</p> <p>Niska budžetska izdvajanja i nizak ukupni nivo investicija u poljoprivredu; nedovoljna institucionalno-tehnička podrška</p> <p>Neusklađenost ciljeva i prioriteta različitih sektorskih politika</p> <p>Odsustvo ili neprimjenjivanje/nedjelotvornost mehanizama koji omogućavaju da se osjetljivost životne sredine uzme u obzir kod donošenja razvojnih odluka</p> <p>Nezadovoljavajući nivo koordinacije unutar državnih organa</p> <p>Neefikasno i netransparentno djelovanje javne uprave</p> <p>Nepovoljne ekonomske i socijalne prilike, posebno nezaposlenost</p>

Prilog 2: Opšti principi i ciljevi PPCG

U Prostornom planu Crne Gore (PPCG) definisani su, između ostalih, sljedeći opšti principi (OP) i opšti ciljevi (OC) razvoja koji su relevantni za obalno područje:

OP-1: Prostorni razvoj gradi i podstiče ubrzan ekonomski razvoj i unapređuje status „Crne Gore – ekološke države“ omogućavanjem racionalne upotrebe zemljišta i prostora i valorizacijom pejzaža.

OP-5: Široko rasprostranjena neplanska gradnja i zloupotreba zemljišta suzbijaće se izradom prikladnih pravnih instrumenata i unapređivanjem kontrolnih mehanizama i njihove primjene.

OC-1: Koordinacija svih nivoa upravljanja i odlučivanja, prije svega međusektorsko usklađivanje razvojnih odluka, i njihovo usaglašavanje sa zahtjevima regionalnog i lokalnog razvoja, formiranje razvojnih agencija za podršku preduzetništvu i održivom lokalnom razvoju, te usklađivanje s već predviđenim osnivanjem regionalnih i lokalnih biznis-centara za mala i srednja preduzeća.

OC-4: Racionalno korišćenje prirodnih resursa kroz:

(1) Ograničenje proširivanja građevinskog zemljišta na najmanju moguću mjeru

(2) Održavanje proizvodnog potencijala zemljišta za raznovrsne oblike poljoprivredne proizvodnje, a naročito za tzv. „zdravu hranu“ i poljoprivredne proizvode za koje Crna Gora ima najveće komparativne prednosti

(3) Racionalna upotreba prostora za urbanizaciju i kontrola i ograničavanje intenzivnog širenja urbanih područja.

Za turistički razvoj, između ostalog, naglašava se: „Svaki aspekt razvoja turizma treba da teži očuvanju prirodnih vrijednosti koje čine glavnu osnovu za turizam u Crnoj Gori, što obuhvata poštovanje arhitektonskih struktura, kao i kapaciteta nosivosti odgovarajućih područja.“

Jedan od utvrđenih ciljeva radi očuvanja poljoprivrednih potencijala je: „Strogo zaštititi postojeći potencijal poljoprivrednog zemljišta, naročito u blizini urbanih naselja (peri-urbane zone). Pretvaranje poljoprivrednog zemljišta u građevinsko treba sprovesti kroz strogo kontrolisane procedure.“

Kao dio prostornog koncepta razvoja poljoprivrede u primorskom regionu naglašava se: „... za zone intenzivne poljoprivrede je potrebno sačuvati oko 11900 ha, od čega 8900 ha u Vladimirskom i Ulcinjskom polju, kao i oko 3000 ha u djelovima Grbaljskog, Mrčevog i Tivatskog polja.“

Vežano za ruralni razvoj, između ostalog, ocijenjeno je da: „Oživljavanje seoske ekonomije treba da se temelji na kreativnoj integraciji savremenih potrošačkih i proizvodnih trendova, lokalne baštine, resursa, kulture i vještine. Neophodno je donijeti više podsticajnih mjera za razvoj turizma na seoskim imanjima, ali i drugih vrsta turističke ponude u ruralnom prostoru.“

U okviru jedne od sistemskih mjera za sprovođenje PPCG-a utvrđeno je sljedeće: „Inventarisanje prostora i formiranje jedinstvenog informacionog sistema su bitne pretpostavke savremenog planiranja, organizacije i kontrole realizacije razvoja prostora, što zahtijeva odgovarajuće prilagođavanje, kadrovsku i teh-

ničku osposobljenost organa i institucija za uspješno i kvalitetno obavljanje ovih poslova“

Za izgradnju institucionalnih kapaciteta, a posebno koordinacionog mehanizma, relevantna je sljedeća sistemska mjera: „S obzirom da je materija uređenja prostora i zaštite životne sredine naselja kompleksna i multidisciplinarna, neophodno je u Vladi Crne Gore obrazovati odgovarajuću posebnu instituciju za uređenje prostora, koja će ispunjavati državne nadležnosti u prostornom planiranju i obezbijediti međuresorno usklađivanje različitih ministarstava, državnih institucija, lokalnih vlasti, te privatnog i civilnog sektora.“

Prilog 3: Kriterijumi i smjernice za definisanje obalnog odmaka

U okviru podrške izradi PPPNOP CG, stručni tim CAMP-a CG poklonio je posebnu pažnju pitanjima koja se odnose na sprovođenje obaveza iz IUOP Protokola, među kojima su posebno značajna pravila uređenja i građenja u zoni odmaka uz definisanje izuzetaka odnosno moguće adaptacije odmaka. Zato su u okviru Analize za definisanje obalnog odmaka (CAMP CG, decembar 2014. g.) razrađeni kriterijumi za definisanje obalnog odmaka, predložene zone koje ispunjavaju uslove moguće adaptacije odmaka u skladu s kriterijumima IUOP Protokola i predložene zone koje ispunjavaju uslove za proširenje odmaka. U lijevom dijelu Tabele sadržani su antropogeni kriterijumi, a u desnom prirodni kriterijumi grupisani u četiri stepena ranjivosti u skladu s analizama ranjivosti užeg obalnog područja (širine 1 km od obalne linije). Presjek antropogenih i prirodnih kriterijuma daje matricu sa smjericama za definisanje linije odmaka po tipovima, kao i mogućnostima i uslovima za njenu adaptaciju u skladu s odredbama IUOP Protokola.

Tipovi odmaka, njihova dužina i udio, izvedeni iz antropogenih i prirodnih kriterijuma

Antropogeni kriterijumi				Prirodni kriterijumi			
Namjena površina	Stanje izgrađenosti	Opis	Planski dokument	R1 Niža ranjivost	R2 Umjerena ranjivost	R3 Viša ranjivost	R4 Najviša ranjivost
1. GP naselja	1. Izgrađeno	1.1 Površine obalnih naselja, izgrađene ili privedene namjeni, cjelovito GP		Tip 1 Odmak se ne može primijeniti, 60147 m, 25,0%			
			DSL ¹⁰³	Tip 2 Adaptacija naslijeđena prava, 2595 m, 1,1%			
	2. Dijelom izgrađeno	1.2 Površine obalnih naselja dijelom izgrađene, trakasto ili diskontinuirano GP	LSL	Tip 2 Adaptacija naslijeđena prava, 0	Tip 2 Adaptacija naslijeđena prava, 0		
			DUP/UP	Tip 2 Adaptacija naslijeđena prava, 7986 m, 3,3%	Tip 2 Adaptacija naslijeđena prava, 4694 m, 2,0%		
		Ostali planovi	Tip 3 Adaptacija, urbanistički kriterijumi, 2799 m, 1,2%	Tip 4 Adaptacija, urbanistički kriterijumi uz dodatne mjere, 0			
	3. Neizgrađeni dijelovi	1.3 Neizgrađeni dijelovi građevinskih područja naselja	DSL	Tip 2 Adaptacija naslijeđena prava, 1410 m, 0,6%			
			LSL	Tip 2 Adaptacija naslijeđena prava, 93 m, 0,0%		Tip 2 Adaptacija naslijeđena prava, 385 m, 0,2%	
			DUP/UP	Tip 2 Adaptacija naslijeđena prava, 4720 m, 2,0%		Tip 2 Adaptacija naslijeđena prava, 307 m, 0,1%	
			Ostali planovi	Tip 3 Adaptacija, urbanistički kriterijumi, 3072 m, 1,3%		Tip 9 Bez adaptacije, 0	

103 / DSL – državna studija lokacije, LSL – lokalna studija lokacije, DUP – detaljni urbanistički plan, UP – urbanistički projekat

2. GP izvan naselja	1. Izgrađeno	2.1 Izgrađene izdvojene zone, primarno turističke namjene		Tip 1 Odmak se ne može primijeniti, 8204 m, 3,4%			
		2. Dijelom izgrađeno	2.2 Površine izdvojenih zona, primarno turističke namjene, dijelom izgrađene	DSL Tip 2 Adaptacija naslijeđena prava, 13744 m, 5,7%			
			LSL	Tip 2 Adaptacija naslijeđena prava, 0	Tip 2 Adaptacija naslijeđena prava, 0		
			DUP/UP	Tip 2 Adaptacija naslijeđena prava, 525 m, 0,2%	Tip 2 Adaptacija naslijeđena prava, 0		
	Ostali planovi	Tip 3 Adaptacija, urbanistički kriterijumi, 1924 m, 0,8%	Tip 6 Adaptacija projekti javnog interesa uz dodatne mjere, 718 m, 0,3%				
	3. Neizgrađeno	2.3 Neizgrađene površine izdvojenih zona, primarno turističke namjene	DSL	Tip 2 Adaptacija naslijeđena prava, 12745 m, 5,3%			
			LSL	Tip 2 Adaptacija naslijeđena prava, 0	Tip 2 Adaptacija naslijeđena prava, 0		
			DUP/UP	Tip 2 Adaptacija naslijeđena prava, 4800 m, 2,0%	Tip 2 Adaptacija naslijeđena prava, 6196 m, 2,7%		
			Ostali planovi	Tip 5 Adaptacija projekti javnog interesa, 3211 m, 1,3%	Tip 9 Bez adaptacije, 10050 m, 4,2%		
	3. Obala izvan GP planirana kao prirodna obala	1. Izgrađeno	3.1 Površine izgrađene neplanskom gradnjom	-	Tip 1 Odmak se ne može primijeniti, prioritet legalizacija i sanacija, 1378 m, 0,6%	Tip 1a Odmak se ne može primijeniti, prioritet legalizacija i sanacija, dodatne mjere, 289 m, 0,1%	
			2. Dijelom izgrađeno	3.2 Površine dijelom izgrađene neplanskom gradnjom	-	Tip 7 Adaptacija, prioritet legalizacija i sanacija, 3977 m, 1,7%	Tip 8 Adaptacija isključivo u funkciji legalizacije i sanacije, dodatne mjere, 1536 m, 0,6%
			3. Neizgrađeno	3.3 Netaknuta, prirodna obala	-	Tip 5 Adaptacija projekti javnog interesa, 20596 m, 8,6%	Tip 9 Bez adaptacije, 54193 m, 22,6%

Prilog 4: Pretpristupna podrška EU kroz nacionalnu i višekorisničku liniju

CRNA GORA – IPA II	2014.	2015.	2016.	2017.	2018–2020.	TOTAL ¹⁰⁴
a. Vladavina prava i demokratija – priprema za članstvo	18,8	15,8	12,8	13,3	38,5	99,2
b. Socio-ekonomski i regionalni razvoj	14,8	8,4	14,8	13,3	39,4	90,7
Životna sredina i klimatske akcije (od čega 80% sredstava relevantno za projekte klimatskih promjena)	18,8				18,7	37,5
Transport (od čega 80% sredstava relevantno za projekte klimatskih promjena)	20,2				11,8	32,0
Konkurentnost i inovacije	12,3				8,9	21,2
c. Zapošljavanje, socijalna politika, obrazovanje, promocija rodne ravnopravnosti i razvoj ljudskih resursa	3,5	4,0	3,9	4,0	12,8	28,2
d. Poljoprivreda i ruralni razvoj (od čega je 10% sredstava relevantno za projekte klimatskih promjena)	2,5	7,4	5,9	8,9	27,7	52,4
UKUPNO	39,5	35,6	37,5	39,6	118,4	270,6
VIŠEKORISNIČKI PRIORITETI – IPA II						
a. Horizontalna podrška	152,0	122,5	136,5	115,5	395,5	922
TAIEX i statistika	20,0	21,0	20,0	21,0	59,0	141,0
Savjetodavna funkcija međunarodnih organizacija	49,0	40,0	25,0	32,0	91,0	237,0
Civilno društvo i mediji	25,0	5,0	30,0	5,0	60,0	125,0
Erasmus + uključujući dimenziju za mlade	33,0	34,0	35,0	35,0	110,0	247,0
Horizontalne mjere	25,0	22,5	26,5	22,5	75,5	172,0
b. Regionalne strukture i mreže, uključujući ECRAN	9,0	27,0	31,0	10,0	57,5	134,5
c. Regionalna podrška investicionim projektima	158,1	181,9	177,9	216,3	772,8	1.507,0
WBIF, SEETO, EDIF, GGF ¹⁰⁵ i drugi instrumenti	148,1	91,9	177,9	216,3	772,8	1.407,0
RHP, Regionalni program stanovanja	10,0	90,0	0,0	0,0	0,0	100,0
d. Teritorijalna saradnja (prekogranični programi – ERDF)	28,9	33,6	44,6	68,6	219,5	395,2
UKUPNO	348,0	365,0	390,0	410,4	1445,3	2.958,7

*iznosi su iskazani u milionima EUR

104 / Izvor: IPA II, Indikativna strategija za Crnu Goru i IPA II, Višekorisnička indikativna strategija, 2014)

105 / ECRAN – Environment and Climate Regional Accession Network; EDIF – Enterprise Development Innovation Facility; GGF – Green for Growth Fund (uključujući fond za tehničku podršku)

10

DEFINICIJE KLJUČNIH POJMOVA I KONCEPTA

Definicije ključnih pojmova i koncepata

CAMP Crna Gora: Program integralnog upravljanja obalnim područjem Crne Gore (CAMP) zajednički su realizovali Mediteranski akcioni plan (MAP) u okviru Programa za životnu sredinu Ujedinjenih nacija i Ministarstvo održivog razvoja i turizma Crne Gore (MORT), a učestvovalo je i šest primorskih lokalnih samouprava, nadležne institucije, predstavnici poslovnog i NVO sektora. Projektom CAMP CG uvodi se u primjenu set instrumenata za integralno upravljanje obalnim područjem (IUOP) Crne Gore radi postizanja efikasne koordinacije brojnih djelatnosti i dostizanja ciljeva održivosti razvoja obalnog područja. Najznačajniji ciljevi CAMP-a CG su: (1) izraditi strategiju i procedure za održivi razvoj obalnog područja Crne Gore, (2) utvrditi i primijeniti relevantne metodologije i instrumente, (3) doprinijeti izgradnji kapaciteta na lokalnom i nacionalnom nivou, (4) obezbijediti primjenu dostupnih najboljih znanja i prakse.

Direktna zelena plaćanja poljoprivrednicima: U skladu s principima Zajedničke poljoprivredne politike EU (2014–2020) predstavljaju vid plaćanja koji treba da doprinese: obnavljanju, očuvanju i poboljšanju obalnih ekosistema vezanih za poljoprivredu, uključujući i područja s prirodnim ograničenjima, kao i ona izložena uticaju klimatskih promjena.

Društveni kapital: Prema definiciji Svjetske banke, društveni kapital odnosi se na institucije, odnose i norme koje oblikuju kvalitet i kvantitet socijalnih interakcija u društvu. Sve više informacija ukazuje na to da je socijalna kohezija od suštinskog značaja za ekonomski prosperitet jednog društva i za održivost njegovog razvoja. Prema OECD-u, društveni kapital

definiše se kao skup mreža i zajedničkih normi, vrijednosti i pogleda koji olakšavaju saradnju unutar i među društvenim grupama. Ljudski i društveni kapital povezani su na složen način i u određenoj mjeri podržavaju i jačaju jedan drugog.

Ekološka mreža: Ekološka mreža je skup međusobno povezanih ili prostorno bliskih ekološki značajnih lokaliteta, koja uravnoteženom biogeografskom raspoređenošću značajno doprinosi očuvanju prirodne ravnoteže i biološke raznovrsnosti.

Ekosistemski pristup: Ekosistemski pristup je strategija za integralno upravljanje zemljišnim, vodnim i živim resursima, kojom se promoviše konzervacija i održivo korišćenje na pravičan način.

Emerald lokaliteti: Područja od izuzetnog značaja za zaštitu na evropskom nivou (ASCI) u skladu s rezolucijama 4 i 6 Bernske konvencije. Uspostavljanje mreže Emerald lokaliteta zasnovano je na istim principima kao Natura 2000 tako da Emerald mreža predstavlja de facto vid proširenja Nature 2000 na zemlje koje nijesu članice EU.

In situ očuvanje prirodnih dobara: Očuvanje prirodnih ekosistema i staništa, održavanje i revitalizacija vrsta divljih biljaka, životinja i gljiva sposobnih za opstanak u prirodnoj sredini, očuvanje kultivisanih biljaka i domaćih životinja u sredini u kojoj su razvili svoje specifičnosti i očuvanje pojava geodiverziteta na mjestu nastanka ili nalazišta stijena, ruda, minerala, kristala i fosila;

In situ očuvanje kulturnih dobara: Očuvanje nepokretnih i pokretnih kulturnih dobara na njihovom mjestu nalaženja, odnosno pronalaska, predstavlja prvi izbor prije bilo kakve intervencije.

Natura 2000: Ekološki značajni lokaliteti Evropske unije NATURA 2000 su posebni lokaliteti (područja) za očuvanje staništa i vrsta i lokaliteti posebne zaštite za očuvanje staništa određenih vrsta u skladu s propisima Evropske unije o zaštiti staništa i zaštiti ptica.

Obalni odmak: Zona odmaka je definisana Protokolom o integralnom upravljanju obalnim područjem Mediterana kao pojas minimalne širine 100m od obalne linije u kojem gradnja nije dozvoljena, osim ukoliko nije drugačije određeno nacionalnim pravnim aktom u skladu s kriterijima Protokola.

Obalno područje: Prijedlogom izmjena Zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata obalno područje Crne Gore definiše se kao teritorija opština Herceg Novi, Kotor, Tivat, Budva, Bar i Ulcinj u administrativnim granicama (izuzev prostora koji je obuhvaćen nacionalnim parkovima¹⁰⁶), kao i morski pojas do spoljne granice teritorijalnog mora. Za kopneni dio obalnog područja ustaljeni termini su i Primorski ili južni region i Crnogorsko primorje.

Prema odredbama IUOP Protokola „obalno područje“ je geomorfološka oblast s obje strane obalne linije u kojoj se interakcija između morskih i kopnenih djelova javlja u formi složenih ekoloških i resursnih sistema sastavljenih od živih i neživih komponenti koje koegzistiraju s ljudskim zajednicama i relevantnim socio-ekonomskim aktivnostima i na njih djeluju.

Planiranje namjene mora: Pod planiranjem namjene mora podrazumijeva se proces kojim se analizira i planira prostorni i vremenski raspored ljudskih aktivnosti u morskim područjima tako da se omogući usklađenost ekonomskih ciljeva, društvenih ciljeva i ciljeva vezanih za životnu sredinu. Konačan cilj prostornog planiranja mora je izrada planova kojima se

utvrđuje korišćenje prostora morskog područja za različite namjene.

Ranjivost, atraktivnost i pogodnost prostora: Ranjivost prostora definiše se kao stanje životne sredine, prostora, zemljišta ili pojava koje mogu biti uzrok za nastanak negativnog uticaja u slučaju realizacije određenog zahvata. Analiza ranjivosti, odnosno utvrđivanje osjetljivosti prostora je metoda kojom se za posmatrani (planirani) zahvat ili djelatnost utvrđuju više ranjivi (nepogodni) djelovi prostora. Analiza atraktivnosti je određivanje djelova prostora gdje je opravdano planirati (ili očuvati) određenu djelatnost ili određeni zahvat. Analiza atraktivnosti proizilazi iz razvojnih ciljeva i njome se identifikuju djelovi prostora koji omogućavaju optimalan odnos djelatnosti, odnosno koji donose veću razvojnu korist. Poređenje i usklađivanje zaštitnih i razvojnih ciljeva vrši se u okviru analize pogodnosti, traženjem više atraktivnih i manje ranjivih djelova prostora.

Usko obalno područje: Pojas udaljenosti ±1000 m od obalne linije. To je pojas koji ima najveći značaj za očuvanje prirodnog okruženja i koji je istovremeno izložen intenzivnim razvojnim pritiscima.

Skraćenice

		NS	Nacionalna strategija
CAMP	Program upravljanja obalnim područjem (Coastal area management programme)	NS IUOP	Nacionalna strategija integralnog upravljanja obalnim područjem
DPSIR	Pokretači – pritisci – stanje – uticaji – odgovori (Drivers-pressures-state-impact-response)	PAP/RAC	Centar za regionalne aktivnosti programa prioriternih akcija (Priority Actions Programme Regional Activity Centre)
EC	Evropska komisija (European Commission)	PPCG	Prostorni plan Crne Gore
EU	Evropska unija (European Union)	PPPN	Prostorni plan posebne namjene
GEF	Globalni fond za životnu sredinu (Globo Environment Facility)	PPPNOP	Prostorni plan posebne namjene obalnog područja
GFCM	Komisija za ribarstvo Mediterana (General Fisheries Commission for the Mediterranean)	SAP/BIO	Strateški akcioni plan za zaštitu morskog biodiverziteta Sredozemnog mora u okviru Barselonske konvencije
GIS	Geoinformacioni sistem (Geoinformation system)	SAP/MED	Strateški akcioni plan za redukciju zagađenja iz izvora na kopnu u okviru Barselonske konvencije
IMP	Integralna pomorska politika (Integrated maritime policy)	UNEP/MAP	Mediteranski akcioni plan Programa za životnu sredinu Ujedinjenih nacija (United Nations Environment Programme/Mediterranean Action Plan)
IUOP	Integralno upravljanje obalnim područjem		
IUOP Protokol	Protokol o integralnom upravljanju obalnim područjem Sredozemlja	UNESCO	Organizacija Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
MEDPOL	Program za procjenu i kontrolu zagađenja Mediteranskog akcionog plana		
MPA	Marinska zaštićena područja (Marine protected areas)	UNESCO IOC	Međunarodna okeanografska komisija UNESCO-a

Ministarstvo održivog razvoja
i turizma Crne Gore

Podgorica, jun 2015.